GÜNCE: 2

Ataç

Ataç

GÜNCE: 2

1956, 1957

CAN

2. BASIM

Ataç
GÜNCE 2
(1956-1957)

TÜRK YAZARLARI

ISBN 975-510-056-3
© Meral Ataç Tolluoğlu / Can Yayınları Ltd. Şti. (1998)

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,
Eko Basımevi'nde basıldı. (1998)
Dizgi: Bedriye Başkan

Ataç
GÜNCE 2
(1956-1957)

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

ATAÇ'IN
CAN YAYINLARINDAKİ
KİTAPLARI

GÜNCE (1953-1955) / *günce*
GÜNCE (1956-1957) / *günce*
GÜNLERİN GETİRDİĞİ / *deneme*
KARALAMA DEFTERİ SÖZDEN SÖZE/ *deneme*
OKURUMA MEKTUPLAR / *deneme*
PROSPERO İLE CALİBAN / *deneme*

21.08.1898'de İstanbul'da doğan ve 17.05.1957'de Ankara'da ölen *Nurullah Ataç*, Edebiyat Fakültesinde okudu, Fransızcayı kendi kendine öğrendi. 1921'de Nişantaşı Lisesinde Fransızca öğretmenliğiyle başlayan öğretmenlik hayatı, 1945'e kadar sürdü, daha sonra Cumhurbaşkanlığı Mütercimliğinde çalıştı. Edebiyat dünyasıda Dergâh dergisinde yayınladığı şiirleri, makale ve tiyatro eleştirileriyle adım atan *Ataç*, Cumhuriyet döneminde yalnızca deneme, eleştiri yazıları yazdı ve çeviriler yaptı. Yeni Şiir'in ve genç sanatçıların tanınmasında öncülük etti. Türkçenin özleşmesi, arınması için savaştı, yeni bir dil ve anlatım biçimi yarattı. Yunan, Latin, Fransız, Rus klasik ve çağdaş yazarlardan elliye yakın çevirisi çıktı, deneme ve eleştirileri *Günlerin Getirdiği, Karalama Defteri, Sözden Söze, Ararken, Diyelim, Söz Arasında, Okuruma Mektuplar, Günce, Prospero ile Caliban* adlı kitaplarda toplanmıştır.

1956

Çarşamba, 4 Ocak 1956

HUGO.– Monsieur *André Maurois*'nın *Olympio*'sunu okuyorum: *Victor Hugo*'nun yaşamını, yazdıklarını anlatıyor. Çoktan almıştım o ***betiği*** (kitabı), birkaç kez de açtım okumak için, yürümedi. Biliyorum, gene yürümeyecek. Betiği değil, Monsieur *Maurois*'nın deyişini, anlatmasını değil, *Victor Hugo*'yu sevemiyorum da onun için. Sevmeye de çok çalıştım doğrusu. Nice kimseler büyük bir ozan olduğunu, Fıransızların en büyük ozanı olduğunu söylüyor, böyle bir yargı beni de etkilemez olur mu? ' Fıransızların en büyük ozanı kimdir?' sorusunu *André Gide*, '*Hugo, hélas*!' diye yanıtlamış. Üzülüyor, '*Gönül istemezdi öyle olmasını*,' diyor, gene de *yadsıyamıyor* (inkâr edemiyor) *Hugo*'nun en büyük Fıransız ozanı olduğunu. Varsın büyük olsun, büyük ozanların hepsini de sevmek boynumun borcu değil ya!

Yırlarını (şiirlerini) okumak istedim mi, önce gözlerim kamaşsa bile, yoruluyorum çabucak, bunalıyorum. Parlak ***köğükler*** (mısralar), sanki bir gökgürültüsü, arka arkaya şimşekler. Gene de işlemiyor kişinin içine: Boşuna o gökgürlemesi, boşuna o şimşekler, kurusıkı, bir türlü yağamıyor. Bir *yırı* (şiiri), gerçekten sevdiğiniz, içinize işleyen bir yırı okurken bir durursunuz, bir yeri, bir iki köğüğü kavrayıvermiştir sizi, benliğinizi aydınlatıvermiştir, sanki sizin için yazılmıştır, kendinize daldığınız, ne olduğunu da bir türlü dile getiremediğiniz bir *neni* (şeyi) söylemiştir ozan, durur da bir daha okursunuz o yeri, o köğükleri. Geçici değildir içinize işlemesi, işlemekle kalmaz, işlenir içinize, unutamazsınız, sevinçli ya da acılı bir gününüzde, kendi kendinize daldığınız, ne olduğunu pek seçemediğiniz düşler kurduğunuz bir *öğde* (zamanda), yalan yanlış, dökülüverir o köğükler dudaklarınızdan. *Victor Hugo*'da bu yoktur işte. Dışarıda kalır hep, sizi en coşturduğu öğlerde bile dışınızda kalır.

Bana öyle geliyor ki kimse onun için 'Benim ozanım' diyememiştir, diyemez. 'Fıransızların en büyük ozanı' demeleri de bunun için olmasın? Kimse benimseyemediği için bütün bir ulusa benimsetecekler... Topluluklar ozanı. Bütün yırları sanki birer seçim söylevi.

Ne de severmiş övülmeyi! Göklere çıkarırmış kendisini bir öveni, Monsieur *Maurois* anlatıyor. *Victor Pavie* adında ufacık bir ozanı bir yağlamış, sormayın. Gerçekten beğendiği için mi? Sanmıyorum. Salt övmek için, övmekte de usta olduğunu göstermek için. Karşılıksız çek... Bütün yırları birer karşılıksız çek gibi geliyor bana. Güzel, çok güzel köğükler ya, çoğunun içi yok. 'Waterloo' adlı yırında '*Bir saman çöpünün yelle uçup gitmesi gibi, / Büyük Ordu denilen gürültü de yitiverdi.*' der. Kendi yırları da öyle: Kişinin içinde iz bırakmadın yitiveren bir uğultu...

Les Misérables'ı (sefiller) ayırıyorum, onu severim doğrusu.

Şunu da söyleyeyim: Biliyorum, '*Abdülhak Hamit*'e dil uzattığı gibi *Hugo*'yu da kötülemeye kalkıyor,' diyecekler. Değil öyle. *Victor Hugo*'nun büyük bir ozan olduğunu yadsımıyorum, güzel, iyi işlenmiş köğükleri dizer arka arkaya. *Hâmit* beceremez onu, bir tek güzel köğüğü yoktur diyebiliriz, varsa da pek azdır. Büyük değildir *Hamit*, büyük göstermek ister kendini. Oyunda büyüğe çıkmış ufacık bir ozan. *Hugo* dilini işlemiş, Fıransız diliyle pürüzsüz biçimler kurmuştur. Hani *Hâmit*'te öyle köğükler? *Hâmit*, *dörütün* (sanatın) önce biçim kaygısı olduğunu bile anlayamamış, gelişigüzel yazmıştır yazdıklarını.

Perşembe, 5 Ocak

KAR.– Erken uyandım. *Gereltiyi* (perdeyi) araladım, ap-ak ortalık: Kar yağmış gece. Sevindim. Soğuğu sever miyim? Yooo! korkarım soğuktan, kaçarım. Yaşlıyım, yıllardır kocamış bir kişiyim, *odu* (ateşi) eksilmiş, kalmamış *yinimi* (vücudumu) güneşin oduyla, giysilerin oduyla ısıtmak isterim. Gene de, kış ayları geldi mi, içim diliyor kar görmeyi. Bekliyor da onun için. Beklediğiniz olmadı mı, şaşırıveriyorsunuz, 'Yoksa değişti mi acun? değişti mi doğanın yasaları?' diyorsunuz da sendeler gibi oluyorsunuz.

Neydi kaç gündür o güney yeli? Yalancı bir sıcaklığı vardır güney yelinin. Islak ıslak eser, bunaltır kişiyi, soluğunu daraltır, gene de üşütür, 'Isıtıyorum' diye kandırarak üşütür. Kar, o güney yelinin dindiğini bildiriyor diye sevindim. Yoksa sevmem kış günlerini, bir türlü ağarmak bilmez ortalık, çabucak da kararır. Yaz gelse bir, ilkyaz gelse!

Yay demeyi unutmuşuz da *yaz* demişiz, gerçek yaza da Farsçadan ad aramışız, *bahar* demişiz. Dilimizi, kendi dilimizi beğenmediğimiz için. Dilimizi beğenmiyoruz diye de kendimizi beğenmişiz! Şaşılmayacak iş mi bu?.. Şimdi de, Farsça *bahara* Türkçe karşılık aradık mı, *İlkyaz* diye bir söz uydurmak gerekiyor. Bozmuşuz dilimizi, kökünden bozmuşuz...

[*Tarihsiz*]

ŞİMDİ.– 'Şimdi' demiyorlar mı, ödüm kopuyor. Geçen gün gene geldi başıma: Küçük bir iş için bir yere uğramıştım, işimi yapacak kimse orada değilmiş, dışarı çıkmış. 'Yarın uğrarım,' dedim. 'Şimdi gelir, bekleyin,' dediler. Oturdum. Pek de konuşamadık: Ne yapsınlar? oradakilerin hepsinin de o gün çıkarılması gereken işleri var, onları bırakıp benimle çene çalacak değiller ya! Yarım saat geçti, bir saat geçti. 'Anlaşıldı, çabuk dönemeyecek, ben gideyim' dedim. 'Şimdi!' dediler. Kişinin de yüzü tutmuyor: Karşınızdaki kesin olarak 'şimdi' derken inanmamak olur mu? Sözüne güvenmemekten saygısızlık çıkar. O kadar da beklemişsiniz, beş, on dakika daha... İki saattan çok oturdum orada, işim de olmadı, gelmedi o kimse. Beni öyle boşuna bekletmiş oldukları için küçük bir üzülme gösterseler, o da yok. Bir gülmeleri eksikti...

Benimle eğlenmek, alay etmek istiyorlardı sanmayın. Biliyorum, değil öyle. İyi kimselerdir, soğuk şakalara kalkmazlar. Neden beklettiler öyleyse? Kişi saygısı yok kendilerinde de onun için. Söyledikleri sözden sorumlu oldukları duygusu yok. Yalnız onlarda değil, bu ülke kişilerinde yok o saygı, o duygu. Başkalarında yok da bende var mı? Bende de yoktur, ben de bu toplumun kişilerindenim, benim de içime işlememiştir onlar. Onlara erişmek, onları edinmek istesem de kolay kolay başaramam, dışımda kalır. Hepimiz de kendimizi düşünüyoruz, bir kendimizi düşünüyoruz.. Karşımızdakinin bir işi var mı, bekle-

mekle ona büyük, küçük bir kötülük etmiş olur muyuz, durmuyoruz hiç bunun üzerinde. Hayalimiz yok, kendi sıkıntılarımızı biliyoruz, başkalarınınkini anlayamıyoruz. Bizim olmayan sıkıntı, sıkıntı değil bizim için. 'Bile-duyuş' yok bizde, bizim olmayan bir sıkıntıyı başkalarında sezip de onu kendimizinmiş gibi kavrayamıyoruz, gerçekliğini anlayamıyoruz.

Kızdım mı, sinirlendim mi beni boşu boşuna beklettikleri için? Sevinecek, 'Oh! ne iyi ettiler!' diyecek değilim ya! Gene de çok kızmadım, çok sinirlenmedim, suç onlarda değil, suç toplumda, hepimizde. Suç, yüzyıllardır süregelen *ekinimizde* (kültürümüzde). Bizim ekinimiz bize kişioğlunu öğretmiyor. Karşımızdakini de kendimiz gibi duymayı öğretmiyor. Bunları öğretmeyen bir ekine ekin denebilir mi?.. Suç bizim ekinsizliğimizde.

Şimdi... Niçin böyle boyuna 'şimdi' diyoruz? 'Şimdi' ne demektir, ne gösterir? Belli bir ölçü değildir, biz de belli bir ölçü olmadığı için boyuna kullanıyoruz onu. Belli ölçülerden kaçınıyoruz, aramıyoruz onları...

Perşembe, 12 Ocak

DİL.– Okumak istediğim bir kitap vardı, başka bir dilden çevrilmiş. Yazarı, bu son yıllarda, Avrupa ülkelerinde epeyce anılıyor, iyi, değerli bir yazar olduğu söyleniyor. Kitaplarının Fransızca çevirilerini bulamadım, onun için Türkçe çeviriyi okuyayım dedim.

Açtım. Çevirmen, bir de önsöz yazmış. Bir yerinde şöyle diyor: *'Vakanın tekâmülünde görülen anî fikir ve psikoloji tenevvüleri...'* Ne demek bu? 'Anlatılan hikâye ilerledikçe' yerine 'vakanın tekâmülü' denilmiş olmasına hadi ses çıkarmayalım, ya 'anî tenevvüler' sözüne ne diyeceğiz? Belli, çevirmen 'birdenbire değişmeler' demek istemiş. Ne var ki 'birdenbire değişme' gibi Türkçe sözler kullanmayı yakıştıramaz kendine, Arapça tilcikler, yabancı tilcikler kullanacak ki güzel yazabildiğini, aydın bir kişi olduğunu göstersin! 'Tenevvü' tilciğinin anlamı o değilmiş orada – Türkçe tilcik kullanmaktan kaçınıyorsa – 'tahavvül' demek gerekmiş, bakar mı, aldırır mı öyle şeye?.. Hani kadın erkek birtakım kişiler vardır, 'bendeniz' dendiğini duymuşlardır, karşılarındakine 'sendeniz' derler, o tümcede 'tahav-

vül' yerine 'tenevvü' demek de onun gibi bir özenti, onun gibi bir bilisizliktir.

Kapadım kitabı, attım elimden. Neden okuyayım? Kendi dilini bilmeyen bir kişi yabancı bir dili gerçekten bilebilir mi? O yabancı dilden çeviriler yapabilir mi? Diyelim ki yabancı dili öğrenmiş, Türkçeden daha iyi biliyor onu, Türkçeye, bilmediği dile çeviriyor kitabı, kimbilir daha ne yanlışlar yapmıştır! Ben okurken boyuna durup da 'yanlış kullanmış bu tilciği, şu tilciğin yerine kullanmış' diye düzeltecek miyim? Tadı mı olur öyle okumanın? eğlendirir mi kişiyi?

'Sen de bir yanlış yüzünden kapatıyorsun kitabı. Bir sürçen atın başı kesilmez derler, unutuyorsun onu,' diyeceksiniz. Öyle sürçmeler vardır ki daha başta gösterir atın ne olduğunu, koşunun sonuna varamayacağını...

[*Tarihsiz*]

YALAN.– Sevmem yalan söylemeyi, biri bana 'Yalan söylüyorsun,' deyince de çok sinirlenirim. Bakıyorum da şaşırıyorum: Çekinmiyorlar birbirlerine 'yalan söylüyorsun' demekten, bunu dedikten sonra da aralarında bir soğukluk çıkmıyor, bir şey olmamış gibi güle oynaya konuşuyor, birlikte gidiyorlar... Yüzyıllardan beri 'hile-i şer'iye'yi hoş görmüş, bir işi 'hile-i şer'iye' ile çözümleyenlerde bir üstünlük bulmuş, 'hile-i şer'iye' ile yoğrulmuş bir toplumda yalandan tiksinilir mi hiç?

Neden düşündüm gene bu yalan konusunu? *Şairler Yaprağı* dergisinin soruşturmasına verdikleri yanıtlarda iki yazar, Bay *Çınarlı* ile Bay *Geçer*, benim düşündüğümü söylemediğimi ileri sürüyorlar, ondan geldi usuma. Bay *Makal* da büyüklüğünün, ününün doruğundan öyle buyurmuştu. Ben bir ozanın, bir yazarın dediklerini beğensem de, bilmem hangi duygular yüzünden, gerçek yargımı gizler, büsbütün başka türlü konuşabilirmişim. 'Kişiyi nite bilirsin? – Kendim gibi,' derler, onlar da beni kendileri gibi biliyor, kendilerinden biçerek yargılıyorlar. Kendileri yapıyorlar bunu, kendileri yaptıkları için de öyle büyük bir suç saymıyorlar. Alışmışlar, çevrelerinde hep görüyorlar bunu. Neden büyük bir suç saysınlar? Okudukları yazarların çoğu, şu bu yüzden gerekince beğendiklerini yeren, beğenmediklerini öven kimseler değil mi? Yazarların, dün ne dediklerini

unutup bir *bölemden* (partiden) ötekine geçiverdikleri bir ülkede yaşamıyor muyuz? Gerçek düşüncelerimizi söylememeyi neden bir suç saysınlar?

Öyle sanıyorum, Bay *Makal*'la Bay *Çınarlı* pek sevmezler birbirlerini, düşünüleri ayrı (düşünebildikleri oranda), bağlandıkları yönler ayrıdır. Gene de birleşiyorlar bana yalancı demekte. Onları böyle bir yerde olsun birleşmiş görmek sevindiriyor beni. Daha çok vardır ortak duyguları, sanıları. Birbirleriyle uzlaşırlar kolayca, benimle uzlaşamazlar.

Çarşamba, 18 Ocak 1956

AVRUPALI.– *Kaynak* dergisi yazarlarından biri, Bay *M. Hasan Göksu*, ders veriyor bana. Aldım payımı kabara kabara!.. Benim bir gün Bay *Mahmut Makal* için söylediklerimi beğenmemiş, ben 'Bay *Mahmut Makal*'ın sanatçı kişiliğini gücün gücüne aşağılamaya savaşmış'ım. Oysaki Avrupa ülkelerinde böyle olmazmış bunlar. Şöyle buyuruyor Bay *Göksu*:

'Tartışmada, hele edebiyat tartışmalarında Batılı anlayışın dışında, kişilikle uğraşmak, sen böyle değil miydin, sen şunu yapmadın mı, ben öyle demedim, sen böyle dedin gibisinden tartışmanın yüzeyinde kalmak, sanırım salt ülkemize, salt bizim sanatçılarımıza, düşünürlerimize vergi.'

Anlaşılıyor, Bay *M. Hasan Göksu* iyi biliyor Batı ülkelerini, incelemiş onların yayınlarını, kendi kafası da oralardan topladığı değerlerle yoğurulmuş. Ben kişilik karıştırıyormuşum yazılarıma... Karıştırmadım: Bay *Makal* benim için *'Şuna buna kızar, beğendiği ozanları kötüler,'* demişti, bu yargıya nereden vardığını araştırdım kendimce. Ben tanımam ki Bay *Mahmut Makal*'ı, ya üç ya dört kez konuştum kendisiyle, o da ayaküstü. Özel yaşayışını nereden bileceğim de sözünü edeceğim? İlgilenmem de doğrusu, yazılarında Bay *Göksu*'nun bulduğu 'sanatçı kişiliği' göremiyorum, sezemiyorum da onun için... Neyse! bırakalım bunları, Bay *Göksu* kendisince yorumlasın. Yalnız kendisinden şunu sorayım: 'Ey vâkıfı her diyar-ı... Garbın!', siz Avrupa'nın hangi ülkesinde, bir kişiye 'Sen yalan söylüyorsun!' denilince o kişinin kızmadığını 'içerlemediğini' gördünüz? Ders veriyorsunuz; iyi, iyi ya, örneklerini de gösterin...

Bir de Batılılık, Avrupalılık çıkardılar başımıza!

Cumartesi, 21 Ocak 1956

DİL.– Bay *A. Rıza Yalt*'ın, Bozüyük'te çıkan *Sanat Yolu* dergisindeki yazısında okudum: Bay *Hamdullah Suphi Tanrıöver* bir söylevinde şöyle buyurmuş: *'Türk kelimelerinden mürekkep bir Türkçe istiyorsanız buna imkân yok. Bütün diller mürekkep ve yabancı kelimeler kullanır. Latince ve Yunancayı Garp dillerinden çıkarırsanız, ortada ne kalır? Büyük bir millet olarak Orta Asya'dan gelirken kelime bavulumuzu düşürmüşüz. Mücerret fikirleri izah için eskiden Türkçe kelimelerimiz vardı, bugün yoksa, bunları yabancı dillerden almaya mecburuz. Masa başında lisan yapılamaz.'*

Okudukça okuyacağım geliyor bu sözleri. Neler de öğreniyoruz! 'Mücerret fikirler..' Demek fikrin, düşününün *somutu* (müşahhası) da olurmuş! 'İzah' tilciği de yerinde kullanılmış hani! *'Soyut* kavramların çoğunun Türkçe adları yok' demek istiyor, 'mücerret mefhumların bizde adları yok' diyebilirdi, demiyor öyle, 'mücerret fikirleri izah' diyor. Anlam değişiyormuş, kalmıyormuş, varsın değişsin, kalmasın, söz Arapçalı, Farsçalı söylenmiş, 'güzel' bir söz ya! siz ona bakın. Kulağa da iyi geliyor...

Bırakalım bunu. Şu 'Latince ile Yunanca' işine ne dersiniz? Onlar kalkarsa Batı dilleri kalmazmış... Doğru, kalmaz: Batı dillerinin birçoğu Latin dilidir de onun için, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, daha birçokları Latincenin değişmiş birer biçimidir. Türkçe, Arapçanın değişmiş bir biçimi midir? İngilizce ile Almanca, Latince ile Yunancadan birçok tilcik almışlar, alırlar, o dilleri konuşup yazan toplumlar, Yunan-Latin uygarlığıyla yoğrulmuş, büğün de o uygarlığa bağlıdırlar da onun için. Biz büğün Arap uygarlığına bağlı mıyız? Latince ile Yunancayı öğreniyor muyuz? Bunu düşünmüyorlar. Neden düşünsünler? Görüyorsunuz, tilciklerin anlamını araştırmadan 'mücerret fikirleri izah' diyorlar, böyle konuşan kimseler öyle nenleri düşünür mü? düşünebilir mi?

Salı, 24 Ocak 1956

GENÇLER.– Eskiden severdim gençlerle konuşmayı, ararım onları. Neler düşündüklerini, neler okuyup nelere ilgilendiklerini öğrenmek isterdim. Tartışmaktan da kaçınmazdım

onlarla. Birine bile kendi görüşümü, kendi kanılarımı aşılamaya çalışmadım. Öyle sanıyorum, kişi saygısı, kişilik saygısı vardır bende, kimseye tuttuğu düşünü yolunu değiştirmesini öğütlemedim. Yaşamanın, bu yeryüzünün bence en büyük güzelliği kişilerin, düşünülerin türlü türlü olmasındadır. Bireylerinin hepsi de birbirine benzeyen, hepsi de birbiri gibi düşünen bir topluluk çekilir mi? Bireylerinin hepsini bir inana bağlayabilen bir toplum güçlü olurmuş, öteden beri söylerler bunu. Ben inanamıyorum buna. Diyelim ki doğrudur, başlıca amacı güçlü olmak mıdır kişioğlunun? en büyük değer güçlü olmak mıdır?.. Bende kişi saygısı, kişilik saygısı olduğunu sanıyorum dedim, vardır diye kesin söyleyemedim: Bilemeyiz ki kendimizi, bir erdeme özendik mi, ona erişmiş gibi görürüz kendimizi, bu düşe kapılıp onu artık edinmeye de çabalamayız.

Gençlerle konuşmayı eskiden severdim. Günden güne tat almaz oluyorum onların sözlerinden. Bakıyorum da çoğu birörnek, bir ayrılık, bir çeşitlilik yok dediklerinde. Birini dinle, birini dinlemiş gibi oluyorsun. Kendi kendilerine düşünmüyorlar da çevreden topladıkları yalan yanlış yargılarla, iri lakırdılarla yetiniyorlar. Yüksek sesle konuştular mı, büyük bir iş görmüş gibi seviniyor, övünüyorlar. Gerçekten tatsız mı onların konuşmaları, gerçekten yavan mı? Yoksa ben pek yaşlandım, pek kocadım da onun için mi anlayamıyorum artık onları? Dilerim, doğrusu bu olsun. Kendimizden umudumuzu kesmek ağırdır ya, yarından umudumuzu kesmek daha da ağırdır.

[*Tarihsiz*]

ÇELİŞME.– İstanbul'dan yeni gelen bir dergide, bir yapraklık *A* dergisinde iki yazı okudum: birinde Bay *Erdal Öz*, Bay *Salâh Birsel*'in *Günlük*'ünde, birinde de Bay *Uğur Cankoçak* benim yazılarımda *çelişme* arıyor. İkisi de aradıklarını buldular mı, ya da bulduklarını sandılar mı, sanki bir *utku* (zafer) çığlığı koparıyorlar. Belli, çocuk daha ikisi de: Okuldan ya daha yeni çıkmışlar, ya da daha çıkmamışlar. Öğretmenleri söylemiş kendilerine çelişmenin bir *ağdık* (kusur) olduğunu, nedense beğenmedikleri bir yazarda çelişme olduğunu gösterdiler mi, onu yıkıverdiklerini sanıyorlar.

Ben kaçınmam çelişmeden. Birbirine aykırı gibi gördüğümüz düşünülerin, *savların* (iddiaların) çoğu, bir birinin bütünleyicisi, tümleyicisidir, ancak biz aralarındaki ilintiyi göremeyiz. Fıransız düşünürü *Vauvenargues*, *'İki düşünü arasında çelişme olduğunu ileri sürebilmek için onların hiç bir yerde buluşamayacaklarını göstermek gerektir.'* gibi bir söz söyler. Güçtür gerçek çelişmeleri yakalamak, güç olduğundan başka, yararlı bir çalışma da değildir. Kaçınmam ben çelişmeden ya, Bay *Uğur Cankoçak*'ın gösterdiği yerde de çelişme yok. Anlamıyor okuduğunu Bay *Uğur Cankoçak*, yazısının daha başından belli anlamadığı. Bay *Bedri Rahmi Eyuboğlu* benim *ökeler* (dâhiler) istediğimi ileri sürmüştü, bense ökenin ne olduğunu bile pek bilmediğimi söylemiştim. Bay *Cankoçak* ise *'Son birkaç aydır Varlık'ta 'Prospero ile Caliban' başlıklı yazılarında ataç, bir ökeliktir tutturdu,'* diyor... O da varsın öyle anlasın!

Çelişmeden kaçınanlar, bir türlü düşünüşle yetinenlerdir. Doğrusu, acırım onlara.

Cuma, 27 Ocak 1956

ÖZENME.– Bizdeki şu 'Dörüt toplum içindir. Yok, dörüt dörüt içindir.' tartışmaları yok mu, hepsi de özenti. Batı ülkelerinde bu konu üzerinde tartışmalar oluyor diye biz de o işe karışmaya kalkıyoruz.

O türlü konuşmaların, çekişmelerin bir *asısı* (faydası) yoktur demek mi istiyorum? Değil öyle. Bilirim onların tadını, düşünceyi işlettiğini, işlediğini. Ancak bizim için değil onlar, yerleşmiş, büyük bir yazınları olan ülkeler için. Örneğin Fıransa'da 'Dörüt dörüt içindir,' diyenler, *Balzac* gibi, *Stendhal* gibi, *Zola* gibi birtakım yazarların, birtakım düşünürlerin, belli bir görüşü yaymak için yazdıklarını bilirler, onları yazın alanından, dörüt alanından kovmaya kalkmazlar. Mosieur *Sartre* da yazarın bir *aranca* (davaya) bağlı olmasını isterken, yalnız güzellik aramış yazarların yapıtlarını ortadan kaldıralım, kimse el sürmesin onlara demez. Fıransa'da o türlü tartışmalar, öteden beri türlü yüzler gösterek sürüp gelen *gökçe-yazının* gene sürüp gitmesini önleyemez. Orada *Stéhane Mallarmé* ile *Emile Zola*, birbirlerine saygı göstererek, birbirinin değerini bilip söyleyerek yaşamış oldukları gibi büğün de Monsieur *Saint-John Perse*

ile Monsieur *Sartre*, birbirlerinin susmasını, susturulmasını istemeden yaşıyor, çalışıyorlar. Bizde ise bir yanı tutanlar, öte yandaki kişilere *yağı* (düşman) kesiliyor, kanlarına susamış gibi sözler söylüyor.

O türlü konular üzerinde tartışmak için, özgürlüğün başlıca *koşullarından* (şartlarından) biri olan hoşgörürlüğe ermiş olmak gerektir. Bizde o hoşgörürlük yok, gerçek bir ekinimiz yok da onun için.

Perşembe, 2 Şubat

ÇELİŞME.– *Yeni Ufuklar* dergisinin ocak sayısında Bay *Vedat Günyol* 'Özel Amaçlı Yorumlar' adlı yazısında Bay *Yaşar Nabi*'ye çatarken beni de bir iğnelemiş, '*Bu tartışmada desteksiz kalmamak umuduyla da, aykırı düşünceleri fikir özgürlüğü adına aynı ustalıkla inandırıcı biçimlere benzeyen Bay Ataç'ın gölgesine sığınmış,*' diyor. Bay *Yaşar Nabi*. *Varlık*'ın şubat sayısında bu tümceyi düzeltmeye çalışmış, 'inandırıcı biçimlere benzeyen' sözünün 'inandırıcı biçimlerle benzeyen' olması gerektiğini söylüyor. Öyle sanıyorum, dizmenler Bay *Yaşar Nabi*'nin düzeltmesini de bozmuşlar: 'Benzeyen' değil, 'bezeyen' olacak. 'Bezemek' sözü az kullanıldığından dizmenler, çoğu, yanlıyor, bir de 'n' katıveriyorlar.

Düzeltmekle biter mi Bay *Vedat Günyol*'un dil yanlışları! Bakın yukarıdaki tümceye: Bence iki yanlış daha var onda, dizmenlere yüklenemeyecek iki yanlış: 'aykırı düşünceler' ne demek? Bay *Vedat Günyol* 'Paradoxe' mu demek istemiş? Değil öyle, 'birbirine aykırı' demek istemiş, gereksiz bularak kaldırmış 'birbirine'yi, bunun için de söyleyememiş demek istediğini. '*... aykırı düşünceleri fikir özgürlüğü adına...*' buyuruyor. Görüyorsunuz, iyi yazmasını biliyor Bay *Vedat Günyol*: Bir kez 'düşünce' demiş, okulda bellediği 'edebiyat' kuralları gereğince bir daha kullanmayacak o tilciği, o anlamda başka bir tilcik arayacak, bulmuş, 'fikir özgürlüğü' demiş. Gelgelelim 'fikir' tilciği doğru değil burada, 'fikir özgürlüğü' olur. Aldırmaz böyle nenlere Bay *Vedat Günyol*, 'bölmeli' değildir onun kafası. Yazılacak büyük bir öğretisi var, bir de dil kaygısı mı çeksin?

Birbirine aykırı, birbirini tutmaz sözler söylemek, Bay *Vedat Günyol*'un gözünde en büyük suç bu işte. Ben de de bu suçu

görüyor. Bilmem çok var mıdır benim yazılarımda çelişme? Varsa da yerinmem. Övünmeyi sevsem övünürdüm de. Düşünülerimin çok olduğunu, türlü türlü konular üzerinde düşündüğümü, türlü görüşlere ilgilendiğimi gösterir de onun için. Bay *Vedat Günyol*'a sorarsanız, o doğruya bağlanmadınız mı yalancı olursunuz. Bay *Günyol* sizin için 'ötekine berikine kara sürüyor' der, demediğini komaz sizin için, doğru *tamuya* (cehenneme) gönderir sizi. Kara kaplı betikten şaşmayan yobazlar gibi. Benzemek ister miyim ben ona? Bunu şöyle bir düşünmek bile ürpertiyor kişiyi.

Cuma, 3 Şubat

TÜM.– Varlık'ta Bay *Behçet Necatigil*'le bir konuşma var. Bir yerde şöyle diyor Bay *Behçet Necatigil*: *'Mutlu azınlığın yüzde seksenini ise, sanatçının sosyal çizgisi üstünde, onun dünyasına belki de tüm yabancı, belki de lûtfen bir göz atacak kimseler teşkil eder.'*

Görüyorsunuz, Bay *Behçet Necatigil* yabancı tilciklerden kaçınmıyor, Arapçasını da kullanıyor onların, Firenkçesini de. Sonra da araya bir 'tüm' sıkıştırmış. Neden 'tüm'? 'Büsbütün yabancı' diyemiyor mu? 'Lûtfen' dediğine göre 'tamamen' de dese olurdu, göze batmazdı.

Tüm tilciğinde başka bir güzellik buluyorlar. Şimdi birçok yazılarda karşımıza çıkıyor. Yerli yersiz. Birkaç yıl oluyor, bütün yazılarda birer ikişer *çap* bulunurdu: 'Dünya çapında,' 'memleket çapında.' Ben de pek sinirlenirdim, ona. Şimdi azaldı. Onun yerine bu *tüm* çıktı. Yakında görürsünüz, *başka* dururken *özge* demeye başlarlar.

[*Tarihsiz*]

SEÇME.– *Les deux cents plus beaux poémes de la langue française*. Fransızcanın en güzel iki yüz yırı... Üzerinde Monsieur *Philippe Soupault*'nun adını gördüm de onun için aldım bu betiği. Severim Monsieur *Soupault*'nun yazılarını. Yedi sekiz yıl oluyor, kendisiyle de tanışmıştım. Bir iş için Ankara'ya gelmiş, birkaç arkadaşla birlikte Monsieur Clot'nun evinde görüştük. Günümüzün az çok ünlü bir iki Fransız yazarıyla daha konuştum, biriyle bile Monsieur *Soupault* ile anlaştığım gibi anlaşama-

dım. Düşünüşlerimiz, görüşlerimiz birdir demek istemiyorum. Monsieur *Soupault* yeni yırı, yeni dörütü çok iyi anlıyor, içinden yaşıyor onları. Bense, doğrusunu söyleyeyim, *Lautréamont*'dan, *Rimbaud*'dan pek bir tat alamıyorum. Sezerim onların önemini, yeni bir dörüt acunu yarattıklarını. Monsieur *Soupault* o acunun kişilerindendir. Bizim 'yeni yır' dediğimiz değildir onun 'yeni yırı,' çok başka bir nendir. Bizim en yenimiz bile, eski görüş, eski anlayıştan ayrılamamıştır.

Bu betikteki yırları Monsieur *Soupault* seçmiş sanmıştım. Öyle değilmiş. Fıransız *radio*'su kamuoyuna başvurmuş. 13. yüzyıldan 19. yüzyıl sonuna dek gelmiş Fıransız ozanlarının en çok bilinen, bulunması kolay beş yüz yırını toplamışlar, dinleyicilere bunlardan hangilerini beğendiklerini sormuşlar, en çok oy alan iki yüz yırdan bir betik yapmışlar. Eğlendiriyor kişiyi bu betik, üzüyor, sinirlendiriyor. Belli ki çoğunluk anlamıyor yırdan, duyguya bakıyor, konuya bakıyor. Hep de en kötülerini mi seçmişler? Değil öyle. Bu iki yüz yır arasında Fıransızcanın gerçekten en güzel yırlarının bir ikisi var. En beğenilen yır, *Du Bellay*'nin 'Heureux qui comme Ulysse...' diye başlayan 'sonnet'si güzeldir, en iyilerden biri midir? bilmem onu. Kişi güzel yırlara bakamıyor bu betikte, ötekilere, kötülere takılıyor. *Arvers*'in 'sonnet'si. *Sully Prudhomme*'un 'Le vase brisé'si, *Coppé*'nin 'La gréve des forgerons'u göze çarpıyor. Yazılmış, bir çeşit üne ermiş yırların en kötüleri...

Çoğunluk, bir neni bir sevdi, güzel diye belledi mi, kolay kolay gönlünü çekmez ondan. Seçmek, gerçekten güzeli seçmek 'mutlu azınlık'ın işidir. Ne yapalım ki günümüz bütün iyilikleri, bütün doğruları çoğunluktan bekliyor. Çoğunluk yanılmazmış... Oysaki bakın *uzaya* (tarihe), çoğunluğun boyuna yanıldığını gösterir.

Böyle bir betik bizde de yapılırsa... Yaparlar da bir gün. Öyle sanıyorum, en beğenilen yır *Mehmet Akif*'in 'Çanakkale'si olur. Çoğunluk, Bay *Yahya Kemal Beyatlı*'yı beğendiğini belirtmek ister, 'Aheste çek kürekleri...' gazelini seçer. *Orhan Veli*'nin de 'İstanbul Türküsü' epeyce oy alır. Çoğunluğun beğenisi... Acırım çoğunluğun beğenisine güvenenlere.

[*Tarihsiz*]

SAYIKLAMA.– Günlerdir *sayrıyım* (hastayım). Bir ayı geçti. Sayrı düştü mü, ister istemez ölümü düşünüyor kişi. Güzeldir yaşamak, kolay kolay katlanılmaz bu yeryüzünü bırakmaya. Gene de söyleyeyim, korkmuyorum ölümden. Ölmek istenilmez ya, ne yapalım? hepimizin başımıza gelecek. Epeyce yaşlandım, altmışıma yaklaşıyorum, bu kadar yaşadım yeter bana.

Yapabileceğimi de yaptım. Büyük bir nen mi yapabildiğim? Değil. Gençliğimde ben de birtakım düşler kurmuştum, birini gerçekleştiremedim. Eyleme girişmeyi, güçlü bir kişi olup acunu, hiç olmazsa kendi ülkemi yönetmeyi kurmadım. Zengin olmayı da dilemedim. Dilesem de başaramazdım, o başka. Bütün düşlerim, yazın üzerine, dörüt üzerine oldu. Bir betik, yüzyıllar boyunca okunacak bir betik bırakmak isterdim. Olmadı, gücüm yetmedi onu yazmaya. *Yazın uzabiliğinde* (edebiyat tarihinde) adım geçecektir. Öyle büyük bir övgüyle değil, benim için söylenecek olan bir iki *çizeği* (satırı) ancak doldurur: 'Birtakım düşünülerin yazılmasında, yeni dilin kurulmasında yararlığı dokundu.' gibi sözler... Ancak bu geldi elimden. Gücümü aşan işleri başaramadım diye dövünecek değilim ya! Üzüntüsüz öleceğim.

Ölürsem yakında, bir dileğim var kalanlardan: Beni sevmeyenlere, beğenmeyenlere karışmam. Onlar, gerekli bulurlarsa, benim bir değerim olmadığını söylesinler. Ötekilerden benim dileğim: Öldüğümün ertesi günü yazı yazmasınlar benim için. Hani 'X'i de kaybettik, şöyle yüksekti, böyle değerliydi,' diye ağıtlar yok mu? o sözlerin yalan olduğunu hepimiz biliriz. Tiksinirim o ağıtlardan... Benim için yazı yazmasın beni değerli bulanlar. İki yıl beklesinler, iki yıldan sonra unutmazlarsa, beni gene değerli bulurlarsa, ilk üzüntü de geçmiş olur, yazsınlar düşündüklerini, ölçüyü aşırmazlar.

'Kaybettik... Yitirdik...' Ölüler arkasından söylenen bu söz tiksindirir beni. Ben 'kaybolmam,' 'yitmem,' ölürüm, 'öldü' desinler.

[*Tarihsiz*]

LAİKLİK.– Önce şunu söyleyeyim, böyle yazıyorum bu *laiklik* tilciğini. Uymuyor bizim dilimize: Bir 'a', sonra bir 'i', üstelik de '1' ile başlıyor... Ne yapayım ki Türkçesini bulamadım daha. Yunanca *laos* tilciğinden gelirmiş, *laos* da kamu, halk demekmiş, *laikos* kamudan, halktan olan, okumuşlar, bilginler, *toyunlar* (râhipler) katından olmayan. Aramalı Türkçesini, uydurmalı. Neyse! şimdilik kullanalım o yabancı tilciği, 'laik' diyelim 'laiklik' diyelim.

Birkaç yıldır ağızlarda dolaşan bir söz var: 'Laiklik, dinsizlik demek değildir.' Boyuna söylüyorlar bunu. İşliyorlar bu sözü, söylevler kuruyorlar bunun üzerine. 'Dinsizlik demektir' diyen mi oldu?' Yoo! İstedikleri, kimseyi yanıtlamak değil, 'Laiklik dinsizlik demek değildir,' diye başlıyorlar, sonunda 'Laiklik dinlilik demektir,' demeye getirmek istiyorlar. Değildir, dinlilik demek de değildir laiklik. Dini gönüllere bırakmak demektir.

Durul (devlet) işlerinden açılınca, yasa yapmak gerekince dini karıştırmamak demektir. Bir toplantıda, durul işleri konuşulurken biri kalkıp da dini ileri sürerse, bilin ki o kişinin davranışı laikliğe aykırıdır. *Victor Hugo* bir yırında, 'Défense à Dieu d'enter dans nos laboratoires' demiş: '*Tanrı bizim çalışaklarımıza giremez, yasaktır.*' Bilgin kişi dinsiz olur, Tanrı'ya inanmaz demek değildir, araştırmalarında dini işin içine karıştırmaz demektir. Tanrı, *çalışaklara* (laboratorium'lara) giremeyeceği gibi kamutaylara, kurultaylara, acun işleri konuşulan yerlere de girmemelidir. Tapınaklar yeter Tanrı'ya. İnanıyorsanız, sizin gönlünüz de yeter. Karışmayın başkalarının inançlarına.

Başkalarının inançlarına karışmamak ellerinde değil. Yeryüzünde kim varsa, kendi düşüncelerine, kendi inançlarına uyacak. Uymadı mı, toplumdan atmaya kalkacaklar. Birtakımı da yeni bir söz çıkarmışlar: 'Dinsizlik solculuktur.' Solculuk da, biliyoruz, bu ülkede *ortaklamacılığın* (communisme'nin) adı. Bu gibi sözlerle *anları* (zihinleri) karıştıracaklar. Dinsizler arasında solcu da vardır, sağcı da vardır. Ortaklamacılar arasında da dinliler, koyu dinliler bulunuyor.

Ne demek bu? Kişi inanabildiğine inanır. Ben dinsizsem, Tanrı'ya inanmıyorsam size ne? Sizin dininiz de söylüyor: Dinsizler *tamuda* (cehennemde) yanacaklarmış. Demek yeryüzünde değil, öbür acunda, Tanrı verecekmiş onların *kıyınlarını* (cezalarını). Peki, size ne oluyor? Siz Tanrı'nın yerine mi koyuyorsunuz kendinizi?

Doğrusu, istemiyorlar laiklik ilkesini. Devrimi yıkmak için onu sarsmaya çalışıyorlar. Açıkça da söyleyemiyorlar bunu. Yüzyıllardır *ala* (hileye) alışmışlar, 'laiklik' ilkesine bağlı olduklarını ileri sürecekler, gene de o tilciği anlamından boşaltacaklar, laiklik dinliliktir demeye getirecekler. Hani *Atatürk*'ü de bir anlatmaları var: Sanırsınız ki devrimi yapan büyük kişi değil de herhangi bir Hacı Mustafa Efendi...

Katlanmayalım buna: *Atatürk*'ün yaptıklarını, devrimi diledikleri gibi, işlerine geldiği gibi yorumlamalarına bırakmayalım. Bilelim ki devrim ilkelerinin özü laikliktir, dini acun işlerine karıştırmamaktır. Ona su katılmasına bıraktık mı, gene dünkü yaşayışa döneriz. Bizi o eski, çürümüş düşünüşten kurtaracak bir *Atatürk* daha kolay kolay gelmez.

Cumartesi, 18 Gücük [Şubat] 1956

UTANMA.– Ben şiirden anlar mıyım, anlamaz mıyım, bilmem orasını. Birkaç yıldır şiiri sevmiyorum da. Ardım eskiden, divanları karıştırırdım, dergilerde çıkan yeni şiirlere ilgilenirdim. Şimdi okumuyorum. Son günlerde üç beş yeni şiir kitabı çıktı, bana da gönderdiler, açmadım bile. Bay *Fazıl Hüsnü Dağlarca* da *Âsû* adlı yeni bir kitap çıkarmış, birkaç şiirini çok severim Bay *Fazıl Hüsnü Dağlarca*'nın, kendisinin büğünkü şairlerimizin en iyilerinden biri olduğu kanısındayım. Âsû'yu da daha açmadım. Okumak istiyorum ya, şimdilik içimden gelmiyor. İçinizden gelmeyince de şiir okumayın, anlayamazsınız. Şiiri sevebilmek için kişinin şiire açık olduğu günleri beklemesi gerektir.

Şiirden anlamamak üzmez beni, başka nenlerden anlamamak da üzmez. Birtakım konular üzerinde düşündüklerimi söylüyorum, yazıyorum. Vardığım sonuçlar, yargılarım yanlışsa, ne yapayım? Ben yanlış duyuyorum, yanlış düşünüyorum demektir. Kendimi düzeltebilir miyim?

Şiirden anlamadığımı söyleyenlere de gücenmiyorum. Kiminin öyle demelerine de seviniyorum. Benim hiç sevmediğim, hoşlanmadığım eski, yeni şairler vardır, onları beğenenlerin benim için 'Şiirden anlamaz.' demelerine ses çıkaramam. Doğrudur dedikleri, onların anladığı şiirden anlamam ben.

Birkaç kişi var, onlara kızıyorum. Yazdıklarını bana okutmak için çırpınıyorlar, getiriyorlar bana şiirlerini, birini olsun beğeneyim diye gözümün içine bakıyorlar. Ben gene güzel bulmayınca 'Şiirden anlamaz!' diye başlıyorlar bağırmaya. Biri var içlerinde, bir dergide 'Ataç şiirden anlar mı? diye bir soruşturma açtı. Ötekine berikine anlamadığımı söyletecek de içine su serpilecek!.. Şiirlerini bana beğendirmek için, birini olsun güzel bulmam için ne türlü uğraştığını başkaları bilmez, kendi de bilmiyor mu? Onu bir düşününce bir utanma duymuyor mu içinde?.. Yazın acununun ayaktakımından bir kişi. Ayaktakımında utanma mı olur?

[*Tarihsiz*]

İLERİ.– Bir 'ilerilik' sözüdür gidiyor: 'İleri düşünce, ileri görüş...' Pek de aydınlatmıyorlar ne demek istediklerini.

Kim söyler kendisinin 'geri' düşünceli olduğunu? Geçmişe, geleneklere en bağlı olanlar, ataların çizdiği yoldan ayrılmamayı öğütleyenler de yarını kurmaya çalıştıklarını, yarının güzel olmasını istediklerini söylemezler mi? Bay *Yahya Kemal Beyatlı* '*Ne harabî, ne harabatîyim, / Kökü mazide olan atîyim*' dememiş mi?

Bilirsiniz, geçmişe, geleneklere bağlı değilimdir ben. Eskide sevdiğim nenler vardır, *Fuzuli*'nin, *Baki*'nin gazelleri gibi. Onların da, büğün yaşasalar bile (yaşayacağa da benzemiyorlar), büğüne örnek olmalarını istemem. Onların yaratıcılığı örnek olmalıdır, biçimleri, özleri değil. Onlardaki anlayışın, inançların sürüp gitmesini isteyenler, büğünün yaratıcılığına engel olurlar.

Geçmişçi, gelenekçi değilim. Gene de 'ilerilik'le öğünenleri anlamıyorum. İri lakırdı ediyorlar gibi geliyor bana. Neden 'ilerilik' bize vergi olsun da onlar 'geri' sayılsın? Yarını tekel altına almaya mı kalkıyoruz? Boyuna 'ilerilik' sözü edenlerin birtakım düşünülere saplanıp gerçek yeniliği görmedikleri çok olur.

Bir de Bay *Tevfik İleri* var... Onu düşünseler de 'ilerilik' *savının* (iddiasının) boş olduğunu anlasalar.

[*Tarihsiz*]

OYUN.– Çoktandır *görmüğe* (tiyatroya) gitmemiştim. O *dörüte* (sanata)ilgilenmediğim için değil, çocukluğumdan beri severim oyun görmeyi. Yoruluyorum şimdi, geceleri erken yatmazsam, günlerce toparlayamıyorum kendimi. Doğrusu, yalnız bu yüzden değil görmüğe gitmeyişim: Yaşlandıkça hoşgörürlüğüm çoğalacağına azalıyor, en küçük soğukluğa, bayağılığa sinirleniyorum, dayanamıyorum. Bizdeki oyunlarda bunlar eksik olmuyor.

Dün akşam *Genç Osman*'ı görmeye gittim, Türkçe bilmeyen yabancı bir tanıdık istedi de onun için. Biliyordum Bay *Musahipzade*'nin yapıtında bir güzellik bulamayacağımı. O yazarın iki güldürüsünü, *Aynaroz Kadısı* ile *Pazartesi-Perşembe*'yi eskiden görmüştüm. Bir tat bulamam o türlü yazında. Bay *Musahipzade* hepimizin bildiğimiz birtakım öyküleri birbirine ekleyip anlatır. O öyküler, kısaca anlatıldı mı, gülümsetebilir kişiyi, hoş olabilir. Oyunda ise uzatılıyor, sözde canlandırılıyor, bir tadı kalmıyor. Güldürüleri neyse Bay *Musahipzade*'nin, acıklı oyununun da o olacağını biliyordum.

Yanılmamışım, umduğumdan –daha doğrusu korktuğumdan– çok bir nen bulamadım o oyunda. Yazar, bütün kişilerine beklenilen sözleri, ancak onları söyletiyor. Yaratıcılık yok o yazarda, ozanlık yok. Anlatıcılık, açıklayıcılık da yok. Karşınızda birtakım kişiler konuşuyor, öteden beri bilinen sözleri söylüyor, bunların biri bile o kişilerin içlerini, duygularını, düşüncelerini aydınlatmıyor, sevdiremiyor size. Bir yanda iyiler, bir yanda kötüler... Pek yalın, pek yavan bir görüştür kişilerin böyle iyilerle kötüler diye ayrıldıklarını sanmak.

Bay *Musahipzade*'nin güldürülerini beğenenler kendisine 'Türk Molière'i' demişlerdi. *Genç Osman*'ı beğenenler de *Shakespeare*'i anarlarsa şaşmam. Benzetmeden duramazlar. *Molière*'i, *Shakespeare*'i de anlamadıklarını ne türlü belli edecekler.

Dün gündüz sinemaya *Venedik Tatili*'ni görmeye gitmiştim. O da iyi bir nen değildi.

[*Tarihsiz*]

Dün bir de konuşma dinledim: İstanbul Bilim-yurdu yüksek öğretmenlerinden Monsieur *Bornecque*, Ankara'da 'Romancının *gizleri* (sırları), bağları' adlı bir konuşma yaptı. *Alain-Fournier, Le Grand Meaulnes*'daki Yvonne de Galais'yi hangi anıların etkisiyle yaratmış? *André Gide*'in *L'Immoraliste*'inde kadınla *La Porte Etroite*'taki Alissa kimmiş? neyi gösteriyormuş? onları anlattı dinledik. Monsieur *Bornecque* romanı seviyor, romancılara ilgileniyor, onların gizlerini aydınlatmaya çalışıyor. Tatlı anlattığı için de yalnız düşündürmekle kalmıyor, o betikleri okumak, ya da yeniden okumak isteğini uyandırıyor dinleyenlerde.

O konuşmayı dinledim. Bir de okumak isterdim. Dinlediğimiz iyice sinmiyor içimize. Dinleyenlerin hepsinde öyledir demiyorum, bende öyle, ben dinlemekten çok okumaya alışığım da onun için. (Okulda çok bulunmadığım için olacak.) Monsieur *Bornecque*'in konuşmasının okunurken de değerinin yitmeyeceğini, azalmayacağını sanıyorum.

[*Tarihsiz*]

ÖLÜM KIYINI.– İngiliz kamutayı ölüm *kıyınını* (cezasını) kaldırmış, çok sevindim. Kişioğlu bir adım daha ilerlemiş, bir baş daha yükselmiş demektir.

Ne anlaşılmaz, ne yüz kızartıcı iştir bu ölüm kıyını! Şunu sorayım size: Bir yargılının ipini çekebilir misiniz? en yaman, en yavuz yargılının ipini? Siz çekemezseniz, sizin yapamadığınız, gücünüz yetmediği için değil, içiniz götürmediği için, kendinizden utandığınız için yapamadığınız bir işi başka bir kişioğluna neden yaptırıyorsunuz? O iş sizi aşağılaştırır da onu aşağılaştırmaz mı? Bir yargılının ipini çekemezsiniz, bir yargılının ipini çekmiş kişinin elini sıkamazsınız, ürperirsiniz ondan, tiksinirsiniz. Demek bu işte bir aşağılık, bir bayağılık görüyorsunuz, öyleyse neden ölüm kıyınının kaldırılmasından yana değilsiniz? Ölüm kıyınının kaldırılmasını istemiyorsunuz, demek bir toplumda yargılıların ipini çekecek kişiler, *öldürmenler* (cellâtlar) bulunmasını, şu ellerini sıkamayacağınız, görünce ürpereceğiniz, güvenemeyeceğiniz kimseler bulunmasını istiyorsunuz.

Kötülere, yavuzlara karşı, kötüler, yavuzlar çıkaracaksınız, kötülüğe kötülükle, yavuzluğa yavuzlukla karşı koyacaksınız. Oysaki amaç kötüleri kaldırmak yok etmek değil, kişioğlunun içinden yavuzluğu, yamanlığı sökebilmektir. 'Şu kişi öldürmüş,' diyorsunuz, siz de onu öldürüyorsunuz, öldürülmesini istiyorsunuz, ölüm kıyınına çarptırılmasını doğru buluyorsunuz, demek siz de kötülük ediyor, kötülük edilmesine ses çıkarmıyorsunuz.

Bir kişi kalkmış, başka bir kişiyi öldürmüş, çok kişileri öldürmüş, Petiot gibiymiş de altmış üç kişiyi öldürdüğünü bir türlü övünme ile söylemiş. Sevilemez, beğenilemez öyle kişi, tiksinilir ondan. Onun yaptıkları düşünülünce bir utanma gelir içimize: Bizim de bir kişioğlu olduğumuzu düşünür de kişioğlunda böyle yavuzluklar, böyle bir kan dökücülük olmasına üzülür, utanırız. Ancak öyle kişiler yavuzluklarını bizim adımıza yapmıyor, bizim *boşuğumuzla* (iznimizle) yapmıyor. Onları ele geçirince ölüm kıyınına çarpan yasa ise bu yavuzluğu bizim adımıza yapıyor, bizim boşuğumuzla yapıyor. Siz bir yargılının ipini çekmezsiniz, bir yargılının ipini çekenin elini sıkmazsınız... Aldatıyorsunuz kendinizi. Unutuyorsunuz ki ipi çeken kişi, öldürmen, sizin adınıza, içinde sizin de bulunduğunuz toplumun adına yapıyor o işi. 'Ben el sürmedim,' diye övünmeyiniz, sizin adınıza yapılıyor.

Ölüm kıyını kalkarsa korku kalmaz, yavuzluklar artarmış. Doğru olmadığını sanıyorum bunun. Nice bilginler söylüyor: Ölüm kıyınını kaldırmış olan ülkelerde, İskandinav illerinde, Felemenk'te, İsviçre'de yavuzluklar eskisinden çok değilmiş, tersine, azalmış... Diyelim ki o bilginlerin dediği doğru değil de sizin dediğiniz doğru. Korku, toplumu koruyor diyelim. Korku, kişioğlunu en aşağılaştıran duygu, yalanın da, nice kötülüklerin de kaynağı olan duygu, siz onunla mı kişioğlunu yönetmek istiyorsunuz? Toplumun düzenini o duygu üzerine mi kurmak istiyorsunuz? Gerekli olan, kişioğlunu yükseltmektir, korku ile, aşağı duygularla korumak değil.

[*Tarihsiz*]

LÉAUTAUD.– Büğün gelen Fıransızca *Le Monde* güncesinde okudum: Monsieur *Paul Léutaud* ölmüş. Geçenlerde *sayrı*-

lar yurduna (hastahaneye) gittiğini duymuştum. Anlamıştım sonucun böyle olacağını. Yaşlıydı, 1872 ocağında doğmuş, demek seksen dördünü doldurmuş, seksen beşine girmiş. Gene de sızlıyor kişinin içi.

Günümüzün en sevdiğim yazarlarından biriydi. Aşağı yukarı kırk yıldır okurum yazılarını. Öyle sanıyorum, bende en çok onun etkisi vardır. Çocukluğumda, okulda, öğretmenlerimiz bize Fıransa'nın en bayağı yazınını tanıtmışlardı, *Bourget* gibi, *Rostand* gibi yazarların yapıtlarını okumamızı öğütlerlerdi. *Bourget*'yi okumadım, okuyamadım, dayanamadım o sıkıntıya. *Rostand*'ı okudum, onunla birlikte *Henry bataille*'ı, *Paul Hervieu*'yü, *Robert de Flers* ile *Caillavet*'yi okudum. Utanıyorum o günlerimi andıkça. O yazarlar, *Michel Zévaco* gibi serüven öykücülerinden daha aşağıdır. *Michel zévaco*, *Fantomas*'yı yazan *Allen*, bilirler kendilerinin öyle yüksek birer yazar olmadıklarını, eğlendirmek için yazarlar, toplumun en önünde, başında gittiklerini sanmazlar. Ötekiler ise bir beğenirler kendilerini! Çok kişiyi de kandırırlar. Beni onlardan, önce *Rémy de Gourmont* kurtardı. Sonra Monsieur *Paul Léautaud*'nun yazıları, *Maurice Boissard* takma adıyla yazdığı *görmük* (tiyatro) eleştirileri, *Van Bever* ile birlikte çıkardığı seçme yırlar betiği beni büğün de sevdiğim yazına götürdü. Büyüktür ona olan borcum.

Ne de güzel yazardı! Süssüz bir dil. Bu bakımdan en üstün yazarlardan biridir. İri lakırdı bulamazsınız onda. *Voltaire* gibi, *Stendhal* gibi...

Onlara, *Voltaire*'e, *Stendhal*'e eriştiğini söylemiyorum. Kolay değildir onlara erişmek. Monsieur *Léautaud*, *Voltaire* gibi en büyük sorunları kurcalayan bir kişi değildi, şimdiye dek gelmiş öykücülerin şüphesiz en büyüğü olan *Stendhal* gibi bir yaratıcı değildi, gene de onların soyundandı. Onlar gibi sesini yükseltmeden yazardı. Gürültüye pabuç bırakmazdı; Ne *académie*'ler gürültüsüne, ne de yüksek ülküler gürültüsüne.

Bireyciyim. Bireyciliği *Gourmont*'dan, *Gide*'den öğrendim. Gene de, öyle sanıyorum, Monsieur *Léautaud*'nun yazılarını çok okumasaydım, bireycilikten şaştığım günler olurdu. Bireycilik, toplumu düşünmemek, yadsımak demek değildir, toplum için çalışacağız diye kendimizi unutmamak demektir. Büyük bi-

reyciyi, *Stendhal*'i, çok sonra okudum. Monsieur *Léautaud*'nun yazılarından geçmeseydim, *Stendhal*'i anlayamazdım.

Çok değildir Monsieur *Léautaud*'nun yazdıkları. Ne büyüklükte olacağını daha bilemediğimiz *Günce*'sini (*Le Journal Litéraire)* bir yana bırakırsak, üç beş betiği vardır. Üç beş betik ya, okunmasına, adının yüzyıllar boyu anılmasına yetecektir. Büyük bir yazar öldü. Ne çıkar? yaşlıydı. Yazdıkları ölmez ki!

Tarihsiz

ÖZGÜRLÜK – Özgürlük ancak düşünen kişi için gereklidir. Düşünmeyen, kendisine belletilenlere incelemeksizin inanıp bağlanan kişi ne yapsın özgürlüğü? Kullanamaz ki. Körü körüne inanmak özgürlüğünü mü istiyorlar? O vardır öteden beri, onu kimse kimsenin elinden alamaz.

Özgür kişi başka bir kişiye, bir öğreticiye, bir önüte bağlı değildir.

– Ne karışıyorsunuz? Ben bir önüt seçeceğim kendime, onun öğretisine bağlanacağım, özgür değil miyim bunu yapmakta?

– Karışmıyorum sizin işinize, istediğinize uyun, bağlanın, ancak özgürlük demeyin bunun adına. Anlayacağınız, bir dil sorunu yapıyorum bunu. Sizin kendi kendinizi bağlayıp sonra buna özgürlük demeniz, bir dil yanlışı yapmışsınız gibi dokunuyor bana.

İyi bakın, boyuna özgürlük sözü edenlerin çoğu *tilcik'leri* (kelimeleri) de gelişigüzel kullanıyorlar. Kişiler arasında kurulmasını istedikleri eşitliği, önce tilcikler arasında kuruyorlar? Neden 'sarı' tilciğinin anlamı, 'yeşil' tilciğinin anlamından ayrı olsun? 'Kendini bağlamanın' adını da 'özgürlük' koyuverirler.

Bir bakıma doğrudur da. Kendini bağlayan kişi bir sıkıntıdan, düşünmek dediğimiz büyük sıkıntıdan kurtulur. Bir olayı, ortaya atılan yeni bir düşünüyü inceleyeceksiniz, doğruyu, yanlışı arayacaksınız. Çoğu, doğru ile yanlış karışıktır, kolay kolay çıkamazsınız içinden. Çekilir mi bu? O işi 'büyüklerinize' önütlerinize bırakırsanız, siz de düşünmekten kurtulup gönlünüzün dilediğini yapar, eğlenirsiniz. Dahası var: Dilediğinizi yapamazsanız, eğlenemezseniz bile, sorumluluk kaygısı çekmezsiniz:

"Neden yaptınız bunu?"

"Önütüm buyurdu da onun için yaptım."

Ne yapalım ki özgürlük bu değildir: Özgürlük, düşünmek sıkıntısına, sorumluluk kaygısına katlanmak demektir.

EK.– Yukarıdaki sözlerden benim eşitlik ilkesinden yana olmadığım anlamı da çıkarılabilir. Doğru değil. Doğru değil, kişioğullarının eşitliğe ermelerini isterim. Öyle sanıyorum ki eşitlik olmadan özgürlük de olmaz. Bir önüte, bir öğretiye bağlananlar eşitliği istiyor mu? Görünüşte istiyorlar, gerçekte değil. Kendilerini 'büyükler'le, önütleriyle bir tutamıyorlar ki, kulluktan silkinemiyorlar ki eşitliğe erebilsinler.

Çarşamba, 7 Mart 1956

ANLAMAK.– Birkaç gündür İstanbul'daydım, yeni döndüm. *Hisar* dergisinin mart sayısını da ancak büğün okudum. Bay *İlhan Geçer* bana sinirli sinirli çatmış, onun dediklerini yanıtlamak için *Pazar Postası*'na bir yazı gönderdim.

Derginin o sayısında Bayan *Gülten Akın*'la bir konuşma var. Bay *Fehmi Özçelik* yapmış o konuşmayı, Bay *Oğuzcan*'ın konuşmaları gibi değil, salt dedikodu çıkarmıyor Bay *Fehmi Özçelik*, konuştuğu kimsenin kişilik işleriyle uğraşmıyor, düşündüklerini öğrenmek istiyor.

'*Şiirimizde durgunluk olduğunu söyleyenler var, siz ne dersiniz*?' sorusunu (Bu soru dergide böyle değil, öyle sanıyorum, bir dizgi yanlışı olmuş, ben kendimce düzeltim), Bayan *Gülten Akın* şöyle yanıtlamış: '*Bence durgunluk değil, arayış var.*' Bana da sorsalar, ben de öyle derim. Ancak Bayan *G. Akın'ın* saydığı ozanların hepsini saymazdım. Bay *F. H. Dağlarca* da, Bay *Behçet Necatigil* de artık arama çağını aştılar, kendilerinden umduğumuzu veriyor... ya da veremiyorlar. Ötekiler arasında da aramaktan çok iri lakırdıya özenenler var. Neyse! kimsenin beğenisine karışmayalım.

Bayan *Gülten Akın*'ın benim için söylediklerine sevindim. Şöyle diyor: '*Onda sağlam olan bir ana ilke var: Fikir softalığına düşmemek. Bu ise Batı anlamında eleştirmenin ilk ve en önemli şartı zannederim. Onda varlığı iddia edilen çelişmeler hep görünüşte.*' ('Varlığı' yerine 'bulunduğu' dese daha iyi ederdi.)

Benim çelişmelerim... *Kesinlemelerden* (affirmation'lardan) kaçan bir kişide çelişme aramak ne demektir, anlamıyorum. Ne yapalım ki günümüzde bir çelişme aramak özentisi var. Bayan *Gülten Akın* buna düşmüyor. Anlamak, birbirine *karşıt* (zıt) da olsa düşünülere ilgilenmek, karşımızdakinin görüş açısını sezmeye çalışmakla başlar. Neden bir öğretiye bağlanmak istemiyorum? Bir öğreti, başka bir öğretiyi bütünü ile yadsır da onun için. Oysaki öğretilerin hepsinin de doğru bir yanları vardır. Öyleyse hepsine mi bağlanalım? O da değil. Hepsinin doğru yanlarını sezmeye çalışırken yanlışlarını, başka doğruları görmeye engel olacak yanlarını da ortaya çıkaralım ki hiçbiri bizi bağlamasın. *Remy de Gourmont* 'Verimli tek arama, doğru olmayanı aramadır,' derdi. Kişiyi bağnazlıktan kurtaracak ilke budur. Bağnazlık, bir öğretiye sarılıp ötekilerden kaçmak, anlamaya, gerçekten anlamaya engel olur.

Beni böyle savunmasına çok sevindim. Sağ olsun Bayan *Gülten Akın*!

Cumartesi, 10 Mart

YAZMAK.– Büğünkü İstanbul gazetelerinin birinde okudum: *'Dört sene evvel 30 Kasım gecesi, saat 22.45'de mesut bir yuvanın telefonu acı acı çalıyor.'* Okumadım sonrasını. Belli ki yazı yazmasını bilmiyor bunu yazan. Anlatacağı olayı görmüyor, beylik sözler dizecek. Sorun kendisine: *Uzak-konuşurun* (telefonun) 'acı acı çalması' ne demektir? Uzak-konuşurun sesi, iyi *salkılar* (haberler) verdiğinizde başka, kötü salkılar verdiğinizde başka mıdır?..

Bunun adına da 'güzel yazmak' diyorlar, okullarda çocuklara böyle yazmayı öğretiyorlar. Anlamıyorlar böyle yazmakta, böyle basmakalıp sözler kullanmakta bir türlü 'yalancılık' olduğunu. Böyle yazmaya alıştırmakla öğrencilerin gerçekten görmelerine, gerçekten duymalarına engel oluyorlar. Öğretmenler şöyle demeli çocuklara: 'Ancak gördüğünüzü, duyduğunuzu yazın, bunun için bir değer yargısı gösteren katkıdan kaçının. 'Annem dedi ki...' deyin, 'Sevgili annem dedi ki...' demeyin.' Yalnız çocuklara değil, bütün yazarlara vermeli bu öğüdü.

Yanılmıyorsam 1940'taydı, Monsieur *André Siegfield* Ankara'ya gelip bir konuşma yapmıştı. Neydi o konuşmanın konu-

su? Geçmiş gün, unuttum. Yalnız bir söz belleğimde kaldı: *'Güzel yazmak öğretilir, yazmak öğretilemez.'* Doğru mu bu söz? Güzel yazmayı öğretmeseler, öğretmeye kalkmasalar, çocuklar, gençler belki kendiliklerinden öğrenirler yazmayı.

Pazar, 11 Mart

OKUMAK.– Gençlere okumalarını öğütlüyoruz, bunun için de ne yapıp yapıp üç büyük dilden (Alamanca, Fransızca, İngilizce) birini olusun iyice öğrenmeleri gerektiğini söylüyoruz. Oysaki okumak kişiye öz güvenini yitirtiyor. Genç, yaşlı birçok yazarlarımızın kendilerini beğenmeleri, böbürlenmeleri, okumamaları, ekinsizlikleri yüzünden değil mi? Geçmişin büyük yapıtlarını, yüzyıllardan beri düşünülmüş, yazılmış olanları bilmedikleri için kendi düşündüklerini tek doğru sanıyor, kendi yazdıklarını pek bir güzel buluyorlar. Bizde *öykücülüğün* (hikâyeciliğin), Avrupa, Amerika öykücülüğü ile 'at başı birlikte' gittiği savı hep bundan çıkmıyor mu?

Yabancı dil öğrenenler de ne yapıyor sanki? Okuyor mu onlar? En yenilerinden bir iki betiği okumakla yetiniyorlar. Uygarlığın, ekinin büğünkü durumuna ilgilenirlermiş, eskiyi karıştırıp da ne yapacaklarmış? eskileri okumakla yitirilecek *öyleri* (vakitleri) yokmuş... Buna bir de bütün dörüt değerlerini *tüzden* (halktan), çok okuyup da doğadan gelme erdemleri körletmemiş kimselerden beklemeyi katın... Ekine bir arka çevirme var büğün. Bunun önüne geçilmezse daha çok kendini beğenmişler yetişecek bizde, 'Avrupa yazını ile at başı giden bir Türk yazını var,' diye boşuna daha çok övüneceğiz.

Ne yalan söyleyeyim? Geçmişin yapıtlarına ilgilenmeyenlerden çok, ellerinden geldiğince çok okumayanlardan bir *nen* (şey) beklemiyorum. Bir iki hoş söz söyleyebilirler, gene de çabuk kurur o kaynak. Ekinsiz kişi, çağını anlayamayacağı gibi kendi kendini de bulamaz.

Çarşamba, 14 Mart

KAN.– *Mayk Hammer*'in (adını doğru mu yazdım, bilmiyorum) öyküleri çok okunuyormuş. Ben okumadım. Övünerek söylemiyorum. Okumalıyım. Bir betiğin çok okunması, bir yazarın çok tutulması, iyiliğini göstermezse de iyi olmadığını da

göstermez. Nice yapıtlar vardır, örneğin *Hugo*'nun *Les Misérables*'ı, daha ilk yılda çok satılmış, bütün acun gökçe-yazınının güzel yapıtlarından biridir. Öyle sanıyorum, *Hugo*'nun bütün yırları unutulduktan sonra o büyük öykü gene okunacak, Myliel, Jean Valjan, Javert, Cosette gene çok kişilerin ilgisini çekecektir.

Okumadım *Mayk Hammer*'in öykülerini. Fransızcalarını bulsam okuyacağım. Neden Türkçelerini okumuyorum? Türkçe bir betiği okurken dili üzerinde ister istemez duruyorum. Bir iki aksama, ya da yeri değilken kullanılmış üç beş yabancı tilcik gördüm mü, dayanamıyorum, atıyorum betiği elimden.

Diyorlar ki *Mayk Hammer* dokuz-on öykü yazmış, Türkçede ise otuz-kırk *Mayk Hammer* öyküsü varmış. Doğruysa bu, çok güzel! Yalnız bizde değil, başka ülkelerde de Amerikalı yazarları arama var. Bunun için birtakım kişiler öyküleri kendileri yazıp üzerine bir Amerikan adı koyuyormuş. Ne yapalım? Okurlar da hep Amerikalı yazarları aramasınlar, böyle aldatılmaya kaşık tutmuş olurlar.

Çok kanlıymış *M. H.*'in öyküleri, birçok kişiler öldürülüyormuş onlarda. Birtakım yazarlar buna kızıyor, kan dökmeyi, ötekine berikine acı çektirmeyi düşünenlerin, içlerinde bir yavuzluk dileği olanların böyle öyküleri sevdiklerini söylüyorlar. Gülüyorum böyle diyenlere. *Shakespeare*'de de çok kan dökülür...

Diyelim ki doğrudur, o kanlı öyküleri okuyanlar içlerinde yavuzluk dileği olanlardır. Daha iyi ya! O dileği öykü okumakla avutuyor, kendileri öldürmeye kalkmıyorlar.

M. H.'in öykülerinin okunmasına kızanlar, onlar okunmazsa, daha iyi betiklerin okunacağını sanıyorlar. Bu da çocukça bir düştür.

Tarihsiz

ÇOĞUNLUK.– *Le Monde*'da Calas arancını okudum. İki yüzyıllık bir *aranç* (dava). Fransızca günce uzun uzun anlatmıyor onu, *ayrıntılara* (teferruata) girişmiyor. Eskiden de okumuştum, büyük çizgileriyle bilirdim: Toulouse'da bir delikanlı kendini öldürmüş, o yıllarda kendilerini öldürenlerin ölülerine saygı gösterilmedi, türlü çirkin aşağılamalar yapıldığı için babası

önce söyleyememiş doğruyu. Bunun üzerine 'sen öldürdün oğlunu!' demişler. Calas da, çoğu koyu Katolik olan kişiler arasında, Protestan azınlığından. Bütün kent çullanmış üzerine, işe Katolik kilisesi de karışmış, Calas ölüm kıyınına çarptırılmış, türlü acılar çektirildikten sonra öldürülmüş. Ancak birkaç yıl sonra *Voltaire* bu işi ele almış, Calas'ın suçsuz olduğunu ileri sürerek arancına yeniden bakılmasını sağlamış, adamcağızın anısını o büyük lekeden kurtarmış.

Çok oluyor, bu iş üzerine yazılmış bir betik okumuştum. Yanılmıyorsam *Henry-Robert*'indi. Yazar, Calas'ın suçlu olduğu kanısındaydı. Calas'ın suçlu olup olmaması büğün bizi pek ilgilendirmez. Ben suçsuz olduğunu sanıyorum. Ölünceye dek suçsuz olduğunu söylemiş de onun için. Gerçekten suçlu olan bir kişinin böyle sonuna dek suçunu söylememesi bence olacak iş değildir de onun için. Gene de bilinmez. Böyle tanıtlarla bir kişinin suçlu olduğu da, suçsuz olduğu da *saptanamaz* (tespit edilemez). Diyelim ki suçludur, oğlunu o öldürmüştür. Gene de işin özü değişmez. Neden bütün bir kentin kişileri çullanmış Calas'ın üzerine? Çoğunluğun inancından olmadığı için, çoğunluktan başka türlü düşündüğü için onu kötü bir kişi bellemişler de o yüzden suçlamışlar, tanıt, belge aramaksızın suçlamışlar. *İbsen* bir oyununda kişilerinden birine 'Çoğunluk *tellim* (daima) haksızdır,' dedirtir. Çoğunluk tellim haksızdır, tutkularına sarılır, gücüne güvenir de onun için. Çoğunluktan olan kişiler, düşünmeyi, incelemeyi gerekli bulmazlar, birbirlerine uyar, birbirinin sözlerine çabucak kapılırlar... Yanıldıkları anlaşılınca da suçu birbirlerine atarak sorumdan kurtarırlar yakalarını. 'Ne yapayım? çok kimse öyle diyordu, ben de aldandım, kandım...' Bir de ağızlarından düşmeyen bir söz vardır: 'Çokluğa karşı olmak, yanlış düşünmekten gelir.' Çokluğa karşı olmak çıkarlarına dokunur da onun için.

Cuma, 16 Mart

BİR DEĞİL.– Monsieur *Roger Martin du Gard*'ın *Jean Barois*'sını bundan yirmi, yirmi beş yıl önce okumuştum. Büyük bir romandır, o yıllarda iki betikti, sonra ikisi bir arada basıldı. Çabucak okumuştum, öyle sarmıştı beni. İki yıl önce bir daha okumaya kalktım, sevmedim, bulanıyordum, bıraktım. Şimdi

gene okuyorum, gene ilk tadı duyuyorum. Eğlenceli mi? Değil. Monsieur *Roger Martin du Gard*'ın yapıtlarında eğlence aranmaz, parlaklık da aranmaz, güzel, tatlı tümceler kurmaz o, doğruluk arar, romancıdan çok tarihçidir. *Jean Barois* da Dreyfus *arancını* (davasını) yapan, Fransa'da gerçek laikliği kuran kuşağın tarihidir. Dura dura okumak gerektir o betiği. Biraz da sıkılarak. Sıkılmaya katlanmayan kişi ekine özenmesin!

O romanın bir yerinde Jean Barois, karısı Cecile'le konuşuyor. Cecile, çocuğu olsun istiyor, bunun için dokuz gün *yakarılarına* (dualarına) başlamış, kocasına da kendisiyle birlikte kiliseye gitmesi için yalvarıyor. Jean Barois gidemez kiliseye, dinsizdir. 'Olmaz, gidemem. Ben senin inançlarına karışmıyorum, engel olmuyorum, istediğini yapmana engel olmuyorum, sen de beni bırak, kendi inançlarımın buyurduğunu yapayım,' diyor Karısı bağırıyor: 'Bir değil! senin inançlarınla benimkiler bir değil!'

İnananlar, inanmayanlarla eşit tutulmaya katlanamazlar. Biz onların inançlarına saygı göstereceğiz, onlar bizimkilere göstermeyecek. Bize yukarıdan bakacak hep onlar. Dün böyleydi, büğün de böyle. İnanmamayı bir suç sayacak, bizi kendilerince doğru olan yola sürüklemeye çalışacaklar. Tatlılıkla götüremezlerse, kandıramazlarsa, buyruklarını *gücün* (zorla) yürütmekten de çekinmeyecekler.

İnanç kişiye bir dinginlik, bir mutluluk verirmiş, pek övünürler bununla. Doğrudur, inanan kişi aramaktan, düşünmekten kurtulur da onun içi *erince* (rahata) kavuşur, karşısındakini ezse, öldürse, ocağını yıksa gene bir üzüntü duymaz, inancının buyruğunu yerine getirmiştir, sorum kaygısı çekmez.

Bu dediklerim yalnız *bağlanç* (din) için değil, bağlanç durumuna sokulan bütün görüşler, düşünüler için doğrudur.

Cuma, 23 Mart

BİR ROMAN.– Geçen gün, kitaplar satan bir gazeteci dükkânının önünden geçiyordum. (Fransızcada bunlara *kiosque* derler, Türkçe *köşk*'ten. Biz de *köşk* diyebiliriz.) Bir gazeteci köşkü önünden geçiyordum. Gözüme *Bubu* ilişti, baktım, kitabın sol yanında çıplak bir kadın resmi. 'Yanlış, o olamaz!' dedim içimden, yürüdüm. Dayanamadım, döndüm. *Montparnaslı*

bubu. O, *Charles-Louis Philippe*'in *Bubu de Montparnasse*'ı. Şaşırdım. Fransızcanın güzel romanlarından biri. Bir usta işi, ölmez bir yapıt değil, gene de iyi, üzerinde durulacak bir yapıt. *Anré Gide* severdi. *Charles-Louis Philippe*'i *Giraudoux* da severdi. 'Ölmez bir yapıt değil,' dedim, kimbilir? çabuk çabuk unutulmaz da. Nice kitaplar vardır, öyle çok okunmaz, herkesin okuması gereken kitaplar arasında sayılmaz, gene de yüzyıllar boyu onu okuyacak 'meraklılar' bulunur. Gökçe-yazın meraklıları, şu 'mutlu azınlık' dediğimiz kişiler...

Sevindim *Bubu de Montparnasse*'ın Türkçeye çevrilmiş olmasına. Ama üstünde böyle bir çıplak kadın resmiyle mi basılmalıydı? 'Parisli bir sokak fahişesinin romanı' mı denilmelidir? Kitabın arkasında da, bundan sonra çıkacak kitabın ilânı *Çıplak Model Cinayeti. Babu*'yü ('Bübü' okunur) ne biçim bir kitap diye tanıtmak istiyorlar, anlıyorsunuz? Doğru mu bu?

Aldım, karıştırdım. Çevirmen yeni dile özenmiyor: Eski tilciklere, eski tümce kuruluşuna bağlı. Olsun, gene de yazı yazmasını biliyor. *Charles-Louis Philippe*'in romanını seçen bir kişide elbette bir incelik olacak. Neden bildirmiyor adını? Böyle basılan, 'açık bir öykü' diye sürülmek istenen bir kitabın üstüne adını koymak istemiyor mu? Öyleyse *Charles-Louis Philippe*'in adını neden koymuş?.. Gene de okunmasını isterim bu romanın.

Bir de şunu sorayım: 'Hisar Yayınları'nda çıkmış o kitap 'Hisar Yayınları...' Hisar dergisinin mi? Olmamasını dilerim. Böyle çıplak resimli kitaplar çıkarmayı Hisarcılara yakıştıramam da onun için.

16 Nisan 1956

DURAK BİLGİ.– Bilgisi yoktur denemez Bay *Besim Atalay*'ın: Bunca yıl çalışmış, betikler karıştırmış, bilgi toplamamış olur mu? Ancak, duruk bir bilgi onun bilgisi. Yaratıcılığı yok. Betikler okuyarak bellediğinden öteye gidemiyor. Bir türlü değişemiyor da. Alıştığını bırakamıyor. Bir okuyun o 'Türk Dilini Bozuyorlar' yazısını, sanırsınız ki dilin arınmasına karşı koyanlardan biri yazmış: Yabancı tilciklerle dolu. Oysaki Bay *Besim Atalay* Türkçenin arınmasını, özleşmesini dileyenlerden yana olduğunu söyler. O yabancı tilciklerin çoğundan kaçınabilir-

di, onlara Türkçe birer karşılık bulmaya çalışabilirdi. Özenmiyor, göğsünü kabarta kabarta 'ben bilginim, Türkçeyi bilen biricik kişiyim!' demeye getiriyor ya, gene de gençliğinde alıştığı o Arapçalı, Farsçalı yazı dilini bırakamıyor. Türkçe sevgisi, arı Türkçe sevgisi dilinde onun, yüreğine varamamış, işleyememiş.

O yabancı tilciklere kendi birer karşılık aramadığı gibi başkaları da aramasın diyor. Aradınız mı, bir karşılık denediniz mi, çatıyor kaşlarını, köpürüyor. Kendisi 'hulya' diyor, siz de 'hulya' diyeceksiniz, Türkçe 'düş' tilciğinin anlamını genişletmeye kalkmayacaksınız. 'Düş kurulmaz' diye kesip atarak susturur sizi. 'Kelime' için de 'tilcik' denmesine *boşuğu* (izni) yok, başkaymış onun anlamı. 'Dil'in kaç anlamı varsa 'tilcik'in de onca anlamı olabilir. Neden 'dilcik' demiyorum da 'tilcik' diyorum? Neden yumuşatmıyorum baştaki sesi? Anlamlarını ayırmak için. 'Dışarı' da deniyor, 'taşra' da deniyor, 't' birinde yumuşamış, birinde yumuşamamış. Böyle ikizler olur dillerde.

Bay *Besim Atalay* ne yaptığını da pek bilmiyor doğrusu. 'der, diyor, dedi, demiş' tilciklerini tümcenin sonuna değil de, ortasına getirdiniz mi, Avrupa dillerinin etkisi ile Türkçeyi bozduğunuzu söylüyor, sonra da kendisi *'Sayın okuyucularım, bundan ne anladınız? ve ne anlaşılır?'* diyor. Buradaki *ve* var mıdır bizim geleneğimizde? Firenkçeden girmiş değil midir dilimize? kendisi bilmeden yapıyor bunları sonra da bilerek yapanlara kızıyor.

Yazısının başında *'Maceramız bizim ey dil dahi çok su götürür' köğüğünü* (mısrasını) anmış. Ben o sözün bütününü söyleyeyim: *'Ateş-i aşkımı itfa edemez bahr-i muhit,/ Maceramız...'* Ben de Türkçeye vurgunum, tutkunum, Bay *Besim Atalay* dilediğince çatsın bana, içimdeki o sevi odunu söndüremez, ona darılıp –ya da inanıp– tuttuğum yolu bırakmam. Kendisine gelince, benden öğüt, *üycüğün* (beyitin) ilk köğüğünü 'ateş-i hırsımı...' diye okusun, daha bir yakışır ona.

Perşembe, 19 Nisan

BİR OZAN.– Bay *Necati Cumalı* 'Yeditepe Yayınları'nda *Muzaffer Tayyip*[1] adlı bir betik çıkarmış. *Muzaffer Tayyip Uslu* 1946 yılında genç yaşta ölmüş bir ozandır. Yüreğim sızlar onu

[1] 104 üz, bir lira.

düşündükçe. Tanımadım kendisini, tanıyanlardan duydum: İyi bir delikanlıymış, *yırı* (şiiri) sever, uğraşırmış. Yaşasaydı şimdi olgunlaşmış olurdu, kendisinden beklenen güzel yırları da ola ki yazardı.

Sağlığında, doğrusunu söyleyeyim, sevmemiştim onun yırlarını. Bay *Necati Cumalı*, onun yırlarından eline geçirebildiklerinin hepsini toplamış, bir düzene koymuş, dergilerde çıkan denemelerinden birkaçını da almış. Okudum bütün o betiği, baştan sonuna kadar okudum. Beğenmek, sevmek dileğiyle okudum. Ne yalan söyleyeyim? olmadı, bir türlü sarmadı beni. Yırlar da sarmadı, denemeler de.

Bir *yalınlık* (basitlik) var yırlarında. Hepsini okuyorsunuz, biri kalmıyor usunuzda, bir daha okumak, bellemek dileğini vermiyor kişiye. Kimini okurken bir umut beliriyor içimizde, 'ozan şimdi güzel bir söz söyleyecek, özlü bir tele dokunacak' diyorsunuz. Boşa çıkıyor umudunuz: O güzel söz gelmiyor. Soluğu kesiliveriyor ozanın. Çeşitlilik de yok yırlarında, hepsi birbirine benziyor. 'Yaşamayı sevmek' diye bir konu tutturmuş ozan, hep onu söylüyor. Yaşamak sevgisine de inandıramıyor bizi, *kuramsal* (nazarî) kalıyor, sözde kalıyor o sevgisi. Bir nesne karşısında, bir olay karşısında yaşamıyor, ya da coştuğunu, içinin aydınlanıverdiğini bize duyuramıyor. Yaşamak sevgisi de *tüp* (asıl) budur, o coşkunluğu, o *esrikliği* (mestliği) duymak, duyurabilmektir. *Naili*'nin *'Mestane nukuş- suver-i âleme baktık, / Her birini bir özge temaşa ile geçtik' üycüğünde* (beyitinde) sezilen yaşama sevgisi...

Denemeler büsbütün boş. Bir yukarıdan konuşma onlarda, daha ileri gidemiyor. Bir yerde *Muzaffer Tayyip Uslu* günümüz Türk ozanını Batı ozanlarının tuttukları yola sapmadıkları için övüyor: *'anarşist sanat cereyanları... Guillaume Apollinaire*'in *plastik dalavereleri...'* Sanırsınız ki yaşlı bir *gökçe-yazın* (edebiyat) öğretmeni konuşuyor.

Genç yaşta öldü *Muzaffer Tayyip Uslu*, onun için böyle boş yırlar, boş denemeler yazmış olmasının bir önemi yoktur. Yaşasaydı güzellerini, olgunlarını yazabilirdi. Ne yapalım ki yaşayamadı. Biz de şimdi değerini elimizdeki *yapıta* (esere) göre biçeriz, yargımızın dayanağı ancak o yapıt olabilir. Anlamıyor değilim Bay *Necati Cumalı*'nın yapmak istediğini. *Muzaffer Tayyip*

Uslu arkadaşıydı onun, gönüldeşiydi. Şimdi o arkadaşın, o gönüldeşin adını unutulmaktan kurtarmak istiyor, bunun için de değerini büyütüyor gözünde. Sevdiğimiz kimselerin yapacaklarını yapamadan ölmüş olmalarına katlanamayız. Ne yapalım ki, katlanmak gerektir: Onların büsbütün unutulmaları, böyle yarım kalmış birer yapıtla anılmalarından yeğdir.

Pazar, 22 Nisan

YOLCULUK.– Gene gezmek istedi içim. Adana'ya gidiyorum. Bir işim olduğundan değil, salt dolaşmak için, bir iki arkadaşı, gönüldeşi görmek için. İçimde gezmek dileği uyandı mı, haydi Çukurova, kör değneğini bellemiş gibi hep oraya giderim. Karadeniz'de yolculuk etmedim hiç, biraz da oraya gitsem ya! Samsun'u, Trabzon'u, Zonguldak'ı görmek isterim, gene de yolculuk dendi mi Çukurova'yı boylarım. Çukurova da gezilecek yerdir doğrusu, ağaçlarıyla, taşlarıyla güler sanki kişiye, çağırır. Şehirleri de iyidir, Adana günden güne büyüyor, güzelleşiyor. Öteki şehirleri de övebilirsiniz. Ne var ki Çukurova'da uygarlık şehirlerin içinde değil de dışındadır. Doğa güzelliğini söylemiyorum, ben pek ilgilenmem doğa güzelliğine: Kişioğlunun doğada bulduklarından çok kendi yaptıkları çeker beni. Güneş doğarken de batarken de güzelmiş, ayışığının sularda oynaması güzelmiş, şu güzelmiş, bu güzelmiş, bana ne onlardan? Kişioğlu neler katmış doğaya, kendisi neler yaratmış, ben ona bakarım. Hani kırlara gider otururlar da 'Oh! içimiz açıldı' derler, çocukluğumda, gençliğimde ben de o sözlere inanmak istedim, olmadı, kandıramadım kendi kendimi, en güzel denilen *göreylere* (manzaralara) bakarken bile bir coşkunluk gelmedi içime. Denizi öve öve bitiremezler, çok kimseler vardır, ikide bir koşarlar denize, sanırsınız ki bir iki yıl denizi görmeseler yaşayamayacaklar, anlayamam onları. Kınamıyorum, kimsenin beğenisine karışmam, bende o duygunun olmadığını söylüyorum, o kadar. Deniz gözlerimin önüne serilir, baktığım bile pek olmaz. Daha doğrusu bir yadırgama, bir yabancılık duyarım denizin karşısında: Kişioğlu damgasını pek vurmamıştır ona. En ufak gemi, en küçük kayık denizin pırıltılarından, gürlemesinden, şusundan busundan daha çok ilgilendirir beni, kişioğlunun elinden çıkmıştır da onun için. Çukurova'da güzellik şehirlerin içinde ol-

duğundan çok dışındadır deyişim, orada yeni uygarlık daha çok toprağı, kırları etkilemiş olduğu içindir. Adana büyümüş, kalabalıklaşmış gene de –bütün Anadolu şehirleri gibi– bir Asya şehri niteliğinden kurtulamamıştır. Tarlalarda işleyen makineler ise, Avrupa uygarlığına, büğünün uygarlığına daha yakışıyor.

Yolculuğa çıkıyorum. Severim yolculuğu. Elimden gelse, o işi yapacak param olsa boyuna dolaşırdım. Avrupa'yı, Amerika'yı gezerdim. Belki gene de bir yere saplanır, orada otururdum ya, şimdi uzun uzun yolculuk düşleri kurmak hoşuma gidiyor. Şu var ki sıkılmam yolculukta, yorgunluk da duymam. Yalnız gidiyormuşum, arkadaşım yokmuş ne çıkar? Yollarda arkadaş bulmaktan kolay ne var? Konuşuveririm yanımdakilerle. Hergün gördüğüm kimselerle konuşmaktan daha iyi değil mi? Tanıdıklarla konuşacaklarımız, günden güne azalıyor, birbirimize hep o bildiklerimizi söylemekten usanıyoruz. Tanımadıklarımızla bilmediğimiz konular üzerinde konuşalım, yeni yeni şeyler öğrenir, bilgimizi çoğaltırız.

Pazartesi, 23 Nisan

ADANA.– Dün akşam sekizden sonra vardık Adana'ya, Torosları karanlıkta geçtiğimiz için göremedim. Üzülmüyorum göremediğime, söyledim ya: Doğa beni ilgilendirmez. Torosları da çok gördüm şimdiye dek. Gördüm de ne oldu? Anlat deseler anlatamam. Doğada gördüklerim usuma işlemez ki! Erciyes'in önünden gündüz geçtik, kaç kez gördüm o dağı, gene de her görüşümde yeni görmüş gibi oluyorum. Belli ki şöyle iyice bakmıyorum. Kocaman bir dağ. Bana ne?

Dün akşam geç geldiğimiz için arkadaşların çoğunu bulamadım. Evlerine çekilmişler ya da sinemaya, bir tanıdıklarını görmeye gitmişler. Erken uyudum, sabahleyin de erken kalkıp Mersin'e gittim. Oradaki tanıdıkları bulayım da onlarla konuşayım demiştim. Bahane! Asıl istediğim, yolları, o güzel yolları görmek. Mersin'de iki saat ancak oturdum, gene döndüm Adana'ya. Nedendir bilmem, Adana'yı seven Mersin'den, Mersin'i seven de Adana'dan hoşlanmaz. Ak Kahve'de bir kahve içmek iyidir ya, çabuk sıkılırım Mersin'den. Adana sokaklarında kendi kendime dolaşmak bile hoşuma gider. Çok severim Ada-

na'yı, Ankara'yı bile onun kadar sevmem. 'Neden?' diye sorsalar, pek bilmem. Adana'yı arkadaşlar, gönüldeşler yüzünden severim. Ankara'da da, İstanbul'da da birçok arkadaşlarım, gönüldeşlerim vardır. Öyle sanıyorum ki, Adana'yı, gençliğimin bir iki yılını burada geçirdiğim için severim. Sokaklarında dolaşırken 1924-1925 yıllarına, benim 26-27 yaşlarında olduğum günlere döneceğimi umuyorum. Bulamıyorum o günleri, gönlüm özlem dolu olarak dönüyorum.

Perşembe, 26 Nisan

DİL.– Yola çıkarken yanıma birkaç kitap alırım. Okuyacağımdan değil, bilirim okuyamayacağımı, gene duramıyor kişi. Kitapsız kalmak da zor şeydir, alışmışım, yanımda kitap olmayınca dayanılmaz bir eksiklik duyarım. Dün öğleden sonra dinlenmek için yatağıma uzanmıştım. Bay *Tarık Dursun K.*'nın Türkçeye çevirdiği *Şu Babamın İşleri*[1] adlı kitabı açtım. Yazarı Bay *Carlos Bulasan,* Filipinli imiş, daha yeni duyuyorum adını. Hikâyelerini sevebilecek miyim, bilmem. Bay *Tarık Dursun K.*'nın Türkçesi hoşuma gider. Konuşma diliyle yazmaya özenir, yabancı tilciklerden kaçıp, öz Türkçe yazmaya çalışır. Kitabın birinci hikâyesini okudum. Bay *Tarık Dursun K.*'nın dili gene iyi, ama birtakım dikkatsizlikler var. '*Savaşmaya giden askerlerin tümü terhis oldular,*' diyor. 'Savaşmaya' demek bence doğru değil, 'savaşa' demek daha doğru olurdu. 'Savaşma' deyince o kişiler kendileri istemişler de dövüşmeye gitmişler gibi bir şey anlaşılıyor. Neden 'hepsi' değil de 'tümü' demek yanlış. 'Terhis oldular' da iyi değil 'terhis olundu' demeli. Böyle yanlışlar var o birinci hikâyede. '*Gerisin geri dönen üç askerin...*' O askerler 'gerisin geri dönmüyor,' gerisin geri dönmek, kaçmak demektir, vazgeçmek demektir, savaşmışlar sonra dönmüşler, burada 'geri dönmek' bile doğru değildir, 'dönen üç askerin üçü de...' demek yeterdi. Bir yerde de Bay *Tarık Dursun K.* '*bazı bazı nereden eserse eser, çıkageliverirdi.*' diyor. 'Çıkagelivermek' denmez, 'çıkagelmek' ile 'gelivermek' aşağı yukarı bir anlamdadır da onun için. Bir yerde de şöyle bir tümce: '*Pencereden n'apıyor diye onu gözledik.*' Sözdizimi iyi değil burada: 'N'apıyor diye pencereden gözledik.' denilmeliydi.

[1] 'Seçilmiş Hikâyeler Dergisi' Yayınlarından, 1 lira. (Şimdi Can Yayınları'nda.)

'...sessiz sessiz bakışıyorlar, es geçiyorlardı.' 'Es geçiyorlardı' ne demek? 'Es' musiki terimlerindendir. Bana öyle geliyor Bay *Tarık Dursun K.* 'Es geçmek' sözünü bir halk deyimi sanmış, onun için kullanmış burada.

Bay *Tarık Dursun K.*, bunlara dikkat etse iyi olacak, çabuk düzeltebilir bunları. Söyledim: Güzel, tatlı bir dili var, özensin de daha işlesin onu.

Tarihsiz

BİLGİÇLİK.– Bir çocuk bilgiçliği vardır, en çok erkek çocuklarda, on, on bir ile on yedi yaş arasındaki erkek çocuklarda görülür. Okulda öğrendiklerini 'satmak' isterler, beğendirecekler kendilerini çevrelerine, alkışlatacaklar, artık büyüdüklerini, büyükler arasına karıştıklarını böylece duyuracaklar.

Çocuklarda da sevimsizdir bu bilgiçlik ya, yirmisini geçmiş gençlerde, yaşlı başlı kimselerde büsbütün çekilmiyor. Bizim yazarlarımızın çoğu bir türlü kurtulamıyor o çocukluk bilgiçliğinden, o çocukluk *sayrılığından* (hastalığından). Bir yerde bir söz duydular, ya da dışardan gelmiş bir betikte, bir dergide yeni ya da bilmedikleri için kendilerince yeni bir *nen* (şey) okudular mı doğrunun ta kendisiymiş gibi sarılıyorlar ona, yaymaya çalışıyorlar.

Çocuk okulda bilmediği şeyleri öğrendiği için birdenbire gözleri kamaşır, oradan bir bilgiçlik gelir kendisine. Bazen söylediğim yazarlar için de öyle, pek küçük bilgi dağarcıkları, ancak sekiz on betik okumuşlar, bunun için de doğru yanlış bir düşünü ile karşılaştılar mı şaşıyorlar, büyük bir nen kavradıklarını sanıyorlar.

Kim söylemiş iyice bilmiyorum, bir söz vardır: *'Ekin'* (culture) öğrendiklerimizi unuttuktan sonra bizde kalan nendir.' Büğünkü yazarlarımızın çoğu pek ivecen: Öğrendiklerini unutmayı beklemeden ekinli olmak istiyorlar, içlerine sindirmiyorlar okuyup öğrendiklerini.

Perşembe, 3 Mayıs

ERKEKÇE.– Sevmediğim ozanlardan birini öven bir yazı okuyorum. O ozanın da, onu övenin de adlarını söylemeyece-

ğim. Eleştirmen şöyle diyor yazısının bir yerinde: '...(*o ozanın yırlarındaki*) *ton ve eda tok ve erkekçedir.*'

Bu 'erkekçe' sözüne pek tutulurum: Kullananın beylik kanılara sımsıkı sarıldığını gösterir, beylik kanılara sarılanlar da kendi kendilerini düşünemeyenlerdir.

Erkekçe... Bu söz bir gerçek yargısı olarak erkeklerde bulunan nitelikleri göstermek için kullanılsa, bir diyeceğim olmaz. Öyle kullanılmıyor ki! Bir övgü... Kadınları aşağılamanın ne yeri var?

Doğrusu, 'erkekçe' derken düşünmüyorlar kadınları aşağıladıklarını. Alışmışlar, anlamı üzerinde durmadan kullanıyorlar o sözü. Anlamından boşaltarak, anlamsız bir söz olarak... O eleştirmenin övdüğü ozan da kendisi gibiydi, pek incelemezdi tilciklerin anlamını, dolu olsun, boş olsun, iri lakırdılar savurmayı yır söylemek sanırdı.

O eleştirmene 'siz kadını erkekten aşağı mı görüyorsunuz' diye sorsanız, öyle sanıyorum, kadın-erkek eşitliğinden yana olduğunu söyler. Gene de bir övgü olarak kullanır 'erkekçe' sözünü...

Perşembe, 3 Mayıs

DÜZELTME.– *Varlık* dergisinin mayıs sayısında Bay *Mustafa Baydar*'ın benimle bir konuşması var. Bay *Mustafa Baydar* bana bir yerde 'Ce jour ve aujourd'hui' dedirtmiş. Ben *ve* tilciğini yazıda da kullanmam, konuşmada da. Bir yerde de *elbette* dedirtmiş. Elbette'yi yazıda kullanmamaya çalışırım ya konuşmada kullanırım. Ancak *elbette* demem, bilirim yanlış olduğunu.

Derginin o sayısında Bay *Tahsin Yücel*, genç yazarlarımızdan birinin 'horlamak' tilciğini 'hor görmek' anlamında kullandığını söylüyor. Öyle sanıyorum, o genç yazar 'hor görmek' sözünü de Türkçe diye kullanır, oysaki Farsçadır. 'Hor görmek' yerine 'horlamak' büsbütün yanlış değildir, kullanıldığını çok duydum, en çok kadınlar kullanır. Örneğin 'sen bu çocuğu çok horluyorsun' derler, 'çok dövüyorsun, gönlünü çok kırıyorsun, çok üzüyorsun' demektir. Bay *Tahsin Yücel*'in söylediği genç yazar öz Türkçeye özenir. 'Bay *Yaşar Nabi*'nin horladığı dörütmenler' demiş, 'küçümsediği' ya da 'yeğnisediği' deseydi ya!

Bay *Tahsin Yücel*'den açılmışken söyleyeyim: Bu yılın *Sait Faik* Armağanı'nı *Haney Yaşamalı* adlı öykü betiği ile o kazanmış. Ben oyumu Bay *Necati Cumalı*'nın *Yalnız Kadın* adlı betiğine vermiştim. Ancak, Bay *Tahsin Yücel*, *Uçan Daireler*'den beri çok ilerledi, daha da ilerleyeceğini umuyorum.

Cumartesi, 5 Mayıs

MOULIN ROUGE.– Dün *kinemaya* (cinema'ya)gittim, *Moulin Rouge*'u görmeye. (Biliyorum, *kinema* dediğim, daha doğrusu öyle yazdığım için alay edecekler benimle, etsinler, o tilciği 's' ile yazmaya elim varmıyor. En iyisi, ona da Türkçe bir karşılık aramalı, bir ad bulmalı.) *Moulin Rouge*'u neden Türkçe'ye çevirmişler, anlamıyorum. Bakın, şeridin adı İngilizce'de de *Moulin Rouge*, Amerikalılar da isteseler 'Red Floss' diyebilirlerdi. Özel adlar çevrilmez, *Moulin Rouge* da Paris'te bir eğlence yerinin adı, değirmenle meğirmenle bir ilintisi yok. *Halit Ziya Uşaklıgil* mi, yoksa *Şerif Ispataki* mi, iyice bilmiyorum, eski darülfünun Batı yazını yüksek-öğretmenlerinden biri, öğrencilerine *Vigny*'nin *Cinq-Mas*'ını anlatırken '5 Mart' demiş, *Moulin Rouge*'a 'Kırmızı Değirmen' demek de ona benziyor.

İyi mi o şerit, güzel bir kinema yapıtı mı? kestiremeyeceğim. Çok yerlerinde sıkıldım. Uzattıkça uzatmışlar. Öz konu ise işlenmemiş. Nedir öz konusu? Fıransız *bedizcisi* (ressamı) *Toulouse-Lautrec*'in yaşamı. Öyle olması gerek ya, değil, eğlence yerlerinin gürültüleriyle karışık, oyunlarla, *ırlamalarla* (şarkılarla) karışık, oldukça bayağı, duygulu bir öykü anlatmak istemişler. Peki, *Toulouse-Lautrec*'i neden sokmuşlar bunun içine? *Toulouse-Lautrec* bir bedizci, büyük bir dörütmen. Biz o şeritte bir dörütmeni değil, küçükken bacakları kırıldığı için, bodur kaldığı için acılar, üzüntüler çeken, sonra da kendini içkiye veren herhangi bir kişiyi görüyoruz. Büyüklüğü yok o şeritte *Toulouse-Lautrec*'in, dörütü anlatılmıyor, sezdirilmiyor bize, adını almışlar, gölgesini almışlar yalnız, gerçek kişiliğini, büyüklüğünü almamışlar. Bu şeriti görenlere sorun *Henry Toulouse-lautrec* kimmiş diye, '*İgcilin* (sakatın) biriymiş, bodur, biçimsiz olduğu için sevdirememiş kendini kadınlara, içkiye düşmüş, genç yaşta ölmüş, bedizler de çizermiş.' derler. Bu mudur, yalnız bu mudur *Toulouse-Lautrec*?

Büyük kişileri tanıtacaklar, sevdireceklermiş böyle. Evet, küçülterek, *Orhan Veli*'nin Süleyman Efendi'sine döndürerek tanıtıp sevdirecekler...

1900 yıllarında Paris'te Moulin Rouge eğlenceleri... İyi bir şerit olabilirdi bu, içine *Toulouse-Lautrec*'i karıştırmasalardı.

Pazartesi, 7 Mayıs

OKUMAK.– Çok betikler okumuş olmakla övünenlere şaşarım. Okumadıklarını, okumayacaklarını düşünmüyorlar mı? Monsieur *Guanau*'nun *La Bibliothèque Idéale*'ini karıştırıyorum: Adlarını bile duymadığım ne betikler var! Birtakım kimseler de onları, bir kişinin okuması gereken betikler diye saymışlar.

Ya yeniden okumak! Birçok betikleri bir kez okumak yetmez. Anlayamayız ki bir kez okumakla, hele dörüt alanında. Dörüt yapıtı bir bütündür, başıyla sonuyla birden görünmek ister. Bir *öykünün* (hikâyenin) sonunu bileceksiniz ki, başını, ortasını, başın ortanın bütündeki yerini anlayabilesiniz. Bir büyük öyküyü, acun yazınında yer tutmuş bir büyük öyküyü, örneğin *La Chartreuse de Parme*'ı, ya da *Anna Karenina*'yı yalnız bir kere mi okudunuz? Bilin ki, şöyle iyice, gereğince okumamışsınızdır onu. İlk okuyuşunuzda yazarın anlattığı olaya kapılırsınız, sonu ne olacak diye düşünürsünüz, bu da o yapıtları anlayıcı gözüyle okumanıza engel olur. Bir öyküde anlatılan olay da –ne de olsa– dörütün dışındadır, *dörütten* (sanattan) başka bir *nendir* (şeydir). Çabucak okuyun büyük öyküleri, öğrenin anlattıkları öyküyü, bunun için önce sonunu okusanız da olur. Kurtulun bir yol olaya ilgilenmekten. Sonra yavaş yavaş okursunuz, tadına vararak, sanki tadını emerek okursunuz. Eski Yunanlılar *görmüğe* (tiyatroya) gidince oyunun konusunu bilirlermiş, bunun için o oyundaki güzelliği daha iyi seçerlermiş.

Çok betik okumak da gerekli midir, bilmiyorum. İyice okursak, okuduğumuz üzerinde düşünerek, tadına ererek okursak, yüz, yüz elli betik de yeter. Çok betik okumak biraz da şaşırtır bizi, birçok olayları birbirine karıştırırız.

Olmuyor işte, adı anılan betikleri okumuş olmak istiyoruz. Onlardan söz açıldı mı, biz de karışacağız konuşmaya, okuduğumuzu, bildiğimizi göstereceğiz... Dörüt yapıtını gerçekten an-

lamanın, tatmanın birinci *koşulu* (şartı), kendimizi göstermek dileğini yenmektir.

Perşembe, 10 Mayıs

UTANMA.– Bakarsınız, bir kişi gelir sizi görmeye, genç de olabilir, yaşlı da. Öyküler, ya da yırlar yazmıştır. Sizden bir övgü bekler, dilenir o övgüyü. Beğenmezseniz sizin öğütlerinize uyup da düzelteceğini söyler. Size dörütten anlayan bir kişi diye bakar, göklere çıkartır sizi...

Övmeyin onu, yazmayın dilendiği övgüyü, kızar, köpürür, söver, aldırmayın. Yolda yanınıza sokulursa beş on kuruş diye yalvaran dilencinin sonra sövmesine, *ilenmesine* (beddua etmesine) aldırır mısınız? O da, bırakın ürüsün, ulusun.

Utanmıyorlar mı öyle yapanlar? Sorarsanız, yalan söylerler, *yadsırlar* (inkâr ederler) gelip de size yalvardıklarını. Yadsımakla kendileri de unutuyorlar mı? Başkalarının yanında utanmıyorlar, kendi kendilerine kalınca da mı utanmıyorlar? Acıyorum onları düşündükçe. Ne denli düştüklerini anlamıyorlar da onun için acıyorum.

Pazar, 13 Mayıs

SAYIN.– Kızıyorum şu 'sayın' sözüne, günden güne daha çok kızıyorum. 'Muhterem' yerine kullanılınca iyi, bir diyeceğim yok. O anlamda yeni de değil, eskiden de varmış, bakın *Şemsettin Sami* Bey'in *Kamus-i Türkî*'sine, onda da bulursunuz. Yalnız 'muhterem' karşılığı olarak kullanmıyorlar ki! 'Bay Turhan' demeyecekler, 'Sayın Orhan,' 'Sayın Turhan' diyecekler. 'Bay'da bir eğlence varmış, güldürüyormuş, alay için kullanılıyormuş o, ben 'bay'ı ilk gününden beri alay için kullanmadım. Neden eğlenme olsun o sözde? Firenkçenin 'Monsieur' sözü gibi adların başına konulsun diye alındı. 'Bay X...' demek 'Monsieur X...' gibidir, alayı nereden çıkarıyorlar.

İlk günlerde 'Bay' alışamadığımız bir söz olduğu için yadırgattı bizi. Alışamadığımız bütün sözler yadırgatır önce, gülünç gelir. 'Önem' de ilk günlerde bir alay sözü değil miydi? Giderek hepimiz alıştık, şimdi yadırgamadan kullanıyoruz.

Bunca yıldır 'bay'a niçin alışamadılar? Alışmak istemiyorlar da onun için. Karşı koyacaklar, diretecekler. 'Bey' 'efendi,'

'beyefendi' diyecekler, ne yapıp yapıp eskiye dönecekler, geçmişe döndürecekler, geçmişe sürükleyecekler bu toplumu. Nihavend, karcığar peşrevlerini dinleyip, kandilli temennalar çakarak 'beyefendi,' 'beyefendi hazretleri,' 'miğrim' diyecekler birbirlerine. Öyle konuşunca yüzleri gülüyor. Tiksiniyorum bütün bu Hacivatlardan. Bir Hacivatzadeler buyruğudur gidiyor günümüzde. Karışmam onlara, ne yaparlarsa yapsınlar. Gözleri eskiye dikilmiş ayaktakımı ile ne işim var benim? Ne konuşurum kendileriyle, ne de yazdıklarını okurum. Ötekilere benim sözüm, devrimci olduklarını, yeniye gitmek, Batılılaşmak istediklerini söyleyenlere. Gerçekse devrimci oldukları, bıraksınlar o 'sayın' sözünü de 'bay' desinler. 'Bay'ı bir alay sözü olmaktan kurtarsınlar, alıştırsınlar ona ağızlarını. Yok onlar da içlerinden devrimci değillerse, eskiyi bırakıp da yeniye, Batı'ya yönelmekten çekiniyorlarsa, söylesinler açıkça, bizden saymayalım kendilerini, onlarla da uğraşmak, çarpışmak gerektiğini bilelim.

'Arkadaşlar...' Bu söz de ürpertiyor beni. Bir yüz göz olma dileği sezdiriyor da onun için. Bakın uygarlık acununa, *toplumcularla ortaklaşmacıları* (*socialiste*'lerle *communiste*'leri) bir yana bırakırsanız, toplantılarda söze 'Arkadaşlar' diye değil, 'Bayanlar, Baylar' diye başlıyorlar. Hani *özdenlik* (samimilik) diye tutturuyorlar, biz de *özden olalım*, (samimî olalım), gerçekten arkadaşımız, gönüldeşimiz olmayan, adlarını bile bilmediğimiz kimselere, 'arkadaşlar' demeyelim.

Cuma, 18 Mayıs

OZANIN YERİ.– *La Revue de Paris*'nin mayıs sayısında Monsieur *Raymond Picard*'ın 'Racine et son étrange carrière'adlı yazısını okudum. Uzunca bir yazı, doğrusu sıkıldım bitirinceye dek. Gene de *ilinç* (interesant), *14. Louis* çağında ozana, yazara nite bakıldığını öğretiyor kişiye, düşündürüyor. *Racine*'i bile küçük görürlermiş o günlerde, hakanın onu yanma çağırıp, *uza-yazarlığına* (tarih-nuvisliğine) yükseltmesini anlayamamışlar. Bir ozan olarak beğenmedikleri için değil, ozanlığını, *görmük* (tiyatro) yazarlığını küçümsedikleri için, hakanın yanına varmak, uza-yazarı olmak için *aksoy* (asil) olmak gerek... *Racine* ise taşranın küçük bir ocağından, bir 'bourgeois'... Doğrusu

Racine de iyi savunmuş *uğraşını* (mesleğini), ozanlığın, yazarlığın en büyük işlerden biri olduğunu söylemiş, bağırmış bütün o kendilerini beğenmiş aksoylara. (*Racine* için 'bağırmış' demek iyi olmuyor, bağırmaz o ozan, sesini yükseltmez, ölçüden ayrılmaz.) En büyüklerle bir olduklarını söylemiş ozanların: '*Augustus*'la övünen yüzyıl *Horatius*'u, *Vergilius*'u yetiştirmiş olmakla da övünüyor. Ünlü Atina *Aiskhilos*'larla, *Sofokles*'lerle, *Euripides*'lerle de, çağdaşları olan *Themistokles*'lerle, *Perikles*'lerle, *Alkibiades*'lerle övündüğü gibi övünüyorlar...' Bu sözler, *Nefi*'nin '*Nitekim ab-ı hayat-î suhan-ı bâkidir / Haşre dek zinde kılan nam-ı Süleyman Hanı' üycüğü* (beyti) gibi çınlıyor... Yaşadığı günlerde ozanın değerinin anlaşılmasına çalışmış, bunu sağlamış olması, arttırdı *Racine*'e olan saygımı.

Sever miyim o ozanı? Bilemiyorum. Büyük bir ozandı, ancak büyüklük yeter mi bir ozanı sevmemize? Yapıtı, en güzel denilen *köğükleri* (mısraları) bile sarmıyor beni. Gençliğimde çok çalıştım onu sevmeye, olmadı. *Racine*'i anlayabilmek yalnız Fransızlara vergiymiş, öyle derler. Ben de çoktan geçtim onu anlamaktan.

Bir de şu var: Fransızlar bir bayrak gibi dikerler o ozanı kişinin karşısına: Ölçünün bayrağı, *sağ-beğeninin* (zevk-i selimin) bayrağı. *Racine*'i öne sürerek nice yenilikleri durdurmaya, nice büyükleri kötülemeye kalkışmışlardır: *Hugo*'ya karşı *Racine, Corneille*'e karşı *Racine*. Bunlar da değil yalnız: *Sophokles*'e, *Shakespeare*'e karşı da *Racine*. Birçok Fransız eleştirmeni yalnız büyük ozanlardan biri diye değil, en büyük, tek büyük ozan diye göstermeye kalkmışlardır onu, böylece de çok kimseyi ondan soğutmuşlardır. *Racine*'i, bütün o eleştirmenlerin bilgiççe sözlerinden ayırarak okumak güç oluyor.

Cumartesi, 19 Mayıs

ÖLÜM.– Büğün 19 Mayıs, bayram. En büyük bayramımız diyebiliriz: *Mustafa Kemal*'in yurdu kurtarmak andını içerek Samsun'a ayak bastığı gün. 19 Mayıs olmasaydı bağımsızlığımız olmazdı. Cumhuriyet olmazdı, devrim olmazdı, *Mustafa Kemal*'i *Atatürk* eden büyük işlerin biri olmazdı. Dirilme günüdür 19 Mayıs, yılın bu gününde Türk ulusunun yeniden doğmasını kutluyoruz.

Bu bayram gününde, en büyük bayram günümüzde ben gülemiyorum, sevinemiyorum: O –benim eşim– geçen yıl 19 Mayıs'ta öldü de onun için. Gene böyle erken uyanmıştım, geldiler, yangın olduğunu söylediler. Ne demek olduğunu biliyordum bunun, öyledir o *sayrılık* (hastalık), yangın bastı mı, sonun geldiğini gösterir. *Sağın* (hekim) söylemişti. Umut kalmamıştı artık. Kaç gündür, kaç aydır umut yoktu. Sayrılığın ne olduğunu öğrendiğimden beri umut kalmamıştı. Gene de yediremiyordum içime. Kişi son soluğa dek, büsbütün kesmiyor, kesemiyor umudunu, ölümsüzlük düşünü, topraktan bir gün gene kalkacağımız düşünü hep bunun için, yok olacağımızı unutup da kendimizi avutmak için türetmemiş miyiz? Iniltiye benzer bir ses geliyordu onun odasından. 'Çok mu acı çekiyor?' diye sordum sağına. 'Duymaz. Duyu kalmaz bu durumda,' dedi. On biri yirmi geçeye dek...

Unutmalıyız ölenleri, unutmalıyız acı günleri. Yaşayanlarındır bu yeryüzü. Diriltebilir miyiz ki düşünelim ölüleri? Olmuyor işte, elimizde değil, anılar kavrıyor içimizi, bırakıyoruz kendimizi onlara. 'Bir girdiğimiz ırmağa bir daha giremeyiz.' Biliyoruz bunu da gene düşüncemizde olsun, sularını durdurmak istiyoruz o ırmağın. Geçmişi anmakta, geçmişin en acı günlerini bile anmakta bir tat var, ağulu bir tat. Seviyoruz biz o tadı, ağusunu da seviyoruz. Geçmişi anarak ırmağı durduracağımızı, bir günümüzü bir daha yaşayacağımızı sanıyoruz. Anlıyoruz bunun olmayacağını, olamayacağını, gene de sarılıyoruz o düşe. Ölümü, yok olmayı bir türlü içimize yediremiyoruz onun için. Var gücümüzle, doğru, yalan, ne düşünebiliyor, ne kurabiliyorsak hepsiyle bu yeryüzüne tutunmak, sarılmak istiyoruz.

Geçmişi anmamız, ölülerimizi anmamız, biliyorum, hep bencilliğimizden, hep kendimizi düşünmemizdendir. En sevdiklerimizi, ölülerimiz arasından en sevdiklerimizi anarken de kendimiz, yalnız kendimizi düşünüyor, yalnız kendimize ağlıyoruz. Gözyaşlarımızda da bir tat bulmamız hep bu yüzden değil mi? Bize yaşadığımızı bildirdiği için değil mi?.. Sonradan utanıyoruz bu bencillikten.

19 Mayıs büğün, bayram, en büyük bayramımız... Çıkmalıyım dışarıya, acı günleri anmaktan, ben'den, bencilliğimden

kurtarmalıyım kendimi. Ağulu tatları değil, arı tatları aramalıyım, ölmüşlerden de, kendi ölümümü düşünmekten de silkinip yaşayanlar arasına karışmalıyım. Bakın, içeriden ufacık Aydın'ın, torunumun sesi geliyor. Dün değil o yarın, ne olacağı bilinmeyen yarın... Ne olacağı bilinmediği için de türlü umutlarla, ağusuz bir tatla dolu bir yarın. Gerçek olan geçmiş değil, gelecektir... Hep kendimizi avutmak için uydurduğumuz yalanlar.

Pazar, 20 Mayıs

KÖK SÖZLÜĞÜ.– Türkçe tilciklerin hangi köklerden nite kurulduklarını gösterir bir sözlüğümüz olmamasının çok sıkıntısını çekiyoruz. Bu eksiklik yüzünden, tilciklerin anlamlarını iyice kavrayamadığımız gibi, yeni tilcikler kurmakta da güçlüğe uğruyoruz. *Etymologie*', tilciklerin öz anlamlarını, gerçek anlamlarını açıklayan bilim koludur. Biz bu bilim kolundan *asılanamıyoruz* (istifade edemiyoruz).

Doğrusunu isterseniz, bu sıkıntıyı duyanlar bir azlık, küçük bir azlık. Yazarlarımızın çoğu aldırmıyor buna, kullandıkları tilciklerin hangi dilden alındığına, kaç yıldan, kaç yüzyıldan beri dilimize girmiş olduğuna bakmıyorlar, aldırmıyorlar böyle işlere, bunun için de bir tilciği yanlış kullansalar bile üzülmüyorlar. Oysaki düşündüklerimizi ancak tilciklerle bildirdiğimize göre, tilciklerin anlamına, kuruluşuna ilgilenmeyen kişi, ne dediğine, ne düşündüğüne de ilgilenmiyor demektir. Gerçek bir aydın sayılmaz öylesi, bir aydın olma yoluna da girmemiştir daha.

Bizde çabucak bir *kök sözlüğü*, (bir 'dictionaire etimologique') yapılsın demek mi istiyorum? Böyle diyenler var, ben de onlara mı katılıyorum? Değil. Bunu istemek şöyle dursun, biri çıkacak da bir kök sözlüğü yapacak diye korkuyorum. Türkçe üzerine büğün bildiklerimiz böyle bir işe girişilmesine yetmez de onun için. Bir kök sözlüğü yapılmadan önce girişilecek başka çalışmalar vardır: Bir tilciğin ilk hangi çağda, hangi etkilerle dile girdiğini, sonra ne türlü yayıldığını, yıllar boyunca anlamının geçirdiği değişmeleri araştıracaksınız. Bunlar iyice bilinmeden ortaya çıkarılacak bir kök sözlüğü eksik olmakla, yanlış ol-

makla kalmaz, şaşırtır çok kimseleri, çıkmaz yollara sürükler, yanlıştan yanlışa götürür.

Neden istiyorlar bir kök sözlüğü yapılmasını? Neden bu ivecenlikleri? Avrupa dillerinin kök sözlükleri olduğunu görüyorlar. Türkçeninki neden olmasın diyorlar. Düşünmüyorlar bizim dilimizin Avrupa dilleri gibi incelenmediğini. O dediğim çalışmalar, bizde daha yapılmamıştır. Kök sözlüğü, ancak o türlü çalışmaların bir sonuca varmasından sonra yapılır. Hani birtakım kimseler vardır, kendi kendilerine buluverirler bir tilciğin nite kurulduğunu, bu *varsayımla* (hypothèse) yetinirler de belge aramazlar, *bilim öncesi* (prescientifique) bir düşünüşün ürünüdür bu, 'maydonoz'u 'miğdenüvaz' sandırır kişiye. Öyle bir kök sözlüğü yapılmasını dilemeyelim.

Kök sözlüğümüz olmaması yüzünden sıkıntı çekiyoruz. Ne yapalım? Çekeceğiz o sıkıntıyı, daha çok çekeceğiz, yoksa sıkıntıdan kurtulalım diye yanlışa, daha da kötüsü yalana düşeriz.

Pazartesi, 4 Haziran

DİL.– Gün oluyor, yorgunluk geliyor, bırakayım artık diyorum öz Türkçe yazmayı. Konuşurken kullanmıyor muyum yabancı tilcikleri? yazarken de kullanıvereyim. Düşünürken konuştuğum dille, birçok yabancı tilciklerle düşünüyorum. Arapçası, Farsçası da, Firenkçesi de var içlerinde. Yazarken kaçınıyorum onlardan, kolay kolay da bulamıyorum Türkçelerini, aramak, sözlükleri karıştırmak gerekiyor. Bir 'yalan' da yok mu bu yaptığımda? Örneğin 'Geçen asra kadar...' diye düşünüyorum, yazarken çeviriyorum bunu, 'geçen yüzyıla değin...' diye yazıyorum. Kendi tilciklerimi, alıştığım tilcikleri, düşmenin *doğal* (tabiî) malzemesi olan tilcikleri kullanmıyorum da başkalarıyla yazıyorum. Bu da bir türlü yalan söylemek değil mi? Yalan söylemek değilse bile olduğum gibi gözükmeyip de kendime bir süs vermek, iğreti bir duruş takınmak değil mi? Kimi aldatıyorum?

Değil, yalan değil, kendime bir süs verme, çevremi aldatmaya kalkma değil. Nedir *özdenlik* (samimiyet)? Olduğumuz gibi gözükme değil mi? düşüncelerimiz, kanılarımız, inançlarımız bizden başka bir *nen* (şey) mi? Onlar da bizim benliğimize ka-

rışmıyor mu? Benliğimizin, kendimizin birer *tikesi* (cüz'ü) olmuyor mu? Yalnız olduğumuz gibi gözükmede değildir *özdenlik*, bize düşünülerimizin, kanılarımızın, inançlarımızın öğütlediği gibi olmak dileği de bizim özümüzü gösterir. Olduğumuz gibi değil, olmak istediğimiz gibi gözükelim. Kendimizde olanı beğenip öğmeyelim, beğendiğimiz kişiliğe ermeye çalışalım. Bu *çaba* (gayret) ulaştırır bizi *ereğimize* (gayemize), ancak bu çaba ulaştırır. Ben öz Türkçe tilciklerle düşünüp konuşmaya özeniyorum. Öz Türkçe yazmaya çalışmakla başarabilirim o işi, demek benim özdenliğim öz Türkçe yazmaktadır, konuşmamda kendimi bırakarak yaptıklarımda değildir. Özdenliğim, kendimi denetleyerek, *sorumunu* (mesuliyetini) yüklenerek, düşünerek yaptıklarımdadır.

Bırakmak öz Türkçeyi... İstesem de bırakamıyorum ki! Kimseye yaranmak için, bir çıkar sağlamak için tutmadım ki bu yolu, içim –düşüncelerimin, düşünerek edindiğim kanıların kurduğu içim– sürükledi beni.

Salı, 5 Haziran

ÇOĞU.– 'Ekseriya' yerine 'çoğu zaman' diyorlar şimdi, genci, yaşlısı. 'Çoğuzaman' diye bitişik yazanlar da oluyor. Bu sözü eskiden ben de kullanmıştım, yıllardır bıraktım. Arapçadır diye 'zaman' tilciğinden kaçındığım için mi? O da var ya, salt o değil. Yanlış olduğunu da anladım.

Geçenlerde biri, unuttum kim olduğunu, 'Doğrusu çok zamandır' diyordu. Bence değil, 'çok zaman' sözünde bir yabancılık, dilimize bir aykırılık seziliyor. Nedense, sinirime dokunur benim. Hani bundan birkaç yıl öncesine dek şurada burada söylenen 'tango' vardı: 'Suna! bakışlarının esiriyim çok zamaaan...', ola ki onun bayağılığını andırdığı içindir.

'Çoğu zaman', 'ekser-i zaman'dan üreme bir yanlıştır diyorlar, onu da sanmıyorum. Bana öyle geliyor ki 'çoğu'dan bozmadır. 'Çoğu'dur 'ekseriya'nın Türkçesi. Sonradan, seçiklik kaygısıyla mı, yoksa bilgiç ağzı özentisiyle midir nedir? bir de 'zaman' kattılar ona. Gene 'çoğu' diyelim, yeter. *Tarama Dergisi*'nde 'çoğu'dan başka 'çoğunca, çokçaca, çokcala, eyreği, köpiçi' de gösterilmiş. Sonucunu pek beğenmezler ya, ötekileri de denesek olur.

'Zaman' için de Türkçe bir karşılık bulmak gerek. *Tarama Dergisi*'nde gösterilenler arasında beğendirebileceğimiz yok gibi. Bir 'kurun' bana sevimli geliyor.

Çarşamba, 6 Haziran

AĞABEY.– Yolda giderken çocuk olsun, büyük olsun, biri bana 'ağabey', 'amca' dedi mi, elimde değil, sinirleniyorum, tepem atıyor. 'Ağabey' de demiyorlar, 'âbi', ağızlarını yaya yaya. Neden ağabeyi, amcası olayım ben, tanımadığım kişilerin? Özdenlikmiş bu. Değildir, tersidir özdenliğin. Özdenlik bize tanımadıklarımız karşısında açılmamayı, tanımadığımızı belli edip ona göre davranmayı buyurur, 'ağabey, amca' sözleri yakınlık sözleridir. Tanımadığım bir kimsenin bana yakınlık göstermesine neden katlanayım? Tanımadığımız, kimin nesi olduğunu, ne iş yaptığını bilmediğimiz bir kişiye yakınlık göstermeye kalkmak, yalan söylemek değil midir? Hani arkanızdan kuyunuzu kazan kimselerin size 'kardeşim' demeleri vardır, iki yüzlülükten gelir, tiksinçtir. Bu 'ağabey, amca' demenin de kaynağı odur.

Kurtulmaya çalışmalıyız bundan, bu ülkeye Batı uygarlığının, gerçek uygarlığın gelmesini istiyorsak bu senli benlilikten, bu yılışıklıktan, bu köylü törelerinden kurtulmalıyız. Uygarlık köylerde değil *balığlardadır* (şehirlerdedir).

Perşembe, 7 Haziran

SUSTURMAK.– Şaşarım karşılarındakileri susturmak isteyenlere!.. Düşünüler alanında *yengi*, (galibiyet), *yenilgi* (mağlubiyet) olmadığını anlamıyorlar mı?..

Bir kimseyi susturabilirsiniz, ağzını kapayabilirsiniz, düşünmesini önleyebilir misiniz? Gün gelir yolunu bulur, o gene söyler söyleyeceğini. Sizin *yanıtlayamayacağınız* (cevap veremeyeceğiniz) bir günde söyler. *Namık Kemal*'in *üycüğünü* (beytini) unutuyor musunuz? *"Ne mümkün zulm ile, bîdad ile imhâ-yi hürriyet / Çalış, idrâki kaldır muktedirsen âdemiyetten."*

Karşımızdakini susturmaya kalkmak, kendimize, düşündüklerimize, ileri sürdüğümüz kanılara güvenimiz olmadığını gösterir. Güvenimiz olsa, bırakırız söylemesine, yanıtlayacağız onu, yanlış düşündüğünü, yalanı olduğunu ortaya koyacağız.

Kendine güvenen kişi, kaçmaz tartışmadan, arar tartışmayı. Tartışacak da gösterecek doğru düşündüğünü, anlatacak tuttuğu yolun iyi bir yol olduğunu, en iyi yol olduğunu. Tutuşmaktan kaçınan güreşçi, güçsüzlüğünü, tutuşursa yenileceğini anlamış demek değil midir? Gene de *acun bükesi* (dünya pehlivanı) süsü verebilir kendine, öyle dolaşabilir ortada. Böyle kurulmaları ancak bilmeyenleri, bönleri kandırır, onların gözlerini boyayabilir. Ötekiler, onun tutuşmaktan kaçındığını bilenler ise, aldanmaz, gülerler. İçlerinden gülerler, daha korkuludur.

Susturmaya, *gücün* (zorla) susturmaya kalkıştınız mı, yalnız güçsüzlüğünüzü, kendinize güvenemediğinizi ortaya koymuş olmazsınız, karşınızdakilerin işini de kolaylaştırmış olursunuz. Artık ne yapsanız, ne söyleseniz, o, 'Var buna da vereceğim karşılıklar, var ya, bırakmıyor ağzımı açmama,' der, siz küçük düşersiniz. Ondan görüp başkaları da özenir söze karşı çıkmaya. Biliyorlar ya tutuşmaktan kaçtığınızı, boyuna tutuşmaya çekerler sizi, sizin ortaya çıkmayışınız da yenilmiş sayılmanıza yeter.

Perşembe, 7 Haziran

DÜŞÜNME.– *Namık Kemal, 'Ne mümkün zulm ile, bîdâd ile imha-yi hürriyet, / Çalış idrâki kaldır muktedirsen âdemiyetten'* diyor. Yorusunu, anlamını alalım da bırakalım biçimini, büğün beğenemiyoruz, sevemiyoruz böyle söylenilmiş *köğükleri* (mısraları).

Anlamına gelince... 'idrâk' diyor *Namık Kemal*, anlama gücü, düşünerek anlama gücü. Bu gücün bütün kişilerde bulunduğunu mu sanıyor *Namık Kemal*? Düşünen, kendi kendine araştıran kişi kolay kolay dönmez bildiğinden, başını ortaya kor da gene çekinmez düşündüğünü söylemekten, orası doğru, ancak kaç kişi vardır bu yeryüzünde öyle düşünen, bir işin özünü araştıran, ona göre bir kanıya ermeye çalışan? Kişioğullarının çoğu bir kulpunu bulup da çıkarlarını sağlamaya, birtakım doğruları örtmeye, olayları olduğundan başka türlü göstermeye, işlerine geldiği gibi göstermeye çalışırlar da bunun adına 'düşünmek' derler, gerçekten 'düşünmek' sanırlar bunu. Günümüzde çoğunluğun 'üstün usu (aklı) var' diye alkışladığı kimselerin çoğu öyle değil mi?

Ayni Bey '*Kadr-ü şeref-i şairi şair bilir ancak*' demiş, düşünmenin anlamının değerini de ancak düşünenler, anlayanlar bilir. Gerçekten düşünmeyen, anlamayan nereden bilsin, düşünmenin, anlamının ne olduğunu?

Anlasalar, dinleselerdi *Namık Kemal*'in öğüdünü dinlerlerdi, baskı ile, yavuzlukla özgürlüğü yıkmaya, yok etmeye kalkmazlardı. *İkinci Abdülhâmit* dinlemiş mi o öğüdü? Duyduysa, okuduysa *Namık Kemal*'in yırını, dudak bükmüş, omuz silkmiştir. Yıllar geçmiş aradan, ne dediği anlaşılmış gibi, o yır okullarda öğretilmiş, belletilmiş, parlak bir söz diye, salt parlak bir söz diye, nice yazılarda, nice söylevlerde anılmış, bir etkisi olmuş mu? Büsbütün olmamış denemez, birkaç kişiye işlemiş, sinmiştir içlerine. Gene de okuryazarlar arasında bile çoktur onu anlamayıp baskı ile, yavuzlukla özgürlüğün yıkılabileceğini, düşünmenin önüne geçilebileceğini sananlar. *İkinci Abdülhâmit* gibi dudak da bükmez, omuz da silkmezler. Ozan sözü başka, gerçek başka. Yalnızca hoş bir ses sanırlar onu. Anlamazlar da onun için...

Cuma, 8 Haziran

UZA-BİLİG.– En üzüldüğüm *nenlerden* (şeylerden) biri bu yaşa değin *uza-biliğe* (tarihe) özenmemiş olmaktır. *Paul Valéry*, bilisizliğimizi iyi kullanıp çabuk tüketmekten kaçınmamızı, yaşlılık günlerimize de öğrenilecek nenler bırakmamızı öğütler. 'Bilim dile beşikten sine dek' sözünün hoş bir yorumu! Doğrudur bu bir bakıma: Bir tat vardır, bir sevinç vardır öğrenmekte, bütün öğreneceklerimizi öğreniverdik mi, bir daha tadamaz oluruz o tadı, özlemini çeker de bir daha eremez oluruz o sevince... Bilgiçlik satmanın, ötekinin berikinin yanlışlarını gösterip, bilisizliğini yüzüne vurmanın, böyle bir kurulmanın da bir tadı vardır diyeceksiniz. Olabilir, onu da *yadsımam* (inkâr etmem), çok kişilerde görüyoruz onu. Gene de uzak olsun benden, bayağı, aşağı bir tattır, koltuklarımızı kabartabilmenin, övünebilmenin verdiği bütün tatlar gibi...

İyi bilmem geçmişi. İyi bilmek şöyle dursun, büsbütün bilmem, bilmediğim için de içim yanar. *Valéry*'nin öğüdüne uyup da bundan sonra öğreneyim... Dile kolay! Şimdiye dek girmediğim, yolunu yordamını bilmediğim bir alana *nite* (nasıl) gire-

yim?.. Geçmişi bilmeyen kişi büğünü anlamaktan da umudunu kessin! Geçmişi bilmeyen, günümüzün yaptıklarını, yarattıklarını, kişioğlunun *ataklığına* (patrimoine'a) neler kattığını, yenilik'i kavrayamaz. Bir Fıransız ozanı, '*Comme il ya a da l'homme par le monde, bon Dieu! / Comme il y a de l'homme!*' diyor, bu yeryüzünde çok kişiler olmasına seviniyor, hepsine sevgisini söylüyor. Yetmez yeryüzündekilere bakmak, geçmişte yaşamış olanlara da bakmalı, onlarla da ilgilenmeli. Kişioğlunun büyüklüğü ancak öyle kavranır.

Neden yazdım büğün bunları? Dün Monsieur *Jean Richer* bana küçük bir betik verdi de onun için: Monsieur *Emmanuel Laroche*'un *Le rôle des Hittites dans l'ancien Orient*'ı, Ankara'da yapılmış bir *konuşu* (konferans). Büğün erkenden okudum o betiği, gene uzayı, geçmişi bilmediğimi düşündüm de üzüldüm. Birtakım bilginler bundan üç bin, dört bin yıl önce yaşamış ulusların *gizlerini* (sırlarını) araştırıyor, onlardan kalma karışık yazıları çözüyor. Kimbilir ne büyük bir sevinç duyuyorlardır, bu işte biraz olsun ilerleyince... Ben onlardan olmak isterdim demeyeceğim, o değil benim tuttuğum yol. Onların vardıkları sonuçları olsun bilmek, onların üç bin, dört bin yıl öteden getirdikleri *salkıları* (haberleri) öğrenmek isterdim...

Çarşamba, 13 Haziran

DUMAS.– Monsieur *Hénri Clouard* adında bir Fıransız eleştirmenine Académie Française'in 'Büyük Yazın Ödülü'nü vermişler. Bilmem o eleştirmeni, şimdiye dek bir yazısını okumadım. *Symbolisme'den Günümüze dek Fıransız Yazını Uza-biliği* (tarihi) adlı betiğiyle kazanmış ödülü. Bir de *Alexandre Dumas* üzerine bir betiği varmış.

Dün gelen Fıransızca *Le Monde*, o eleştirmeni överken, 'Herkes öyle özdenlikle *kirtinmez* (itiraf etmez) *Üç silâhşorlar*'ı okumaktan tat aldığını,' diyor. Diriltiyorlar yine *Dumas*'yı, gücün diriltiyorlar. Nice öyküler yazmış, onların gene okunmasını sağlayacaklar ki satılsınlar da *basmanlar* (tâbiler) para kazansın... Özdenlikle söylemek gerek *Dumas*'nın yapıtlarını sevdiğimizi... Ben de özdenlikle söyleyeyim: Bundan birkaç yıl önce okuyayım demiştim o *Üç Silâhşorlar*'ı, inan olsun çok sıkıldım, güçlükle vardım sonuna. Bir de arkası varmış o öykünün. Bir

de değil, iki: *Yirmi Yıl Sonra* ile *Vicomte de Bragelonne*. Onları okumadım, okumayacağım da. Sıkıla sıkıla neden okuyayım? Sıkılmaktan pek kaçınmam. Bilirim ki büyük, güzel yapıtlar arasında sıkıcı olanları da vardır, çoktur. Kişi o sıkıntıya katlanıp da onları okumakla içinin *baylaştığını* (zenginleştiğini) duyar. *Dumas*'nın öyküleri öyle değil: Saçmalığını, size bir şey katmayacağını daha başından seziyorsunuz. Kişi onları okurken tilciğin iki anlamıyla sıkılıyor: Tat almadıktan başka bir de utanıyor kendi kendinden.

Dumas'yı diriltecekler, *Eugène Sue*'yü diriltecekler, ola ki *Zevaco*'yu da diritmeye kalkacaklar. Çoğunluğu okutup yazına ilgilendirmenin sonuçlarından biri de bu. Kötü, saçma yazına da bir değer veriliyor.

Perşembe, 14 Haziran

YALNIZLIK.– Eskiden arkadaşlarım, gönüldeşlerim vardı, arardım onları, bir gün görmesem edemezdim, özlerdim. Şimdi aylar geçiyor, ne onlar beni arıyor, ne de ben onları. Gün oluyor, gideyim de şunu, ya da şunu balayım, oturup konuşalım diyorum. Olmuyor, üşeniyorum sonra, yarına bırakıyorum, gelmeyen yarına...

Konuşmak, ne üzerine konuşacağım? Tükettim bütün konuşacaklarımı. Ne söyleyeceğim kaldı, ne de öğrenmek istediğim. Şimdi düşünüyorum da anlıyorum: Oldum bittim çok değilmiş benim konuşacağım nenler: Üç dört konu, hepsi de o. Kimbilir ne türlü sıkmışımdır eskiden konuştuklarımı. Beni ilk gören, benimle ilk konuşan, benim bir değerim olduğunu, birçok nenler bildiğimi sanabilir: Dağarcığımda ne varsa hepsini önüne dökerim de onun için. Bir daha görüşüşümüzde gene onları açar, gene onları söylerim. Karşımdaki de çabuk anlar aldandığını, bir daha aramaz olur beni. Kapanıyorum evime, yatağıma uzanıp okumak istiyorum. Okumadığım nice betikler var, alıp alıp yığmışım. Kendime çok okuyan bir kişi süsü vermek için. Başkalarını da, kendimi de kandırmak için, başkalarından çok kendimi... Açıyorum o betiklerden birini, çabuk düşüyor elimden. Beğenmiyorum da ondan mı? Değil, anlamadığımdan, anlayıp da ilgilenemediğimden. Usum okuduğumda değil ki, kendimi veremiyorum okuduğuma. Birtakım düşler ku-

ruyorum, belli belirsiz düşler, ne olduğunu sorsalar söyleyemem. Uyanık uyku, düşüncenin, gerçek düşüncenin işleyememesi... Sonra uyuyuveriyorum...

'Yalnızlık' dedim buna, iç yalnızlığı. Arkadaşların, gönüldeşlerin de, betiklerin de giremediği bir iç yalnızlığı. İlgisizlik... buna, yaşlılık, kocamışlık demek daha doğru olur.

Cuma, 15 Haziran

TOPLUM.– Büğünkü yazarların çoğu toplum diye tutturuyorlar, boyuna toplumu düşünmek gerektiğini söylüyorlar. Kişi ne yaparsa yapsın toplumun, içinde yaşadığı çevrenin etkisinden kurtulamazmış... Peki, bunu yazara, kişioğluna, başına kakar gibi durmadan *ansıtmak* (hatırlatmak) mı gerek? Doğruysa toplumun, çevrenin etkisinden silkinemeyeceğimiz, bütün yaptıklarımızda onların damgası bulunacağı, bırakın bizi kendimize, özgür olduğumuzu, dilediğimiz gibi düşünüp, dilediğimiz gibi davranacağımızı sanalım. Toplum içinde, bir *kısı-evine* (hapisaneye) kapatılmış gibiymişiz. Peki unutalım öyle olduğumuzu, unutturun bize.

Boyuna toplumu ileri sürenlerin çoğu toplum da demiyorlar, Arapça 'cemiyet' tilciğini de kullanmıyorlar, 'sosyal' diyorlar. 'Sosyal' demek daha bir bilgiççe oluyor da onun için 'société' demeyi sevmiyorlar, ağız doldurmuyor 'société' tilciği, 'sosyal' ise kamçı gibi şaklıyor, bir çeşit esriklik duyuyorlar onu söylerken. Büyük bir söz ettiklerini sanıyorlar. Kendini bilgin sanan bir alık tanırım, bir gün ben 'ilahî' (divin) karşılığı olarak 'Tanrı' demiştim, 'tanrısal' dememi öğütledi, daha bir çınlıyormuş da onun için... 'Sosyal' diyenler de işte onun gibi. Söylevci düşünüşü... Parlak lakırdılarla söylev çekecekler. Birtakım Arapça tilcikleri bırakmamaları da bu yüzden.

Cumartesi 16 Haziran

KÜÇÜMSEME.– Son gelen Fıransızca *Carrefour* dergisinde Monsieur *André Maurois*'nın yazdıklarını okuyorum. Rouen'a gitmiş, orada kendisinin de yetiştiği okula uğramış. Öğretmenlerden biriyle konuşurken *Valéry*' den söz açılmış. Öğretmen büğünkü gençlerin onu pek okumadıklarını söylemiş.

Şöyle anlatıyor *M. A. Maurois*:

'– Kimler onların ozanları?
– Apollinaire, Prévert.
– Ortak ölçü yok bunlarla Valéry arasında, dedim...'

Böyle çevirdim ya *M. A. Maurois*'nın sözünü, Türkçede *'Valéry* nerede, onlar nerede!..' demek daha doğru olur.

Apollinaire'i de, *M. Jacques Prévert*'i de küçümsüyor M. *Maurois,* dudak büküyor, 'Ulaşabilirler mi bunlar *Valéry*'nin büyüklüğüne, derinliğine!..' demeye getiriyor.

Değerli, anlayışlı bir yazardır M. *Maurois,* ne var ki sezmez günümüzün isterlerini. Olmuş, geçmiş bir dörüt anlayışına bağlıdır, *Valéry*'nin yırlarındaki olgunluğu, *yetkinliği* (mükemmelliği) duyar, görür de *Apollinaire*'in yırlarında vuran damarı duyamaz, göremez. *Apollinaire* yeni bir çığır açmış, yeni bir duyganlık getirmiştir. *Valéry*'nin yapıtlarındaki yetkinlik olmayabilir onun yapıtlarında, olamaz. Onun yırları bir son, bir erişme değil, bilinmeyen bir yöne atılmadır. Yeni çağın, yeni acunun gerçeklerini aramadır. Bir serüvendir *Apollinaire*'in yırları, sonu ne olacağı kestirilemez bir serüven. Neye varacağı bilinmesin, günümüz istiyor o serüveni. 19. yüzyılda yetişen birtakım büyük dörütmenler, eski dörüt düzenine karşı çıkmışlar, ayaklanmışlardır. Sezmişlerdir o anlayışın, o düzenin artık geçtiğini, gene de ondan başka bir anlayış, bir düzen kuramamışlardır. *Cézanne, Rimbaud, Rodin, académisme*'i, kalıplara bağlanıp yozlaşmış dörütü, yenden diriltmek için kaynaklara dönmeye çalışmışlardır. Eskiden ayrılmamış, büsbütün ayrılamamıştır onlar. Büğünkü dörüt ise, *cubiste*'leri, *surréaliste*'leri, bu akımlara az çok bağlanabilecek bütün dörütmenleri ile, kısacası yeni dörüt, eskiden büsbütün başka, büsbütün yeni bir anlayış, bir duyganlık kurmaktadır. Bu akımların hepsinde de *Apollinaire*'in etkisi, parmağı vardır. Daha iyice kavrayamıyoruz onun getirdiğini, onun getirdiği oluşmasını daha bitirmedi de onun için. Kurallarını bulamadı, kendi kendini sezip, açıklayamadı, 'öğretilecek' bir duruma eremedi daha. M. *Maurois* gibi olanlar da kuralları kesinleşmemiş, durulmamış, yerleşmemiş güzelliklere ilgilenemezler, serüvene yabancıdırlar. *Valéry* nerde, *Apollinaire* nerde!.. Doğru, doğru ya, M. *Maurois*'nın düşündüğünün tersi anlamda doğru.

Pazartesi, 18 Haziran

ANLAŞILMAK.– Dünkü *Dünya*'da *Falih Rıfkı Atay*'ın *Ahmet Haşim* üzerine güzel bir yazısı vardı. Büğün gene okudum o yazıyı. Bir yerinde şöyle demiş *F. R. Altay*: '*Kıtanın* (*Haşim*'in bir yırının ilk çizekleri) *bir kusuru varsa pek de açık manalı oluşu idi.*'

Ahmet Haşim istemezdi yırlarının çabuk anlaşılmasını, anlamdan büsbütün kurtulmuş yırlar yazmak istediği de olurdu. Başaramadı bunu. Kolay değildir anlamdan silkinmek. Büğünkü ozanlarımız da buna varamıyor, kendilerini bırakıp, içlerinden geldiği gibi yazamıyorlar, *surréaliste*'lerin istediği 'écriture automatique'e eremiyorlarlar.

Falih Rıfkı Atay çok iyi söylüyor: '*Kıtanın bir kusuru varsa pek de açık manalı oluşu...*' Büğünkü acun, yeni acun artık istemiyor öyle pek açık anlamlı yırları. Daha doğrusu, artık anlamak değil, sezmek istiyoruz. *Seçiklik* (vüzuh) *düz-eyide* (nesre) bırakılıyor. Onda bile pek sevilmiyor. Anlaşılan yıra yır diyemiyoruz artık. Karanlık, yırın başlıca *öğelerinden* (unsurlarından) oldu. Yakınmıyorum bundan. Tersine, iyi buluyorum bu akımı. Kolayca anladığım, daha doğrusu anladığım yırları sevemiyorum artık.

Salı, 19 Haziran

ÖZGÜRLÜK.– Kişi özgürmüş gibi davranmadıkça, yasağa aldırıp korktukça özgürlüğe eremez. Korkuyla özgürlük dileği bir arada bulunamaz da onun için. Özgürlük, korkmayanların, başlarına bir sıkıntı gelir düşüncesiyle yılmayanların, bütün sıkıntıları göze alabilenlerin *bayığıdır* (hakkıdır). Ötekilerin özgürlük istemeleri kuru bir *savdır* (iddiadır).

[*Tarihsiz*]

DİL.– Erken uyandım. *Varlık* dergisini okudum. Bay *İhsan Akay* 'Batıya Doğru' adlı yazısında '*Renaissance denen uyanış çağı ile ancak 16. yüzyılda ihya edebildi Batı, eski Yunan düşüncesini.*' diyor. Tüylerimi ürpertti o 'ihya' tilciği! Bir hortlak görmüşe döndüm: Bay *İhsan Akay* daha genç bir yazardır. Öz Türkçeye değilse de *yalın* (sade) Türkçeye özenir, 'ihya' derken eli titremedi mi? Onun yerine 'dirilti', ya da 'yeniden canlandır-

dı' diyemiyor mu?.. Bana öyle geliyor ki, yazarlarımızın çoğu sıkmak istemiyorlar kendilerini, *yazaklarının* (kalemlerinin) ucuna ilk gelen tilciği kullanıveriyorlar. Düşünüler için de öyle: Düşünülerin de usa ilk geleniyle yetiniyorlar. Bir kişinin tilciğe karşı davranışı ile düşünüye karşı davranışı başka olamaz ki!

Derginin o sayısında Bay *Orhan Kemal*'in Bay *Tahsin Yücel*'e bir betisi var. Bay *Tahsin Yücel*, Bay *Orhan Kemal*'in yazısında birtakım *sağ-yazı* (imlâ) bozuklukları görmüş olacak ki, Bay *Orhan Kemal* '*o yazıyı Esi Dergisine Arap harfleriyle yazıp yolladığımı hatırlıyorum. İhtimal bir tertip hatası olarak yanlış dizilmiş, yanlış basılmıştır. İmlâ yanlışları beni ilizam eder mi bilmem,*' diyor.

Gençtir daha *Orhan Kemal*, Arap yazısı kaldırılıp yerine Latin yazısı alındığı yıllarda, öyle sanıyorum, daha yirmisini bulmamıştı. Neden gene Arap yazısını kullanıyor? Devrim isteyen gençler de devrimi benimsemez, eski alışkanlıklara bağlı kalırlarsa ne yaparız? Yazdıklarının doğru dizilmesini istiyorsa, Latin yazısıyla yazsın. Sonradan suçu dizmenlere yüklemesin.

Perşembe, 21 Haziran

ÖYKÜ.– Bir öykücü olmak, uzun, kısa öyküler yazmak isterdim. Yıllarca düşündüm bunu, yıllarca kurdum bu düşü. Gene de içimde uyandığı olur. Biliyorum ki yazamayacağım... Kişi gençliğinde kurduğu bir düşü yaşlılığında gerçekleştirebilir mi?

Neden öyküler yazamadım? Neden yazamıyorum? Büğün Monsieur *Marcel Arland*'ın bir betiğini okurken anladım bunun *epini* (sebebini); kişilerle gerçekten ilgilenemiyorum, beni ancak düşünüler, *kuramlar* (nazariyeler) çekiyor. Bir *sağ-töre* (ahlâk) kaygısı var içimde, kişileri yargılıyorum. Öykücü olmak ise düşünülerden, kuramlardan çok, yaşayışa önem vermeyi, kişileri yargılamaktan kaçınıp yaptıklarına –iyi, kötü bütün yaptıklarına– ilgilenmeyi ister.

Cuma, 22 Haziran

İSTANBUL.– Kaç gündür İstanbul'dayım. Ne güç bu *balıda* (şehirde) yaşamak. Bir işin mi var? Uzun uzun gideceksin. İstanbullular günlerinin yarısını yolda geçiriyorlar. Ben adada

oturduğum için 'bana mı öyle geliyor?' diye düşündüm. Değil, burada pek az kimse işine yakın bir yerde oturabilir. Bütün gün bir taşıt arkasından koşacak: Tramvay, otobüs, dolmuş... Bakıyorum, bir yerde duruyorlar, geçen dolmuşlara 'Taksim?' diye, 'Aksaray?' diye soruyorlar. Oralara gitmediğini öğrenince gene bekliyorlar. Çeyrek saat, yarım saat, daha da çok bekliyorlar. Çekilir mi bu? Biliyorum, İstanbul'a yerleşsem çabucak ben de alışırım buna. Alışırım ya, istemem buna alışmayı. Şunun şurasında nedir yaşadığımız? O kısa günlerin yarısını da taşıt beklemekle geçirmek olur mu?

Düzelebilir mi İstanbul? Düzelebilir, ancak çok güç. Önce İstanbulluların oturdukları balıyı düzeltmek istemeleri gerek. Böyle bir dilek yok onlarda. 'İstanbul acunun en güzel yerlerinden biridir.' diye övünüyorlar, yakınmıyorlar çektikleri sıkıntılardan, tersine, seviyorlar onları da. Bir yerden bir yere gitmek uzun sürüyormuş. İyi ya, İstanbul'un büyüklüğünü gösterir. Böyle düşünerek kabartıyorlar koltuklarını.

İstanbul'un düzelebilmesi için, bu balıda oturanların artması, şimdikinin en az üç katına çıkması gerek. Daha bir milyonla sayılıyor İstanbul 'nüfusu'. Hele üç milyonu bir geçsin, düzeltilmesi o zaman düşünülür. Şimdilik bomboş bu koca balı. Aldatıcı bir kalabalığı var. Günün her saatinde yalnız üç beş yeri kalabalık, ötekilerde ecinniler top oynuyor. Balı gerçekten dolunca, ister istemez yeni yollar açılacak, ister istemez yeraltı tramvayı yapılacak, taşıtların kolayca dolaşması çareleri ister istemez düşünülecek. Şimdilik elde olanlarla 'idare' ediliyor.

Bir de İstanbul'un eski yapıları! Şuraya dokunamazsın, Buraya dokunamazsın eskiden kalma bir yapı vardır. Hepsi de güzel mi o yapıların? Değil, çoğu salt eskiden kalmadır diye saygı görüyor. *Cem* dergisinde bir beyit vardı. Ozan İstanbul'u anlatırken '*Her ne yerde bir ne görsem muhteremdir, eskidir, / Gerçi benzer ol cihetten hırdavat dükkânına.*' diyordu. Hep onu hatırlarım İstanbul'da.

Eskiye saygı göstermeyelim mi? Yıkalım mı eskiden kalma yapıları?.. Öyle bir söz söylemiyorum. Güzel olanın yıkılmasını kimse öğütlemez. Ancak, güzel olmayanın eskidir diye saygı görmesini de anlamıyorum. Eskiye saygı göstereceğiz diye yaşayanları sıkıntıya düşürmek de doğru değildir. Yıkılabilecek, acı-

madan yıkılabilecek çok yapılar var bu balıda. Onlara dokunmayalım diye direnmek, yolların açılmasına da, kişilerin rahat etmesine de engel olur.

Pazar, 24 Haziran

BUYURMAN.– *Stalin*'in öldükten sonra başına gelenleri biliyorsunuz. Sağlığında övülen, Tanrılaştırılan o adam, yerin dibine sokuluyor. Öke (dâhi) olduğu, şimdiye dek yeryüzüne gelmişlerin en büyüğü olduğu, bundan sonra da benzeri gelemeyeceği söyleniyordu. Şimdi en yakın arkadaşları bile anlayışsızlığını, düşüncesizliğini anlata anlata bitiremiyorlar. *'Ahibbâ şive-i yağmada mebhut eyler âdâyı / Bedîdâr olmasın asar-ı izmihlâl bir yerde...'*

Gerçekten bir seveni yokmuş *Stalin*'in. Varsa bile çok azmış. Belliydi öyle olduğu. Sevilen, sevildiğini bilen kimse, onun gibi bütün çevresini ezmeye kalmaz. Baskı yapmaya kalkmak, düşmek korkusundan gelir. Bir kimsenin *buyurman* (dictateur) olmak istemesine bir diyeceğim yoktur. Bu yeryüzünde buyurmanın iyisi de görülmemiş değildir. Ancak buyurmanın iyisi kendine güvenir, kendine güvendiği, yaptıklarının doğru olduğunu bildiği için de çevresindekileri sıkı altına alıp da ezmeyi gerekli bulmaz. *Stalin*'in kendine güvenmediği, yaptıklarının doğruluğuna kendinin de inanmadığı en yakınlarını bile susturmasından, kuşkulanınca öldürtmesinden belliydi.

Ya *Stalin*'in yanında olanlar... Onların düştükleri durumu da gördük.

Kimi işlerinden uzaklaştırıldı, kimi de 'temizlendi'. Buyurmanların gözdeleri olanlar da düşünmelidir bunu, bir kaç günlük, birkaç yıllık beyliğin sonu acı oluyor.

Çarşamba, 27 Haziran

KOLAYCA.– Çok kimseler biliriz, ozanların, öykücülerin yapıtlarını okumaktansa onlar üzerine yazılmış incelemeleri, eleştirileri okumayı *yeğlerler* (tercih ederler). Ne yapsınlar, uzun sürer bir büyük öyküyü okumak! Düşünün bir! En aşağı iki yüz, üç yüz *üz* (sayfa), onunla geçirecek *öyleri* (vakitleri) mi var? Yazar anlatmış durmuş, doldurmuş üzleri, çoğu da olayın anlaşılması için gereksiz. Eleştirmen ise kısaca söyleyiveriyor.

Üstelik betiğin güzel olup olmadığını da söylüyor, başka betiklerle karşılaştırıyor onu, daha neler bildirmiyor! Okursunuz onun dediklerini, çabucak, kolayca öğreniverirsiniz. Ötekinin berikinin yanında yayarsınız bilginizi, okumuşa, çok okumuşa çıkartırsınız adınızı...

Sevmem öyle kimseleri, sevmem ya, suç onlarda mı? Okulda alışıyorlar buna. Öğretmenleri kısaca anlatıvermiş onlara üç dört yüzyıllık Osmanlı yazınını, *Yahya Bey*'i, *Fuzuli*'yi, *Baki*'yi, *Nedim*'i, daha nice ozanları öğretmiş, onların adları geçince ne demek gerektir belletmiş. Okuyamazlar o ozanların yırlarını, okusalar dilleri yüzünden anlayamazlar, uğraşıp anlasalar da bir tat alamazlar. Gene de biliyorlar onların değerlerini, konuşabiliyorlar onlar üzerine. *Fuzuli*'nin ne olduğunu öğretmeninden öğrenmiş bir kişi, *Shakespeare*'in, *Balzac*'ın ne olduğunu eleştirmenden öğrenemez mi? Biz çocuklarımıza, okulların gökçe-yazın *öğrencelerinde* (derslerinde), okumayacakları yazarlar üzerine birtakım beylik yargılar bellettikçe, Batı yazarlarını da incelemelerden, eleştirmenlerden kolayca öğrenmiş düzme aydınlardan kurtulamayacağız. Onlardan kurtulmadıkça da bu ülkeye gerçek uygarlığın, gerçek ekinin gelebileceğini ummayın.

Çarşamba, 27 Haziran

YALNIZLIK.– Yaşlandıkça alışıyorum yalnızlığa. Daha doğrusu istiyorum, arıyorum yalnızlığı. Eskiden kendi kendime kalınca sıkılırdım, arkadaşları, gönüldeşleri bulayım derdim. Şimdi öyle bir *gereksinme* (ihtiyaç) duymuyorum. Tersine, üç beş kişi yanında otururken 'Odama kapansam, kendi kendime kalsam,' diyorum.

Başkalarıyla konuşmaktan sıkılıyorum da onun için mi? Sıkıldığımı söyleyemem. Doğrusu eğlendiğim de oluyor, söylenenlere, anlatılanlara ilgileniyorum, gülüyorum, unutuyorum birtakım tasalarımı. Giderek batmaya başlıyor bana ötekilerin dedikleri. Yalnız ötekilerin dedikleri mi? Kendi dediklerim de batmaya başlıyor. Hepsinde kişioğlunun küçüklüklerini seziyor, görüyorum. Bu da incitiyor beni: Kişioğlunu sevmek, büyüklüğüne inanmak isterim. Düşüncemde bir kişioğlu vardır: Benim de, ötekilerin de ona benzediğimizi, yaklaştığımızı sanmak isterim. Üç beş kişi bir araya gelip de konuştuk mu düş kı-

rıklığına uğruyorum. Bunun için çekilmek, bir başıma kalmak istiyorum. Kişi kendi kendine kalınca gerçeği duymaz oluyor, düşler, düşünüler, *görütler (idée'ler)* acununa gidiyor: Orada ne varsa uygun bizim gönlümüze, bizim ölçümüze. Orada başkalarını da kendimizi de unutuyoruz.

Kişi, gönüldeşlerini de uzaktan daha iyi seviyor.

Gündemeçsiz

DİL.– Nerede okudum unuttum şimdi: Geçenlerde bir, Türkçeyi iyi bilir diye, büyük bilgin diye tanınmış biri, bir yazısında 'sebeplerden dolayı' diyordu. Hani eskiden, düşünmeksizin konuşanlar, yarı okumuşlar 'taht-i tesir altında' derlerdi de gülerdik, 'sebeplerden dolayı' demek de öylesine gülünçtür; 'sebeplerden' demek, 'dolayı' demektir de onun için. Düşündüm bu yanlış üzerinde. Hepimiz düşüyoruz bu yanlışa. Neden? Türkçe, bir tümce içinde, kendi tilciklerinin kullanılmasını istiyor da onun için. 'bu sebeplerden şöyle yaptım' diyemiyoruz, 'dolayı' olmayınca söz eksik kalmış gibi geliyor bize, dönüp 'bunlardan dolayı' da demiyoruz, 'sebeplerden' ile 'dolayı'yı yan yana getiriveriyoruz. Köylerde 'hasta sayrı düştüm' diyenler vardır. Türkçe, Farsçanın 'hasta' tilciğini almış, anlamını değiştirip 'sayrı' yerine kullanmış, gene de 'sayrı'yı büsbütün bırakamamış. Arapçası, Farsçası ile birlikte Türkçesi de kullanılan sözler epeyce vardır dilimizde. Bunların kimi de –'güçlü kuvvetli' gibi– başka bir anlam kurmuştur.

Perşembe, 28 Haziran

YAZMAK.– Kişi, bir diyeceği varsa yazmalıymış... Böyle diyenler unutuyorlar ki, yazmak istemek, bu dileği duymak, yeter kişinin bir diyeceği olduğunu göstermeye.

Gün olur, *ak sazın* (kâğıt) çeker bizi yazı başına oturmaya. Ya da güzel bir *yazak* (kalem) bulmuşuzdur, onu kullanmak isteriz. Böyle yazdığımız yazılar bizi ak sazın çekiyor diye, yeni bir yazak aldık diye yazdıklarımız boş mu olur, kötü mü olur sanırsınız? Ya belli günler için yetiştirdiklerimiz? Sorun yazarlara, kendilerine ısmarlandığı için yazanlara, günde bir yazı vermeyi üstlerine almış olanlara, ne diyeceklerini bilemeden oturup da en dolgun yazılarını yazdıkları olmamış mıdır? Sanırsı-

nız ki yazağın ucundadır diyeceğiniz, akıverir sazının üzerine, şaşırtır, sevindirerek şaşırtır sizi.

Bir konuyu, bir düşünüyü içimizde uzun uzun olgunlaştırmalı, 'pişirmeli' de ondan sonra dökmeliymişiz *aksazın* (kâğıt) üzerine... Biliyorum, öyle yazanlar vardır, yazdıkları da iyi, çok iyi olabilir. Hepimiz için doğru mudur bu? Bir konuyu, bir düşünüyü içinde uzun uzun olgunlaştırdığı için onu artık yazamayan, yazarsa da açıkça seçikçe anlatamayan görülmemiş midir? Kimi de vardır, düşünebilmesi için, ne düşündüğünü, öz kanısının ne olduğunu anlayabilmesi için yazması, *söydeşi* (yani) içini kurcalayan konuya, düşünüye bir biçim vermesi gerektir.

'Şöyle yazmalı, böyle yazmalı' diye kurallar, yasalar koymaya kalkmayın: Sizin için doğru, yararlı olan başkası için öyle olmayabilir.

Cuma, 29 Haziran

İNANMAK.– 'Kendin görmeyi, kendin bulmayı istiyor musun, başkalarının bildirdiğine inanmazmışsın... Bu ne türlü kendini beğenme! Senin *usunun* (aklının) eremeyeceği nenler yok mudur? Usça senden üstün kimseler olduğunu *taplamaz mısın* (kabul etmez misin)?' diyorlar.

Bütün işlere usumun erdiğini, erebileceğini söyledim mi ben? Çok benim anlamadığım, anlayamayacağım işler. Kendi usumun yetersizliğini taplayabilirim. Ancak kişioğlunun usunun yetersiz olacağını taplayamam. *Ziya Paşa, 'İdrâk-i meâlî bu küçük akla gerekmez / Zira bu terazi o kadar sıkleti çekmez'* demiş. Hepiniz de aşağı yukarı öyle söylüyorsunuz. Yalnız benim usumu değil, kişioğlunun usunu küçük görüyorsunuz, us üzerinde birtakım güçler bulunduğunu, ustan çok onlara önem vermek, onlara güvenip inanmak gerektiğini söylüyorsunuz. Ben işte onu taplamıyorum. Usa karşı gönülü, *tini* (ruhu) dikiyorsunuz. On sekizinci yüzyılla on dokuzuncu yüzyıl usa bağlanmışlar, günümüzde –buna bir tepki olarak– usu küçük görme akımı var, siz ona kapılıyorsunuz. Kişioğlu usu ile büyüktür, usu ile övünmelidir. Usun kavrayamayacağı bir nen yoktur. Büğün kavrayamazsa yarın kavrar.

Unutuyorsunuz ki usu küçültmek için de gene usa *başvuruyor*, uslamlara girişiyorsunuz. Demek siz de ister istemez usa bağlısınız. Öyleyse neden usu küçümsemeye kalkarsınız?

Cuma, 29 Haziran

DİL.– Büğün öz Türkçe özenenler çok. Gençler arasında da, yaşlılar arasında da, gittikçe de artıyor. Türkçe akımını beğenmeyenler, onu durdurmaya çalışanlar bile istemeye istemeye uyuyor ona. Bakın, yeni bir yasada 'gösteri yürüyüşleri' deniliyor. Başka türlü olamazdı ki! Arapçayı, Farsçayı öğrenmiyoruz artık, o dillerin tilcikleriyle düşünemiyoruz, doğal olarak, içimizden gelme bir dürtü ile kendi dilimizden tilcikler üretiyoruz, kendi dilimize dönüyoruz.

Dönüyoruz dilimize ya, çok kimseler anlamıyor bunun gerekli olduğunu. Yalnız karşı koyanları, dayatanları söylemek istemiyorum. Öz Türkçeye gidenler arasında da anlamayanlar çok. Bir ilkeye, usul bir ilkeye bağlanarak gitmiyorlar Türkçeye. Duyguyu ileri sürüyorlar, 'Biz Türküz, onun için Türkçe tilcikleri kullanacağız,' diyorlar. Dilimize Arapça, Farsça tilcikleri doldurmuş olan dedelerimizi kınıyorlar. Biz, yalnız Türk olduğumuz için gitmiyoruz öz Türkçeye, Doğu uygarlığından ayrıldığımız için, eski dili büğünkü düşüncelerimizi bildirmeye yeterli bulmadığımız için gidiyoruz.

Eski dili yalnız tilcik bakımından mı yeterli bulmuyoruz? Değil öyle. Söz dizisi bakımından da bize artık yetmiyor o dil. Büğün devrik tümceyi savunurken geleneğimizde de bulunduğunu, konuşma dilimizde de *eylemcenin* (fiilin) özneden önce gelebildiğini gösteriyoruz. Geleneğimizde, konuşma dilimizde olmasaydı gene giderdik devrik tümceye, girdiğimiz uygarlığın gereklerinden olduğu için giderdik. Uygarlığın dil üzerinde etkisi olmasın istiyorlar... Dil bir uygarlık olayı, bir ekin olayıdır, bir uygarlığın, bir ekinin *gözgüsüdür* (aynasıdır). Dilimizin sözdizimi bakımından değişmemesini istemek, düşünüşümüzün değişmemesini istemek demektir. Dil, düşünüşün ta kendisidir.

Cumartesi, 30 Haziran

YENİ.– Birkaç betik ısmarlamıştım, bekliyordum, geç kaldı diye sinirleniyordum. İstanbul'dan dönünce gelmiş buldum onları. Biri, *Sterne*'in *Tristram Shandy*'si, yıllardır okumak isterim. Başladım ona. Okuyorum ya, yavaş yavaş. Öyle elimden bırakmamacasına değil.

Büğün Hachette *Betikevinde* (kitabevinde) iki yeni betik buldum. Eve gelince *Tristram Shandy*'yi bıraktım, o iki yeni öyküden birini okumaya başladım. Kapatacak mıyım büsbütün *Sterne*'in betiğini? Sanmıyorum. O da eğlendiriyor beni. Yavaş yavaş da olsa sonuna değin okumayı diliyorum. Kişi dilediğini başarırmış... Doğru mu? Doğruysa da ben o kişilerden değilim, bilirim kendimi.

Yeni bir betik neden eskilerden daha çok sarıyor beni? Genç, oldukça da düşünce yoksulu bir yazarımız (*Muallim Naci*, 'İlâhi! Ne Jecine ve ne bön kuralların var!' dermiş), bir gün, 'Kendi çağımın yazarlarını okurum, onların yapıtlarında günümüzün sorunlarını, kaygılarını bulurum,' demişti, ben de ona mı benziyorum yoksa?.. Değil bence... Öyle sanıyorum başka bir *epi* (sebebi) var yeni betiği okumayı *yeğleyişimin* (tercih edişimin): *Sterne*'in öyküsünü şimdiye dek okumamıştım, ne anlatır onu da bilmezdim. Gene de bilirdim onun önemli bir betik olduğunu. 18. yüzyıldan kalmış, İngiliz yazınının sayılı betiklerinden biri. Hani *classique* diyorlar, ben de *soy-yapıt* diyorum, işte öyle. Onu beğenmezsem üzüleceğim, kendi beğenime, anlayışıma güvenim azalacak. Özgür değilim onun karşısında, dilediğimce özgür değilim. Soy-yapıtlardan sayılan betikleri okurken onları beğenmeye çalışırız, beğenmeyi boynumuza borç biliriz. Uygarlık demek, ekin demek, birtakım önyargıları da edinmiş olmak demektir. Yüzyıllardır güzel diye gösterilmiş, yüzyıllara dayanmış bir betiği beğenmedik mi, bu yargı bizim için ağır olur. Yeni bir betiği okurken, başımın üzerinden yüzyıllar bana bakmıyor, beğenmezsem beğenmemiş, bunca kişiye karşı çıkmış olmuyorum, özgürüm beğenip beğenmemekte.

Eski betiklerden çok yenilerine ilgilenmekte bir çeşit korkaklık var, kendimizi yargılamaktan kaçış var.

Pazartesi, 2 Temmuz

BİLGİNCE.– Bir yazı okuyorum, bir yüksek-öğretmenin yazısı. Beğendiğim, sevdiğim için okumuyorum: Tatsız tutsuz bir yazı, hep atmak geliyor içimden. Ne var ki okumam gerek, sonuna dek dayanmalı.

Bay yüksek-öğretmen, ikide bir, 'ilmî' diyor, yerli yersiz. Daha çok yersiz! 'ilmî inceleme', 'ilmî tetkikat', 'filoloji ilmî

olarak ortaya koymaktadır.' Bir yerde 'inceleme' bir yerde 'tetkik'. Bir ayrım mı görüyor, bu biri Arapça, biri Türkçe iki tilciğin anlamları arasında? Yooo! Düşünmeksizin diziyor eşanlamlı tilcikleri yanyana. Sorsanız kendisine, bunu yapmakla dilin varlığını artırdığını sanır. Doğunun yalın yavan anlayışı... 'Güzel yazmak' kaygısıyla bir kavram için birden çok ad kullandıkça bilelim ki kurtulamayacağız Doğu düşünüşünden.

'İnceleme' deyin, 'tetkik' deyin, bunun bilim dışı olanı var mıdır? Yersizdir 'bilimsel inceleme' demek. Bir bilim kolunun, örneğin *philologie*'nin ortaya koyduğu, bilim dışı olabilir mi? Yersizdir '... ilmî olarak ortaya koyduğu' demek. Bay yüksek-öğretmen niçin böyle boyuna kullanıyor 'ilmî' sözünü? Bir bilgin olduğunu, kendisini bir bilgin saydığını göstermek için. Esrikleşiyor bununla, 'Ben neymişim! Hep bilim sözü ediyorum!' diyor kendi kendine. Anlamıyor ki 'ilmî' sözünü yerli yersiz kullanmakla düşüncesinde gerçek bir düzen, bir seçiklik olmadığını gösteriyor. Oysa bu düzen, bu seçiklik bilimin baş *koşuludur* (şartıdır). Ne yapalım ki günümüz kişilerinin çoğu kanıveriyor öyle konuşanların bilgin olduğuna.

Salı, 3 Temmuz

SHAKESPEARE.– İngilizceyi biraz bilirim ya yetmez *Shakespeare*'i okuyup anlamama. Fıransızcasından okumak da doyurmuyor, kandırmıyor beni. Çevirmenler birtakım açıklamalara girişiyor: Şurada bir tilcik oyunu varmış, dilden dile geçerken bozuluyormuş, şurada bu incelik varmış, gösterilemezmiş başka dilde. Bu açıklamalar beni büsbütün üzüyor. *Shakespeare*'in bir ozan olarak bana hep kapalı kalacağını anlıyorum da onun için. *Shakespeare*'i anlamama yetecek İngilizceyi öğrenmek de bu yaştan sonra gelmez elimden.

Anlayamayacağımı, bütün güzelliğini tadamayacağımı görüyorum da neden direniyorum *Shakespeare*'i okumakta? Anlayamadığım, anlayamayacağım, daha nice büyük ozanlar, büyük yazarlar var, içimi çekerek de olsa gene kapatabiliyorum onların betiklerini, anlayabildiğimle yetinip avunuyorum. *Dante*'yi, *Milton*'u, *Goethe*'yi şöyle iyice anlayarak, tadarak 'okuyamayacağım', ne çıkar? Bir kişi bütün acun yazınını bilemez ya? *Shakespeare* için öyle değil: Yapıtlarını başka dilden okuyunca da

seziyoruz onun hepsinden üstün olduğunu. Kişioğlunun özünü, alınyazısını, bütün ozanlardan, yazarlardan daha iyi kavramış olduğunu seziyoruz. *Proust* bile küçük kalıyor onun yanında. Deşmiyor kişilerin içini, uzun uzun çözümlemelere girişmiyor, bir söz söyletiyor onlara, yetiyor bütün *gizleriyle* (sırlarıyla) birer kişi, diri birer kişi olduklarını görmemize, anlatmıyor onları, gösteriyor, sanki elle tutturuyor. *Shakespeare*'i okurken şu *tinbilimsel* (psychologique) denen öykülerin, bütün o uzun uzun çözümlemelerin boşluğu, yetersizliği aydınlanıveriyor gözümüzün önünde. *Dörütün* (sanatın) bütün gücü katıksız olarak beliriyor *Shakespeare*'de, öyle sanıyorum onunla ancak *Stendhal*'i karşılaştırabiliriz.

Çarşamba, 4 Temmuz

ÖZLEM.– Büğün genç bir bayanla konuşuyordum. '*Âşinâ* sözünü sever misiniz?' diye sordu. Sarsılıverdim: Eski dilin özlemi uyandı içimde. Doğrusunu söyleyeyim: Severim eski dilimizi, bayılırım ona. 'Âşinâ' tilciğini sevmez olur muyum? '*Sâbâ! kûyunda dildarın nedir üftadeler hali? / Bizim yerden gelirsin, bir haber ver âşinâlardan.*' *Fuzuli*'nin de o tilciği sevdiği belli, okşayarak, koklayarak kullanıyor.

Severim eski dilimizi, onu yerenlere, onunla eğlenenlere kızarım. *Uzağı* (kadim) *Nedim*'in '*Bigâne-meşreba! bize ta key tegafülün? / Bir âşinâ nigâha da mı fırsat olmasın?*' *üycüğünün* (beytinin) bilirim güzelliğini, duyarım. Yalnız 'âşinâ' tilciği için mi severim onu? Değil. Bigâne, meşreb, tegafül, nigâh... Hepsi güzel, hepsinin özlemini çekiyorum. Kendi kendime kalınca eski ozanlarımızın yırlarını okuyuşum da hep o özlem yüzünden değil midir? Açtığım, karıştırdığım olmuyor yıllardır onların betiklerini, divanlarını. Belleğimdeki üycükler, *köğükler* (mısralar) yetiyor bana.

O tilcikleri seviyorum da neden kullanmıyorum? Neden hepsini dilden çıkarıp da öz Türkçe tilciklerle yazmaya uğraşıyorum? Yabancı mı sayıyorum onları kendimize? Ozanlarımızın yüzyıllar boyunca kullandıkları o tilciklerin çoğu kamuya da işlemiş. Ulusal beğeni onlarla kurulmuş, bize büsbütün yabancı olduklarını söyleyebilir miyiz? Gene de kaçıyorum onlardan, kaçacağım. Onlar bizi eski düşünüşe, eski düzene sürüklü-

yor, bağlıyor da onun için. Duygularımla konuşmuyorum ben, duygularımla konuşmak istemiyorum, düşüncemizin birtakım anılara takılıp kalması doğru değildir. Düşünme de duygulardan, anılardan doğmaz mı? Kaynağı onlardır ya, aşar onları, kurtulur onlardan. Duygulara, anılara tutulan, sarılan bir düşünme, özgürlüğe eremez, gerekli *nesnelliği* (objektiviteyi) edinemez, geleneğin tutsağı kalır, ilerleyemez. Öz Türkçeye karşı koyanlar işte bunu anlayamıyor, duygularını savunurken us adına, bilim adına konuştuklarını sanıyorlar.

'Âşinâ'dan açıldı. 'Aşna' da deriz. Onda bir bayağılık vardır. Bayağı olduğu için güzel değil midir? Güzel değildir demedim. Bayağının da güzeli olur, bayağılıkta da güzellik bulunur. Bakın *Shakespeare*'in *Romeo ile Juliet*'indeki sütnineye, güzel değil mi onun bayağılığı?

Çarşamba, 4 Temmuz

İŞİN KOLAYI.– Kendimle konuşuyordum. Severim bunu. Kişi kendine, başkalarına açamadıklarını da söyler, başkalarından duysa dayanamayacağı doğruları da dinler kendinden. Yazmanın da tadı biraz bundandır. Bütün yazarlar için değil: Çoğu onların içlerini dökmek, bildiklerini anlatmak için değil, gizlenmek için yazarlar. Neyse! Konuşuyordum kendimle: öz Türkçeye özeniyorsun, bir tilciğin Türkçe olduğundan küçük bir *sizin* (şüphe) uyansın içinde, bırakıveriyorsun onu. Diyelim ki iyi ediyorsun. Ancak işin kolayına gidiyorsun sen de: Yalnız kendi düşündüklerini, kendi bildiklerini yazıyorsun. Başkalarının düşündükleri, bildikleri de öz Türkçe ile söylenebilir mi, durmuyorsun bunun üzerinde. Dene bakalım, *Platon*'un ya da başka bir *bilge-severin* (*philosophe*'un) bir betiğini al, onu çevirmeye çalış. Bir yerini atlamadan öz Türkçe ile söyleyebiliyor musun dediklerini? Söyleyebiliyorsan peki, söyleyemiyorsan sen de anlarsın öz Türkçenin bütün konular üzerinde yazmaya yetmeyeceğini.

Platon'un da, başka bir bilge-severin de yapıtını öz Türkçeye çeviremem: öz Türkçenin yetersizliğinden değil, benim yetersizliğimden. Ben anlayamam ki bilge-severlik yapıtlarını...

– Az çok anlayabildiklerin de olur, onları bir sına. Bilge-severlik betiklerini de bırakılım, çeviriler yap, öz Türkçe çe-

viriler. Hangi konuda olursa olsun, anladığın, kolayca anladığın bir betik... Buna girişmiyorsun. Kendi düşüncelerin içinde öz Türkçe ile söyleyemediklerin olursa, bir yana bırakıveriyorsun onları. Başka birinin yapıtını çevirirken yapamazsın bunu.

– Doğru senin dediğin, doğru ya, işin özüne, köküne dokunmuyor. Neden mi diyeceksin? Söyleyeyim: Ben kendimi savunmuyorum, eksiklerimi, yetersizliklerimi bilirim. Şu ya da bu konudaki bir betiği ben öz Türkçeye çeviremiyorum diye bundan o betiğin öz Türkçeye çevrilemeyeceği sonucunu çıkarmak doğru olmaz. Bu bir, ikincisi: Benim çevirmediğimi başkaları da çeviremez; öz Türkçe daha yenidir, çok yenidir, birtakım düşünceleri söylemeye yetmez, kavramların çoğuna Türkçe bir ad bulamadık daha. Büğünkü yetersizliği, öz Türkçenin hep böyle kalacağını göstermez, yarın da genişler, gelişir öz Türkçe. Ancak bunun için hepimizin onu sevmemiz, onun kurulmasına çalışmamız gerektir...

– Biliyordum böyle diyeceğini. Bu da işin kolayını aramaktır: öz Türkçeciler, şimdi bir dil kurduğunuzu söyleyerek (ileri sürerek) birtakım önemli işlerle uğraşmaktan, büyük konular üzerinde yazı yazmaktan kaçınıyorsunuz. Bunun için de birçok boş yazılar çıkıyor, öz Türkçe olmaktan başka bir erdemi yok onların, öz Türkçe yazmak da bir erdem sayılırsa. Siz öz Türkçeciler, tilciğin en kötü anlamıyla, bir *biçimciliğe* (*formalism*'e) gidiyorsunuz.

Böyle *sizinler* (şüpheler) uyanıyor kişinin içinde. Öz Türkçeyi bırakacak değilim, öyle bir nen düşünmüyorum şimdilik. Düşünmüyorum ya kaygılarımı, sizinlerimi kendi kendime olsun söylemeden duramadım.

Cuma, 6 Temmuz

HOŞGÖRÜRLÜK.– Hani Fıransızların *Les Nouvelles Littéraires* adlı *yedide* (haftada) bir çıkar bir *gökçe-yazın* (edebiyat) günceleri vardır, yıllardan beri alırım onu. Alırım da okurmuyum? Göz gezdiririm, okunacak yazı az bulunur içinde. Ne de olsa alışkanlık, kişi bir nen bulacağını umuyor, alıyor, sonra da bir dahaki *yediyi* bekliyor...

Büğün Büyükada'ya varır varmaz onu da buldum satıcıda. Geceki yorgunluktan mıdır nedir, çok yerini okudum. Uyuya-

mayacağımı biliyordum, okumak, öyle karmakarışık sözleri okumak da dinlendiriyor, yorgunluğumuzu, düşünmeyi unutturup oyalıyor.

Bir yerinde güncenin Monsieur *Jules Romains*'in bir sözünü anlatıyorlar: *'Nice sağ-töreciler vardır ki bulunçları (vicdanları) pek yeknesak olduğundan kendilerini pek geniş düşünceli sanırlar.'*

Bu söz tanıdıklardan çoğunu andırdı bana. *İsa*'nın 'Yargılama kimseyi' buyruğuna uyuyorlarmış gibi kim ne yapsa, ne alçaklık etse, hoş görüyorlar. Çalana çırpana, ötekinin berikinin yüzüne kara sürmeye kalkanlara da aldırmıyorlar, kesmiyorlar onunla ilgilerini. Yakında öldürmeyi de bir suç saymayacaklar, 'Ne yapalım? Olur böyle nenler!..' diyecekler.

Hep çıkarlarını aramaktan bu hoşgörürlükleri. Hoşgörürlük değil, aldırmazlık, sağ-töreye aldırmazlık. Kendilerine dokunulmasın da, kendilerine bir *asi* (menfaat) sağlansın da ne olursa olsun, *bulunçlarında (*vijdanlarında) bir sızı duymuyorlar. Kötü kişilerle, yavuz kişilerle ilintilerini kesmeyenler de, o kötülüklerle, o yavuzluklara katılmış demektir, onlar da sorumludur. Bir Fıransız atasözü 'Kiminle düşüp kalktığını söyle, söyleyeyim sana ne türlü kişi olduğunu,' der. Yavuzlarla, kötülerle ilintilerini kesmeyenler, onları görünce esenleyip konuşanlar da ellerinden gelince yavuzluk, kötülük edecek kimselerdir.

'Yargılamayın kimseyi!..' *İsa*'ya kolay gelmiş bunu söylemek. O Tanrı'nın ülkesine çağırıyor kişileri. Bu acunda onlara katlanalım, öldükten sonra varacağımız acun düzgü düzen içinde... Bu acunun düzgü düzene kavuşmasını dileyen, kötüleri, yavuzları yargılamaktan geçemez.

Pazar, 8 Temmuz

TELEFON.– 'Telefon' değil de 'uzak-konuşur' demeliydim. Neyse, hepimizin kullandığı bir tilcik... Kızıyorum telefona. Bir kişi ile konuşuyorsunuz, bir işiniz var onu çözümlemeye çalışıyorsunuz, telefon çalıyor, sözünüz yarım kalıyor. Önce onu yanıtlayacaksınız. Yalnız telefon mu bu densizliği eden? İçeri birdenbire giren kişi de düşünmüyor sizin konuştuğunuzu, çözümlenecek bir işiniz olduğunu, kendininki daha önemli, onu söyleyecek. Hep düşüncesizlikten, başkalarına aldırmamak-

tan geliyor bu. Yetişmiş, az çok eğitim edinmiş bir kişi başkalarının sözünü kesmez, bekler. Doğrusu çok da bekler: Öteki de, konuşan da düşünmez başkalarının da diyecekleri olduğunu, kısa kesmez.

Telefonun bir suçu yok: Telefon olsa da düşüncesiz, olmasa da!

Pazartesi, 9 Temmuz

ÇEVİRİ.– Çevirinin güçlüklerini anlatırken Monsieur *Auguste Bréal*, 'Yorkshire'lı bir İngilizin *bull* (boğa) tilciğini okurken gözleri önüne gelen, *toro* (boğa) tilciğinin bir İspanyola düşündürdüğü ile bir midir?' diyor. Doğru ya, bu gibi güçlüklere takıldık mı, çeviri işine girişemeyiz. Bir dilden başka bir dile geçerken bütün yapıtlar değerlerinden az çok yitirir. 'Kazandığı da olur,' diyorlar, onu sanmıyorum. Çevirinin özden güzel olması da gerekmez. Özden güzel olursa, çevirmen üzerine aldığı işi başaramamış, ortaya başka bir yapıt koymuş demektir.

Birtakım çevirilerin bize öz yapıttan daha güzel gözükmesi, kendi dilimizde oldukları içindir. Yabancı değildir, ne de olsa, bize kendi dilimiz denli tatlı gelmez, inceliklerini kendi dilimizkiler denli sezmeyiz. Bu da yanıltır bizi, çevirinin özden daha güzel olduğunu söylemeye götürür. Bir çevirinin bize verdiği tat öz yapıtın verdiğinden üstün olsa bile, 'daha güzel olmuş' diye yargılamaktan çekinmeliyiz.

Öze *tükeli* (tamamıyle) uygun bir çeviri yapmak, Monsieur *Bréal*'ın dediği gibi, olağan bir iş değil midir? Onu da sanmıyorum. Birtakım düşüncelerle bunun olağan olduğunu *saptayamayız* (ispat edemeyiz). Ancak birtakım *yetkin* (mükemmel) çeviriler gösterebiliriz: *Devimin* (hareketin) varlığını yürüyerek saptayan *bilge-sever* (philosophe) gibi

'*Boğa* tilciği bir İngilizle bir İspanyol için bir değildir' sözü de beni pek kandırmıyor. İngilizin, kendi dilinde bir betiği okurken düşündüğü ile, İspanyolcadan çevrilmiş bir betikte boğa tilciğini görünce düşündüğü bir değildir de onun için. Okura da düşen bir pay vardır, Monsieur *Bréal* onu da *sayışa* (hesaba) katmayı unutmuş. İspanyolcadan çevrilmiş bir öyküyü okuyorsunuz. Boğa döğüşlerini anlatıyor, boğa tilciğinin bir İspanyolda sizde uyandırdığından büsbütün başka bir duygu uyandıracağını anlamaz mısınız? Sezmez misiniz? Bunu anlamak, sezmek

için gerekli çabayı gösteremezseniz, bırakın o betiği elinizden, onun başka yerlerini de anlayamazsınız, bütününün tadına varamazsınız.

Şu da var: Biz başka ulusları, yalnız ülkelerini görmekle değil, yalnız dillerini öğrenmekle değil, verdikleri yapıtları okumakla da öğreniriz. Çevirilerden okuruz o yapıtları. Çeviriler bize o ulusların ne türlü yaşadıklarını bildirdikleri gibi, türlü tilciklere, kavramlara verdikleri değeri de bildirirler. Öyle olmasaydı büğün çökmüş, yeryüzünden gitmiş ulusların ne düşündüklerini, nelere değer verdiklerini de öğrenemez, anlayamazdık.

Çevirinin güç bir iş olduğunu *yadsımıyorum* (inkar etmiyorum), ancak *tükeli* (tamamiyle) doğru bir çeviri yapılamayacağı kanısına katılmıyorum.

Salı, 10 Temmuz

EK.– Çevirinin iyi olması için çevirmenin de iyi, güçlü bir yazar olması gerektiği söyler dururuz. Bu da epeyce su götürür. İyi, güçlü bir yazarın kendine göre bir dörüt anlayışı, bir dil anlayışı, bir kişiliği vardır. Bunları çevirisinde de belli etmemek elinden gelir mi? Monsieur *Pierre Leyriz, André Gide*'in *Shakespeare* çevirilerini güzel buluyor, ancak, *Shakespeare*'nin yapıtlarının başka olduğunu, *André Gide*'in öz yapıtları arasına alınmasının daha doğru olacağını söylüyor. Onun dediğine göre *André Gide, Shakespeare*'in yazdıklarını kendi görüşüne, kendi anlayışına göre 'düzeltmiş'. Başka türlü olabilir miydi? Güçlü bir yazarın, kendi kişiliğinden büsbütün silkinip de salt çevirdiği yapıtın özelliklerini göstermeye çalışması olur, olabilir işlerden midir? Böyle bir *nesnelliğe* (objektivite'ye) ermek kimseden beklenemez, güçlü bir kişiliği olan bir yazardan büsbütün beklenemez.

Çeviri işini kişiliği olmayan yazarlara bırakmalı demek mi istiyorum? O da değil. Öyleleri de kendi kişilikleri olmadığı için başkalarının kişiliğini de kavrayamazlar. Çeviri işi, kolay kolay çözümlenecek *sorunlardan* (meselelerden) değildir. Çeviri işinde bir yandan yazarlık, bir yandan da eleştirmenlik vardır: Çevirmen, eline aldığı yapıtı bir eleştirmen gibi inceleyip özelliklerini bulacak, anlayacak, sonra da kendi dilinde o özellikleri

yeniden yaratacak... Bunun için çeviri, *gökçe-yazının* (edebiyatın) en güç türlerindendir. Bilmem söylemek ister mi? bizde daha iyi bir çevirmen yetişmedi.

Çarşamba, 11 Temmuz

BÜYÜK SORUN.– *Shakespeare*'in yapıtlarını yazan Stratfordlu yarı bilisiz oyuncu mudur, yoksa o çağın büyüklerinden, bilginlerin biri midir? İngilizler buna 'Büyük Sorun' (The Great Problem) diyorlar. Gerçekten de önemli bir sorun.

Kişinin önce, 'üzümünü ye bağını sorma' diyeceği geliyor. *Hamlet*'i *Macbeth*'i, *Kasırga*'yı okuyoruz, *görmükte* (tiyatroda) görüyoruz o oyunları, gücümüzün yettiğince beğeniyor, seviyoruz, yetmez mi bize? Kim yazmış olursa olsun onları... Olmuyor işte *Shakespeare*'in, bilisiz diye tanınmış bir kişinin elinden çıkmış olmalarına inanamıyoruz, daha yakışır bir yazar arıyoruz onlara.

Yazarlarını, *yapmanlarını* (*author*'larını) bilmediğimiz bunca yapıt var yeryüzünde, *Shakespeare*'in denilenleri de onlar arasına karıştıralım... O da olmuyor, Stratfordlu oyuncu ilgilendiriyor bizi, onun diye tanınmış yapıtları elinden almaya gönlümüz kolay kolay katlanamıyor. 'O yazmamıştır, o yazmadı, bunları yaratmak onun gibi yarı-okumuş bir kimsenin elinden gelmezdi,' diyoruz, gene de kesip atamıyoruz. Onun adı, 300 yıldır saygıyla anılan o ad büyülüyor bizi...

Günün birinde bu *giz* (sır) çözülse, o yapıtları *Shakespeare*'in değil de başka birinin yazmış olduğu kesin olarak saptansa, öyle sanıyorum sevinmeyeceğiz, üzüleceğiz. Yeryüzünden büyük bir ozan eksilmiş gibi gelecek bize.

Léon Daudet, eğlenerek, 'o oyunları yazan *Shakespeare* değilmiş, başka biriymiş ya, onun da adı *Shakespeare*'miş.' derdi. Bu sorunu, büyük sorunu, öyle bir gülmece ile kapatamıyoruz: Yaratmanın gizlerini arıyoruz da onun için. Yaratma gücünün salt bir doğa vergisi olmasına katlanamıyoruz, onda bilginin, ekinin de bir payı olmasını istiyoruz. Ya *Shakespeare*, dedikleri gibi bir bilisiz, bir yarı-okumuş değilse... Karışıktır onun yaşadığı çağ: Türlü *eplerle* (sebeplerle) *Shakespeare* de bilgisini, gerçek kişiliğini gizlemiş olamaz mı?

Perşembe, 12 Temmuz

OZANCA.– Fıransız ozanı *Vincent Muselli*'nin öldüğünü duymuştum. Benim ilgilendiğim, yırlarını aradığım ozanlardan değildi. Büğün gelen *Les Nouvelles Littéraires*'de bir 'sonet'si var: Pöhpöhlü, gürültülü köğükler, hepsinde ya bir tanrının, bir tanrıçanın, ya bir *batırın* (kahramanın) adı. Dıştan mı dıştan. Gereksiz mi gereksiz. Neyse! ölmüş, kendince dörütü sevmiş bir kişiydi, saygıyla analım adını.

Gene o yazın güncesinin başka bir *üzünde* (sayfasında) Monsieur *Yves-Grézard Le Dantec*'in o ozanı öven bir yazısı. Pek severmiş onu, *tansıklarmış* (hayranmış), ona yıllardır bağlıymış, onun ölümü 'yaşamında bir *dengesizlik* (désequilibre)' bırakıyormuş. Kendi öyle söylüyor, bununla da kalmıyor, bir yığın güzel lakırdı daha bulmuş. Örneğin: 'O ulu yüzün bizim yersel gözlerimiz önünden çekildiği bu kıpıda...' (Au moment même où cette haute figure se dérabe à nos regards terrestres...) '*Muselli* en güzel yırlarını altmışı ile yetmiş beşi arasında yazdı' diyemiyor. 'On ikinci ile on beşinci *lustre*'leri arasında...' diyor. '*Lustre*', 'beş yıl' demektir. İçinizden on ikiyi, sonra on beşi beşle çarpacaksınız, altmışı, yetmiş beşi bulacaksınız... Görüyorsunuz! güzel yazıyor, ozanca yazıyor Monsieur *Le Dantec*. Türk olsaydı *sizinmeyin* (şüphe etmeyin) pek bir özenle kullanırdı Arapça, Farsça tilcikleri: 'sîma-yu ulvînin enzar-i dünyevîyemizden nihan olmuş bulunduğu bu anda...'

Bu türlü yazı diken diken ediyor tüylerimi. Tiksiniyorum böyle boş düzmece lakırdılardan. Buram buram yalan kokuyor. İnanmıyorum *Le Dantec*'in *Vincent Muselli*'yi tansıkladığına, onun ölümüne üzüldüğüne. Gerçek bir duygu böyle parlak tümceler kurmaya kalkmaz, doğrudan doğruya söyler diyeceğini.

Büğüne değin pek okumazdım Monsieur *Le Dantec*'in yazılarını, bundan sonra büsbütün okumayacağım.

Cuma, 13 Temmuz

ÖZCÜLLÜK.– Dün İstanbul'a inmiştim. Dönüşte *buğuluda* (vapurda) kahveciden soğuk bir su istedim: "Soğuk su yok, soğuk limonata var," dedi kahveci. "Getirin," dedim. Soğuk değil. Utamıyor kahveci yalan söylemeye. Söyledim limonatanın

soğuk olmadığını. Çıkışır gibi "Soğuk!" dedi. Sanki benim ağzım yok, sanki ben anlamam soğuktan, sıcaktan. Buğululardaki kahvecileri sıcak günlerde soğuk su bulundurmaya *yükümlü* (mecbur) tutmalı. Limonatasını, içinde ancak üç beş damla limon suyu olan limonatasını, kimbilir hangi suda yaptığı limonatasını satmak için kapalı soğuk su bulundurmayacak. Üstelik limonatayı da soğutmayacak... Neden soğutsun, alıcı onun buyruğu altında, böyle sıcak bir günde ister istemez içecek... Sonra "Gazozum soğuk, ondan getireyim," dedi. "Peki," dedim. Gazoz da soğuk değil, sesimi çıkarmadım.

Yanımda gençten biri oturuyor. Duramıyor yerinde, boyuna kımıldıyor, ikide bir kalkıyor, hızla kalkıyor, hepimiz sarsılıyoruz. Otururken de öyle. Şöyle yavaşça, yolu yordamıyla oturmuyor ki, atıyor kendini kanapeye. Gazete okuyor katlamıyor gazetesini, çarşaf gibi açıyor, elleri ta benim yüzümün önünde, burnuma değecek. Kalkamıyorum oradan, başka yer yok. Bacaklarını da iyice açmış. Büzüldükçe büzüldüm. Kendinden başka kimseyi düşünmüyor küçük bey, genişledikçe genişliyor. Sonunda dayanamadım, "Görüyorsunuz, daha da büzülemiyorum, yer kalmadı..." Neyse ki sesini çıkarmadı, kalktı, öte yanındaki ile yer değiştirdi. Yeni komşum daha yaşlı, uslu oturmasını biliyor.

Nereden geliyor *özcüllüğün* bu denlisi? 'Kendinden başkasını düşünmüyor,' dedim, kısaca 'düşünmüyor,' desem daha doğru olurdu. Düşünen bir kişi az da düşünse *özcül* olamaz, bu denli özcül olamaz, başkalarını da katar *sayışa* (hesaba). Yalnız kendi *erincimizi* (rahatımızı), yalnız kendi çıkarımızı aramak, düşünmemekten, düşüncesizlikten gelir. Sıcak limonatayı, sıcak gazozu soğuktur diye yalan söyleyerek yutturan kahveci, yanındakilere aldırmaksızın boyuna kımıldanan bir yolcu. Bunların arasına düş de sevmeye çalış kişioğlunu. Kişioğlunu sevmek mi istiyorsunuz? Çıkmayın evinizden, kimse ile konuşmayın, karşılaşmayın kimse ile. Bütün bu yalancılıkları, özcüllükleri, düşüncesizlikleri görüp de incinmemek, acundan tiksinmemek elden gelmiyor.

Okulla, eğitimle düzelteceklermiş bunu! Kendimizi kandırmak, birbirimizi kandırmak için uydurulmuş bir düş! Diyelim ki yalan söyleyen kahveci, okumamıştır, öyle uzun boylu okula

gitmemiştir, ya o delikanlı! Belli onun epeyce okumuş olduğu, bilim-yurdundan da geçmiştir... gene de özcüllükten silkinememiş, gene de düşüncesizlikten kurtulamamış, çok kişilerin bulunduğu yerde *nite* (nasıl) oturulur, onu bile öğrenememiş.

Cuma, 13 Temmuz

Bay *Yakup Kadri Karaosmanoğlu* –o gün yapacak başka iş mi bulamadı nedir?– benim *Varlık*'ta çıkan bir yazımı okumuş. Sevindim buna. Bence Bay *Y. K. Karaosmanoğlu* günümüzün en önemli, en değerli Türk yazarıdır da onun için. Anlaşılan beğenmemiş benim yazımı, gene de sağolsun, o benim yazılarımı beğenmiyor diye benim yazılarına olan *tansıklığım* (hayranlığım) eksilecek değildir.

Dilimi beğenmiyor Bay *Y. K. Karaosmanoğlu*, birtakım yeni tilcikler kurmaya kalkmamı beğenmiyor, alışılmış sözdizimini değiştirmemi beğenmiyor. Dilin değişmesini, özleşmesini istemiyor mu? Değil. *'Ben Ataç'ın bu dil özleştirmesi tecrübelerini ne haksız, ne de mahzurlu buluyorum,'* diyor. Kendisi de savunuyor devrimi, dilimizin yeni bir yola girmesi gerektiğini biliyor. Gelgelelim bu işe beni yakıştıramıyor. *'Lakin, bir milletin dilinde bu değiştirmeler, daha doğrusu bu icaatlar tasmimli bir cereyan halini aldı mı, bunun, mutlaka ilmî ve fikri bir temele dayandırılması lâzım gelir,'* diyor. Ben, bilisiz kişi olduğum için, bir düşünce eri olmadığım için bu işi bana çok görüyor, 'boyundan büyük işlere girişiyor' demeye getiriyor.

Ben de bir bilgin olduğumu ileri sürecek değilim. Doğrudur, bilisizim. Ancak şunu söyleyeceğim: Bilginler, benden çok yetkili kimseler bu işe girişmiyor, dilimizin özleşmesine çalışmayı gözlerine alamıyorlar. Bilisizlerin gözü pek olurmuş, ben de öylesine...

Ayıtmak, beti gibi tilcikler *Kutadgu bilig*'te *Dede Korkut* öykülerinde bulunurmuş, Bay *Y. K. Karaosmanoğlu* onları yadırgamıyor, *yazın, düşün, kanı* gibilerini ise –yeni yapma oldukları için– istemiyor. Türk yazın yapıtlarında *edebiyat, fikir, kanaat* tilciklerinin karşılıklarını bulamıyoruz diye, gene Arapçalarını mı kullanalım? Dilimizin köklerinden yeni tilcikler üretmeye çalışmayalım mı?

Bay *Y. K. Karaosmanoğlu*, şöyle bitiriyor yazısını: *'Kaldı ki, Nurullah Ataç, tek başına gördüğü bu işte ilhamını halktan da almış değildir. İşte, Nurullah Ataç'ın kullandığı dile, henüz ne kitapta ne hayatta rastlamadığımız içindir ki, bir türlü öz Türkçe demeye cesaret edemiyoruz. Zira, bu Türkçenin özünü nereden aldığını bilmiyoruz.'*

Önce şunu söyleyeyim. Yazısının başında benim dilim için, *'Bu şimdi, birçok genç yazar ve düşünürlerimizin de müşterek dili haline girmiştir,'* diyordu. Biliyorum, bu sözlerde bir eğlenme, bir kınama var. Gene de, Bay *Y. K. Karaosmanoğlu* istesin istemesin, doğru bir yandan: Büğün genç yazarlarımızın birçoğu, benim gibi öz Türkçe yazmaya özeniyor. Demek 'kitapta rastlanıyor' bu dile. 'Hayatta rastlanmamasına' gelince: o da olur bir gün, yalnız yaşam yazını etkilemez, yazın da yaşamı etkiler, bizim dilimiz betiklerde görüle görüle ağızlara da geçer. Arapça, Farsça tilcikler de betikler yoluyla da yayılmamış mıdır?

Esinimi (ilhamımı) *tüzden* (halktan) almıyormuşum... Ben de tüz diline gidiyorum demedim ki! Bu ülkenin yetiştireceği aydınlar için biz, Bay *Y.K. Karaosmanoğlu*'nun dudak bükerek andığı o 'birçok genç yazarlar, düşünürler' ile ben yaşlı yazar, bir dil kurmaya çalışıyoruz. Tüzün (Halkın) dili yetmez birtakım düşünülerin söylenilmesine. Tüzün dili ile kalırsak, olduğumuz yerde sayarız. Bunun için yeni tilcikler kurmak gerektiği kanısındayız. O tilcikleri kendimiz kurmaya özeniyoruz. Boyumuzun ölçüsünü bilmemekmiş bu. Olabilir. Ne yapalım? Bizim gerçekten saygıyla andığımız, bilgilerine, beğenilerine inandığımız yazarlarımız, 'ilham' gibi, 'tasmim' gibi anlaşılmaz olmaya başlayan, 'lâkin' gibi 'zira' gibi eskilik kokan tilcikleri bir türlü bırakamıyorlar. Onlar esinlerini tüzden mi alıyorlar sanki? Onların diliyle yaşamda karşılaşıyor muyuz?

Gene söyleyeyim, Bay *Y. K. Karaosmanoğlu*'na yıllarla eksilmemiş bir saygım, tansıklığım vardır. Ancak onun beni beğenmemesini, büsbütün bilisiz, düşüncesiz diye göstermesini, kesin bir buyruk diye karşılayıp da tuttuğum yoldan dönemem. Bilginlerin 'dil değişmez' demelerine, 'yeni tilcikler kurulmaz' demelerine de inanmam, böyle diyenlerin gerçekten bilgin olduklarına da inanmam. Bir gün, gerçekten bilgin olanlar, bu ül-

keye yeni bir dil gerektiğini duyup da o yeni dili Bay *Y. K. Karaosmanoğlu*'nun istediği 'ilmî ve fikrî temel' üstüne kurmaya kalkarlarsa, bir gün bunu görürsem 'artık benim işim bitti, dili kurmak ödevini yetkili kimseler üzerlerine aldılar, ben karışmayayım,' diyebilirim. Bilisiz olabilirim, düşüncesiz de olabilirim. Bay *Y. K. Karaosmanoğlu*'nun beni açıkça, ya da *çizekler* (satırlar) arasında aşağılamaya kalkması gücüme de gitmez. Çoktan alıştım böyle *nenlere* (şeylere). O yargısında yanılmamış olabilir. Dilin değişmeyeceği, eski betiklerde bulunmayan tilciklerin kurulamayacağı kanısında ise, *sizinsiz* (şüphesiz) olarak söylüyorum, yanılıyor. Bütün olaylar gösteriyor yanıldığını. İşte, onun dili de günümüzün birçok gençleri için anlaşılmaz bir dil oldu. Bay *Y. K. Karaosmanoğlu* ile arkadaşları, kendilerinden önceki yazın dilini değiştirmişlerdi, bunu iş olsun diye mi yaptılar? Değil. Toplumun bir *gereksinmesi* (ihtiyacı) sürükledi onları. Bizi de gene o gereksinme sürüklüyor. Bizim kurduğumuz dil de yarın eskiyecek, o gereksinme doyuruluncaya değin, *söydeşi* (yani) Batı uygarlığına uygun bir Türkçe kuruluncaya değin bu değişme sürecektir.

(Bay *Y. K. Karaosmanoğlu*'nun 'Ataç'ın Türkçesi' adlı yazısı *Tercüman*'ın 8 temmuz sayısında çıkmış, ben ancak büğün görebildim.)

Cumartesi, 14 Temmuz

OKURKEN.– *Shakespeare*'in *Love's Labour's Lost*'unu okudum. Şimdiye dek okumamıştım. Fıransızca çevirisinin adı, *Peines d'Amour Perdues*, güzel bir *nen* (şey) olduğunu sandırırdı. Bir tat alamadım doğrusu. Kaç kez kapatacak oldum, büyük ozanın adı bırakmıyor, kişi çekiniyor öyle bir saygısızlıktan. Boyuna tilcik oyunları. Çoğu Fıransızcaya çevrilememiş, kimi de artık İngilizlerce de anlaşılmıyormuş... Üstelik önsözü de okudum, o oyunun neresini beğeniyorlar, güzel buluyorlar, öğrenmek istedim. Önsözü yazan Mr. *J. D. Jump* da pek övememiş, o da aşağı yukarı söylüyor tatsız, sıkıcı olduğunu, ağzından dökülüyor.

Shakespeare büyük yapıtlarını yazmamış olsaydı, bu oyun çoktan unutulur giderdi. *Shakespeare*'indir diye yüzyıllardır okunuyor, inceleniyor, *ökeliğin* (dehanın) belirtileri, *sevincesi*

(müjdesi) aranıyor onda. Aranınca bulunuyor da... Değil bir güzelliği, yapıtların *Shakespeare*'in değerini büyültmediği gibi erdemlerini, gücünü de aydınlatmış olmuyor.

Okumayalım öyleyse *Shakespeare*'in bu küçük yapıtlarını... O da olmuyor. Ozanın adı çekiyor bizi. Bir yapıtını bile okumamış olmak, okumadığımızı söylemek ağırımıza gidiyor. Ne yapalım? ekinde (culture'de) körü körüne tansıklığın da bir payı vardır. Ne olur okursak? Okurken sıkılıyormuşuz. Acun yazınının en önemli yapıtlarından birkaçını vermiş olan bir ozanın bir iki yapıtını okurken de sıkılalım, ne çıkar? Bizim için bir borç, tansıklığın yüklediği bir boyun borcu değil midir?

Sevmedim *Love's Labour's Lost*'u... Bunu kendi kendime söylemekten de çekiniyorum. Büyük bir ozan yazmış onu, yeryüzüne gelmiş en büyük ozanlardan biri. Beğenmemek benim suçum olabilir. Önsözü okumam da beğenmemek benim suçum olabilir. Önsözü okumam da beğenmeye *epler* (sebepler) aramak için değil midir?

Pazartesi, 16 Temmuz

NÉOLOGİSME.– Fıransız yazarlarının çoğu pek çekinirler *néologisme*'lerden, yeni yapılmış tilciklerden. Bilmiyorum ya, Batı'nın öteki ülkelerinde de öyle olabilir. Bizim yazarlarımız da onlardan öğreniyor, 'Uydurma sözler istemiyoruz!' diye koparıyorlar gürültüyü. Düşünmüyorlar da onun için, Türkçe üzerinde de düşünmüyorlar, Fıransızca üzerinde de.

Fıransızca gelişmiş, ilerlemiş bir dildir, çok geniştir sözlüğü. On altıncı yüzyıldan beri işleniyor, birçok da büyük yazarları geliştirmiş, *baylaştırmışlar* (zenginleştirmişler) onu. Türkçe öyle mi? Türkçe, Batı uygarlığını yankılayabilmesini dilediğimiz Türkçe, yeni kuruluyor. On altıncı yüzyılda *Ronsard*'a, *Joachim Du Bellay*'e, *Montaigne*'e, *Plutarkhos*'u çeviren *Amyot*'ya 'Yeni tilcikler yapmayacaksınız, Fıransızcanın sözlüğünde bulduğunuzla yetineceksiniz.' demişler mi? Deselerdi Fıransızca büğünkü Fıransızca olur muydu?

Bay *Yakup Kadri Karaosmanoğlu* da yakınıyor yeni tilciklerden, kendisi 'néologism' diyor onlara. Bu *néologism* tilciği, nite yazarsanız yazın, Türkçe için yeni bir tilcik değil mi? bir *néologism* değil mi Türkçe için? Üstelik bizim dilimize uyma-

yan, bizim dilimizin kökleriyle anlaşılamayacak bir *néologism*. Fıransızcada, Batı dillerinde ne denli eski olursa olsun, bizim için yeni, yepyeni... Ne var ki bizim yazarlarımız konuşurken kullandıkları Fıransızca tilciklerin hepsini Türkçeye öteden beri yerleşmiş sayıyorlar. Değil mi ki kendileri kullanıyor, demek girmiş Türkçeye...

Bay *Yakup Kadri Karaosmanoğlu* benim *esinimi tüzeden* (ilhamımı halktan) almayışımı da bir suç sayıyor. Kendisi yazılarında 'içgüdü' diyemiyor, eskiden dediğimiz gibi 'insiyak' ya da 'sevk-i tabiî' de diyemiyor, 'instikt' diyor. Bunu yaparken tüzden, kamudan mı alıyor esinini? Benim kurduğum tilcikler iyi, güzel olmayabilir, bu 'instikt' tilciğinin Türkçeye yaraştığını söyleyebilir miyiz?

Çarşamba, 18 Temmuz

ÖLÜM.– Monsieur *Marcel Jouhandeau*, *'Yaşamak boyuna doğmaktır,'* diyor. Bu iyi. Bunu ben de duyuyorum. Gün oluyor, anılarımız bize başka bir yaşamdan kalmış gibi geliyor. Büğünkü ben dünkü ben değil. Düşününce, anınca yadırgadığımız bile oluyor onu. Büsbütün yabancı da değil, bir görmüşlüğümüz var ya kimdir? Şimdi ancak bir gölgesi kalan o kişi kimdir?.. İçimizde bir ölü taşıyormuşuz gibi, bizi bir ölüyle iç içe kapatmışlar gibi ürperdiğimiz de oluyor. 'Boyuna yeniden doğmak...' Yarı doğru, yeniden doğsak bile anılarla doğuyoruz da onun için yarı doğru. Gerçek doğuş, ilk doğuş, anısız olanıdır, geçmişin, dünün yükünü taşımadan büğüne, bu acuna gelmek... Birtakım *sayrılıklar* (hastalıklar) varmış, kişiye kim olduğunu, dilini bile unuttururmuş, öyle bir sayrılığı geçirdikten sonra uyanmak, işte o gerçek yeniden bir doğma olabilir.

Sözünü orada kesmiyor Monsieur *Marcel Jouhandeau*, şunu da katıyor: *'Ölüm son bir doğuştur, kefenimiz* (kefenin Türkçesini bulamayacağım şimdi), *son kundağımız.'* Salt bir yazar sözü bu, tilciğin en kötü anlamıyla bir *yazıncı* (edebiyatçı) sözü. Bir yakıştırma olduğu belli. Ölüm bir doğuş değildir, doğuş ancak dirimdedir, kişi ancak dirime, duygular acununa doğabilir, yokluğa, duygusuzluğa, düşünmemeye doğulmaz. 'Monsieur *Jouhandeau*, inanan, inanmasa da inanır görünmek isteyen kişidir de onun için böyle söylüyor.' diyeceksiniz. İnanan kişi için...

inanan kişi de ölümü gerçek acuna, sonsuzluk acununa doğmak sayar da onun için. Öyle olunca, sonsuzlukta da boyuna yeniden doğar... Ölümden açtım, kaç gündür düşündüğüm bir nen var, onu yazayım. *André Gide*, ölümü dölekçe karşılamış, 'Peki' demiş. *Paul Claudel* de öyle. *Paul léautaud* ise son gününe dek katlanamamış ölüm düşüncesine. Bana öyle geliyor, doyamadığı için. Neden doyamamış yaşamaya? Kendisinden beklenen, kendisinden kendisinin de beklediği yapıtı yazmadığı, yazamadığı için. Kendilerini doyurmuş, kurduklarına, yaptıklarına inanmış olan kişiler, öyle sanıyorum, yaşamayı ne denli severlerse sevsinler, kolay ölürler.

Perşembe, 19 Temmuz

GENÇLER.– Bay *Adnan Benk*'in bana çatmasına şaştım mı? Doğrusu, beklemiyordum. Gene de şaştım diyemem. Bir gün olacaktı bu, oldu. Daha iyi böylesi, daha açık, daha aydınlık. Bay *Adnan Benk* bizimle uzlaşamaz, neden uzlaşmış görünsün? Bay *Peyami Safa* ile uzlaşabilir de benimle uzlaşamaz, benim gibi olmayı usuna sığdıramaz.

Günümüzün gençleri ile gerçekten anlaşamıyorum. Yaşlandığımdan mı? O da var ya, yalnız o değil, yaşlanma değil. Dünkü gençlerle de pek anlaşamazdım. Ben –yakınarak söylemiyorum bunu– çağımla, çevremle, birlikte yaşadığım kimselerle anlaşamıyorum. Bundan otuz beş yıl önce, ilk yazılarımı *Dergâh* dergisine vermiştim, orada yazan öteki gençlerle anlaşabiliyor muydum?

Nedir beni sıkan, tanıdıklarımda, tanıştıklarımda? Ancak bir iki kişiyle uzlaşabilmemin *epi* (sebebi) nedir? Çoğunda bir düşündeşlik, bir amaçtaşlık var, o beni sinirlendiriyor. Bir dayanışma... Kendi yanlarından olanları –bütün *ağdıklarına* (kusurlarına) göz yumarak– beğenecekler, övecekler, öte yandan olanları da ne yapsalar kötüleyecekler. Ne iyi söylüyor Bay *Adnan Benk! 'Kişilerin değil de düzenli birliklerin çarpıştığı büğünkü toplum...'* Çağın buyruklarına, *koşullarına* (şartlarına) –içleri açılarak– boyun eğiyorlar. Dayanışma ile başarıya erecekler...

Tiksiniyorum bundan, bu sürü töresinden. Bir sürüye girmiş olan kişi –kim olursa olsun, değeri ne olursa olsun– ayaktakımına karışmış, kendi de ayaktakımından olmuş demektir.

Bencillik istemiyor Bay *Adnan Benk*, anlamıyor ki kendisi bencillikten de kötü bir duruma, 'bizcilliğe' düşüyor.

Perşembe, 19 Temmuz

YALAN.– Bay *Adnan Benk* yalanı, ikiyüzlülüğü savunuyor. Yalanı açıkça anmıyor ya, ikiyüzlülüğü adlı adınca ileri sürüyor, öğütlüyor gerçek düşünümüzü, gerçek kanımızı gizlememizi. Uyacağız çoğunluğa, uyar gibi gözükeceğiz, bir baskı yapan varsa gülümseyeceğiz ona, 'Doğrudur tuttuğun yol!' diyeceğiz, sinsi sinsi çalışacağız; günü gelince arkadan vuracağız. Ya o gün gelmezse bizim sağlığımızda? Ne çıkar? Ölür gideriz, bizi öteki yandan sanırlar, gerçek düşünümüzü söyleyemediğimiz için bilmezler, bizi de yalnız bulunduğumuz yanın birer eri sanırlar...

Bu acundan başka bir acun, sonsuz bir doğrular acunu olduğuna inananlardan değilim. Bir öldüm mü bir daha dirilmek yoktur. Biricik gerçek yeryüzündedir, bu acundadır. Onun için beni yeni kişilerin, benimle bir *öyde* (zamanda) yaşayan, ya da ben öldükten sonra doğup yaşayacak kişilerin yargılamasını isterim. Olduğum gibi gözükmeliyim onlara, ne düşündüğümü bildirmeliyim. Bilsinler, öğrensinler ne kişi olduğumu da ona göre yargılasınlar. Öldükten sonra beni anan olmazmış, öyle bir değerim yokmuş... Düşünmem onu, bir değerim varmış gibi, ben öldükten sonra gelecekler benim ne düşündüğümü, ne dediğimi bilmek isteyeceklermiş gibi davranırım.

Bay *Adnan Benk*, türlü sıkıntıları da, ölümü de göze alarak düşündüklerini söylemekten kaçınmayanlarla alay ediyor, dudak bükerek *'batır'* (kahraman) diyor onlara. Kendisi sevmezmiş, beğenmezmiş batırları. Bencillik, tabansızlıkmış onlarınki... Onun istediği düşünce eri, düşünülerinin, kanılarının *'geleceği ile, gerçekleşmesi ile ilgilenen* (kişi), *düşünüsünü gizli tutmanın acısına katlanır, ölüme bir kurtuluş kapısı diye bakmaz, ikiyüzlü, sallantılı bir durumda yaşamaya kedini zorlar'*mış. Bu da bir türlü batırlık değil midir? Yalan söyleyerek, yürek karası çekerek batırlık...

Anlamıyor değilim Bay *Adnan Benk*'in dediğini. Ancak bana öyle geliyor ki o iki alanı birbirine karıştırıyor: *Eylem* (action) alanı ile düşünme alanı. Eylem alanına atılan kimselerden

onun dilediği batırlık beklenebilir. Düşünme alanında ise öyle değildir, o alanda *Jésuite*'liğe *'bizi amacımıza erdirecek yolların hepsi de doğrudur,'* demeye yer yoktur. Düşünme alanında kesin buyruklar vardır, dönülmez onlardan. Bunların biri, başlıcası da yalan söylememek buyruğudur. Bay *Adnan Benk* de, onun gibi düşünenler de o alanı tanımıyorlar, onlar yalnız eylem acunu biliyor. Kendileri düşünmeyip başkalarının dediklerine boyun eğdikleri için, 'düşünen' değil, 'inanan' kişiler oldukları için.

Salı, 24 Temmuz

KADIN.– Genç düşünürlerimizden biri... Pek de genç değil ya artık, yarı genç diyelim. Çırpınır, yırtınır kendini tanıtmak için. Yazıları okul betiklerine alınmıyor, yurdun bütün çocuklarına belletilmiyor diye öfkelenir, bir türlü de tanıtamaz kendini. Nesi vardır tanıtacak onu da bilmem doğrusu. Bir yol 'ben büyüğüm, değerliyim!' demiş, kabartmış koltuklarını, işte o kendi düşünde yaşayan ulu kişiyi, ulular ulusu kişiyi tanıtacak... Bir gün o genç düşünürümüz almış elleri arasına başını, düşünmüş, düşünmüş, bir doğruyu *bulgulamış* (keşfetmiş): *'Bir kadının bir erkeği sevebileceği düşünülemez. Kadınlar, olsa olsa, bir erkeğin sevmesini sevebilirler.'* Bunu bulgulamış, sevinmiş bulguladığına. *Betleğine* (defterine) böylece yazıvermiş, aydınlatmak, yorumlamak için başka bir söz katmayı gerekli bulmamış.

Pek kızarım kadınları böyle yeren erkeklere. Kendilerini pek bir beğendiklerini göstermiş olurlar da onun için. Bundan başka, yerleşmiş kanılara, yerleşmiş yargılara körü körüne boyun eğdiklerini de göstermiş olurlar.

Bir erkeğin "kadınlar sevmez" demesi, kadınları gözlemlemiş, iç acunlarını incelemiş olmasından gelmez. Kişioğlunun da, kızının da nice *gizlerini* (sırlarını) kavramış, yaradılışlarını incelemiş büyük öykücüler, örneğin *Balzac*, *Stendhal*, *Tolstoy*, kadının da vurulduğunu, sevdiğini söylüyorlar: *Madame de Mocisauf*, *Madame de Renal*, *Anna Karenina*... Sevmemiş mi o kadınlar? Bence, bizim orta yaşlı düşünürümüzün bulgularından önemlidir *Balzac*'ın, *Stendhal*'in, *Tolstoy*'un tanıklığı, daha çok inanırım onların dediğine.

Hepimizin başından geçmiştir o düşünürümüz gibi yakınmak. Hangi günlerimizde söyleriz o türlü lakırdıları? Sevip de sevilmediğimiz günlerde... Bir kadına, bir kıza tutuluruz, o da istemez bizi, sevmez. Olur a! Onun beğeneceği, gönlünün çekeceği erkeklerden değilizdir. Bir kadın beni sevmiyor diye, "bu kadın sevmez" demem doğru olur mu? Beni sevmez de, bakarsınız başka birini, kendini sevmeyen birini, kulu, *kavrayışı* (cariyesi) olurcasına, taparcasına sever...

Erkek oldukları için böbürlenenler, hani şu 'erkekçe' sözünün bayağılığını, tiksinçliğini anlayamayacaklayın kendilerini beğenenler bir türlü *taplayamazlar* (kabul edemezler) bunu. Kendileri bir erkek, mutlu bir varlık, bir kadını gözlerine kestirmişler, ona 'seni seviyorum!' demek *kayrasında* (lütfunda) bulunmuşlar, böyle *yanarmışlar* (iltifat etmişler) ona. Kadına düşen de 'başüstüne ağam! baş üstüne hakanım!' demek değil midir? Demedi mi, özsevilerine, büyüklüklerine yediremezler bini, kondururlar yargıyı: 'Kadın sevmez.'

Erkeklerin böyle böbürlendiklerini görmüyor muyum, utanıyorum erkek olduğumdan.

Çarşamba, 25 Temmuz

EK.– Büsbütün yanlış mı bizim orta yaşlı düşünürün dediği. Değil. Ancak şunu da düşünmemiz gerekir. Büğün kadın, sevmekten çok sevilmeyi arıyorsa bu, yeryüzünde en aşağı kırk yüzyıldan beri sürmekte olan erkek uygarlığının sonucudur. Kırk yüzyıldan beri erkek sevmeyi kendine, sevilmeyi de kadına yakıştırmış, kadını buyruğu altına alıp ona kendi kanılarını, kendi işine gelen düşünceleri aşılamıştır. Kadına kırk yüzyıldan beri "Sen şunu yapamazsın, bunu başaramazsın," demişiz, sonra da kadının şunu yapamadığını, bunu başaramadığını görünce, "demedik miydi biz?" diye kurumlanıyoruz.

Dedim: Bizim orta yaşlı düşünür bütün önyargılara boyun eğmiş, bunun için de erkeğin kadından yaradılışı gereği üstün olduğunu körü körüne benimsemiş uslu kişilerdendir.

Salı 24 Temmuz

BEYLİK SÖZLER.– Dün *Varlık*'a uğramıştım. Bay *Yaşar Nabi*, Bay *Oktay Akbal*'ın *İğreti Surat* üzerine yazdığı bir eleşti-

riyi okuyordu. Bana da gösterdi. Bay *Oktay Akbal* övmüş o öyküyü: Monsieur *Marcey Aymé*'yi de övmüş, eksik olmasın, benim çevirimi de övmüş. Hepsini okumadım o eleştirinin: Bay *Oktay Akbal*'ın yazıları çoktandır ilgilendirmiyor beni. İlk yazıları umutlandırmıştı. Sonra baktım ki boş umut beslemek.

Şöyle bir göz gezdirdim eleştirisine: *İğreti Surat* eğlendiriyormuş okuru, ancak eğlendirmekle kalmıyor, bir yandan da düşündürüyormuş... Öyle ya! değerli öyküler düşündürür okuru, okullarda öyle öğretilir... Bay *Oktay Akbal* o öyküyü okurken neler düşündü, hangi önemli, derin sorunları çözümledi, bilmek isterdim.

Dedim, beni de korumuş Bay *Oktay Akbal*, *yanarmış* (iltifat etmiş) bana: *'Ataç'ın kalemiyle Türkçeye kazandırılmış'* gibi bir söz söylüyor. Ben de bunu görünce sevineceğim, göneneceğim, ağzım kulaklarıma varacak... Sevinmek, gönenmek şöyle dursun, o 'kazandırılmış' sözünü okuyunca ürperdim. Sevmem basmakalıp sözleri, beni övmek için de söylenilmiş olsa gene sevmem.

'Düşündürüyor...' Basmakalıp bir yargı. 'Dilimize kazandırılmış...' Basmakalıp bir övgü. İşte böyle beylik lakırdılarla yazı yazıyorlar, sonra da çalımlarından geçilmiyor...

Neden böyle sinirleniyorum o 'kazandırılmış' sözüne? Yüksek deyişe, süslü deyişe özenme gösteriyor da ondan. Düşüncenin *enezliği* (zaafı), deyişin yüksekliği ile örtülür sanıyorlar. Fıransız düşünürü *Vauvenagues*, 'Bir düşünü yalın bir deyiş giyinemiyor mu? daha ne bekliyorsun onu atmak için?' gibi bir söz söyler. Bütün yazarlar kulaklarına küpe etmelidirler bunu.

Perşembe, 26 Temmuz

HOŞUNDU.– Benim çocukluğumda bir 'hoşundu' sözü vardı, az bir kırgınlık, bir gücenme gösterirdi: "Dün sizde toplanmış, eğlenmişsiniz, bizi çağırmadınız. Hoşundu, Ahmet Bey!" gibi. Bir de şimdi sözlerini de, ezgisini de unuttuğum bir türküde geçerdi: 'Hoşunduya hoşundu!'

Artık o türkü de söylenilmiyor, 'hoşundu' sözü de kullanılmıyor. Tanıdıklardan yaşlı, genç birkaç kişiye sordum, bilmiyorlar. Dilden kalkmış büsbütün.

Nedense üzülüyorum, onun kalkmış olmasına. Türkçe olduğunu sanmıyorum, 'hoş' Türkçe değil ki 'hoşundu' Türkçe olsun. Gene de bir sıcaklığı var onun. Büsbütün yabancı da değil: Farsça 'hoş' ile Türkçe 'imdi'den kurulmuş, 'bakındı'ya benzetilerek. Bunca gereksiz Arapça, Farsça tilcikler kullanılırken onun ne suçu var da dilimizden atılıyor?

Büyük onun suçu: *Tüz* (halk) dilinden, daha çok Rumeli sözlerinden. İstanbul'un ince aydını da sevmez tüz dilini, okumuşluğuna, bilginliğine yakıştıramaz. Bakın, 'efsüs, heyhat, zihi' gibi okumuş ağzı lakırdıları bırakabiliyor mu?

Cuma, 27 Temmuz

Bay *Adnan Benk*, şu bana çatmak için yazdığı 'Dolambaçlı Gerçek' adlı yazıda, '*Bu genişlemenin bir adı daha var: Genelleşme. Kişinin gerçekten, toplumdan sıyrıldığını, soyut kavramlar arasında tek başına kaldığını görürüz. Ataç'lar, Varlık dergisinde toplananlar hep bu yoldadır. Dilekleri, sanatçıyı, düşünürü politikadan, toplumdan uzaklaştırmak, sözünün gerçek alanındaki tepkilerini hesaplamayan bir safoğlan, bir sorumsuz durumuna sokmak.*' diyor.

Düşünüp duruyorum bu sözler üzerinde, düşündükçe de kızayım mı, güleyim mi bilemiyorum. *Varlık*'ta toplananlar... Kim toplanıyor *Varlık*'ta? *Varlık* bir çığırın, bir düşüncenin dergisi değildir ki! Türlü düşüncelerin, türlü görüşlerin kişileri toplanıyor orada. O dergide ben yazdığım gibi, düşünceleri, kanıları benimkilere büsbütün yabancı kimseler de yazıyor. Örneğin Bay *Muhtar Körükçü* ile benim ne ilişiğim var? Tanışırız, yolda karşılaşınca konuşuruz, yetiniriz bununla. Yalnız Bay *Muhtar Körükçü* mü? Daha niceleri var o dergide: Ne onlar benim yazılarımı okur, ne de ben onlarınkini. Niçin yazmayalım bir arada? Bir *sataketa* (pazarda) satıcının türlüsü bulunur, alıcı istediğini alır, bakmadan geçer ötekilerin önünden...

Yazarları arasında görüş birliği olan bir dergiyi ben de isterim, bizim ülkemizde daha olamıyor o. Düşüncelerimiz iyice aydınlanmış değil de onun için. Ben daha birçok dergilerde yazıyorum. Bay *Adnan Benk* beni ezmek için yazdığı yazıda benim bir sözümü anıyor: Nereden almış o sözümü? *Varlık*'ta çıkan bir yazımdan mı? Yooo! *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'nde çı-

kan bir yazımdan. Öyleyse neden 'Ataç'lar, *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'nde toplananlar...' demiyor? *Seçilmiş Hikâyeler*'e bir öfkesi yok, *Varlık*'ı vuracak.

Söyleyeyim ben Bay *Adnan Benk*'e: Ben şimdiye dek kimse ile birleşmedim. Birleşmek istemediğim, birleşmekten kaçındığım için mi? Değil. Şimdiye dek düşünceleri benimkilere iyice uygun kimseyi bulamadım da onun için.

Kimsenin yurt-yönetimi işleriyle, toplum işleriyle uğraşmasına da karışmadım, kimseye öğütlemedim onlara ilgilenmemesini. Toplum sorunlarına ilgilendiklerini söyleyen yazarlar arasında da yapıtlarını beğenip övdüklerim vardır. Bana çatmıyor Bay *Adnan Benk*, ben olduğumu sandığı bir kişiye, ancak kendi düşünde var olan bir kişiye çatıyor. Çata-dursun!

Gelelim 'safoğlan'a, gelelim sorumsuzluğa... Bay *Adnan Benk* ile arkadaşları, bir yazarın bir öğretiye, bir *görütler bütününe* (idéologie'ye) bağlanmasını isteyenler yok mu, ben onlara bön kişiler diye bakıyorum: Kendilerine öğretilenleri bir de kendileri düşünüp incelemiyor, inanıveriyorlar, kanıveriyorlar. Onlar sorumsuz: Benimsemiyorlar savundukları görüşün sorumunu. 'Önüt böyle buyurdu, Kaale el-imâmü, Magister dixit' deyip başkalarının üzerine atıyorlar o sorumu. Sorum kaygısı, bir başına kalmaktan korkmayanlara vergidir: Ötekiler, 'düzenli birliklere' kapılananlar, gerçekten bilemezler, anlayamazlar onu.

Cuma, 27 Temmuz

DEVRİM.– Büğün bütün acun bir devrim çağı geçiriyor. Eski değerlerin çoğuna inanılmaz oldu artık. Şimdi kişioğluna yeni bir düşünüş aşılamaya çalışılıyor. Kim yapıyor bunu? *Bilge-severler* (feylesoflar), düşünürler, yazarlar, bilginler.

Buna karşı koymak isteyen akımlar var: *Mussolini*'nin '*Fascisme*'i, *Hitler*'in 'ulusal toplumculuk'u gibi. Bunlar yeni düşünceyi, yeni *dörütü* (sanatı) istemiyorlar, eski düzeni *gücün* (zorla) sürdürebileceklerini sanıyorlar. Hepsi de '*bourgeois*' uygarlığını kurtarmaya uğraşıyor. *Mussolini* ile *Hitler* ortadan kalktı, ektikleri *bider* (tohum) topraktan sökülmedi.

Onlar yeni düşüncenin yayılmasına engel olmaya uğraşıyorlar da, *ortaklamacılık* (communisme) yeni düşünceyi benim-

seyip yaymak mı istiyor. Bakmayın öyle demesine, kanmayın. Ortaklamacılık da eski düşünceyi tutuyor, o da eski değerleri savunuyor. Ortaklamacıların yeni bir uygarlık istedikleri yok, ancak *'bourgeois'* uygarlığını işçilerin yürütmesini istiyorlar. Bakın ortaklamacılar da yeni düşünceyi, yeni dörütü kötülüyor. Onlar, üstelik yasak etmeye de kalkıyor. *Mussolini*'ciler, *Hitler*'ciler, *Stalin*'ciler yeni yırı, (şiiri), yeni *bedizi* (resmi), yeni çalgıyı yerip atmakta öyle bir anlaşıyorlar ki! Bütün dövüşleri onların bir kardeş geçimsizliği... Bunun içindir ki bir yandan öte yana kolayca geçebiliyorlar.

Büğün derinden derine *anıklanmakta* (hazırlanmakta) olan devrim, o akımların dilediği toplumsal devrim değil, bireyi sıkı altına alan, kişiliğin gelişmesini önleyen devrim değil, tersine, *bireysel* (ferdî) diyebileceğimiz bir devrim, bireyi kendi dileklerine, kendi eğilimlerine göre yaşamaya bırakacak, kamuoyunun sıkısından, baskısından kurtaracak, çoğunluğa karşı azınlığı da, bir başına kalmış kişiyi de koruyacak bir devrim. Hıristiyanlık, "Tanrı, kişioğlunu kendi *sınında* (suretinde) yaratmıştır," diyerek kişioğlu saygısını aşılamaya, yaymaya çalışmıştır, kişioğlunun Tanrı'ya benzediği için kutsal olduğunu söylemiştir. Büğün ise kişioğlunun salt kişioğlu olduğu için ulu olduğu, saygı görmesi gerektiği *düşünüsü* (fikri) belirdi. Doğa-üstü güçlerin baskısından, buyruğundan da kurtulmuş, *aktöresini* (ahlâkını) kendi kurup yaşamını kendi düzenleyecek bir kişioğlu... Gelmekte olan büyük devrim budur. Buna karşı koymaya çalışan akımların hepsi de –ister sağcı olsun ister solcu olsun– geriliktir, geriye dönmedir. Baskıdan bıkmış, bağımsızlık isteyen bireyi, daha büyük bir baskı altına alarak yola getireceklerini sanıyorlar.

Özgürlük, kişicilik... Yarınki toplum bunlar üzerine kurulacaktır. Bunlara karşı gelenler, bireyleri değersiz sayıp da kişiliğin özgürlük içinde gelişmesine bırakmayanlar gerçekten devrimci değildir, gerçek devrimi durdurmaya kalkışan kimselerdir.

Cumartesi, 28 Temmuz

DEVRİK TÜMCE.– Kimi öz Türkçe yüzünden kızıyor bana, kimi de *devrik tümce* yüzünden. Tilcik uydurmayacaksın,

sözdizimini değiştirmeyeceksin, gene de dili yenileştirecek, Batı düşüncelerini söyleyebilecek bir duruma getireceksin... Değreyi dörtgen etmeye çalışmak olduğunu anlamıyorlar bunun.

Öz Türkçeyi birtakım duygulara dayanarak savunuyorlar ya, devrik tümcenin gerektiğini anlamıyorlar, usları ermiyor buna. Bizler, devrik tümceyle yazanlar da, doğrusu yanlış bir yol tuttuk: devrik tümcenin, kamunun konuşmasında bulunduğu gibi eski yazın yapıtlarında da görüldüğünü ileri sürüyoruz. Yırlarımızda belli bir sözdizimi yoktur, ölçüye uymak için özneyi, *yapçayı* (fiili), tümleci istediğiniz yere getirirsiniz, söz gene de anlaşılır. Demek, dilimiz buna elverişlidir, biz yırlarda yapılanı, *düz-eyite* (nesre) de alıyoruz. Bunları söyleyerek savunuyoruz devrik tümceyi.

Eski yapıtlarda, yırlarda, konuşma dilinde devrik tümce bulunmasaydı, dilimiz olduğu gibi kalacak mıydı? Biz gene devrik tümceye gitmeyecek miydik?

Batı dillerinin etkisinde olduğumuz için devrik tümce ile yazıyoruz, dilimize Batı dillerinin sözdizimini getirmeye çalışıyoruz. Büğün devrik tümceyi kiminin iyi, kiminin de kötü kullandığını söylüyorlar. Kimler iyi kullanıyor, kimler kötü kullanıyor? Onu bir aradınız mı, Batı dillerinden birini bilenler, öyle çat-pat konuşanlar değil, o dili az çok inceleyerek öğrenmiş, kavranmış olanlar, devrik tümceyi iyi kullanıyor. Onlarda devrik tümce, düşünüşlerinin bir gereksinmesi de onun için. Ötekilerde, Batı dillerini bilmeyenlerde ise salt bir özenti, benden, ya da başka birinden görüp özeniyorlar, onun için de başaramıyorlar. Neden söylemeyelim? Büğün bu ülkede Batı dillerinden birini olsun bilmeyenlerden, okuyup yazamayanlardan, konuşmayanlardan, düşünü alanında, az çok başarılı bir iş beklenemez.

Biz büğün dilimize devrik tümceyi, dilediğimiz devrik tümceyi getirebildik mi? Yapamadık o işi, daha yapamıyoruz. Nedir istediğimiz? Fıransızların, İngilizlerin, Alamanların çok uzun da olsa kolayca anlaşılan tümcelerini Türkçede de görmek... Bizim büğünkü devrik tümcemiz buna elverişli değildir. Devrik tümce kullanmayanlar, dünkü yazı dilimize bağlı kalanlar, bizimkilerden çok daha uzun tümceler kurabiliyor. Ne var ki, onların yazdıkları da kolay kolay anlaşılmıyor, anlaşılsa bile

yüksek okumaya gelmiyor, dilin ısısını yitiriyor onlar. Yapmacıklı bir dil, düşünmenin doğal yürüyüşüne uymuyor. Yıllarca denediler, kimseyi ısındıramadılır o dile, düzmeciliğini gideremediler. Demek o değil tutmamız gereken yol. Bizimki de değil.

Ya ne yapacağız? Ne olacak? Büsbütün bozacağız dili, gelenekten büsbütün ayrılacağız. Batı dillerinde olduğu gibi birtakım *ilinti adsıları* (nisbî zamirler) girecek tümceye, onlar sağlayacak kolayca anlaşılır, düşünmenin yürüyüşüne uygun, uzun, kıvrıla kıvrıla giden tümceleri.

Kaçan (ne zaman) olacak bu? Yakın değil. Önce ortamın *anıklanması* (hazırlanması) gerek bunun için. Bizim yaptığımız, bizim çekine çekine devrik tümceler kurmamız ancak bir anıklama işidir, geçici bir *evredir* (safhadır).

Şunu da söyleyeyim: Okullarımıza Yunancayı, Latinceyi koymadan, özlediğimiz Batı uygarlığı Türkçesine eremeyiz.

Pazar, 29 Temmuz

YAŞLANMA.– Eskiden az yazmakla tanınmış bir ozanımız şimdi *yedide* (hattada) bir, bir yırını yayımlıyor. İçlerinde iyileri de var ya, çoğu şaşırtıyor bizi. "Bu muydu, bunları yazacak kişi miydi, o bizim pek beğendiğimiz, *tansıkladığımız* (hayran olduğumuz) ozan?" diyoruz, "Yaşlandığı için gücünü yitirmiş."

Kandırmıyor, avutmuyor bizi böyle demek. "Bunları yazacak kişiymiş!.." diyoruz, eski yırlarını da büğünkülerin 'ışığı altında' okuyoruz, onları da –bir bakıma– büğünkülere benzer buluyoruz. Sonra kendi kendimize kızıyoruz: Biz büyülenmiş miydik de ta başlangıçtan beri sezemedik o yırlardaki çürüklüğü?

Biliyorum: Eski yırlarının gene de savunabileceğimiz bir yanı vardır. Ne yapalım ki büğün yazdıkları bizi eski yazdıklarından da soğutuyor. Demek salt bir gösterişmiş, büsbütün yapmacıkmış onun titizliği... Unutmak istiyoruz bellemiş olduğumuz yırlarının hepsini de. Kapatılsın onlar da, sözü edilmesin diyoruz. Aldanıp da beğenmiş, övmüş olduğumuzu unutmak için. Şimdi o ozanın adı anıldı mı kendi kendimizden sıkılıyoruz.

Salı, 31 Temmuz

ÇALIŞMA.– Çok kimseler tanırım, çalışmadan duramazlar. Bütün gün uğraşır, bütün gün didinirler. Eğlenmekten geçtim, dinlenmeyi bilmezler. Bana öyle geliyor, bir işleri olmadığı için yapıyorlar bunu, kaçınıyorlar kendi kendilerine kalmaktan, sıkılıyorlar kendi kendilerinden, düşünemiyorlar, düşler kuramıyorlar yalnız olunca, kendi kendileriyle konuşulacak bir nen bulamıyorlar.

Çalışmanın başlı başına bir değer olduğunu böyle kimseler uydurmuştur. "Çalışsın da sonu ne olursa olsun..." Sanki böyle öğütlüyorlar çevrelerindekilere. Çalışkan bir kişinin bir nen beceremememesine de aldırmıyorlar. Çalışıyor ya! yeter...

Sonra da dudak bükerek bakıyorlar başkalarına. Boyuna da yakınıyorlar: Kendileri onca çalışıyormuş, gene de onlar değil, başkaları beğenilip, başkaları alkışlanıyormuş. Onların dediğine bakarsanız, yalnız çalışkanlar saygı görmeli, acun *gönüçlerine* (nimetlerine) yalnız onlar konmalı. Çıkardıkları işin bir değeri yokmuş, bakmayacaksınız ona...

Çalışmayı böylesine övmek, düşüncenin değerini küçültmektir. Kişioğluna yararlığı dokunmuş, kişioğlunu yükseltmiş büyük işler, *bulgular* (keşifler), boş oturdukları için eğlendiklerini, dinlendiklerini sandığımız kimselerin armağanıdır.

Çarşamba, 1 Ağustos

STALIN.– *Stalin* şöyle kötüymüş, böyle kötüymüş... Yeni öğrenmiyoruz, çoktan beri seziyorduk onun ne yavuz bir kişi olduğunu. Bilmediğimiz suçlarını da şimdi birer birer, açа açа söylüyorlar. Kim söylüyor? Bay *Kruşçev* söylüyor, daha iki üç yıl öncesine değin *Stalin*'i övenler, büyüklüğünü, erdemliliğini anlata anlata bitiremeyenler, "Acun acun olalı böyle bir kişioğlu görmemiştir," diyenler söylüyor. Utanıyoruz onların dediklerini okurken, kişioğlu adına utanıyoruz. "Bilmiyorduk kötü olduğunu, iyidir sanıyorduk, inanmıştık ona," da diyemiyorlar, görüyorlarmış, biliyorlarmış bütün suçlarını. Gene de söylemiyorlarmış, çekiniyorlar, korkuyorlarmış da onun için.

Korku doğal bir duygudur. Ölmek, sıkıntıya düşmek istemeyen kişiyi kınamam. Ancak *tansıklayamam* (hayran olamam)

da ona. İş başına geçen, bir ülkeyi yönetmeye kalkan kişilerin de tansıklanacak kişiler olması gerektir. "Ben korkuyorum, *tınım* (canım) tatlıdır benim, onun için de başa geçeceğim!" Kimsenin usu almaz bu sözü.

Üstelik devrimciymiş bunu söyleyenler. *Pierre Louys*, yan gelip oturmak, eğlenmek isteyen Pausole'u anlatır. Sevimlidir Pausole, sevimlidir ya, devrimcilik taslamaz, acuna yeni bir düzen getireceğini ileri sürmez, kanlı balak *Kruşçev* yoldaş, Pausole'u andırmasına bakmayarak buyurmanlığa kalkıyor. Ötekiler, acun *ortaklamacılarının* (*communiste*'lerinin) hepsi de onun dediğine uyuyor, baş eğiyor. Ona inanmayıp da *Stalin*'i yerin dibine batırmayanları *bölemden* (partiden) kovuyorlarmış.

'Pausole'un buyurmanlığı...' Bu adda çalgılı bir oyun, bir '*operette*' yapsalar eğlenceli olur ya, kanlı olaylarla güldürmek kolay değildir, değme yazar beceremez. Bir *Voltaire* gerek bunun için, *Candide*'i yazan *Voltaire*. Hani büğün 'humour noire' (*kara alay*) diyorlar, onun ustası olan bir yazar.

Cumartesi, 4 Ağustos

ELEŞTİRMEN.– Büğün *Les Nouvelles Littéraires*'in bir sayısındaki eleştirileri okudum: Baş eleştirmen Monsieur *Robert Kemp*'in yazısını, Monsieur *René Lalou*'nun 'Le Livre de la Semaine'ini, Monsieur *Jean Rousselot*'nun yeni yır betikleri üzerine söylediklerini, sonra beşer onar çizeklik eleştirileri, hepsini, hepsini okudum. O ne gereksiz, ne saçmasapan lakırdılar öyle.. Belli ki yazanlar da sıkılarak söylediklerine inanmadan yazıyorlar. *Uğraşları* (meslekleri) yazı yazmak, eleştirmenlik. İşlerini bitirecekler, dergi dolacak, sonra da hepsi unutulacak... O yazıların hepsi de övüyor sözünü ettikleri yazarı, betiği. Övüyorlar ya, biri bile "alsam da okusam!" dedirtmiyor kişiye. Öylesine eleştirmenler beğenmiş de övmüş diye bir betiği alıp okuyanlar var mıdır bilmem? Varsa, acırım onlara. Daha doğrusu tiksinilir öyle kişilerden, 'acımak' sözünü pek kolay kullanıyoruz. Ne diye acıyayım alıklara? Onlar yakınmıyorlar ki durumlarından, alık olmalarından. Tersine, göneniyorlar. "Ben şu ünlü eleştirmenin beğenip öğütlediği betiği okudum!" diye kabarıyorlar, geçilmiyor çalımlarından. Bizde çok var öyleleri. Mutsuz sürü...

Bilmiyorlar da mutsuz olduklarını, kendilerini aydın sanıp övünüyorlar.

O yazıları okuduktan sonra düşündüm: Ne aşağı bir uğraş bu eleştirmenlik! Okuyacaksınız, boyuna okuyacaksınız, yeni çıkan betiklerin hepsini okuyacaksınız... Neden? bir *tadık* (zevk) aldığınız için mi? Değil. Yeni betikler üzerine söz söylemeyi kendinize uğraş edindiğiniz, geçiminizi o işle sağladığınız için... Kişinin tüyleri ürperiyor bunu düşününce. Bir eğlence, bir tadık olmaz okumanın böylesi. Eleştirmen: Okuma *kıyınına* (cezasına) çarpılmış kişi... Bunun içindir ki eleştirmen geçinenlerin yargısına pek aldırış edilmiyor. Mutsuz sürü dilediğince uysun eleştirmenlerin öğüdüne, gökçe-yazını gerçekten sevenler, az çok kendi kendilerine anlayarak sevenler, aldırmıyor onların dediklerine. Uğraşı eleştirmenlik olmayan bir yazar, bir ozan ya da bir öykücü, yeni bir betiği beğendi de övdü mü, işte ona ilgileniyor gerçek okurlar. Eleştirinin iyisi, doğrusu o da onun için. Bir ozan, bir öykücü yeni bir betiği gerçekten beğenirse, ondan bir tadık alırsa okuyor, yeni çıkan betiklerin hepsini okuyup yargılamakla yükümlü saymıyor kendini.

Çok okumanın, yeni betiklerin hepsini okumaya kalkmanın büyük bir kötülüğü de var. Okuduklarının çoğunda az çok bir güzellik, bir değer bulmaya götürüyor kişiyi. Bakıyorsunuz ki yazılanların çoğu cılız, *enez* (zayıf) yapıtlar, yeni bir betiği okurken, "Eh! bu da ötekiler gibi, bu da ötekilerden aşağı kalmaz, varsın bu da okunsun... Bunu yazanın da gönlünü kırmayalım!" diyorsunuz.

Eleştirmen, eleştiriler yazmayı kendine uğraş edinmiş kişi, *Ahmet Haşim*'in dediği *gökçe-yazın görevmeni* (edebiyat memuru). Sevmem öyle kimseleri. Okumak, eğlenmek, tadık almak içindir. Kişiye yarayan öylesidir okumanın. Bir *yüküm* (mecburiyet) oldu mu, bunaltır, giderek tiksindirir kişiyi.

Şu da var: Yeni betiklerin hepsini, ya da çoğunu okumayı kendine iş edinen kişi ister istemez, çabuk okur, uzun uzun duramaz okuduklarının üzerinde, bunun için de inanılamaz onun yargılarına.

AD.– Güncemdeki yazılara birer ad bulmak güç geliyor bana. Öteki yazılarım için de öyle. Bir konuya bağlanabilen yazarlardan değilim de onun için. Konuşurken olduğu gibi yazarken de açılan sözle ilişiği olsun olmasın usuma ne gelirse, dilimin, yazağımın ucuna ne gelirse, seçmek sizin söylemek istiyorum. Yazının başına bir ad koyunca, olmuyor bu. Çekiniyor kişi, okuyacak olandan çekiniyor, kendi kendinden çekiniyor. Gene de büsbütün tutamıyorum kendimi, seçmeksizin uzaklaşıyorum konudan.

Yeriniyor muyum bir konuya bağlanamadığım için? Yerinmiyorum ya, doğrusu, övünmüyorum da. Demin 'seçmeksizin' dedim, kendi kendine geliveren o söz düşündürdü beni. Dörüt alanında hep seçmek gerekir. Kullandığınız tilcikleri seçeceksiniz, ele aldığınız konuyla ilintili, onu aydınlatabilecek, besleyecek olayları, düşünüleri seçebileceksiniz. Düzensizliğe gelmez dörüt. Ben bir dörütmen miyim? Değil mi ki yazıyorum, yazılarımın okunmasını istiyorum, ben de bir dörütmen olmaya özenmeliyim, karışıklıktan, düzensizlikten, 'daldan dala konmak'tan kaçınmalıyım... Biliyorum bunu da, bilmek yeter mi? Bir türlü anlamıyorum kendimi.

Seçmek... Bay *Vedat Günyol*, Bay *Adnan Benk*, benim bilmediğim daha başkaları, bir yanı, bir görüşü seçmeyişimi bir suç, bir eksiklik sayıyor, boyuna başıma kakıyorlar. Kendileri seçmiş, övünüyorlar bununla. O değil benim söylediğim seçme, benden ırak olsun öylesi! O seçme, atlara takılan gözlüğe benziyor. Öteki yanın dediklerinde de bir değer, birtakım doğrular varsa görmeyeceksiniz. Bir görüşe, bir *görüte* (idée'ye) saplanıp, artık düşünmeyeceksiniz! İnanmak onlarınki, inanç... İnancı günümüzde en büyük erdem diye gösteriyorlar ya, ben ısınamadım. Diyelim ki ben de, hangi yandan gelirse gelsin, bütün doğrularla ilgilenmeyi, gücüm yettiğince hepsini görüp kavrayabilmeyi seçtim, ben de doğruların –birbirini çürütüyor sanılsa bile– birinden geçilemeyeceğine inandım... Görüyorsunuz, nereden başladım söze, nereye geçtim.

Seçmeksizin, kendini içinden gelene bırakıp yazmanın da bir tadı var. '*Uyduk dil-i divaneye, dil uydu havaya...*' 'havaya tabi' olmaklık bu gönlüme ne sevdadır...' Bir dörüt değeri olsun

olmasın yazdıklarımın, istesem, kendimi *yücesem* (zorlasam) de elimden gelmiyor bir konuya bağlanmak. Övünmüyorum bununla ya, yerinmiyorum da.

Pazartesi, 6 Ağustos

BESİ.– Kiminin konuşması, yazması öyle tatsız ki, söylediklerini doğru bulsanız bile "değil işte öyle!" diyeceğiniz geliyor. Gerçekten öyle değil, onların dediği gibi değil. Belli, o doğrular içlerine işlememiş onların, kendileri düşünüp ermemişler onlara, şundan bundan öğrenmiş, ağızdan kapmışlar.

Hani kazları besiye korlar, ağızlarına doldururlar yiyeceği, sindiriyor mu sindirmiyor mu? aldırmazlar. Onlar öylesine beslenmişler. Karmakarışık birtakım düşünüleri, *görütleri* (idée'leri) yutmuşlar, sindirememişler kendilerine. Onları söylerken bir de kabarmaları, kurumlanmaları var, en çok ona tutuluyorum. Sınıfa girip öğretmenlerinden ne duymuşlarsa hepsini belle diklerini gösteren, bunun için de kendilerine bilgiçlik gelen öğrencilere benziyorlar.

Önyargılardan kaçınalım, diyoruz. Bir de kendimiz düşünmeden, doğru olup olmadığını bir de kendimiz araştırmadan benimsediğimiz düşünülerin, kanıların hepsi de birer önyargıdır. Öyle kimseler bilirim, 'iki iki daha dört eder' sözü bile onların ağzında bir önyargı, bir yalan oluyor.

Cumartesi, 11 Ağustos

ETKİ.– Büğünkü *Dünya*'da çıkan 'Etki' adlı yazımı okudum. Gereksiz çok nenler söylemişim, öze de pek dokunmamışım. İvecenlik edip çabuk yazıyorum. Bu son aylarda boyuna yazıyorum. Kiminin çenesi düşer, benim de *yazağım* (kalemim) düştü. Bir konu üzerinde uzun uzun düşünmek iyidir, söylenmesi gerekenleri seçer, ona göre yazarsınız. Ben şimdiye dek yapamadım bunu, yapamadığım için de yazılarımın birini bile gerçekten beğenmedim. Ne yapayım? bir dörütmen değilim ben, ben öldükten sonra da okunacak, örnek diye gösterilecek bir yazı bırakamayacağım.

Etkiden kaçmak da, günün beğenisine uymak istememek de yazarın, dörütmenin kendine güvenememesinden gelir. Kendisi bilmez böyle olduğunu, 'dörütün gereklerine' uyup da *öz-*

gün (orijinal) yapıtlar yarattığını sanır, özgünlüğünü, kişiliğini koruduğunu sanır, öyle avutur kendini. Özüne güveni olan dörütmen ise, şuna buna *öykünmekten* (taklit etmekten) bile kaçınmaz, ne yaparsa ona kendi damgasını vuracağını bilir de onun için. Monsieur *Picasso*, *'Ben yalnız kendi kendime öykünmekten kaçınırım,'* dermiş. Etkilenmekten korkmuyor, biliyor ki başkalarının yapıtlarını andıran *bedizlerinde* (resimlerinde) de anlayanlar onun kişiliğini bulacak.

Pazar, 12 Ağustos

DUYGU YÜKÜ.– Boyuna *'hürriyet'* sözü eden, 'hürriyet'siz yaşanamayacağını söyleyen, yazan nice kimseler tanırım, 'hürriyet' yerine *'özgürlük'* dediniz mi istemiyorlar. Sanki gene o kavram değil. Tilciğin Alamancasını, İngilizcesini kullansanız, onu da istemeyecekler. Özgürlük kavramı üzerine düşünmüyorlar, 'hürriyet' tilciği ile birtakım parlak tümceler kurmakla yetiniyorlar da onun için. Onların ağzında büyülü bir söz oluveriyor, öykünün 'açıl susam açıl'ı gibi.

'Hürriyet' denildi mi belledikleri birtakım yırlar, ozanca söylenmiş tümceler uyanıyor içlerinde. *Namık Kemal*'in *'Ne efsunkâr imişsin ah ey dîdâr-ı hürriyet / Esir-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esaretten' 'üycüğünü* (beytini), o türlü lakırdıları anıp esrikleşiyorlar.

Şaşılacak *nen* (şey) değil öyle olması. 'Bütün kişiler düşünür' deriz ya, bir avuntudur bu. Çoğumuz düşünmeyiz, birtakım önyargılara, beylik düşünülere bağlanıp da şuradan buradan kaptığımız sözleri bir de biz söyledik mi, düşündüğümüzü, derin derin düşündüğümüzü sanırız da koltuklarımız kabarır. Nice kimselerin 'hürriyet' sevgisi dedikleri de o türlüsündendir: Özgürlüğe değil, 'hürriyet' tilciğine vurulmuş onlar.

Özgürlük tilciğinde 'hürriyet' tilciğindeki duygu yükü yok daha, onun için beğenmiyorlar. Onların gözünde öz Türkçenin büyük suçlarından biri bu: öz Türkçe tilciklerde o duygu yükünü bulamayınca "güzel değil" diyerek dudak büküyorlar. Gerçekten güzellik değil aradıkları, duygu yükünü arıyorlar.

Bence öz Türkçenin, benim yaymak istediğim dilin başlıca iyiliklerinden biri bu olacak: Bizi birtakım tilciklerin duygu yüküne, büyüsüne bağlanmaktan kurtarıp kavramlar üzerinde dü-

şünmeye götürecek. Gerçek özgürlük de budur: Elimizden geldiğince duygulardan sıyrılıp düşünmeye varmak.

Bu hep böyle mi kalacak? Öz Türkçe bu erdemini yitirmeyecek mi? Bir gün gelir, öz Türkçe, benim yaymaya çalıştığım dil daha da gelişerek tutarsa, örneğin 'hürriyet' yerine 'özgürlük' demek genelleşirse, ozanlarımız o tilciklerle yırlar düzecek, söylevcilerimiz, yazarlarımız onlarla parlak tümceler kuracak, böylece öz Türkçeye duygu gücünü kazandıracaklar. Öyle olunca öz Türkçe tilcikler de kavramlar üzerinde düşündürme gücünü yitirecek, buna karşılık daha çok sevilip güzel bulunacaktır.

Şunu da söyleyeyim, büğün öz Türkçe yazanların çoğu böyle düşünmüyor. Tersine, onlar öz Türkçe sözleri 'güzel' buldukları için, onlarda bir duygu yükü sezdikleri için kullanıyorlar. Ben onlardan değilim.

Duyguyu küçümsüyor muyum? Neden küçümseyeyim duyguyu? Nite küçümseyebilirim? Onun da büyük bir değeri vardır, onun da güzelliği vardır. Duygusuz kişioğlu olur mu? Ancak duygularımızı kendimize saklamalıyız, onları sermekten, onlarla övünmekten kaçınıp düşünülerimizi bildirmeliyiz. Duygunun düşünü kılığına bürünmesi de en korkulacak nenlerdendir.

[*Tarihsiz*]

ARANÇ.– Bir dörütmen, bir yazar, yaratma gücünü yitirip de güzel biçimler kurabildiğine kendi inanmaz oldu mu, işi *aranca* (davaya) döküyor. Bununla topluma yararlı olduğunu, büyük sorunları çözümlediğini, kişioğlu için savaştığını sanıp kendini avutuyor. Gerçek ödevinden, güzel biçimler kurup bireyleri gündelik kaygılardan ötesine ilgilendirmek ödevinden kaçtığını sezmiyor. Eğlendirmek diye bakıyor buna, eğlendirmenin de gerekli olduğunu, eğlenmenin de kişioğlunu yükselttiğini bir türlü anlayamıyor.

[*Tarihsiz*]

KIRKI DA...– Bir atasözü vardır: 'Ayının kırk türküsü varmış, kırkı da ahlat üstüne.' Hep köylünün sıkıntılarını, açlı-

ğını, şusunu busunu anlatan öyküleri okurken (sonuna dek değil, ona dayanamıyorum), o öykülere bir göz gezdirirken bu atasözü geliyor usuma.

Perşembe, 16 Ağustos

ROMAN.– *Halit Ziya Uşaklıgil, Maî ve Siyah* için, *Aşk-ı Memnu* için, "büyük hakâye" derdi. Öyle sanıyorum kendisinde dil kaygısı olduğundandı bu: Dilimizi yabancı tilciklerle doldurmak, o yabancı tilcikleri nerede bulursa alıvermek istemezdi, bunun için "roman" demezdi. *Halit Ziya Uşaklıgil* mi kaçınırdı yabancı tilciklerden? "Yazılarındaki bütün o Arapça, Farsça tilcikleri unutuyor musun?" diyeceksiniz.

Unutmuyorum. Arapça, Farsça tilciklere yabancı diye bakmazdı ki! Doğruydu da onları yabancı saymaması. O gün için doğruydu. Daha Arap yazısını bırakmamıştık, bırakmayı da düşünmüyorduk, okullarımızda Arapça, Farsça öğretilirdi. Doğu uygarlığındaydık daha, Doğu uygarlığında olan, okullarında Arapça, Farsça öğreten, o dilleri bilim dilinin kaynağı sayan bir toplum için de, Arapça, Farsça tilcikler yabancı değildir. Onlar sonradan yabancı oldu bize. *Koşullar* (şartlar) değişti de onun için. *Halit Ziya Uşaklıgil*, biz 'mavi' diyoruz diye 'mavi' yazmadı, hep 'maî' diye yazdı, tilciğin kökünü belirtmek istedi, kendisinde dil kaygısı, dil duygusu olduğunu gösterdi. Bunun için büyük saygım vardır ona. Günümüzün okur yazarları, Fıransız ağzına özenip kök belirtmek kaygısı çekmeksizin 'sosyoloji, otarsi' yazabilen ekinsiz 'aydınlar' bunu anlayamazlar.

Ben de kullanmak istemem 'roman' tilciğini, ona Türkçe başka bir ad bulmayı, buluncaya dek de 'büyük öykü' demeyi yeğlerim.

Monsieur *Jean Giono*, 'Çok kolaydır bir büyük öykü yazmak. Bir Bay kapıyı açıp günaydın! diyor, bir *nendir* (şeydir) başlıyor: Serüven. Ancak bunun için kişide *türetme gücü* (invention), *kurgu gücü* (imagination) bulunması gerektir.' demiş.

Büyük öyküyü ben de hep böyle düşündüm, ne yapayım ki bende türetme gücü, kurgu gücü yoktur, bunu bildiğim için de öykü yazmaya kalkmadım. Nice kimseler var, anlamıyorlar bunu, kendilerinde o güçler olmadığından da düşüne düşüne, uğraşa uğraşa, bir olaya başka bir olay ekleyerek öykü yazılabi-

leceğini sanıyorlar. Yazıyorlar ya, kişiler yaşamıyor, olaylar, gerçekte geçtiği gibi anlattıklarını söyledikleri olaylar, inandırmıyor okuru, doğruluk duygusu veremiyor. O kişilerle olaylar, birbirinin değil de onun için birbirine yakışmıyor, birbiriyle kaynaşamıyor. O olayların içinde o kişiler, kötü, beceriksiz oyunculara benziyor.

Türetme gücü, kurgu gücü... Benim dediğim kimselerde yok mu o güçler? Olmaz olur mu? var, bende de vardır, bütün kişilerde vardır az çok. Bir yalan, olamayacak bir nen uyduramaz mıyız? O türlüsünden değildir öykü yazmak için gereken türetme, kurma. Yalan mı söyler öykücü? Değil, yalan değildir onun söylediği. Gerçekte olmamıştır, gerçekte geçmemiştir ya, başka gerçekte, yazarın içinde olan bir acunda geçmiştir. Yazar o kişileri, o olayları, o acunda görür, gerçekte sizi, beni gördüğü gibi görür, sizi beni gördüğünden daha iyi görür. Yalnız kendi içinden değil, onların, o anlattığı uydurma *kurgul* (hayalî) kişilerin içinde görür. Nite söyleyeyim? Tanrı'nın, *bağlançların* (dinlerin) bildirdiği, Tanrı'nın yarattıklarını gördüğü gibi görür. O kişileri, o olayları yazar kendi uydurmuş, kendi 'yaratmış'tır, gene de onlar kendisinden ayrıdır, yarattığın Tanrı'dan ayrı olduğu gibi. Dışarıdanmış gibi, kendi içinden değillermiş gibi bakar onlara, gördüklerini anlatır. Bilmiyormu onların ne yapacağını? Bütün o kişiler, olaylar kendi kurgusunun ürünleri değil mi? Değiştiremez mi onları?.. Değiştiremez. Taşı atmak benim elimdedir, ben attıktan sonra taşın başına gelecekler benim elimde değildir, benim buyruğuma uymayabilir. Biz gerçek kişilerin alınyazımızın yanında bir özgürlüğümüz, '*libre arbitre*' 'irade-i cüz'iye'miz vardır, bağlançlar öyle bildiriyor. Öykücü o kişileri, olaylar arasındaki bağlılıkları, bağımsızlıkları anlamak için bağlançların, '*libre arbite*' (buna bir Türkçe karşılık bulamadım daha), ilkesinin doğruluğunu kavrayabilmiş olmaktır.

Kişilerini hep kendi buyruğu altında tutan, onları dileğine göre oynatan öykücü, beceriksiz bir Tanrı gibidir: Yaratıklarına gereken '*libre arbitre*'i özgürlüğü verememiştir. Bunun içindir ki o kişileri kımıldatan ipleri görürüz de yaşadıklarına inanmayız.

Kimi de birtakım kanıların, *görütlerin* (idée'lerin), türetme gücünün, kurgu gücünün yerini tutabileceğini sanıyor, kişiler

yaratmak elinden gelmiyor da o kişilere birtakım doğruları *saptatmağa* (ispat ettirmeye) kalkıyor. Öykü yazmanın ne demek olduğunu bir türlü anlamıyor onlar. Bana öyle geliyor, savundukları görüşün de ne olduğunu anlayamıyorlar.

Cuma, 17 Ağustos

ALAIN.– *Bibliothèque de la Pléiade*'da *Alain*'den seçme 'propos'ların çıktığını duymuştum, bekliyordum o betiği. Gelmiş, dün aldım, Ne demektir *'propos'*? Hani bizim gazete dilinde *'fıkra'* diyorlar, işte o. Bir gazetecidir *Alain*, o küçük yazılarının birçoğunu gazetelerde, Fıransa'nın taşra gazetelerinde yazmıştır. Gazetecilikle başlamıştır yazarlığa. Ancak, Monsieur *de Sacy*'nin dediği gibi, gazeteciliği dörüt durumuna yükseltmiştir. Gazete yazarlarını küçümseyenler bir düşünsünler *Alain*'i, aşağı, bayağı *uğraş* (meslek) yoktur, yeter ki güçlü, değerli kişiler eline düşsün.

Aldım *Alain*'in betiğini. Okuyacak mıyım? o başka. Doğrusunu söyleyeyim, anlayamıyorum ben *Alain*'i, karanlık mıdır onun yazıları? Değildir, ışıklıdır. Birtakım kimseler çok çabuk kavrıyor onun ne dediğini. Ne var ki onu öyle kolayca anlamak için özel bir yetişim gerek: *Bilge-severleri* (philosophe'ları), *Platon*'u, *Descartes*'ı, *Kant*'ı, *Hegel*'i okumuş, içinize sindirmiş olacaksınız, yüzyıllar boyunca gelişmiş bilimin verilerini bileceksiniz. *Alain* 'mutlu azınlık' için, en mutlu azınlık için yazar. Benim gibi pek okul görmemiş, kendi kendilerini ellerinden geldiğince yetiştirmiş kimselerin anlayabileceği yazarlardan değildir.

Okumayacak mıyım o betiği? Okumak için mi aldım? Karıştıracağım. Anlayabileceğim yerlerini arayacağım... Büyük olduğunu bildiğimiz bir yazarı anlamamak üzer bizi, gücümüze gider. Ancak anlamadan anlıyorum demek de yalan olur, o daha çok üzer bizi, daha çok gücümüze gider.

Anlamadığım için betiği kapatmam gerekmez. Anlamaya çalışmalı, alabileceğimiz paydan kendimizi yoksun bırakmamalıyız.

Cuma, 17 Ağustos

OKURKEN.– *Varlık*'ın 15 Ağustos sayısını karıştırıyorum. Okurlardan biri soruyor: "*Yaşar Nabi*'nin medenî hali ne-

dir? Birçok gazeteleri, çocukları yaşatıyor. *Varlık*'ın da yaşaması için bir aile şirketinin kurulmasını istesek iyi niyetlerimizi belirtmiş olmaz mıyız?" Bundan sonra da o okur, Varlık Yayınları arasında bir atasözleri betiği çıkıp çıkmayacağını, ondan sonra da Bay *Turgut Yücel* ile Bay *Tahsin Yücel*'in kardeş olup olmadıklarını soruyor?

İkinci soru neyse ne! Birincisi ile üçüncüsüne ne demeli? Bay *Yaşar Nabi*'nin evli olup olmadığını o okur neden öğrenmek istiyor? Bay *Turgut Yücel*'le Bay *Tahsin Yücel*'in kardeş olup olmadığından ona ne? "Belli bir çocuk olduğu, usuna esmiş de sormuş!" diyeceksiniz. Değil öyle, bu türlü işlere karışmayı gökçe-yazına ilgilenmek sanıyorlar, öğretmenlerinden öyle öğreniyorlar, bir kimseye, "Siz öldükten sonra sizin derginizi kim çıkaracak?" diye sorulur mu?

Ölüm sözünü anmamış ya, onu düşünüyor. Bunun da dayanağını göstermek istemiş.

Bay *Yaşar Nabi* de üşenmemiş, yanıtlamış bu soruyu. Ben olsam çemkirirdim. "Bu türlü işlere karışacağınıza dilinizi öğrenin. Birçok gazeteleri çocukları çıkarıyor, diyorsunuz. Bir gazetenin çocukları olmaz. Kurucusunun çocukları demek istiyorsunuz, dilinizi düzeltip saçmasapan sorular sormaktan kurtulacağınız güne değin bize *beti* (mektup) göndermeyin." derdim.

Sonra bu sayıdaki yırları okudum. Bay *Mahmut Kuru*'nun 'İçimden Bir Rüzgâr Esti' adlı yırı, üzerinde durulmaya değer bir yır değil. Bir yerinde büsbütün kızdım *'Mevsim denince yaz gelir aklıma / üşütülmüş suları gelir temmuz ayının / değer dudaklarıma.'* 'Üşütülmüş sular' da ne demek? 'Soğutulmuş' denir ona. Biz bilmeyeli 'soğutma' ile 'üşütme' bir anlama mı gelir oldu? Ozan bilir 'soğutulmuş' demeyi, bilir ya, 'üşütülmüş' demeyi daha bir ince bulmuş...

Bütün sayılarda olduğu gibi türlü yırlar var bu sayıda da. Hepsini okudum, biri sarmadı beni. Olsa olsa Bay *Ali Püsküllüoğlu*'nun 'Güneşe Doğru Koşu' adlı yırı. *'Koştuk güneş altında yalınayak / Yandık güneşten kararak / Nasıl olduğunu bilmeden / Zamanlardan bir zamana vardık'* Bu da öyle pek iyi bir nen değil.

Bay *Sabahattin Kudret Aksal* 'Yaşamak Denen' adlı yırında, 'âlem' ya da 'cihan', 'dünya' yerine 'evren' diyor ya, 'özgürlük'

demeyi bir türlü yakıştıramıyor kendine, 'hürlük' diyor. Benim de bu 'hürlük' sözü sinirime batıyor. 'Özgürlük' demesem 'hürriyet' derdim. Yarı Arapça, yarı Türkçe ne oluyoruz?

[*Tarihsiz*]

BÜTÜN.– 'Maverâda Söyleniş', Bay *Yahya Kemal Beyatlı*'nın şu son aylarda yayımlanan yırlarının bence en iyilerinden. Yeni de değil, bir iki *üycüğünü* (beytini), örneğin Neşati'nin '*Ettik o kadar ref'i taayyün ki, Neşati / Ayine-i pür-tâb ü mücellâda nihânız*' üycüğünü yankılayan '*Merhum Edirne Şeyhi Neşati diyor ki / Biz Sâf aynalarda sırr oluruz, öyle gaibiz*' üycüğünü, bundan yıllarca önce, ozanın kendisinden dinlemiştik.

İlkin güzel görünüyor o yır, incelemeye gelmiyor. Bir dağınıklık var onda. Beş üycük de ayrı ayrı düşünülmüş, bütün kurulamamış. Deyiş birliği yok, ses birliği yok. Dördüncü üycük '*Zâhid hayal eder bizi meyhane zındığı / Bilmez ki sen ve ben, hepimizdir tapındığı*' güzel. Beşinci de güzel: '*Gaibde bir muhavere geçmiş de pek hafi, / Gaybiye söylemiş bunu İdris-i Muhtefi*'. Ancak bir kaynaşım yok bunların arasında. Beşincinin eğlenceli, güldürücü olması dördüncünün ağırbaşlılığını bozuyor, sanırsınız ki onunla alay ediyor. Bir yırın bir bütün olması gerektir, Bay *Yahya Kemal Beyatlı*'nın sevdiğimiz eski yırlarında bu bütünlüğü bulurduk. Gazellerde, eski ozanlarımızın gazellerinde konu birliği bulunmayabilir, divan yazınının dörüt anlayışı bunu kaldırır. Bay *Yahya Kemal Beyatlı* gazele de bir konu birliği getirmişti, bunun içindir ki *Nedim*'e öykünerek yazdığı gazellerinde bile onun 'yeni bir ozan' olduğunu söylerdik. Şimdi ise Bay *Yahya Kemal Beyatlı* kendi yaptığını, kendi kendini yıkıyor. Gelenekçilik onu buna götürdü.

Güzel bulduğumuz yerlerde de *ağdıklar* (kusurlar) var. Dördüncü üycükte 'hayal eder' ne oluyor? 'sanır' diyecek, ölçüye uyduramamış, 'hayal etmek' ile 'sanmak' arasında, 'ummak' ile 'korkmak' arasındaki ayrım vardır. 'Merhum Edirne Şeyhi...' O üycük, bütünden ayrılıp söylenince iyi. Bütün arasında ise 'merhum' sözünün yeri yok: Ölmüş, doğaötesine varmış, kişioğlunun gene kişioğluna taptığını doğrular acununda görüp anlamış, 'maverâ'da konuşan kimselerin ağzında 'merhum' sözü yakışık alıyor mu?

[*Tarihsiz*]

ŞİMDİ.– Söylemişimdir ya, gene söyleyeyim. 'Şimdi' demiyorlar mı, ürperiyorum. Bir yere gidip birini soruyorsunuz, 'şimdi gelecek' diyorlar, sonra uzun uzun bekliyorsunuz...

Birbirimize, kişioğluna saygımız yok da onun için kolayca söylüyoruz bu 'şimdi' sözünü. Uzun uzun beklemek karşımızdakinin işine gelmezmiş, onu başka işlerini yapmaktan alıkormuş bize ne? Biz bir 'şimdi' deyip işin içinden sıyrılıyoruz. Düşünsek, karşımızdakine saygımız olsa, 'şu saatte gelecek' deriz, o da ona göre davransın. Bilmiyor muyuz beklenen kişinin kaçan geleceğini? 'Bilmiyoruz' diyelim, bir suç değildir bilmemek. İşini çabuk bitireceğini umdurup bir kişiyi uzun uzun bekletmek ise bir suçtur.

Cuma, 17 Ağustos

GÜLÜMSEME.– Yoksa ben anladığım yazıları mı sevmiyorum? Olabilir. Anlaşılmamakta, karanlıkta da bir çekicilik vardır: Daha büyük bir ışık umudunun çekiciliği. Düşüncemiz çalışmak, işlemek ister, güçlüklerle karşılaşıp onları yenmek ister. Kolayca anlayabildiğimiz bir nen değmez ilgilenmemize.

Büğün erken kalktım, *Alain* için düşündüklerimi yazdım günceme. Sonra okumaya başladım betiği. Baştan on üç 'propos'yu okudum. Anlaşılmayacak yazılar değil. Yalın, kimi 'sudan' denecekleyin yalın. Doğru sözler değil mi *Alain*'in dedikleri? Doğru olmasına doğru ya, hepimizin de bildiği nenler. Sağduyunun, yalın sağduyunun gözlemleri, öğütleri... Bunlar üzerine yargılamak doğru değil *Alain*'i. Gençmiş onları yazdığında. Pek de genç değil ya, kırkına yaklaşmış... Neyse! ilk 'propos'lar, daha *yazağını* (kalemini) alıştırıyor.

Biri kızdırdı beni o 'propos'ların, 'Yağmur Altında' adlısı. Öfkelenmemeli, yakınmamalıymışız. Kendimizi sevmeliymişiz de, kızınca tatlı sözler, tatlı düşüncelerle yatıştırmalıymışız. Yağmur mu yağıyor? *Yağmur-korurunuzu* (şemsiyenizi) açmakla yetinmeli, 'Şu pis yağmur!' dememeli, gülümseyip "Oh! ne de güzel yağıyor." demeliymişsiniz. Bu sözün yağmura bir etkisi olmazmış, bize etkisi olurmuş, iyi gelirmiş bize, yüreğimizi açar da *yinimizi* (vücudumuzu) ısıtır, *inginden* (nezleden) kurtarır-

mış bizi. İyi, iyi ya! öfkelenmenin, sinirlenmenin de bir tadı, bir avutuculuğu olduğunu düşünmemiş mi *Alain*?

Bununla da kalmıyor. Bununla kalsa pek bir diyeceğim olmazdı. Kişileri de, yağmur gibi güler yüzle karşılamayı öğütlüyor. Daha da kolaymış: Yağmura bir etkisi olmayan gülümsemenin kişilere etkisi olurmuş. Sizin gülümsediğinizi görünce karşınızdakiler de gülümser, somurtkanlığı bırakır, sizi sıkmazlarmış...

Siz sever misiniz boyuna gülümseyenleri? Hani sağlarına bakar gülümserler, sollarına bakar gülümserler. Doğrusu, ben iğrenirim öylelerinden. Yalandan gülümseye gülümseye yalan işler içlerine, bütün işlerine bir düzmecilik siner. Öylelerini gördüm mü, kaçarım. Çoğu alıktır, düşüncesizdir onların. Alık oldukları, düşüncesiz oldukları için de kötü olurlar. Alıklardan iyilik, *aktöre* (ahlâk) beklemeyin. Aktöre, arı yürek, usun, düşüncenin ürünlerindendir, bilgiyle işlenir. Alığın da, bilisizin de aktörelisi, iyisi, arı yüreklisi olabileceğini sanmayın.

Cumartesi, 18 Ağustos

ROMAN.– *Alain*, kişioğlunu öğrenmek istersek, *La Rochefoucauld*'dan çok *Balzac*'ı, *Stendhal*'ı okumamızı öğütlüyor. *La Rochefoucauld* kendi de söyler: '*Genel olarak kişioğlunu tanımak bir kişiyi tanımaktan kolaydır*' der. *Balzac*, *Stendhal*, bütün romancılar bireyleri anlatmışlardır, onun için bize kişioğlunu daha yakından anlattıkları duygusunu verirler. *Stendhal*'i, *Balzac*'ı okurken *Julien Sorel*'i, *Fabrice*'i, *Madame de Mortsauf*'u, *Goriot*'yu görmüş, onlarla birlikte yaşamış gibi olursunuz: Birer adları, birer yüzleri vardır da onun için. Bununla somutlaşırlar, gerçekleşirler sanki. *La Rochefoucauld* ise ad söylemez, 'kişioğlu' der yalnız, siz, ben, hepimiz.

Roman okurken kişileri dışardan görürüz, *Julien* ben değilim, *Goriot* ben değilim başka bir kimse, beni kendimleyin ilgilendirmez, beğenmeyebilirim onları, yargılayabilirim. İyice bakabilirim onlara, korkmam. *La Rochefoucauld* ise bana kendimi gösteriyor, '*Sen de busun işte, sen böylesin.*' diyor. Korkarım onun söylediği kişiye iyice bakmaktan, kendi kendimi yargılayacağım, kendi kendimden tiksineceğim diye korkarım.

Balzac'ın, *Stendhal*'in kişioğlunu iyi anlattıkları doğru mudur? Görecedir bu da. Onlar kişioğlunu bilene, sezmiş olana anlatırlar. Öyle kimseler vardır ki romanları, en iyi romanları okurlar da gene kişioğlunu görmez, anlamazlar, yalnız olaylarla ilgilenirler. Onlar için *Julien* de, *Fabrice* de, *Balzac*'ın bütün kişileri de birer gölgedir, olaylardan ayıramazlar onları, o olayların dışında da yaşayan birer kişi, gerçek birer kişi diye düşünemezler. Ancak, öyle sanıyorum, bu türlü kimseler romanlardaki kişileri göremedikleri gibi çevrelerindekileri de göremezler, onların da var olduklarına inanamazlar, onları da birer gölge sanırlar.

Romancılar, kişioğlunu anlatıyor. Bilmem doğru mu bu *sav* (iddia)? Çok su götürür. *Dostoyevski*'nin romanlarındaki kişiler yaşıyor gibi gözüküyor bize, gerçekten alınmış gibi gözüküyor. Bunu yapan romancının dörüt gücü, kandırma gücü değil mi? *Balzac* için, *Stendhal* için de öyle düşünebiliriz. Kendi görüşlerini söyler onlar, öyle bir güçle söyler ki bizi de inandırır dediklerinin doğru olduğuna, doğrunun ta kendisi olduğuna.

[*Tarihsiz*]

GENE ALAIN.– Okuyorum *Alain*'i. Öyle sanıyorum, bir başından, bir sonundan okuyarak bütün betiği okuyacağım, sonra da bu betikte olmayan yazılarını ararım...

Neden okuyorum? Seviyor muyum o yazarı? Doğrusu, sevmiyorum. Kızdığım da oluyor. Yeniye ilgilenmiyor o düşünür: Ne *Apollainaire*'i *Breton*'u anıyor yazılarında, ne *Picasso*'yu. *Apollinaire*'i, *Breton*'u, *Picasso*'yu beğenmesi mi gerek? Beğenmese de ilgilenmeli, çağının kişileri onlar, ilgilenmeli de beğenmediğini, tuttukları yolu yanlış bulduğunu söylemeli. Bir kimse çağının kişileriyle, onların yaptıklarıyla uğraşmayacak da neyle uğraşacak? Eskiyi bilmeyen yeniyi anlayamaz ya, yeniye bakmayanın, yeniyi incelemeyenin de eskiyi gerçekten anladığına inanamam.

Gene de bir çekiciliği var *Alain*'in. Onu okurken, sevelim sevmeyelim, gerçek bir kişiyle karşılaştığımızı duyuyor, gerçek bir kişiyle konuşmuş gibi oluyoruz.

Derin bir düşünür mü *Alain*? Yazılarının karanlık olması, derin gösteriyor, derin sandırıyor dediklerini. Düzmece bir de-

rinlik onunki demek mi istiyorum?. Derinlikten başka derinlik bence, üstün bir *artam* (meziyet) var onda: Arıyor ne düşündüğünü. Başlarken bilmiyor nereye varacağını, ancak bir yere varacağını biliyor, güveniyor kendine. Okuru aldatmıyor, karanlık olduğu yerlerde kendi de iyice bilmiyor ne düşündüğünü, arıyor, okurla birlikte arıyor. Bunun için düzmece değil. 'Le besoin d'écrire est la curiosité de savoir ce qu'on trouvera.' diyor. Belli ki kendi de ne bulacağını, daha doğrusu nereye varacağını, ta içinden ne düşündüğünü öğrenmek için oturuyor yazıya. Bir takım *görütler* (idée'ler) sunmuyor okura, düşünmesinin yürüyüşünü gösteriyor. Bunun için *ilinç* bir yazar.

Cuma, 24 Ağustos

UĞRAŞ SAYGISI.– Çoğu, okumam yazdıklarımı. Korkarım da onun için. Dizgi yanlışlıklarından korkarım. *Ulus*'ta perşembe günü çıkan 'Özgür Yazar' adlı yazımı okuyayım dedim, yarısına güç ulaştım. Ben ne yazdım, dizmen ne dizmiş!.. Şöyle bir yer var: 'Bay *Fethi Naci* okumuş o yazıyı, beğenmemiş dediklerimi ne zaman payımı vermek için yazarına sartlamış...' Ne demek bu? Ben böyle bir nen yazmadım. Ben şöyle yazmıştım: 'Bay *Fethi Naci* okumuş o yazıyı, beğenmemiş, ağzımın payını vermek için yazağına sarılmış...'

'*Yani*' yerine ben '*söydeşi*' diyorum, onun da 'd'sini 'l'ye çevirmişler, '*söyleşi*' olmuş.

'Öyle sanıyorum bu türlü takımların kolay olduğunu Bay *Fethi Naci* de anlamıştır.'

'Takım' ne? hangi 'takım'lar? Ben *takılma* demiştim. Benim yazılarımda yeni tilcikler var, dizmen onları bilmez de yanlış dizer, olabilir. *Takılma* da mı yeni? onu da ben mi uydurdum?

Belli Bay dizmen boşvermiş benim yazıma, okumadan, *abaylamadan* (dikkat etmeden) gelişigüzel dizmiş. Bana boşvermesin demiyorum, saygı beklediğim yok kimseden, *uğraşına* (mesleğine) saygısı olsun. Bir yazı diziyor, baksın önündeki yazıya. Beğensin beğenmesin olduğu gibi versin onu yazara.

Biliyorum bu uğraş saygısı kolay kolay gelmeyecek bu ülkeye, baştan savma yapacağız yaptıklarımızı. Biz yazarlar işimizi baştan savma gördüğümüz için ne dediğimizi pek bilmeyece-

ğiz, dizmenler işlerini baştan savma gördükleri için bizim yazılarımızda biraz anlam varsa, onu da atacaklar.

Şunu da söyleyeyim: Ben 'Alaman' deyip 'Alaman' yazdığım gibi 'Fıransız' yazarken de 'f'den sonra bir 'ı' korum. Dizmenler buna da aldırmıyorlar. Benim yazılarımda 'Latince' tılciğini gördüler mi, 'a'nın üzerine uzatma imini koyuyorlar. Fıransızcanın 'ı'sını atıyorlar... Ne yapalım? Bir yazımın düzgün dizildiğini görmek umudunu ben çoktan yitirdim.

Cuma, 24 Ağustos

DURMAK.– Beş altı kişi konuşuyorduk. Biri, benim oldukça sevdiğim ozanlardan birini beğenmediğini söyledi. Güzel bulduğum birkaç yırını andım o ozanın. 'Onlar eski.' dedi. Şimdikiler, o ozanın yeni yazdıkları iyi değilmiş.

Bilirim bizim yazıncılarımızı: Bir yol beğenmeyeceğiz dediler mi, en güzel yırları da gösterseniz dudak bükerler. O konuştuğum kişinin yargılarına da güvenemem: Türkçeden başka dil bilmez. Genç olduğu için bizim eski yazınımızı da anlayamaz. Türkçeden başka dil bilmeyen ne okumuştur ki anlasın yırın iyisini kötüsünü?

Yargılarına güvenemem, bir değer vermem ya, büsbütün de yanlış değil dediği. Yıllardır bir durma var o ozanımızda. Hangi ozanımız, yazarımız diyeceğini üç beş yıl içinde tüketip duruvermiyor? Hepsi de çarçabuk kuruyor, *Orhan Veli* en iyilerinden biriydi, o da son yıllarında düşmüş, çok düşmüştü. Şu 'İstanbul Türküsü' adını koyduğu bayağılığa dek düştü, *'Cep delik, cepken delik, / Kevgir misin be kardeşlik?'* bayağılığına dek düştü. Kimi de, artık iyi bir nen yaratamayacaklarını anlıyorlar da ondan mıdır nedir? şu 'toplumsal görev' konusunda söylevler çekmeye vuruyorlar işi.

Neden bu durma? Bu çabuk tükenip kuruma? Bence okumadıklarından. İçlerinde yabancı dil bilenler var, onlar da okumuyor. Ya da doğruları bellemek, 'inanmak' için okuyorlar. Hani aşçılık betikleri vardır, şu yemeğin, bu yemeğin nite pişirildiğini öğretir, düşünürlerin betiklerini onları okur gibi okuyorlar.

Ellerinde görülen betiklerin hepsi de yeni, büğünkü yazarların yapıtları. Birine, eskilerden kimi beğendiğini sordum. *Dos-*

toyevski'yi andı. Daha dünkü yazar *Dostoyevski*. İngilizce öğreniyor şimdiki gençler. İyi. Büyük ekin dilidir İngilizce. Ne okuyorlar o dilde? *Hemingway*, *Steinbeck*, *Caldwell*. Eskilerden geçtim, dünküleri, *Dickens*'ı, *Henry James*'i, *Hardy*'yi, *Meredith*'i, *Conrad*'ı bile okumuyorlar. Yalnız yenileri, kendi çağının yazarlarını okuyarak ekin edinemez bir kişi, ekinsiz de yaratma olmaz.

[*Tarihsiz*]

GÜÇ İŞ.– Kapı önünde, yol ortasında durmayı pek seviyorlar. Geçecek var, düşünmüyorlar onu... Düşündüm de güç, çok güç bunu düzeltmek. Bireylere bu yeryüzünde yalnız olmadıklarını, kendilerinden başka kişiler de bulunduğunu da öğreteceksiniz, kişi saygısını aşılayacaksınız. 'Bir giren çıkan olur, bir geçen olur.' deyip de durmayacaklar kapı önünde, yol ortasında. Değil. Düşünmeyecekler bunu, bu kaygı içlerine işlemiş olacak, huy olacak onlarda, kendiliklerinden yapacaklar. Gerçek uygarlık da budur işte. Güçtür gerçek uygarlığa ermek.

Pazar, 26 Ağustos

SOLCULAR.– Şu 'solcu' denen yazarların, sanki dişlerini gıcırdatarak, "Ha alçaklar! Siz de anlamıyor değilsiniz doğruyu, gene varlıklı kişilere yaranmak, çıkarınızı korumak için anlamamazlıktan geliyorsunuz!" diye bir konuşmaları var, kızdırmıyor da kişiyi, güldürüyor. Ne var ki bıkkınlık verdi artık. Bön kişilerin bilgiç bilgiç söylenmelerini, eğlenmek için, bir süre dinleyebilirsiniz. Ancak tadında bırakmak gerek.

Kendileri kul oldukları, buyruklarla iş gördükleri için başkalarını da öyle sanıyorlar. Utanmaları da yok. Yeni genel yazmanlarının anlattıklarından sonra, o solcu yazarların bir iki yıl olsun susacakları, kendilerini unutturmaya çalışacakları sanılırdı. Ne gezer! Hani bir yoluna getirseler, *Stalin*'i öve öve göklere çıkarmış olmak suçunu da *bourgeois*'lara yükleyecekler.

EK– Solcular inanıyorlar öteki yazarların salt varlıklı kimselere yaranmak, çıkarlarını korumak için yalan söylediklerine. 'Büyükleri' kendilerine öyle demiş, inanmaz olurlar mı? Ne duyarlarsa büyüklerinden, inanıyorlar, kanıyorlar. Dün *Stalin*'in eşi benzeri gelmemiş, gelmeyecek bir *ökе* (dâhi) olduğuna inan-

mışlardı, büğün de yalnız yavuzluklar kurmuş bir *sayrı* (hasta), bir büyüklük delisi olduğuna inanıyorlar. Dün aldatılmışlar, önderleri aldatmış kendilerini, bunun üzerinde durmuyorlar, düşünmüyorlar. Düşünseler içlerine bir kurt, bir *sizin* (şüphe) düşecek, önderlerine de, özlerine de bu denli güvenemeyecekler.

Solcu yazar, çoğu inanmakla yetinip, düşünmeyen kişidir. Doğrular, bütün doğrular öğretilmiş kendisine, neden düşünsün artık, neden düşünüp de yorsun kendini? Hepsi de bilgin sanıyor kendilerini, inandıkları *uzasal özdekçilik* (tarihî maddecilik) bilime dayanıyormuş da, bilimsel bir yöntemmiş de onun için. Bilim, inanmaya çağırmaz kişiyi, düşünmeye, denemeye, çağırır. Bilime inanla bağlandınız mı, bilim bilim olmaktan çıkar, bir 'inandım' bir 'credo', bir 'amentü' olur. Solcular, ortaçağ *tanrıganlarının* (rahiplerinin), Doğudaki 'softaların' *Aristoteles*'e bağlandıkları gibi bağlanıyorlar *Marx*'a, 'Önüt böyle buyurdu...' 'Magister dixit...'

Suç *Aristoteles*'te değil, onun dediklerini birer değişmez buyruk sayanlardadır.

Pazartesi, 27 Ağustos

İLERLEME.– Kimi var kişioğlunun yavaş yavaş da olsa ilerlediğine, iyiye doğru gittiğine inanıyor. Böylece, bir gün gelecek, yavuzluk, *tüzesizlik* (adaletsizlik), kötülük büsbütün kalkacakmış, savaş, dövüş olmayacak, güçlü *enezi* (zayıfı) ezmeyecekmiş... Bilim sağlayacakmış bunu, eğitim sağlayacakmış. Öğreteceksiniz kişilere iyiliği, göstereceksiniz doğruyu, belleteceksiniz, bireylerin hepsi de okuldan geçmiş oldukları için usun buyruklarını dinleyecekler, tilciğin iki anlamıyla de uslanacaklar, uslu olacaklarmış.

Olmaz demiyorum ya, ben istemem öyle bir 'altın çağa' erişmeyi. Yavuzlukta, tüzesizlikte bir güzellik mi buluyorum? Değil, ben de tiksinirim onlardan. Savaştan, ulusların uluslarla çarpışmasından da tiksinirim. Ne var ki, o türlü ilerlemeye inananların ballandıra ballandıra anlattıkları acunda ben bir tekdüzelik görüyorum. Bütün kişiler bir örnek düşünecek, öyle de değil, doğruya, bütün doğruluklara ermiş oldukları için, artık düşünmeyecekler. Tutkularını yenmiş olacaklar, tutkular yenile

yenile kalkacak yeryüzünden. Tutkularımızın ürünleri olan dörütler de kalkacak ortadan. Bilim de kalkar.

Bağlançlar (dinler) başlangıçta kişioğlunun *uçmakta* (cennette) yaşadığını söyler. İlk atamız, yasağı dinlemeyip bilgi ağacının yemişini tattığı için kovulmuş uçmaktan. Yeni anlatılan uçmakta da bilgi ağacına dokunulmayacak: Yasak olduğu için değil, bütün doğruları bulgulamış olan kişioğlunun artık öğrenme, araştırma dileği kalmayacağı için... Söndürün us ışığını, artık batmaz güneş doğdu, sonsuz gündüze eriştik!..

Öyle bir acunu düşünmek bile benim tüylerimi ürpertiyor.

İlerlemeye, yeryüzünde yüzyıllardan beri bir ilerleme olduğuna inanmıyor muyum? Gözlerim görmüyor mu? düşüncem işlemiyor mu? Eski araçlarla büğünkü araçlar bir değil. Günden güne artıyor bilgimiz, günden güne ilerliyor, yükseliyor yaşamımız. Bu ilerleme yadsınır mı? Ancak ilerleme kişioğlunun yalnız iyi dediğimiz niteliklerini etkilemiyor, ötekileri de etkiliyor. İşleyen us daha büyük iyilikler düşünebildiği gibi, daha büyük kötülükler, yavuzluklar da düşünüyor, yaratıyor.

Çarşamba, 29 Ağustos

İNAN.– İkide bir söylüyorlar: İnanmak kişiyi mutluluğa erdirirmiş. *Tevfik Fikret* de söylüyor: *'İnan Halûk, ezelî bir şifadır aldanmak.'*

İstemem öyle mutluluğu, aldanmaktan gelen mutluluğu. Çok sürmez o; günün birinde uyanırsınız, bir *sizin* (şüphe) düşer içinize, "Ya doğru değilse bu benim inandıklarım?" dersiniz de küçülürsünüz kendi gözünüzde. Yıllarca süren mutluluğu bir çırpıda yitirirsiniz.

Kendi kendinize düşündükleriniz de yanlış olamaz mı? O yanlışlar dövündürse bile küçültmez sizi. Onlardan geçerek büğün doğru bulduğunuza varmışsınızdır, demek ki onların yardımı olmuştur, yapı o düşünmelerle kurulmuştur.

30 Ağustos

ÇALGI.– Dolmuşa bindim, *yürütücü* (şoför) radyoyu iyice açmış, bağırtıyor. Bayağı bir *tüz* (halk) ezgisi. Sıkıldım, başım tuttu. Kısmasını söyledim *yürütücüye*. Kıstı ya, belli ki istemeyerek. Beğeniyor o ezgiyi. "Binde bir çalarlar bunu." dedi.

Bir diyeceğim yok o yürütücüye. Yıllardır *balığda* (şehirde) yaşasa da ola ki bir köylüdür. Balığda yaşayan bütün kişiler de incelemez ya! Kimbilir, okuması da pek yoktur. Biraz gitmiştir okula...

Okula gitmiş de olsa ne çıkar? Okullarda da tüz çalgısını, köy ezgilerini sevmeyi öğretmiyorlar mı? Yıllardır söyleyip duruyorlar: Köy ezgileri, köy yırları bizim öz sesimizmiş, şöyle iyiymiş, böyle yüksekmiş. *Baki* övüneceğimiz bir ozan değilmiş de *Sümmani, Dertli* büyük birer ozanmış. Varsa tüz dörütü, yoksa tüz dörütü... Bütün *artamları* (meziyetleri) buluyorlar onda.

Saçmalamanın bundan ötesi olmaz. Bir ulus ekinli dörütmenlerinin yapıtlarına değer vermesin de bilisizlerin, okuması yazması olmayanların yapıtlarını onlardan kat kat üstün bulsun... Usun alacağı iş değil bu. Dolmuş yürütücüsüne bir diyeceğim yok. Ancak onu uyarmak gerek. Batı çalgısını sevmiyor mu? Sevdirmeli ona. Tatlılıkla olmazsa *gücün* (zorla) sevdirmeli. Bilmeliyiz ki bu toplum, kendi sesidir diye köy ezgilerine, ince saza bağlı kaldıkça doğu düşünüşünden silkinemeyecek, ayrılamayacaktır. Geri kişiler kendi bildiklerine, kendi dileklerine bırakılmamalıdır.

Kim önderlik edecek onlara? 'Aydın'lar... Buldunuz! Bu ülkenin aydınları da yürütücü gibi. Onlar da, kolay olduğu için, bayağı sözlere elverişli olduğu için, *tüz dörütüne* (halk sanatına) bağlı.

Tüz dörütünün bir değeri yoktur demiyorum. Onda da güzelliğin *öğeleri* (unsurları) bulunabilir. Ancak tüz dörütünün ürünleri, üzerinde durulmuş, işlenmiş yapıtlar değildir. Gönülden koptuğu gibi. Büyük dörüt yapıtı, gönülden koptuğu gibi bırakılmış olan yapıt değildir. Düşünceden geçer, bilgiden geçer. Yeter oldu bu bilgisizliğe saygı gösterme!

[*Tarihsiz*]

ÖZGÜRLÜK.– 'Tatlılıkla olamazsa gücün sevdirmeli' dedim. Ben özgürlük istemiyor muyum? Özgürlükten yana değil miyim ki kişilere karşı güç kullanılmasını öğütlüyorum?

Tüz çalgısını sevenlerinki özgürlük müdür sanırsınız? Beğendiği, sevdiği çalgıyı dinliyor, özgür değil mi bunu yapmakta?

Özgür olarak mı seçmiş tüz çalgısını?.. Yooo! Çocukluğundan beri ona alışmış. Sorsanız ne güzellik bulduğunu, anlatamaz. Size birtakım anılarını söyler, ötesine gidemez. Özgür olduğu için sevmiyor o çalgıyı, anılarından, alışkanlıklarından kurtulamadığı, silkinemediği için, demek kendi kendisinin, geçmişin tutsağı olduğu için seviyor. Gücün de olsa ona bunu bıraktırmak, düşüncesinin gösterdiği yola gitmesini sağlamak, onu özgürlüğe, gerçek özgürlüğe erdirmek gerektir.

Özgürlük, iyi kötü, doğru yanlış, bütün istediklerimizi yapabilmek demek olsaydı kişinin isteyerek kul olmasını da özgürce bir davranış saymak gerekirdi.

Cuma, 31 Ağustos

GECİKME.– Geçen gün motorlu trenle geldim İstanbul'dan. Ankara'ya yediyi sekiz geçe varacağımıza sekize on kala vardık. Kırk dakika gecikme... Çok değil ya, sinirlendiriyor kişiyi, daha da az olsa gene sinirlendiriyor.

Büğün *Alain*'in *Prospos sur le bonheur*'ünü karıştırıyorum. 'Hız' adlı yazıyı okudum. 'Bir çeyrek önce varacaksın da ne olacak? Boş oturduğun, kahvede geçirdiğin saatleri düşünmüyor musun? Bir çeyrek saatını da trende geçir.' demeye getiriyor. Çinli, demiryolunun ne işe yaradığını öğrenmek istemiş. "Bir ayda gideceğin yere bir günde gidersin." demişler, 'Kalan yirmi dokuz günümü ne yaparım?' diye sormuş. *Alain*'in sözü de onun gibi.

Kahvede üç saat boş oturmakla, trenin gecikmesi bir değildir. Bize, şu saatte varacaksınız diye söz verilmiş, o söz tutulmamış. Bir bu var: Aldatılmış olmanın verdiği sinirlenme, öfke.

İkincisi, hız çağında yaşıyoruz, taşıtların günden güne çabuk gitmesini istiyoruz. Kalan *öyü* (zamanı) şuna buna kullanacağımız için değil, hızı sevdiğimiz için. Gezmeye çıkıyoruz, bindiğimiz arabanın çabuk, daha çabuk gitmesini istiyoruz. Bir işimiz olduğu için değil, bir yere varmak için değil, salt hız için, hızla esrikleşmek için. Yavaşladık mı gücümüze gidiyor sanki. Bir tattan yoksun kalmışız, bir dileğimiz yerine getirilmemiş gibi. Çağımızda çok kişiler yolculuğa çıkıyor, işleri olmasa da, yeryüzünü görmek de değil diledikleri. Bir gidip bir geliyorlar.

Neden? Hızı tatmak için. Boş bir özen mi bu? Bir çağın özeni, boş diye yargılanamaz.

Gecikmede kişiyi sinirlendiren bir yan daha var: Düzenin bozulması. Sevmez kişioğlu düzenin bozulmasını. Yerleşmiş düzeni bozmaya kalkması da, daha iyi olduğuna inandığı bir düzeni getirmek içindir. Güvenimiz kalmaz düzen bozulunca, toprak çöküyor gibi gelir bize. "Ne olur? bir iki saatını da trende geçirirsin!" demek yetmez bizi avutmaya, yetmiyor.

Cuma, 31 Ağustos

MUTLULUK.– Kimi inanmayı öğütlüyor mutlu olmak için, kimi de çalışmayı. *Alain*, *'Bir iş görmedik mi mutsuzluk üretiriz,'* diyor. Bir de *'naturellement'* katıyor buna. Anlayamadım bu 'naturellement'ın ne demek olduğunu. 'Yaradılışımız gereği' demek mi, yoksa 'başka ne yapacağız?' demek mi? 'Doğal olarak,' neden 'doğal olarak?'

Bırakalım şimdi 'naturellement'ı. Ben bu konuda *Alain*'le bir kanıda değilim. Bir iş görmedik mi, bunun sonu kendi kendimizi üzmek, mutsuzluğa dalmak olduğunu sanmıyorum. Ürkmüyorum, korkmuyorum kendi kendime kalmaktan. Bir betik açıp onunla oyalanmasam da olur. Kendimde, kendimi eğleyecek çok nenler buluyorum. Ozan gibi *'Eylese Nefi n'ola gönlüyle dâim bezm-i has? / Hem kadeh, hem bâde, hem bir şûh sakîdir gönül'* diyebilirim ben de.

Kendimi beğenmek mi bu? Değil. Kendimle konuşurken büyük büyük üstünlüklerim, erdemlerim, değerlerim olduğu sonucuna varmıyorum ki! Tersine, neleri yapamayacağımı, nelere ulaşamayacağımı anlıyorum. Buna üzülmüyor muyum? Üzüldüğüm de olmuyor değil, ancak o üzüntünün yanında bir de sevinç var, anlamanın, yargılamanın verdiği sevinç. Sanki dışarıdan bakıyorum kendime, *Ataç* denilen kişinin ne olduğunu, ondan ne beklenebileceğini anlamaya çalışıyorum. Gördüğüm iyi yanların da, kötü yanların da nereden geldiğini, ne gibi etkilerin, etkenlerin ürünü olduğunu araştırıyorum. Kendi kendime kapanmak karamsarlığa götürmüyor beni, kendimi bir konu olarak alıyorum ele, üzerinde düşündüğüm herhangi bir konudan daha önemli saymıyorum kendimi. "Şu kişi bunu anlayamaz, bilgisi de, usu da yetmez bunu anlamaya" demek üzüyor

mu beni? "Şu kişi" yerine "*Ataç*" deyince de üzülmüyorum. Unutabiliyorum *Ataç*'ın ben olduğumu. Yalnız kalınca, kendi kendime kapanınca daha iyi unutabiliyorum.

Mutluluğa ermek için inanmayı öğütlemek de, bir işi görmeyi öğütlemek de kendi kendimizden kaçmayı öğütlemektir. Doğru değil bence. Ben mutluluğu anlamakta görenlerdenim, aldanmakta, avunmakta değil. Kendimizi anlayalım, elimizden ne gelir, ne gelmez, bilelim onu, yeter mutlu olmamıza. Üzüldüğümüz de olurmuş. Olsun. Üzülmenin de mutluluğa yardımı vardır.

Cumartesi, 1 Eylül

OKUMAK.– 'Sizi ıssız bir adaya sürecekler, yanınıza da ancak on betik alacaksınız. Hangilerini seçersiniz?' İkide bir sorarlar bunu. Beğenip yanıtlayanlar da vardır. Ben sevmem doğrusu, saçma bulurum. Yalnız on betikle kalmak ister mi kişi? Yalnız on betik olursa elimin altında, birini bile okuyamam. Birçokları arasından seçebilmeliyim, ötekileri de yarın için, öbür gün için saklarım...

On betik seçeceğim... Demek bildiğim, okumuş olduğum betiklerle kalacağım, bilmediklerimi, yenileri görmeyeceğim. Tadı mı olur öyle okumanın? Bir okuduğum betiği bir daha okumam demiyorum, ancak okumadıklarımı, yeni yazılanları, günümüzün anlayışını, beğenisini bildirenleri de almak, görmek isterim.

On betikle kalmaya katlanacak kişi, bence okumanın tadına gerçekten varamamış, okumak düşkünlüğüne erememiş demektir.

Pazar, 2 Eylül

DİL.– Eski dili yermek, Türkçeye Arapça, Farsça tılcikleri doldurdukları için eski ozanlarımıza, yazarlarımıza *od* (ateş) püskürmek, hep yabancı tılcıklerle yazılmış bir *üycük* (beyit) gösterip, "Bunun neresi Türkçe?" demek, ulusun kendi diline dönmesi gerektiği üzerine duygulu duygulu, parlak parlak sözler söylemek, hepsi kolay bunların. Kolay olduğu için de yapıp duruyorlar bunları.

Onların öğütlediğini yapmaya özendiniz, sözden *uygulamaya* (tatbike) geçtiniz mi, durdurmaya kalkıyorlar sizi. Bırakamazmışız Arapça, Farsça tilcikleri, çoğunluğa, kamuya geçmiş onlar, bizim olmuşmuş, onlara dokunmak bu ulusun özünden ayrılmakmış, öz Türkçe yazarsanız okurlar anlamaz, istemezmiş... Bu türlü lakırdılar! Kiminin de *'zirâ'* dedi mi tatlı, *tanrıl* (ilahî) bir ses geliyormuş kulağına, onun için bırakamazmış o tilciği.

Peki, doğrudur diyelim bütün bunlara. Öyleyse neden yeriyorlar eski dili? Bassınlar bağırlarına, dönsünler Arapça kurallarına göre yapılmış *bileşimlere* (terkiplere), *Nefi* gibi, *Naima* gibi, *Halit Ziya Uşaklıgil* gibi yazsınlar. Onu da yapamıyorlar, ulusçuluk teliyle oynamayı bırakamıyorlar. Beylik *görütlerden* (idée'lerden) silkinemiyorlar, sonra da düşündüklerini sanıyorlar.

Bana çatmaları, ben bu işi beceremiyorum diye mi? Bunu söyleseler, yalnız benim yetersizliğimi, güçsüzlüğümü ileri sürseler, bir diyeceğim olmaz, doğru da bulurum. Benimle birlikte tuttuğum yolu da yeriyorlar. Benim tuttuğum yolu, *söydeşi* (yani), kendilerinin yıllardır öğütledikleri yolu... Bilmiyorlar ne dediklerini de onun için. Düşünmeden, gelişigüzel konuşuyorlar. Düşünseler, bıraksalar gelişigüzel konuşmayı, ya eski dili yermekten kaçınırlar, ya da –benim elimden gelsin gelmesin– tek doğru yolun benim tuttuğum yol olduğunu anlarlar, kendileri de o yolda gitmeye özenirler. Bunu benden iyi de yapabilirler.

Bir yandan Arapça, Farsça tilcikleri büsbütün atamayacağımızı söylüyorlar, bir yandan da Arapçayı, Farsçayı öğrenmenin gereksiz olduğunu söylüyorlar. Bilmeden kullanacaklar o tilcikleri, doğru, yanlış. Bunun için çekinmiyorlar, utanmıyorlar 'arkasından' anlamına 'peşinden' demekten. *Tüz* (halk) dilinde Farsçanın 'pîş' tilciği 'peş' olmuş, anlamı da değişmiş... Bilisiz kişiler yanlış söylüyor diye bir toplumun okuryazarlarının da yanlış söylemesi mi gerekir? Aydınların ödevi, yanlışlarla savaşmak, doğruyu öğretmek değil midir?

Ermegülükten (tembellikten) geliyor bütün bunlar. Söylediklerinin gereklerine uymaktan da, Arapçayı, Farçayı öğrenmekten de üşeniyorlar. Birtakım yanlış tilcikleri tüz, kamu, be-

ğeniyor diye kullanmak dururken niçin uğraşsınlar? niçin araştırsınlar doğruyu? Ne oluyor bunun sonu? Tüzün, çoğunluğun beğendikleri tilcikleri *tapladıkları* (kabul ettikleri) gibi, çoğunluğun, tüzün saplandığı yanlış düşünceleri de benimsiyor, savunmaya kalkıyorlar. Neden yapmasınlar? İstedikleri beğenilmek. Düşündüklerini çevreye bildirmek değil, çevrenin suyunca gidip alkışlanmak... *'Démagogie'* dedikleri budur işte, çoğunluğun, tüzün duygularını okşayıp öne geçmek, tüzün, çoğunluğun gözüne girmek dileği. Bir aydın için en büyük suç budur.

[*Tarihsiz*]

SÜS.– Bay *S. B.* 'nun bir yazısını okumak istedim. *'André Gide*, meşhur günlüğünde...' diye başlıyor. O 'meşhur' tilciğini görünce bıraktım yazısını elimden...

Övmek için mi koymuş o 'meşhur' sözünü, alay etmek için mi? Övmek içinse, 'meşhur' artık öyle beylik olmuştur ki, yitirmiş övgü niteliğini, 'Meşhur börekçi...' 'Meşhur sucukçu...' Eskiden bir de 'komik-i şehîr' vardı. Neyse ki unutuldu 'şehîr' tilciğinin de ünlü demek olduğu. Bana öyle geliyor, Latin yazısı etti bize bu iyiliği 'şehîr' ile 'şehir'i birbirinden ayırmak güçleşti de onun için.

Bay *S. B.*, *André Gide*'le eğlenmek, alay etmek istediyse bir diyeceğim yok. Ne yapayım ki ben, *André Gide*'le alaya kalkanların yazılarını okuyamam. Bence *André Gide*, yirminci yüzyılın –şimdilik– yazın alanında en önemli kişisidir. Günümüzün en güzel betiğini yazdı deye mi? Değil. Onun betiklerinden biri bile yarına kalmayacaktır deseler doğru olabilir. Gene de *Gide*, yazın alanında, en önemli kişidir: Yeni bir görüş, yeni bir ölçü getirmiştir de onun için. Dörütte yeni bir görüş, törelerde yeni bir görüş.. Birtakım *bağnazlıklardan* (taassuplardan), önyargılardan kurtarmaya çalıştı kişioğlunu. *Journal*'ı da, *Si le grain ne meurt*'ü de, kendini olduğu gibi, sanki çırılçıplak göstermeye çalıştığı o iki betiği de bu bakımdan önemli, bu bakımdan büyüktür.

Bilirim birçok kimseler *André Gide*'in *özdenliğini* (samimiliğini) *taplamaz* (kabul etmez), inanmazlar ona, bütün dedikleri-nde bir yapmacık görürler. Alıştıkları sözlerden büsbütün başka sözler buluyorlar da onun için. Kendilerinde yapmacık

kökleşmiş, yaradılışlarına işlemiş, yaradılışlarının gereği olmuş, gerçek özdenlikle karşılaşınca şaşıyorlar, gözleri kamaşıyor.

Gide'in sözünü açmak değildi istediğim. Biliyorum ki Bay *S. B.*, onunla alay etmeye kalkmamıştır. Öyle koyuvermiş o 'meşhur' sözünü. Süs için... Benim de elimde değil, süslü yazıları okuyamam.

[*Tarihsiz*]

BİR BETİ.– Genç bir yazardan bir *beti* (mektup) aldım. Başında "Biraz uzun oldu. Fakat sonuna kadar okumanızı rica ederim." diyor. "Biraz" değil, çok uzun: Başından sonuna dek gereksiz... Gene de okudum: Dura dura, kıza kıza okudum.

Beni kandırmaya kalkmış o genç yazar. Şöyle başlıyor: dergisinin ... sayısında çıkan yazınızı, hemen hemen birçoğunu olduğu gibi dikkatle, zevkle okudum..." Eh! o benim yazılarımı beğeniyormuş, *abayla* (dikkatle), tat alarak okuyormuş, ben de onunkileri öyle okumalıyım. Övüşme ortaklığı kuracağız...

Yalan benim yazılarımın çoğunu okuduğu. Okumuşsa bile anlamamış. Anlasaydı benim öyle süslü sözleri sevmediğimi, övülünce koltuklarımın kabarmadığını da anlardı. Yazısı Arapça, Farsça tilciklerle, anlamını kavrayamadığı Firenkçe tilciklerle dolu. Betisinin bir yerinde "İlk romanımın ilk pasajını daha okulda iken tamamladım." diyor. "Pasajları tamamlamak..." Belli ki ne demek olduğunu bilmiyor Firenkçe *'passage'* tilciğinin. Bir yerde "Ben sizin gibi, daha birkaç zat gibi doğuştan yazar olanlara derim yazar." diyor. Doğuştan yazar, *İsmail Sefa*'ya 'şair-i mader-zad' dedikleri gibi... Ben doğuştan yazar değilim: Neye vardımsa çalışarak, özenerek, düşünerek vardım. Doğuşlarından bir ozanlık, yazarlık gücü getirdiklerini sananları, bu güçle yetinenleri sevmem. Yıllardır yazdıklarım bu gibileri beğenmediğimi gösterir. Okusaydı o genç benim yazılarımı, bunu da anlardı, benim 'doğuştan yazar' sözünü bir aşağılama, bir sövme diye karşılayacağımı düşünürdü.

Neymiş benden istediği? Gençleri *kızındırmıyor* (teşvik etmiyor), korumuyorlarmış... Diyor ki: "Hayır üstadım, hayır! ne o, ne bu! Kabul etseniz de etmeseniz de şu bir hakikat ki, isim yapmış, hatta büyük isim yapmış yazarlarımız arasında bi-

le –ne yazık– yeni yetişenleri istemeyenler, onların ilerlemek isteyen adımlarına çelme atanlar var." Böyle yazıyor o delikanlı, söylev çeker gibi. Sizin anlayacağınız da, yaşlılar gençleri kıskanıyormuş, onların da yazılarının yayımlanmasına, adlarını duyurmalarına engel oluyorlarmış. Değil mi ya? Sonra ekmekleri elden gider...

Değil öyle. Bunca yıldır yazarlarımız arasında dolaşırım, gençleri kıskandıklarını, gençlerin tanınmasına engel olmak istediklerini görmedim. Çoğu ilgilenmezler gençlerle. Onları kızındırmak gerektiğini söylerler de okumazlar yazdıklarını.

Az mı genç var büğün bizim yazın alanımızda? Daha okulu bitirememiş, sınavlarda kazanamamış delikanlılar, bakıyorsunuz öyküler, denemeler yazıyor, *bilge-severlik* (feylezofluk), bilginlik taslıyor. İçlerinde artık yaşlıların susturulması gerektiğini söyleyenler bile oluyor. Birkaç yıl oldu, biri bana "Siz artık bırakın yazıyı!" dedi, bu buyruğunu dinlemediğim için de şaştı.

Hepsi de güveniyorlar kendilerine, büyük bir değeri olduğundan en küçük *sizinleri* (şüpheleri) yok. Bana beti gönderen delikanlı da biliyor büyük değeri olduğunu: Okuldayken öğretmeni söylemiş kendisine. "Tahrir görevlerinde, kompozisyonlarda en güzel yazılar benim kalemimden çıkardı. Okulda çıkardığımız gazetenin baş muharrirliğini ben yapardım. Edebiyat hocamız daha o zaman 'oğlum bu sahada çalış... Seni bir gün bir isim olarak göreceğimize inanıyorum.' derdi bana. Evet hocam beni ve yazdıklarımı 'tansıklıyordu'. Bir edebiyat hocası artık edebî sahada biraz söz sahibi olabilir, değil mi?" diyor. Akan sular durur...

Benim "açık tavsiye ve direktiflerimi" bekliyormuş, onlara "uymak en büyük arzusu" imiş. Bana birkaç yırını, öyküsünü gönderecekmiş, ben de kendisine düşündüklerimi bildirecekmişim...

Yanıtlamadım o betiyi. Ne diyeyim ben o delikanlıya? "Siz daha ödev ile görevi birbirinden ayıramıyorsunuz ne diye yazı yazmaya kalkarsınız?" mı diyeyim? "Belli ki bir yabancı dil bilmiyorsunuz, bir yabancı dil bilmeyenlerin yazdıklarına ben ilgilenemem." mi diyeyim? Gücüne gider böyle bir söz. Ben de başka türlü bir yanıt yazamam.

[*Tarihsiz*]

DEĞİŞME.– Kişioğlu değişir. Neden değişmesin. Birtakım olaylar görüyor, betikler okuyor, geziyor yeryüzünü. Bütün o gördüklerinin, okuduklarının, karşılaştığı türlü türlü törelerin, düşünülerin bir etkisi olmayacak mı? "Ben değişmem", demek "ben bütün etkilere kapalıyım, kimsenin söylediği bende yer etmez, çevremde olup bitenlere aldırmam, ilgilenmem," demek değil midir?..

Şaşmam kimsenin değişmesine, kızmam da. Bilirim ki değişmek, özümüzü genişletmek, geliştirmek demektir. Türlü türlü görüşler, yollar var, arasanız hepsinin de doğru bir yanı olduğunu bulursunuz. Öyledir bu acun, birbirine benzemez, birbirine karşıt düşünüleri toptan, yan yana yaşatır, birini yanlış diye çevirmez, yıkmaz. Elimizden gelse de bütün görüşlerin, düşünülerin tadından payımızı alabilsek.

Ancak birtakım kimseler var, günün dileklerine göre değişiyor. Gerçekten değişmiyor onlar: Dün çıkarlarını arıyorlardı, büğün de çıkarlarını arıyorlar. Unutuyorlar da büğün dediklerinin dün dediklerini tutmadığını. Dün dediklerini *yadsıyorlar* (inkâr ediyorlar) demek mi istiyorum? Değil, yadsımıyorlar, gerçekten unutuyorlar, bellekleri yok. Belleği olmayan bir kimseyi de gerçekten bir kişioğlu sayamam. Bitkiler gibi bir nendir o, yolunuz üzerine düşerse çiğner geçersiniz.

[*Tarihsiz*]

DİL.– Bir betik okuyorum, güzel öyküler var içinde. Bir yerinde "Üç beş bilemedin en fazla sekiz..." gibi bir söz var. Sinirime dokunuyor bu. Yalnız *'fazla'* Arapça olduğu için değil, *'en çok'* demek dururken *'en fazla'* demeyi de anlamam ya, neyse, geçelim onu. Burada *'en çok'* da gerekli değil, *'bilemedin'* demiş, yeter, bu türlü tümcelerde *'bilemedin'*, *'en çok'* demek değil midir? Yazar da ya birini kullansın, ya ötekini!..

Aldırmıyoruz böyle nenlere. Sinirleniyorum ya, ben de kaçınamıyorum bu türlü yanlışlardan. Ancak bilelim ki, bu türlü yanlışlardan kaçmazsak, gerçek biçim kaygısına eremeden de düşündüğümüzü doğru düzgün söylemeye varamayız.

Büğünkü yazılara bunun için ısınamıyorum. Birtakım *artamlar* (meziyetler) bulunuyor onlarda, bakıyorsunuz, gözlem var, iyi bilişler var, kişiyi saran bir *yır kalıdı* (şiir havası) var, hepsi var da dil kaygısı eksik, biçim kaygısı eksik. Bunun için büğünkü gökçe-yazınımıza gerçekten bir gökçe-yazın diye bakamıyorum. Ne yaptıklarını iyice bilemeyen, kendi kendilerini denetlemeyen kimselerin yazıları. Ne yaptığımızı bilmeden, kendi kendimizi denetlemeden yazdıklarımızla da gerçek bir gökçe-yazın kurulamaz.

Doğrusu, biz şimdi gökçe-yazın öncesi bir çağda yaşıyoruz. Umudumuz gelecekte... Büğünkü yazılarda bulduğumuz artamlara da ancak bir *sevince* (müjde) diye bakıyoruz.

[*Tarihsiz*]

GÜNÜ.– Şimdiye dek kimsenin varlığını, kazancını, ününü, tuttuğu yeri kıskandığım olmadı. *Günü* (haset) yoktur benim gönlümde. Övünmüyorum bununla. Kimbilir? günüsüzlük belki de *kurgu* (hayal) gücümüzün *enezliğinden* (zayıflığından) gelir. Bir kişiye varlığın, ünün, yüksek yerlere ulaşmanın sağlayacağı mutluluğu, sevinci, tadı dünemiyorum da onun için günüyü bilmiyorum. İsteseydim, erebilir miydim o *günüçlere* (nimetlere)? Bilmiyorum. Ancak şunu biliyorum: İstemedim onları, arada bir şöyle düşündüğüm olduysa da gönülden dilemedim.

"Erebilir miydim bilmem?" dedim ya, doğrusu, anlıyorum ki eremezdim. Yaradılışımda o dilekler yok ki, onları gerçekleştirmek için gereken güçler bulunsun. Gücü yaratan da gene dilek değil midir? Fıransızca bir atasözü vardır: 'Dilemek, başarmaktır.' (Vouloir, c'est pouvoir). Doğru olsa gerek...

Büsbütün doğru da değil. Büsbütün doğru olsa, bütün kişiler dileklerine ermek için gereken gücü bulur, başarırlardı da, kimse kimseyi kıskanmazdı, günü olmazdı yer yüzünde.

Üne ermedim mi? Epeyce tanıyan var beni. Bir derginin açtığı soruşturmanın sonucuna göre, yazıları en çok beğenilen denemeci benmişim. Ün dedikleri bu olsa gerek... Sevindim mi buna? Önce şaştım, sonra da kızdım. Baktım ki o çoğunluğun öykücü diye, ozan diye seçtikleri kimseler benim beğendiğim, değerli bulduğum kimseler değil. Ne işim var benim onların

arasında? Demek beni beğendiklerini söyleyenler gerçekten anlamıyorlar beni. Ben ne yapayım öyle ünü?

Ya da ben anlamıyorum kendimi. O değerli bulmadığım, beğenmediğim kimselere benziyorum, onlarla birim de, kendim görmüyorum, sezmiyorum bunu. O soruşturma kendi gözümden düşürdü beni... Neyse ki anlamıyorlar beni diye avunmak var.

[*Tarihsiz*]

İÇKİ.– Geçen gün içki *yağılarının* (düşmanlarının) toplandıkları yere şöyle bir uğradım. Bir *bediz* (resim) çarptı gözüme: Kadınlı erkekli üç beş kişi, yüzleri gülerek, orada oturan birine içki sunuyor, o da kaşlarını çatmış, somurtmuş, "kullanmam" diyor... Bu bedizi görenler içkiden soğusun diye mi, yoksa içki yağılarından soğusun diye mi yapmışlar anlayamadım. Güleryüzlü olmak isterseniz, içiniz, yoksa öyle somurtup otursunuz...

İçkinin birtakım kötülükleri olduğunu bilmez değilim. Ben kendim de çok içemem, çabuk dokunur bana. Ancak, başkalarının içmesine de karışmam. İçkinin kötülükleri üzerinde duruyorlar da iyilikleri, yararlıkları üzerinde durmuyorlar. XVIII. yüzyılın büyük Fıransız düşünürü *Montesquieu*, "Şaraba, bize sağladığı keyiften başka bağbozumu günlerinin sevinci arasında komedinin, trajedinin türetilmiş olmasını da boçluyuz." diyor. Dörütmenlerin hepsi denecekleyin çoğu, içkiyi sevmiş, içkiye düşkünlük göstermiştir. Demek içkide kendilerine yarayan, düşüncelerini, kurgu güçlerini işleten bir *artam* (meziyet) bulmuşlar, boyuna içkiyi yerenler, içkiyi yeryüzünden kaldırmak isteyenler, bunu unutuyorlar.

Ben şimdiye dek afyon gibi, kokain, eroin gibi şeyler kullanmadım, tadını bile bilmem. Onları kullananlara karışılmasını da doğru bulmuyorum. Rahat bırakın kişileri, isteyen içsin, isteyen içmesin.

Şunu da düşünmek gerektir. Din betikleri şarrabı ilk Nuh Peygamberin yaptığını söyler. Yunanlılarda şarabı bir tanrı, *Dionysos* tanıtmıştır. Doğu masallarına göre de *Cem* ulu bir kişidir. Demek, kişioğulları ta eski günlerden beri şarapta, içkide

bir türlü kutsallık görmüşler, onu bir iyilik diye karşılamışlar. İçki yağılığına kalkışmak, bunu yadsımak demektir.

[*Tarihsiz*]

UYAK.– Eskiden yırda *uyağı* (kafiyeyi) severdim. Gittikçe hoşlanmaz oluyorum, bir yapmacık seziyorum uyakta, doğal söyleyişi bozuyor gibi geliyor bana. İyi ozan, usta ozan bundan kaçınabilen, uyakta bir yapmacık sezdirmeyendir diyorlar. Peki, hangi ozan sezdirmiyor bunu? *Victor Hugo* en usta ozanlardan biridir, bir *kıpı* (lahza) durup düşünmezsek, uyak bize o yapmacık duygusunu vermeyebilir. Durup düşünmemek elinde mi kişinin? Düşününce de, "Bu tilcik yukardaki tilcik yüzünden, ona uyak olsun diye kullanılmış, ozan birisinden geçebilirdi." diyoruz. Bu düşünce de aldığımız tadı bozuyor.

Ozan uyak kullansa da gözümüze kulağımıza çarptırmamalıdır uyak kullandığını. Örneğin Bay *Yahya Kemal Beyatlı*'nın '*Açık Deniz*' adlı yırının başlangıcını alalım: '*Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum, / Her lahza bir alev gibi hasretti duyduğum...*' Bu *üycükte* (beyitte) uyak belli etmiyor kendini, kulağı şöyle bir okşayıp geçiyor. '*Bağrımda vardı Byron'u badbaht eden melâl, / Gezdim o yaşta kırları, hülyam içinde lâl...*' Bunda öyle mi? Bunda belli oluyor ozanın uyak aradığı, 'çatlatıyor' uyağı. "*Lâl*, burada yersiz, gereksiz!" diyoruz, bütün tat bozuluyor... Biliyorum bunda ayrı bir tat bulanlar da var. Bana tatsız geliyor.

Ya Abdülhük Hâmit'in uyakları? Onlar büsbütün batıyor kişiye. '*Kanlar akarak cerihasından, / Emreyledi kim karihasından*'. Burada *ceriha* da gereksiz, *kariha* da.

Eski yırlarda uyak bana öyle tatsız gelmiyor. Bir gazelin üycüklerini ayrı ayrı okuyabileceğimiz için söylemiyorum bunu. O üycükleri ayrı ayrı okuyunca uyak yoktur ki!.. Murabbalarda, şarkılarda uyak bana batmıyor. Onlar bana hep çalgıyla söylenir gibi geliyor da onun için. Çalgı işe karışınca, öyle yapmacıklar da bir tat verebilir kişiye.

[*Tarihsiz*]

EK.– Uyak üzerine yazdığımı okudum da düşündüm. Göze, kulağa çarpan uyaklarda da bir tat bulanlar olduğunu söylü-

yorum. Bir kıpı olsun düşünmezsek, uyakta bir yapmacık bulmayız diyorum.

Yırı gerçekten anlayanlar, yırın tadına gerçekten varanlar, uyakta ayrı bir tat bulanlar, kendilerini yıra bırakıp düşünmeyenler değil midir? Dörütte hep bir yapmacık yok mudur? 'Art-artificiel.' Sanat-sun'i... Yapmacıktan sinirlenmek, giderek kişiyi dörütten büsbütün uzaklaştırır.

Ben artık anlamıyorum yırdan. O duyguyu yitirmişim. Buna üzülmüyorum da.

[*Tarihsiz*]

BİR BETİ.– Okurlarımın birinden bir beti aldım. Üşenmemiş o kişi, uzun uzun yazmış. Şöyle başlıyor: "*Varlık* dergisinde yayımlanan yazınızı –hele kullandığınız dil bakımından– eleştirircesine okurken, dörüt, tilcik, yır, düz-eğit, gökçe-yazın, vs... gibi yepyeni terimleri sıkça serpilmiş görürüm de derginin başka hiçbir yazarında sizinki kadar yepyenilik bulmamış olmam beni hep, bu gelişme çabasının bir amaç güttüğü sonucuna götürür..."

Ne anlaşılıyor bu sözlerden? Dil üzerine söz söylemeye kalkmış, daha şöyle düzgün bir tümce kurmasını bilmiyor. Okumadım o betiyi. Beni övüyor mu, yeriyor mu, bilmiyorum. Övse de bir değeri yok bence, yerip sövse de. Kişi önce dilini öğrenir de ondan sonra tanımadığı yazarlara beti göndermeye kalkar.

[*Tarihsiz*]

YANLIŞ.– Kızdığım sözlerden biri de şu '*Galat-ı meşhur lugat-i fasihten evlâdır*' sözüdür. Yaygın yanlış, doğru tilcikten yeğmiş... Neden öyle olsun? Yanlış yanlıştır. Kişi yanlışını anladı mı, düzeltmeye çalışır.

Bir bilisiz sözü bu '*galat-ı meşhur*.' Bilisizin de güçlüsü: Ne yapıp yapıp zeytinyağı gibi üste çıkacak. Yanlışını düzelteceğine, yanıldığını *bilineceğine* (itiraf edeceğine), o yanlışın yayılmasına çalışacak. "Biz böyle dedik, bundan sonra böyle olur..." Kendini beğenmiş bilisizin sözü.

İkide bir de sürüyorlar o sözü kişinin önüne. "Peşinen" diyeni de onunla savunuyor kendini, "ayriyeten" diyeni de. "Al-

lah müstahakkını versin!" sözünden öğrenmiş, "Sen buna mastahaksın!" der, siz düzeltip de "Sen buna müstehiksin demeli" dediniz mi, 'galat'ı meşhur'u öne sürerek susturur sizi. Bilgiçlikmiş sizin yaptığınız, ukalâlıkmış... Bu da bilisizlerin bilgiçliği. 'Müstahak' ile 'müstehik' arasındaki ayrımı bilip ikisini de yerinde kullanabilecek olanlar günden güne azalıyor. Bizim kuşak, *söydeşi* (yani) altmışı bulmuş olanlar bile, iyice bilmez bunları. Biz de okulda Arapçayı iyice öğrenmedik ki! Latin yazısını aldığımız yıla değin okullarda Arapça vardı ya, ne Arapça! kimse çalışmazdı. Doğrusu, çoktan kalkmıştı okullarımızdan Arapça, adı var kendi yoktu. Öğretmen bile iyi bilmezdi. Okullarında Arapça öğretilmeyen bir ülkede de 'müstahak' ile 'müstehik'i ayıramadığı için kimse kınanmaz.

Ben de 'müstahak' ile 'müstehik'i ayıramadıkları için öfkelenmiyorum, bilmedikleri Arapçanın tilciklerini başını gözünü yararak kullanmakta direndikleri için öfkeleniyorum. Türkçe tilciklerle konuşup Türkçe tilciklerle yazmaya çalışsınlar.

Yalnız dil konusunda mı böyle?.. Bilgiye sinirleniyorlar. Beylik bilgilerle, beylik düşüncelerle yetinmeyip de biraz ötesini öğrenmeye özendiniz mi, adınız bilgiçe çıkıyor. *Erinçlerini* (rahatlarını) bozuyorsunuz da onun için. İşte, kendi kendilerini birer aydın sayarak, birbirlerini koltuklayarak, geçinip gidiyorlar, ne diye kalkar da daha ilerisine gitmek gerektiğinden açarsınız?

[*Tarihsiz*]

BİR YAZI.– *Varlık* dergisinin 15 eylül sayısında '*Sabahattin Teoman Anlatıyor*' adlı bir yazı var. Bay *Sabahattin Teoman*'a, öteki yazarlarımıza olduğu gibi, birtakım sorular sormuşlar, o da yanıtlamış. Ancak şunu söyleyeyim, ben son yıllarda böyle güzel bir yazı daha okuduğumu *ansımıyorum* (hatırlamıyorum). İlk soruya verdiği uzun yanıtı bir okuyun, gerçek olduğunu sandığı bir yır *kalıdı* (havası) buluyorsunuz.

Bay *Sabahattin Teoman*'ın yır üzerine söyledikleri bence de doğru mu? Bırakalım şimdi onu. Bana öyle geliyor ki Bay *S. T.*, yırı daha çok duyguda, izlenimde arıyor. Bence yır düşüncenin kurduğu bir bütündür. Bunun bir önemi yok. Bay *S. T.*, kendi görüşünü söylemiş, iyi de söylemiş. Bu görüşe gerçekten inandı-

ğı da seziliyor. Yazının bir yerinde 'sağ şakağımdan girdi, sol tabanımdan çıktı' diye bir söz var. Beğenmedim onu ne bileyim? bana bir bayağı geldi. Orasını çıkarırsanız, birinci sorunun yanıtı bence seçme yazılar arasına alınıp örnek diye gösterilecek yazılardan.

[*Tarihsiz*]

BEĞENİ.– Çok kişiler yaradılışlarından getirdikleri beğeni ile yetinirler. Böyle, 'yaradılışlarından getirdikleri', 'kendilerine doğanın verdiği' diyorum ya, toplumla *eylemsiz* (passif) bir değinmeden edindikleri beğeni ile demek daha doğru olur. Kimsenin yaradılışında güzeli güzel olmayandan seçmek gücü yoktur, bunu doğa kimseye vermez, bütün niteliklerimiz, bütün *usul* (aklî) *artamlarımız* (meziyetlerimiz) bize çevremizden, öteki kişilerle alışverişimizden geçer... Kolaylık olsun diye öyle dedim, kişinin doğuştan öyle bir gücü olduğunu sanırmışım gibi davrandım.

O ilk beğeni ile kalmak doğru değildir, onu işletmek gerektir. Toplumdan alıyoruz, biz de ona katmalıyız. Biz ilk beğeni ile kalırsak kendimizi ilerletemeyeceğimiz gibi toplumun da ilerlemesine engel oluruz. Bireyleri toplum yetiştirir ya, toplum da kendi kendine değil, bireylerinin atılışlarıyla, kendi kendilerini aşmaya özenmeleriyle ilerler.

[*Tarihsiz*]

DİL.– Öykü betiklerinin birinde şöyle bir yer gözüme çarptı: "Bir babası olsaydı da itin biri, kerestenin en yontulmamışı, hergelenin en keskini olsaydı, gene de mutluluk duyardı. Ona sövse, onu dövse razıydı Ali, sesini bile çıkarmazdı."

Birinci tümce üzerinde duracak değilim. Güzel değil ya, yanlış da değil. İkinci tümceye ise Türkçedir denemez. 'Ona sövse', kime sövse, kim dövse? O kim? İnanmazsınız o tümcedeki 'o', Ali'nin kendisi!.. 'Sövse de, dövse de' deyip kesemiyor yazar. Öyle deriz biz Türkçede. 'Kendisine sövse, kendisini dövse de' deseydi, onu diyememiş, Fransızcaya özenerek 'ona, onu' demiş. O yazar Fransızca da bilmez. Bizim –evlerden ırak– çeviri dilimize özenmiş.

[*Tarihsiz*]

KIŞ.– Soğuyuverdi ortalık. Biliyorum, gün-gece eşitliği yüzünden bu, daha kış gelmedi, güzün ne sıcak, ne tatlı günleri olur! Biliyorum bunu, gene de bir üzünç geliyor içime. Uzun, sıcak günleri severim ben. Bunaltıcı sıcaklardan, bütün kişiler gibi, benim de yakındığım olur. Pek inanmayın, o sıcakları da severim. Uzun geceleri sevmek, karanlığı sevmek, kuzey uluslarının işidir, biz güneyliler, en soğuk bölgelerimizde bile, ışık içinde yaşamaya alışığızdır.

Ortalık soğudu, gene başladı düşüncelerim: Erebilecek miyim bir daha bahara? görebilecek miyim bir daha yazı? (Ah! bu 'bahar' tilciği! Yaz demişiz de, yaza, gerçek yaza Farsçadan bir ad almışız. İlk-yaz demeyi de pek beğenmiyorum. Alıştırmalıyım ona kendimi. Ne var ki Farsça tilcikler bana Arapça tilciklerleyin batmıyor. Arapça tilciklerin o değişip de tanınmaz kılıklara girmeleri yok mu? İşte o bir sinirlendiriyor beni. Kim der 'iade' ile 'ait'in bir kökten olduğunu? Bakmamalıymış buna, aramamalıymış tilciklerin köklerini, ayrı ayrı bellemeliymişiz hepsini, aralarındaki ilintileri düşünmemeliymişiz! Bu düşünüşle de ekin olabileceğini sanıyorlar!.. Neyse, Farsça tilcikleri kendime daha bir yakın buluyorum. Bunun için de bundan sonra *her, hiç, belki* tilciklerini kullanmaktan kaçınmayacağım.)

Yaz ayları geçti mi, alır beni ölüm düşüncesi. Artık uzun günlere, sıcağa kavuşamayacağım gibi gelir bana. Ne var bunda üzülecek? Er geç, bir gün, ölecek değil miyim? Ölüm olmasaydı, yüzyıllar boyu yaşayıp gidecek olsaydık, iyi olurdu o. Yok işte! Öyleyse bir yıl önce, bir yıl sonra ölmüşüz, hepsi bir değil mi? Böyle deyip de ölüm korkusunu içimden gidermeye, ölüme aldırmamaya çalışıyorum. Olmuyor... Yoksa ben bu güz günlerinde ölümü düşünüp korkmaktan bir tat mı duyuyorum?

[*Tarihsiz*]

DEĞİŞME.– Nice kimseler bilirim, boyuna değişirler, bügün dedikleri dün dediklerini tutmaz, gene de kendilerine sorsanız değişmediklerini, düşünülerine bağlı olduklarını, bir kez tuttukları yoldan ayrılmadıklarını söylerler. Değişmeyi bir suç saydıklarından mı? O da var ya, yalnız o değil. Doğrusunu arar-

sanız, düşünmüyorlar onlar, ağızdan kaptıkları birtakım sözleri kullanmakla yetiniyorlar. Tuttukları yol değişiyor, o sözler, o iri lakırdılar değişmediği için kendileri de anlamıyorlar değiştiklerini.

Bir söz söylediler mi, içlerinden duymuyorlar onu. Dışarısı için, gösteriş için söylüyorlar. İçlerinden duysalar, ağızdan kapmakla yetinmeyip kendiliklerinden vardıkları bir düşünüyü ileri sürseler, dursalar dedikleri üzerinde, öyle çabuk değişemezler, değişseler de bilirler değiştiklerini, *yadsımazla*r (inkâr etmezler).

Doğrusu, değişmiyorlar da, içleri, özleri değişmiyor. Alışmışlar beylik sözleri söylemeye, dünkü beylik sözlerden, büğünkü beylik sözlere geçiyorlar. Alkışlayacak bir kimse istiyor onlar, dün şunu alkışlarlardı, büğün bunu alkışlıyorlar. Kullandıkları övgü sözleri değişmedi diye, alkışladıkları kişinin de değişmediğini sanıyorlar. Gerçekten bir kişiyi, beğendikleri bir kişiyi alkışlamıyorlar ki! Kendisinden iyilik bekledikleri, yardım bekledikleri bir kişiyi alkışlıyorlar. Dün alkışladıklarından büğün bir iyilik gelemez kendilerine, öyleyse artık neden alkışlasınlar onu? Hep 'Giden ağam, gelen paşam!' düşünüşü... Bir toplum, bu düşünüşten kurtulmadıkça özgürlük yoluna giremez.

[*Tarihsiz*]

ÇOĞUNLUK.– "*Cumhura muhalefet kuvv-i halâdan gelir.*" derler, çoğunluğa uymamak yanlış düşünmekten gelirmiş... Doğu acununun büyük yaralarından biri de budur.

Kişioğlunu *özgürlük arancından* (hürriyet davasından) çevirir, düşünmekten çevirir bu söz. Özgürlükle düşünmek birdir, düşünen kişi özgür olmayı ister, özgürlükten geçemez, kendi gibi karşısındakinin de düşündüğünü söylemek isteyeceğini anlar, bilir. Özgürlük istemeyen de başkalarını sıkı altına, baskı altına almaya kalkan kişi de –özünü incelerseniz– görürsünüz ki düşünmeyen kişidir. Bir ülkede, bir toplumda tek bir düşünüş, tek bir görüş olmasını istemek de düşünmemekten, düşünme *yağılığından* (düşmanlığından) gelir. Çoğunluğa uymamanın yanlış düşünmekten geldiğini söylemek de bir toplumda tek bir düşünüş olmasını istemektir.

Büğün bunu en çok *ortaklamacılar* (communiste'ler) arasında görüyoruz. *Marx, Engels* o çığırın kurucuları, *kuramcıları* (nazariyecileri), önderleri, düşünen kişileri olabilir, onlara uyanlar, bütün dediklerine boyun eğenler ise, "Biz düşünmeyelim, bizim yerimize düşünenler var" diyen kişilerdir. Bunun için özgürlük istemiyorlar. Çoğu, kendilerini düşünmekten. o emekten kurtardığı için ortaklamacılığa özeniyor.

[*Tarihsiz*]

YOZ.– Günden güne azalıyor ya, 'yoz' sözü eskiden pek kullanılırdı. 'Yoz', 'yozlaşmış' da demezlerdi, beğenmezlerdi Türkçesini, Arapçasını beğenip 'müstereddi' de demezlerdi, 'dejenere' derlerdi, Fransızca *dégénéré* tilciğinin bozulmuşu...

Öyle sanıyorum, Alaman yazarı *Max Nordan* çıkarmıştı bu sözü ortaya. Fransızcaya *La dégénéréscence* adıyle çevrilmiş koca bir betiği vardı onun, bizim gençliğimizde epey okunurdu, en çok *dörütmenlerde* (sanatkârlarda), *Max Nordan, İbsen*'de, *Mallarmé*'de, *Wagner*'de yozlaşma görürdü. Kendi dar düşüncesine uymayan ne varsa hepsine 'yozlaşma' diye bakardı. Çok kimseler de inanmıştı onun sözüne. Bilim adına konuşurdu da onun için. Büyüktür bilimin adı! Bilim adına konuştuğunuzu ileri sürerek, en abuk sabuk, en saçma sözleri söyleyin, sizi dinleyecek, alkışlayacak nice kişiler bulursunuz. Koltukları kabarır sizi dinleyip alkışlayanların: Bilimden anlıyor onlar da, *okuşlu* (akıllı) olduklarını gösteriyorlar, güven geliyor içlerine. Derinlere, daha doğrusu gerçek bilime gitmeyeceksiniz, anlamazlar onu, anlayamayınca da üzülürler, buna da katlanamayacakları için bilime öfkelenirler, *yağı* (düşman) kesilirler. Kolaylaştıracaksınız bilimi, bilisizlerin, düşünmezlerin de anlamasını sağlayıncaya dek kolaylaştıracaksınız, özü gidecek de adı kalacak yalnız... *Max Nordan*'ın yaptığı da oydu. On beş, on altı yaşımdaydım onu okuduğumda, büyük bilimle karşılaştığımı sanıp öyle bir sevinmiştim ki.

Bizde yozlaşma *kuramına* (nazariyesine) kapılanlar öyle *İbsen, Mallarmé, Wagner* gibi dörütmenlerle uğraşmadılar. Güç geldi onların yazdıklarını okuyup, ezgilerini dinlemek. *Picasso*'ya dil uzatanlar bile onda 'yozlaşma' belirtileri olduğunu söylemediler. Biz, dövüşkenliğin yitiminde, inansızlıkta bulduk

yozlaşmayı. Öldürmeyi de, ölmeyi de göze almıyor musunuz? Atalarımızın, dedelerimizin düşündüğü gibi düşünmüyor musunuz? anlaşılıyor, yozlaşmışsınız siz, bilgince konuşalım, dejeneresiniz...

Dövüşken olmamayı, eskiden düşünülmüşlerle yetinmeyip *sizinlenmeyi* (şüphe etmeyi) bir alçalma değil, bir yükselme sayanlardanım. Dövüşkenlere, atalarının, dedelerinin inanmalarına bağlananlara 'yozlaşmış kişiler' demeyeceğim, sevmem ben kişiye yozlaşmış demeyi, dövüşkenlere, başkalarından öğrendiklerine bağlanıp doğruyu bir de kendileri aramayanlara *yalınç* (basit), çocuksu kişiler diye bakmakla yetinirim...

[*Tarihsiz*]

DİL.– 'Teşvik etmek' yerine 'özendirmek' diyordum, beğenmiyordum da böyle demeyi. Başkadır 'özendirme'nin anlamı, 'özenme'de bir imrenme vardır, 'gıpta' vardır, başkasında gördüğünüz bir nesneyi beğenirsiniz, bir kişinin bir davranışını iyi bulursunuz, siz de o nesneden edinmek, o kişi gibi davranmak istersiniz, 'özenmek' budur. 'Teşvik' ise o değildir... Bunu düşünüp de yeni yazılarımın birinde 'teşvik etmek' yerine 'kızındırmak' demiştim.

Geçen, genç yazarlarımızdan biriyle konuşuyordum, o takıldı buna. "Neden değiştiriyorsunuz böyle? Sizden öğrenenler var, şaşırtıyorsunuz onları." dedi. Böyle düşünmeyi doğru bulmuyorum ben. Biz yeni dilin kuruluş çağındayız, bocalamalarımız olur, yanılmalarımız olur. Birtakım kavramlara Türkçe adlar arıyoruz, buluyoruz bir ad, sonra bakıyoruz ki o ad o kavrama gerçekten uymuyor, başka bir anlamı var, ya da başka bir anlam yükleniyor. İşte 'açıklama' tilciği 'izah etmek' yerine kullanılıyor, tutundu da. Doğrusu, bana yetmiyor o, 'açıklama' dendi mi gizli tutulan bir *salkıyı* (haberi), bir olayı bildirmek diye anlıyorum. Örneğin 'Şu *durul* (devlet), şu sorundaki görüşünü açıkladı.' Şimdiye dek söylemiyormuş, gizli tutuyormuş, şimdi bildirmiş. 'İzah etti' anlamını vermiyor bana, *çağrışımları* (tedaileri) başka başka düşünülerle birleşiyor.

Yeni konulan bir bilim sözünün, yeni kurulan bir tilciğin yanlış olduğunu anlayınca, biz bir yol öyle dedik diye, ya da çoğunlukça taplandı diye direnmemeliyiz. Bu direnmeden iyilik gelmez, kötülük gelir. Yanlış bir dil kurmuş oluruz... 'Öyle de-

mekte uzlaşalım, yanlışın yanlış olduğu anlaşılınca, dönülür ondan, yerine daha uygunu, doğrusu aranır.

'Özendirmek' tilciğini bir daha kullanmayacak değilim. Onun da yeri var. Örneğin bir ödül koyuyorsunuz, şu işi yapana verilecek. Birçok kişileri 'özendirir' o işi yapmaya. Doğrudur orada 'özendirme' tilciği. Bir genç bir yır, ya bir öykü yazmış, beğeniyorsunuz, o yolda çalışmasını sağlamak için, daha iyilerini de yazar umuduyle övüyorsunuz, 'özendirme' değildir bu, 'kızındırmadır', 'yüreklendirmedir'. Bu ince ayrımlar düşünülmezse, dil iyi, sağlam bir araç olmaz.

[*Tarihsiz*]

GENÇ.– Bay *Sabahattin Teoman*, "Gençlerden (genç ozanlardan) *Behçet Necatigil*'i *Necati Cumalı*'yı, ötekilerden daha çok beğeniyorum." demiş. *A dergisi* eğleniyor bununla, bu sözün üzerine bir 'Gençleştirme Enstitüsü' kondurmuş...

Anlaşılıyor o derginin eğlenmesi. Bay *Behçet Necatigil* de, Bay *Necati Cumalı* da kırkını bulmuş, ya da bulmak üzere olan kimselerdir, *A dergisi*'ni çıkaranlar ise, –öyle sanıyorum– yirmiyi daha yeni aşmış, aralarında daha yirmiyi aşmamış olanlar da vardır. Bay *Necatigil*'e, Bay *Cumalı*'ya da kocamış diye bakarlar onlar. 'Ağabey' de diyemezler, 'Amca' diyecekler. Bizlere, ben yaştakilere ise geçmiş yüzyıllardan kalma diye bakıyorlardır.

Bana sorarsanız, Bay *Necati Cumalı*'yı bir çocuk saymaktan kurtulamadım daha. Kurtulamayacağım da. Sevdiğimden olsa gerek. Onun yazı yazmaya yeni başladığı günler bana daha dün gibi geliyor. Bense o günlerde yaşımı başımı almış kimselerdendim...

Bay *Sami Gürel*, *Son Kuşak Şairleri* adlı bir seçme yırlar betiği çıkarmış, ona baktım, Bay *Necati Cumalı* 1921 doğumluymuş, demek daha otuz beşinde, kırkını bulmamış. 'Gençleştirme Enstitüsü'... yok, Bay *Sabahattin Teoman*'ın Bay *Necatigil*'i de, Bay *Cumalı*'yı da gençler arasında sayması yersiz değil. O gençleştirmiyor, ötekiler, *A dergisi* yazarları pek çabuk kocatıyorlar kişileri. Daha otuz beşindeki kimselere yaşlı diye bakarlarsa yarın ne yapacaklar? Onlar da otuz beşe varınca kendilerine yaşlı diye, kocamış diye mi bakacaklar? Yabancı tilcikleri

kullanmaya dilim, elim varsaydı ben de onların 'Kocaltma Enstitüsü' kurduklarını söylerdim.

[*Tarihsiz*]

KİŞİLİK.– *A dergisi*'nde Bay *Cemal Süreya*'nın *'Folklor Şiire Düşman'* adlı bir yazısı var. Birkaç Firenkçe tilcik sinirime dokundu. Bay *Cemal Süreya* 'entellektüel', 'blok', 'anekdotik', 'poetik' gibi tilcikleri anasından atasından bellemiş gibi, kullanı kulanıveriyor. Sinirlendim ya o tilciklere, gene de okudum yazıyı. Doğrusunu söyleyeyim beğendim de. Bay *Cemal Süreya*, ozanlarımızın *tüz dörütüne* (halk sanatına) özenmelerinin yanlış bir yol olduğunu göstermeye çalışarak bence çok doğru sözler söylüyor.

Ozanlarımızın köy yırlarına, türkülerine özenmeleri kötü mü oldu? O akım gerekliydi denilebilir, yüzyıllar boyu 'divan edebiyatı' içinde bunalmıştık. Büğün ben yaşta olanlar, *Rıza Tevfik*'in ilk koşmalarının bize tattırdığı serinliği, 'tazeliği' unutmamışlardır. Sonradan anladık o koşmalardaki düzmeliği, yalanı. Tüz ozanlarını okuduk, onlarda birtakım güzellikler bulduk. *'Mestine de deli gönül mestine! / Âşık olan gül gönderir dostuna...'* O koşmalar bize öz Türkçenin değilse de konuşma Türkçesinin güzelliğini sezdirdi. Türkçenin işlenebilecek, geliştirilebilecek bir dil olduğunu onlar sezdirdi bize. Ancak kalmamalıydık tüz dörütünde. Ozanlarımızın birçoğu kaldılar onda, elli yıldır bir türlü kurtulamıyorlar. Bay *Cemal Süreya,* "Artık yeter!" diyor buna, genç ozanları, kendilerini tüz yırının adsızlığı içinde yitirmeyip kişiliğe özenmeye çağırıyor. "Şiirde kişiliğe büğün eskisinden daha çok önem veriyoruz. Dahası, biraz garip kaçacak ama günümüzde şaire şiirden daha çok önem veriyoruz." diyor. Doğru ya, bizim için değil de daha çok Avrupa için doğru. Biz daha konuya bağlanıyor, okuduğumuz yırlarda kolayca sezilecek bir 'ozansılık' arıyoruz. Bay *Cemal Süreya*'nın yırlarını pek bilmem. Daha doğrusu şimdiye dek okuduklarımı sevemedim. 'Dalga' adlı yırını beğeniyorlar, Bay *Sami Gürel* de almış onu betiğine. 'Foklor Şiire Düşman' adlı yazıdan sonra o yırı bir daha okudum. Bu kez beğendim, sevdim diyemeyeceğim ya, bana başka bir türlü göründü, ne yalan söyleyeyim? yazısındaki görüşe ilgilendiğim (için), o yırını sevmek, güzel bul-

mak istedim. Bir nen var o ozanda, daha olgunlaşmamış olsa da kendini sezdiriyor. Gençmiş daha: Yirmi beş yaşında. Umut besleyebiliriz, beylik görüşlerle yetinmiyor, arıyor, büğünün yırını bulmaya çalışıyor.

Ancak, daha, yırlarında yapamıyor bunu. 'Dalga'da da bulamıyoruz, Bay *Sami Gürel*'in betiğine aldığı ikinci yırda, 'Güzelleme'de de bulamıyoruz. O iki yırda da nite söyleyeyim bir eksiklik var. 'Dalga' çok kimselere yeni gözükebilir, yeni olmadığını anlamak için *Orhan Veli*'nin 'Dalgacı Mahmut' adlı yırını düşünmek yeter, 'Dalga'daki saçmalama da, *Orhan Veli*'nin yırlarındaki saçmalama gibi doğal değil, içkinin ya da afyonun verdiği saçmalama, bir dış etkenin işlemesiyle doğan saçmalama, sayıklama. Bu yüzden de *usul* (aklî) bir saçmalama, bana öyle geliyor ki büğünkü Batı ozanlarının aradıkları saçmalama bu değil, onlar kişioğlunun kendi kendine saçmalamasını, alkol gibi, afyon gibi dış bir etken karışmadan da usun baskısından ayrılmayı arıyorlar. Bay *Cemal Süreya* ona daha eremiyor.

Bilmem söylemek gerek mi? burada 'saçmalama' derken *kötülemek* istemiyorum. Tersine yeni yırın bir erdemi sayıyorum.

[*Tarihsiz*]

GERÇEKÇİLİK.– 'Gerçekçilik!' dediler mi, büyük bir söz ettiklerini sanıyorlar, akar sular duruverecek. Yöneticilerin, 'politika'cıların dilindeki gerçekçiliği söylemiyorum, o tiksindiriyor kişiyi. Şöyle yukarıdan bakıp bir "Realist olalım!" demeleri var, anlıyorum ne demek olduğunu. "Öyle ilkeye milkeye bağlanmayalım, ne yapıp yapıp kazanmaya, oy toplamaya bakalım. Çoğunluğun suyunca gidelim, yalandan bile çekinmeyelim." demek istiyorlar. Ürperirseniz bundan, "Öyledir politika, *Makyavel* (Machiavelli) öyle buyurmuş!" diyorlar. *Machiavelli* yalan söylemeyi, dönekliği öğütlemiş mi bilmiyorum. Öğütlemişse bile uymak mı gerektir onun sözüne? Yurt yönetimi işlerinden yalanı, aldatmayı kaldırmak, ilkelere bağlanmak gerektir.

Ben dörüt acunundaki, yazın acunundaki gerçekçiliği düşünüyorum. Öykücü gerçeği anlatmalı, betimlemeliymiş. Çevresine bakacak, gördüklerini yazacak... Neden, niçin düşlerini an-

latmasın? Kendi *kurguladığı* (hayal ettiği) bir acunu söylemesin? Gerçeğe uymak, boyun eğmek midir yazara düşen? Çevresini etkilemeye çalışması daha doğru değil midir? Dörüt, yaşamın bir yankısı olmaya özenmez, yaşam dörütün etkisiyle değişir, yaşam dörüte benzemeye çalışır. *Halit Ziya Uşaklıgil*'in küçük, büyük öykülerini incelerken "Bunlardaki kişiler, bu ülkenin kişileri değil." dediler. *Mai ve Siyah'ın, Aşk-ı Memnu*'nun yazıldığı günlerde, o büyük öykülerdeki gibi kişiler belki yoktu ülkede, sonradan gözüktü.

Ben de *bilineyim* (itiraf edeyim) suçumu, uzun yıllar *Hüseyin Rahmi*'nin öykülerini *Halit Ziya Uşaklıgil*'inkilerden üstün tuttum. "Bizi daha iyi gösteriyor onlar." dedim. Geçenlerde *Mürebbiye*'yi yeniden okumaya kalktım, okunmuyor, dayanılmaz bir bayağılığı var. *Hüseyin Rahmi*'nin öyküleri, bizim o yıllardaki yaşayışımızın *gözgüsü* (aynası) imiş, onlarda birer belge niteliği varmış. Öykücüye, yazara düşen, ortaya belge yığmak mıdır? Öyle olsa bile öteki öykülerin de birer belge niteliği yok mudur? Belli bir çağda, bir toplumun nite yaşadığını göstermiyorsa bile ne türlü yaşayışa özendiğini, neler kurguladığını gösteriyor.

Gerçekçi olmak değildir yazarın, öykücünün ödevi. Topluma yeni değerler getirmektir. Birtakım öyküler yazılıyor bügün: Köylünün konuşması, kentlerde ayaktakımının, ya da bilisiz kişilerin konuşması... Öykücülerimiz, kişilerini ana avrat sövdürdüler mi büyük bir iş görmüş gibi kuruluyorlar. Bu değildir, bu olamaz öykücünün, dörütmenin ödevi. Gerçeği aşması gerektir dörütmenin. Doğaya bağlanmamalı, doğayı etkileyip güzelleştirmelidir...

Gerçekçilik buymuş, bu bizim kısa düşünceli öykücülerimizin yaptıklarıymış gibi konuşuyorum ben de. *Balzac*'a, *Stendhal*'e, onlardan da önce *Molière*'e de gerçekçi denildiğini unutmuşum gibi... Bir bakıma bütün büyük yazarlar, bütün büyük dörütmenler gerçekçidir. *Homeros* da, *Sophokles* de, *Shakespeare* ile *Cervantes* de... Kişioğlunu bir görüşleri, kavrayışları vardır onların, onu anlatarak yaşayışı da, doğayı da etkilemişlerdir. Gerçekçiliğin o türlüsü yazılmadı daha bizde. Büsbütün girmedi demiyorum, ancak bir iki yazarımızda seziliyor.

[*Tarihsiz*]

DEMİR.– *Montesquieu*, "Kişioğlunun demiri işlemesi, eritmesi, kesmesi değil, topraktan çıkarması şaşılacak iştir, ben onu *tansıklıyorum* (ona hayranım). Üzerinde maden görmediğimiz toprağın içinde bütün madenlerin bulunduğunu nereden anlamış, nereden sezmişler?" diyor. Ben de, kişioğlunun ekmeği türetmesine şaşarım. Otlardan birinin, buğdayın besleme gücü olduğunu nereden sezmişler? Buğday ilk bulunduğunda kimbilir ne türlü yaban bir bitkiydi! Bakımla, işlenmekle daha da iyileşeceğini nite sezmişler? Buğdayı bulmakla da iş bitmemiş: Öyle yiyemezsiniz ki buğdayı, pişireceksiniz. Ekmek, o da değil, buğdaydan ekmeğe geçinceye dek neler var arada! Öğütmek, suyla karıştırıp yoğurmak, maya, pişirmek... Nite düşünmüşler, nite bulmuşlar bunları?

Ekmeği yüzyıllardır, bin yıllardır bildiğimiz için şaşmıyoruz artık, yapılması kolaymış gibi geliyor bize. Düşünmüyoruz da onun için. Düşünsek, ya çevremizde gördüklerimizin hepsine şaşar, ya da yeni bulguların, *türetilerin* (keşiflerin, icatların) birine bile şaşmayız.

(Biliyorum 'maden'in de 'maya'nın da Türkçe olmadığını, Türkçe birer karşılık bulamadım.)

[*Tarihsiz*]

ANLAMIYORUZ.– Anlamıyorlarmış benim dilimi, onlar anlamadığı için ben de bırakmalıymışım... Ben de sorayım kendilerine: "Anlamak istiyorlar mı? Özeniyorlar mı anlamaya?"

İsteyen, özenen, küçük bir çaba gösteren anlıyor, kolayca anlıyor. Yazardan kendileri gibi düşünmesini, kendilerinin bildikleri, alışık oldukları nenleri söylemesini bekliyorlar, düşüncelerini işletmiyorlar da onun için anlamıyorlar. Öyleleri için yazan, hep öylelerine yaranmak isteyen bunca yazar var, onları okusunlar. Ben okurlara yaranmaya çalışmıyorum.

Kendimi beğenmek mi bu?.. Olabilir... Okur, kendini beğenip yazara "Benim suyumca git!" diye buyuracak da yazar kendini beğenip "Yok, sen beni anlamaya uğraş." demeyecek mi?.. Şımartmamalı okurları, oldukları yerde bırakmış, kendile-

rine kötülük etmiş olursunuz. Ben öz Türkçe yazmak için çabalıyorum, öz Türkçeyi isteyen okur da beni anlamak için biraz uğraşsın, öz Türkçeyi istemiyorsa, okumasın beni.

[*Tarihsiz*]

ON ALTINCI YÜZYIL.– *Yeditepe* dergisinde Bay *Oktay Rifat*'ın 'Rönesans'ın Bizdeki Serpintileri' adlı yazısını okudum. Bay *Oktay Rifat*'ındır diye okudum. Severim kendisini de onun için. Yıllar boyu arkadaşlık ettik. Yalnız bu değil: Büğünkü ozanlarımızın en iyilerinden biridir. En iyisidir de diyebilirim ya, kişinin günü gününe uymuyor. Gün oluyor, onun bir yırını anmakla içim ışıyor, gün oluyor başka birinin bir yırı bana daha güzel geliyor. "En büyük ozan... En güzel yır..." dememeli. Neden birini seçelim? Açık bırakmalıyız kapıyı, dilersek kendi kendimizden de kaçabilmek için...

Öyle sanıyorum, birine kızmış Bay *Oktay Rifat*. Bilmiyorum kimdir kızdığı, ancak şunu anladım, kimse o kişi bönce bir söz söylemiş. Bay *Oktay Rifat*, "Fıransa'nın on altıncı yüzyılı içinde sıkışıp kalmayalım." diye bitiriyor yazısını. Demek, biri çıkmış da Fıransa'nın on altıncı yüzyıl ozanları, yazarları, düşünürleriyle yetinmemizi istemiş, ona benzer bir öğüt atmış ortaya... On altıncı yüzyıl Fıransa'sının yazarları ile yetinmek, onları anlamamak demektir. *Ronsard, Montaigne, Rabelais* öğrenmek isteyenler, daha öğrenmek, bütün acunu kavramak isteyen kimselerdir. Okuyalım onları ya, onlardan önce gelmiş olanlar gibi onlardan sonra gelmiş olanları da okuyalım. Bir Yüzyıla, bir akımla, bir öğretiyle yetinmek olur mu? Kendimizi yoksulluğa, yoksullukların en yamanı olan düşünce yoksulluğuna yargılamak değil midir bu? Doğru söylüyor Bay *Oktay Rifat*, "Fıransa'nın on altıncı yüzyılı içinde sıkışıp kalmayalım", gene onun dediği gibi, "Yirminci yüzyılın içindeki yerimizi almaya çalışalım." Günümüzde ne biliniyorsa hepsini bilmeye, daha ilerisine gitmeye özenelim.

Bütün bunlar iyi, doğru ya, hepsini anlayamadım Bay *Oktay Rifat*'ın dediklerinin. Önce dil işinde anlaşamıyoruz kendisiyle. Türkçe konuşurken *Renaissance* tilciğini duyunca, üstelik bunu 'Rönesans' yazıldığını görünce, ne yalan söyleyeyim, tüylerim ürperiyor. 'Uyanış Çağı' demek dururken... "Uyanış" ile

'Çağı' da anlaşılmayacak 'uydurma' tilciklerden mi? 'Doğma' diyor Bay *Oktay Rifat*, 'doğmak'tan sanıyorsunuz, değil. Yunanlıların 'dogma'sı. Buna Türkçe 'inak' diye bir karşılık konmuş, daha kolay söylenmiyor, daha kolay anlaşılmıyor mu? Neyse! geçelim, Bay *Oktay Rifat* dil işinde 'devşirmeciliği' daha doğru buluyor.

Yalnız bu değil anlamadığım, Bay *Oktay Rifat* diyor ki: "Bu çığırın usçuluk, şüphecilik, bireycilik gibi eğilimlerini ele alalım. *Montaigne* usçuydu, şüpheciydi, bireyciydi. Çünkü ortaçağ dogmalarının önünde usçuluk, şüphecilik, bireycilik en ileri davranıştı. Ama büğün düşünür, aşağı yukarı usçudur. Şüphecilikle, bireyciliğe gelince, neden şüpheci, bireyci olalım? Büğünün şüphecisi bilimden mi şüphe edecek? Bireyci olacağız da başımız göğe mi erecek?"

Bireyciliği işte böylece atıveriyor. Peki, bireyci olmamakla mı başımız göğe erecek? Aradığımız, başımızın göğe ermesi mi? 'Bireycilik' derken ne anlıyor Bay *Oktay Rifat*? Benim bildiğime göre bireycilik, bireylere saygı göstermek, başka bireylere dokunmamaları *koşulu* (şartı) ile onları dilediklerini düşünmek, yapmakta özgür bırakmaktır. Bu anlamda bireyciliği *taplamayınca* (kabul etmeyince) toplumun buyruklarına baş eğmeye gideriz. Toplum da buyruklarını kendiliğinden bildirmez, bir bölük ya da bir kişi bildirir onları. Bir bölüğün bildirmesi de uzun sürmez, bir kişi alır eline. Bütün dedikleri doğru olan bir kişi... Bir ülkede bir kişiyi böyle Tanrılaştırmışlardı, bütün buyruklarına doğrunun ta kendisi diye bakıyorlardı. Son gelen salkılara göre dövünüp duruyorlarmış öyle ettiklerine. Bireycilikten kaçınmanın sonucu bir bireyi göklere çıkarmak, kendi başımızı değil onun başını göğe erdirmek olur.

"Büğünün şüphecisi bilimden mi şüphe edecek?" Bilimden sizinlenecek ya... Bilimin kendisinden değil, verilerinden. Bilim adına söylenenlerin hepsi de doğru mudur ki sizinlenmeyelim bilimden? Bilim bitmiş, son sözünü söylemiş değildir. Bilim oluşmaktadır. Bilim adına söylenenleri, bilimin büğünkü verilerini sizinlenmeksizin, doğrunun ta kendisidir diye taplarsak bilimi bir inak durumuna sokmuş oluruz, Bay *Oktay Rifat*'ın yakındığı 'ortaçağ dogmalarına' benzetiriz. Bilime inanmak sizinci kalmak demektir. Usçuyuz, kişioğlunun usuyla bütün doğa

yasalarını *bulgulayacağına* (keşfedeceğine), bütün gizleri (içine doğarak değil) usuyla çözümleyeceğine inanıyoruz. Ancak bu, usun büğün buna ermiş olduğunu taplamak demek değildir. Sizini bırakan ustan ayrılır, usun kendi kendini aşabileceğine inanmıyor, büğün bildiğinden ötesini bulmasını beklemiyor demektir.

'Başımız göğe erecek' demek, birtakım inaklara, öğretilere saplanıp düşünmeden kurtulmak *erincine* (rahatına) kavuşmak demek değil de, bir gün kişioğlunun usuyla bütün doğruları bulabileceğine inanmaksa, ancak sizincilikle başımız göğe erebilir.

Bay *Oktay Rifat*, "en ileri davranış" diyor, belli ki kendisi de 'en ileri davranışa' özeniyor. Doğrusu, bu 'ileri' sözünü anlamıyorum. Kimi gördüm, kimi dinledimse ayrı ayrı yönleri tutmuş olmalarına *tapa* (rağmen) hesi de 'ileri' olduklarını söylüyor, 'ileri' olduklarına inanıyorlar da, onun için geriliği kimse beğenmiyor, benimsemiyor. Demek bir gerilik yok, gerilik olmayınca ilerilik de olmaz. Öyle sanıyorum ki 'ileri' tilciği salt övünmeye yarıyor. Ben de övünme sözlerinin düşünü *tartışılarında* (münakaşalarında) yeri olmadığını sanıyorum.

[*Tarihsiz*]

TARANCI.– Ne iyi çocuktu! Öyle sanıyorum, kimseyi kırmamıştı. Konuşurken onunla, bir güven gelirdi kişinin içine, düşüncelerini, kanılarını paylaşamasanız da dediklerinin bir gösteriş, bir yalan olmadığını bilirdiniz. Eğlenceli değildi, tatlı değildi konuşması, daha az bulunan, daha büyük bir *artam* (meziyet) vardı onda. Dedim ya, güven verirdi kişinin içine...

Ne iyi çocuktu! *'Otuz Beş Yaş'*ı yazalı on yıl olmuştur, demek kırk beşini bulmuştu, büğünün gençleri için yaşlılardan 'eski'lerden olmuştu. Gene de 'çocuk' diyoruz, 'çocuk' diyebiliyoruz. *Cahit* daha yıllarca yaşasaydı, gene bir çocukluk kalacaktı onda. Ozan için en büyük artam çocukluk yıllarının niteliğini saklayabilmektir derler. *Cahit Sıtkı Tarancı* öyle ozanlardandı.

Hepimiz severdik onu. Yalnız sevgi değil, saygı duyardık karşısında. Kimseyi kırmayan o kişiyi bizim de kırmamamız, incitmememiz gerektiğini anlardık. Yırlarını severdim ya, sevmediklerim de olurdu içlerinde. Söyleyemezdim kendisine. Ba-

kın şimdi Bay *Fazıl Hüsnü Dağlarca*'ya karşı tepki görülüyor, *Orhan Veli*'ye, Bay *Oktay Rifat*'a karşı da seziliyor. İyidir bu tepkiler, o ozanların değerini düşürmez, yeni akımlara yol açar. *Cahit Sıtkı Tarancı*'ya karşı da bir tepki yok muydu? Olmaz olur mu? Ancak kimse onun yırlarını hırpalamaya, onları beğenmediğini açıkça söylemeye kalkmıyordu. Dokunulmaz olmuştu o, kendinden gençlerin de, kendinden yaşlıların da saygısını kazanmıştı. *Théodore de Banville*, günün ozanlarını anlatan bir 'ballade'ının *bağlantısında* (nakarat), 'Mais le père est là-bas, dans l'île' der. *Cahit Sıtkı, Tarancı, sayrı* (hasta) düştüğünden beri bizim ozanlarımız arasında sanki öyle üzgün bir ses dolaşıyordu.

Öldüğünü duyunca, doğrusu ağlamadım, içim de pek burkulmadı. Çoktan, üç yıl önce duyduktu o acıyı. Hepimiz biliyorduk iyileşemeyeceğini o ozanın, artık büsbütün susmuş olduğunu. Yaşayabilirdi daha yatakta, konuşmadan yaşayabilirdi. Serinkanlılıkla düşünürsek, hangimiz isteriz öyle yaşamayı? *Cahit Sıtkı Tarancı*, kendi kendisinin yıkıntısı olmaktan kurtuldu.

Yırları yarına da kalacak mı? Büğünden kimse kestiremez onu. Kalsın kalmasın, bize, büğün yaşamakta olanlara güzel tatlar sağladı o yırlar, gönlümüzde yankıları var. Öldü *Cahit Sıtkı Tarancı*, bir kişi değil artık, sayrılar evinde yatan bir kişi değil, yırlarıyla içimizi ışıtan, bize bizi anlatan, kimi tatlı tatlı, kimi de üzünçle gülümseyen bir anı oldu. Uzun sürmese de 'ölümsüzlük' budur işte.

[*Tarihsiz*]

BİLMEMEK.– Okurlarıma da, *yazağıma* (kalemime) da saygım olduğu için adını söylemeyeceğim bir kişi, benim 'şey' karşılığı kullandığım 'nen' tilciğinin 'uydurma' olduğunu söylüyor. Okumaz da onun için. Türkçeyle ilgilenmez de onun için. Kendi bilgisiyle yetinmeyip biraz da öğrenmek özenini duysa, eski sözlükleri, örneğin *Kâşgarlı*'nın betiğini karıştırsa, 'şey' anlamında 'nen' tilciğini bulurdu onda. Neden yorsun kendini? Neden okuyup da düşünsün... Bilmemek bilmekten daha iyidir. Bilmediklerine yok diye, 'uydurma' diye bakan, kendisinin bilmesi gerekli ne varsa hepsini bildiğini sanıp *içerince* (rahata) kavuşur. Uydurma... Bu 'uydurma' sözünü de bir aşağılama yargı-

sı olmaktan kurtarmalıyız. 'Uydurmak' kötü iş değildir, bir suç değildir. 'Uydurmak' yalan söylemek demek olunca kötü bir iştir. Bir dilin köklerinden birtakım kurallara göre yeni tilcikler üretmek anlamına gelince, kötü bir iş değildir, yeni kavramlara ek arayan, dilini geliştirmek isteyen bir yazarın, elinden alınamayacak bir *tüzcesi* (hakkı) daha da öte, boynunun borcudur.

Adını anmak istemediğim o kişi neden tilcik uydursun? Şimdiye dek çıkarından başka bir nen üzerinde düşünmemiştir ki yeni tilcikler kurmak, 'uydurmak' *gereksinmesini* (ihtiyacını) duysun, çıkarını sağlaması, ötekine berikine yaltaklanması için de kullandığı yeter, artar bile...

[*Tarihsiz*]

DİL.– Yazarlarımızın çoğu dilin değişmesini istemiyor, anlaşılır bu kaygıları, bunda bir türlü 'özü savunma' içgüdüsü görülebilir. Dilimiz değişti, *Baki*'nin, *Nefi*'nin, *Galip*'in, *Naima*'nın yırları, yazıları anlaşılmaz oldu. Onunla da kalmadı, *Namık Kemal*, *Tevfik Fikret* de anlaşılmaz oldu. Dil daha değişirse büğünün yazarları da yarın anlaşılmaz olacak. İşine saygısı olan bir yazarda da yarına kalmak, ölümünden sonra yaşamak dileği vardır. Bunun için, birçok yazarlarımızın yeni dile sinirlenmelerini, karşı komalarını anlıyorum...

Peki, kendileri neden değiştirdiler buldukları dili? Edebiyat-ı Cedidecilerin dilini, *Namık Kemal*'in dilini neden beğenmediler? Neden kendileri *Baki* gibi, *Naima* gibi yazmıyorlar? *Fuzuli*, *Baki*, *Ziya Paşa*, *Fikret* okunmayacak, anlaşılmayacak, kendileri okunacak, anlaşılacak... Bir söz vardır: 'Önce iğneyi kendine batır da sonra çuvaldızı başkasına batırırsın.' derler.

Onlar eski dili neden beğenmeyip değiştirdilerse biz de onların dilini onun için beğenmiyoruz da değiştiriyoruz. Yarın bizim dilimizi de değiştirecekler. Bu toplumda yeni bir dil gereksinmesi var da onun için. Batı düşüncesine uygun, onu yankılayabilen bir Türkçe kuruluncaya dek bu dil değişmesi durmayacaktır. Kaç yılda durulur? Onu kestiremeyiz. Ancak şunu söyleyebiliriz: O dil kuruluncaya değin birimiz bile yarına kalmayı, ölümsüzlüğü ummayalım... Gene de kalacakmışız gibi uğraşalım. *Uğraşımıza* (mesleğimize) olan sevgimiz, saygımız bize bunu buyurur.

BİREY.– Şu 'demir *gerelti* (perde) arkası' denilen ülkelerde Ruseli'nde, Macareli'nde, Leheli'nde daha birkaç yıl önce boyuna *yargıllar* (mahkemeler) kuruluyor, birtakım kimseler ölüm *kıyınına* (cezasına) çarpılıyordu. Kendileri de *biliniyorlardı* (itiraf ediyorları) suçlarını: yurdun, devrimin *yağılarıyla* (düşmanlarıyla) uzlaşmışlar, şöyle etmişler, böyle etmişler. Kara kara yamanlıklar, tüyler ürpertir... Hepsi de kaldırılıyordu ortadan, başka ne yapılır öylelerine? Yeryüzünün bütün *ortaklamacıları* (communiste'leri) bir ağızdan alkışlıyorlardı bu yargıları. Değil mi ya? arınıyor ortalık, o kötüler ayıklansın bir yol, asılsın, kesilsin, sonra kavuşacağız düzgü düzen acununa...

O yargıllar gene kuruluyor. Yanlışlık olmuş, suçlu değilmiş o kişiler, uzlaşmamışlar yağılarla, şöyle de etmemişler, böyle de etmemişler. Apakmış hepsi de. Aklıyorlar onları. Kendilerini değil, kendileri yok ki artık, ölmüş, gitmişler, adları aklanıyor. Parlak parlak törenler yapılıyor. Bir alkıştır gidiyor. Kimler alkışlıyor? Dün alkışlayanlar, yeryüzünün bütün ortaklamacıları... Gülünecek işler ya, kan var içinde, kişi utanıyor gülmekten.

Neden yapıyorlar, nite yapabiliyorlar bunu? *Bellekten* (hafızadan) büsbütün mü yoksun bu kişiler? Dün söylediklerini, dünkü alkışlarını unutumuverdiler? Değil: bellekleri de var, kolay kolay unutmuyorlar. Ne var ki bir *görüte* (idée'ye) saplanmışlar. 'Hep toplum içindir,' diyorlar da bireye bir değer vermiyorlar. Suçlu olsun, suçsuz olsun bir kişinin, yüz bin kişinin öldürülmesinden, yüzlerine kara sürülüp yok edilmesinden ne çıkar? Yeter ki görüt yayılsın, amaca yaklaşılsın. Bireye bakılmaz, toplum vardır... Bu kanı girmiş bir yol içlerine. Bu uğurda özlerini de vermekten çekinmiyorlar önderlere, önütleri bir buyurdu mu, ölmeye katlanıyorlar, atılıyorlar ölüme. Bunun için korkunç onlar: kendi *tınlarına* (canlarına) aldırmadıktan sonra sizinkine, benimkine neden kıymasınlar?

Böylelikle ulu bir düzene ulaşacaklarmış. Boş bir düştür bu. *Tüze* (adalet) kaygısı olmayan yerde düzen olmaz. Tüze kaygısı da birey saygısıyla başlar. Toplumsal tüze, önce bireyde gösterir kendini. Bireye değer verilmeyen, bireyin *tüzceleri*

(hakları) tanınmayan, ne uğruna olursa olsun bireylerin suçsuz da olsalar öldürülmesine aldırılmayan bir yerde düzen olamaz, düzen umudu dahi olamaz.

Toplum, bireylerin bir araya gelmesinden daha başka bir *nenmiş* (şeymiş). Olabilir. Gene de amacı bireyleri korumak, bireylerin mutluluğunu, *erincini* (rahatını)sağlamaktır. Bunu unuttuk mu, bireylerle birlikte toplumu da sarsmış oluruz. 'Dalga deniz değilse de denizden başka bir nen de değildir,' demişler. Birey de bütün toplum değildir ya, toplumdan başka bir nen de değildir. Bireye edilen yavuzluk, toplumun bütününe edilmiş demektir. Toplum var, bireyler var, bireyler olduğu için toplum var.

Ulus, 21 Ekim 1956

ARANÇ.– Genç ozanlarımızdan birine sormuşlar: "Sanatın sanat dışı davalara araç olmasını, böyle davaların emrine verilmesini doğru bulurmusunuz?" O genç ozan da şöyle demiş: "*Böyle bir şeyi şimdiye kadar asla düşünmedim. Bence şair arzu ettiği yolda yürümeli ve arzu ettiği gibi yazmalıdır. Sanat dışı sorunlarla uğraşmak isteyenler varsa, fikra, makale yazsınlar. Neden sanatı böyle şeylere alet ederler? Bunu deneyen yabancı sanatçılar meydanda... Eski değerlerini yitirdikleri, belirli sorunların esiri oldukları unutulmalarından belli değil mi?*"

Bundan anlaşıldığına göre o genç ozan, bir *arancı* (davayı), dörüt dışı bir arancı savunmak için yazmış olanların unutulup gittiklerini sanıyor. Bütün yazıları belirli bir arancın yankısı olan *Aristophanes*, aşağı yukarı iki bin beş yüz yıldır unutulmamış. İki bin beş yüz yıldır gelenler de saymakla tükenmez...

'*Şair arzu ettiği yolda yürümeli*' Kalsa ya orada! Ozan bir arancı savunmak, bir görüşü yaymak istiyorsa?.. Ne karışıyor ona?

Arançsız dörüt yapıtı olur mu, onu da pek bilmiyorum. Ne var ki birtakım arançlar pek eskidiği için, ya da biz onlara pek alıştığımız için, bize artık birer aranç gibi gözükmüyor. Yurt sevgisini, ana, ata saygısını aşılamak için yazılmış yırlar da arançlı birer dörüt yapıtıdır...

Biliyoruz, dörütün belirli toplum sorunlarıyla uğraşmasını, bir görüşün buyruğuna uymasını isteyenlere karşı söylüyorlar

bunu. Onların dediğini çürütmek için, dörütün arançsız olması gerektiğini ileri sürmeyin, yanlış bir savdır, yanlış olduğunu bütün geçmiş gösterir. Onlara karşı kendi arançlarınızı savunun.

'Şair arzu ettiği yolda yürümeli.' diyor o ozan, sonra da 'sorun' diyor. 'Sorun' tilciğini kullanması öz Türkçeye özendiğini gösterir, öyleyse 'arzu' tilciğini neden kullanıyor? 'dilediği' diyemez mi, daha da doğru olmaz mı?.. Bana öyle geliyor, bu genç ozanlar, düşünmeyi de dörüt dışı sayıyorlar.

Ulus,21 Ekim 1956

ÖZ TÜRKÇE.– Siirt'ten bir dergi geldi, adı *Botan*. Öyle iyi basılmamış, dışıyla da kişinin yüzüne gülmüyor ya, *ilinç* (intéressant) yazılar var içinde. Bay *Beşir Dirikolu*'nun *'Cahit Sıtkı'ya Mektup'* adlı yırını çok sevdim, ola ki bizim de acımızı yankıladığı içindir...

Botan, öz Türkçeyi de tutuyor, en çok ona sevindim. 'İfade' gibi, 'azamî' gibi tilcikleri kullananlar oluyor ya yazarları arasında, onlarda bile öz Türkçeye özenme görülüyor, bir de 'Dergilerde' adlı yazıyı okuyun. *Turasız* (imzasız) olduğu için derginin kanısı diye karşıladım. öz Türkçe yazılmış o... Dilimizin öz Türkçeleşmesi işi ilerliyor. Genişliyor bu akım, bütün yurtta genişliyor.

Dilin özleşmesini istemeyenler de işte buna tutuluyor. Bir ben olsam öz Türkçe yazan, benim gibi üç beş kişi olsa, dudak büküp geçecekler. Değil öyle, öz Türkçe yazanların günden güne çoğaldığını görüyorlar da onun için kızıyorlar.

[Tarihsiz]

AMİYANE.– Kimi var, beğeniyor benim öz Türkçe yazmamı, *kızındırıyor* (teşvik ediyor) beni, doğruymuş bütün kavramlara Türkçe bir ad bulmaya çalışmak. Dilimiz böyle gelişecekmiş. Gelgelelim devrik tümceye tutuluyor. Bırakmalıymışım onu, gelenekten ayrılmakla dili bozuyormuşum. Bir ben yapsam neyse neymiş ya, birtakım gençler de özeniyormuş benden, başını gözünü yarıyorlarmış dilin, benden sorulacakmış bu, bilmeliymişim yüklendiğim sorumu... Böyle sözlerle beni döndürecekler yolumdan, öyle umuyorlar.

Geçen gün bunlardan biriyle konuşuyordum, kamu dilinde devrik tümcenin bulunduğunu söyledim, o da yoktur diyemedi. Yoktur diyemedi ya 'amiyane' imiş... Şimdi düşünüyorum da güleceğim tutuyor. Tümce biçiminde amiyanelik, bayağılık olur mu? Bayağılık düşüncede, duyguda olabilir. 'Aradığım kişiyi buldum.' demekle 'Buldum aradığım kişiyi,' demek arasında yükseklik, aşağılık bakımından bir ayrım var mıdır? Anlamca bir değil ikisi, kullanılacakları yerler ayrıdır, o başka. Gene de birine bayağı, birine *selik* (kibar) diyemeyiz. Ya yırlarımız? devrik tümcelerle doludur yırlarımız, demek ozanların deyişi 'amiyane!' ozanları küçümsemek, *yeğnisemek* (hafifsemek) çok görülür davranışlardandır o ağırbaşlı, selik deyiş arayan kimselerde.

Kimi de devrik tümceyi beğeniyor da öz Türkçe tilciklere tutuluyor. Bunlardan biri 'barbar' bulduğunu söyledi Türkçe tilciklerin. Güzel, ince tilcikler arıyor. Bunun için türlü dillerden tilcikler alır yazılarına. O tilcikleri bilseniz de dediklerini anlayamazsınız. Yazıları derin derin düşünülerle doluymuş da ondan olacak...

Bizim dil devrimi dediğimiz bir düşünüş devrimidir, düşünüşümüzün değişmesidir. Düşünüşümüz değiştikçe, Batı düşünüşüne uydukça, toplum düşünüşünün *gözgüsü* (aynası) olan söz dizimiz de değişecektir, bunu anlayamıyorlar. Çoğu dünkü düşünüşten, Doğu değerlerinden silkinemiyordur da onun için. Çoğunluğun kullandığı tümce biçimlerine 'amiyane' demek, onlara, Doğu düşüncesine vergidir.

Batılılar birtakım tilciklere 'barbar' demezler mi? Derler. Kamu dilinde karşılığı varken ya da kamu dilindeki köklerden üretmek elde iken, Yunanca köklere başvurarak yeni tilcik kurarsanız, ona 'barbar' derler. O bakımdan Türkçede, örneğin *'suözü'* güzeldir de *'hydrogen'* yabandır, yabancıdır. Bizim aydınlarımızın devrik tümceyi de, öz Türkçe tilcikleri de beğenmemeleri beylik duyguları, düşünceleri bir incelikle söylemek olacağına inanmaları yüzündendir.

[*Tarihsiz*]

DEYİŞ.– "Şu kimse öldü." diyorsunuz, duymuyorlar bundaki acılığı, olayı gerçekleştiremiyorlar düşüncelerinde, bunu seslerini yükselterek söyleyecekler: "Şu kimseyi kara toprağa

verdik", "ölüm şu kimseyi de aldı", "ölüm o yavuz elini şu kimseye de attı" diyecekler, bunları bulamazlarsa "vefat etti", "irtihal etti" gibi sözler söyleyecekler. Bununla olaya bir yükseklik kattıklarını sanıyorlar. Böyle kimseler "*yağıyı* (düşmanı) yendik" de diyemezler, "sırtları ininde boğduk" demeyi daha bir güzel sanırlar.

Böylelerini yazılarından anlarım: Olayları göremez bunlar, bir olayın acılığını da, tatlılığını da çıplak olarak duyamaz, duymak için tilciklerden yapılmış, kendilerince güzel bir biçime sokacaklar. "Yendik" demenin de, "öldü" demenin de güzel bir tek biçimi vardır: "Yendik" demek, "öldü" demek. Öteki biçimler gerçekten düşünmeyenlere, gerçekten duymayanlara vergidir.

[*Tarihsiz*]

YENİLİK.– Ölümünden beri *Cahit Sıtkı Tarancı*'nın yırlarını okuyorum. İlk betiğini, *Ömrümde Sükût*'u, bulamadım, iki *köğük ansıyorum* (mısra hatırlıyorum) ondan: '*Zaman bir kuşak gibi, / Sarıl sarıl bitmiyor.*' Varlık Yayınları, *Orhan Veli*'ninkiler gibi, onun da bütün yırlarını bir arada çıkarır yakında. Öyküleri de vardı Tarancı'nın, onları da toplamalı. Yırları değin güzel, önemli olmayabilir... Ne biliyoruz güzel, öyle önemli olmadığını? Yıllardır okumadık onları...

Cahit Sıtkı Tarancı, özgür koşukla (serbest nazımla) da epeyce yır yazdı sanıyordum, azmış, ancak birkaç *birim* (tane), çoğu ölçülü uyaklı yırlarının. Öyledir diye bir yenilik yok mu onlarda? *Ahmet Haşim*'in, Bay *Necip Fazıl Kısakürek*'in etkisi duyuluyor *Tarancı*'nın yırlarında. Gene de bir başkalık var: Ozanın kendi benliği.

Genç ozanlarımızın bunun üzerinde düşünmeleri ne iyi olur! Bir ozanın kendine vergi bir yanı olunca, eski biçimlere bağlı kalarak da, etkiden kaçınmaksızın da bunu gösterir. Özgür koşukta değildir yenilik, ölçüsüz, uyaksız yazmakta değildir.

Şimdiki ozanların çoğu özgür koşukla yazıyor. Çoğunda bir eskilik, bir yıpranmışlık var. Bin yıllık lakırdıları bir de ölçüsüz, uyaksız söylüyorlar. Dışta kalan bir yenilik... İç yenilik

eski biçimler içinde de kendini belirtir, yenilik ışığı verir eski biçimlere.

[*Tarihsiz*]

YENİLEME.– Ozan, dörütmen, toplumun sorunlarına karışmaz, işi onun güzellik yaratmaktır dediler mi, *Cenap Şehabettin* Beyi ansıyorum. Ulusal Savaş süresince *Peyam-ı Sabah*'ta yazmış, *Mustafa Kemal*'in kazanamayacağını söyleyenler, kazanmamasını dileyenlerle bir olmuştu. Yanlış çıktı düşündükleri. Ulusal Savaş *utkuyla* (zaferle) sona erdi.

'Sabah' birkaç gün 'peyam'sız çıktı. *Cenap Şehabettin* Bey o yeni güncede *Hakkı Talip* adıyla kısa yazılar yazdı. Bunların birinde ozanın toplum işlerinden anlayamayacağını, demek onlara karışmaması gerektiğini ileri sürüyordu. El yunacak, bu gibi sözlerle arınacak. Yenilmişlere, düşündükleri yanlış çıkmışlara yakışır öyle konuşmak.

Ozan, dörütmen toplum sorunlarına karışmalı demek mi istiyorum? Kendi bileceği iştir o, dilerse karışır, dilerse karışmaz. Yurt yönetimi işlerine karışmış, *arançlı* (davalı) yırlar yazmış olmak, *Victor Hugo*'yu küçültmemiştir. Karışmamış olmak da *Stéphane Mallarmé*'yi.

[*Tarihsiz*]

ÖYKÜ.– Şimdiye dek okuduğum öyküleri arasında *Pirandello*'nun en çok *Alık* ile (L'imbecille) *Doğrusu*'nu (Laverita) sevdim. İtalyanca adlarını yazdığım için İtalyancalarını okuduğumu sanmayın, bilmem ki o dili. Fıransızca adlarını yazmayı doğru bulmadım, İtalyanca adlarını aradım.

Neden en çok o öyküleri sevdim, bunu anlatamayacağım. Birkaç kez okudum onları, bütün okuyuşlarımda da yeni bir tat buldum. Öyküde, yıra bir yakınlık var. Yır bir duyguyu, bir olayı alıp gösteriverir, öykü de öyle. Soyar onları gereksiz ayrıntılarından. *Uzun-öykü* (roman), bütün bir yaşamı gösterecek, çevreyi belirtecek.

Uzun-öykü için gereksiz ayrıntı yoktur. Romancı bize bir tek kişiyi anlatmakla yetinemez, onun öteki kişilerle olan ilintilerini, toplumdaki yerlerini belirtecek. Öykü öyle değil Başlangıçları da, sonuçları da belirtmesi gerekli değil onun: Kısaca bir

olayı, seçtiği kişinin bir davranışını, kimi de bir tek sözünü anlatıyor, yetiyor bu ona. Ancak bu bir tek davranışla, bir tek sözle bize o kişinin gerçekliğini sezdirecek, onun yaşadığına inandıracak, onu dikebilecek gözlerimiz önüne... Pirandello bunu çok iyi başarıyor. 'Doğrusu'ndaki kişiyi, Saru Argentu'yu unutamıyoruz. 'Alık'ta kişiler pek önemli değil, o öyküde durum önemli, kişileri unutsak bile durumu unutamıyoruz...

Bir okuyuşta kişiyi de olayı da öğreniyoruz. Neden bir daha okuyoruz? İkinci okuyuşta daha da büyük bir tat buluyoruz, neden? O kişi bizim tanıdıklarımızdan biri oluyor da onun için, öyküyü yeniden okuduğumuzda bir bildikle karşılaşmanın tadını tadıyoruz. Saru Argentu gibi bir kişiyi tanımak, onunla tanışmak ister miyiz? Dörütün büyülüğü, yaşamdan üstünlüğü işte burada: Dörüt, bize bütün kişilerin, en bayağılarının bile, tanımak isteyeceğimiz bir yanı olduğunu sezdiriyor, kişioğlu sevgisini uyandırıyor bizde. Daha da öte: Bizi kişioğluna ilgilendiriyor.

Birtakım öyküler, romanlar vardır, okuduktan sonra "Yazar neden seçmiş bu kişileri? Bunların yaşamlarını neden anlatmış bize? İlinç kimseler değil bunlar!" deriz. Bir öykü, bir roman size bunu söyletti mi, bilin ki yazar başaramamıştır giriştiği işi. İyi öykücü, iyi romancı, kişilerini değersiz buldurtmayan, okurlarını onlara ilgilendirebilen kişidir.

[*Tarihsiz*]

GELENEK.– Geleneklerden doğar bir ulusun kişiliği sanıyorlar da, geleneklerinden ayrılan ulus kişiliğini de yitirir diye korkuyorlar. "Bin yılda Fıransa'yı kuran kırk kral." derdi Maurrascılar, onun gibi.

Tersinedir bence: Krallar Fıransa'yı değil, Fıransa kralları yetiştirmiştir. Krallarını atmış olan Fıransa eskisi gibi mi kalmıştır? Eski Fıransa mıdır? Değildir doğrusu ya, gene de Fıransa'dır, krallarını attıktan sonra girdiği yaşayışa gene kendi damgasını vurmuştur. Kişiliğini yitirmemiş bir ulus yeni gelenekler kurmak gücünü duyar da çekinmez eskilerini bırakmaktan.

Dilimiz Batı dillerinden, çalgımız Batı çalgısından, düşünüşümüz Batı düşünüşünden etkilenmesin diyorlar. Umutlarını mı kesmişler bu toplumdan? Uzun yüzyıllar Doğu uygarlığı

içinde gelişmişiz, Arap'a *öykünmüşüz* (taklit etmişiz), Fars'a öykünmüşüz, yitirmiş miyiz kişiliğimizi, benliğimiz? Hani birtakım kimseler var, yığın yığın, sürü sürü, ne dediklerini bilmiyorlar da köy ozanlarını *Baki*'den, *Naili*'den, *Galip*'ten daha Türk sayıyorlar. Biz bunlarda yokmuşuz da ötekilerde varmışız. Göremiyorlar *Baki*'deki, *Naili*'deki, *Galip*'teki Türklüğü. Dışta kalıyor, içe inemiyorlar da onun için...

Kişiliği biçimlerde değil özde aramalıdır. Güçlü bir toplum, yabancı etkilere açık bireylerinde de gösterir kendini, onların yaptıklarında da bulursunuz yankısını. Gelenekleri öne sürüp de yenileşmenin önüne geçmek isteyenler, kendileri bilse de bilmese de, toplumun gücüne inanmayan kimselerdir.

[*Tarihsiz*]

KURTULUŞ.– Adlarını verecek değilim, büğünkü yazarlarımız arasında birkaçı vardır, beni beğendiklerini, bende büyük *artamlar* (meziyetler) bulduklarını söylediler, bir türlü *tansıklık* (hayranlık) gösterdiler bana. Biliyordum, kendilerini öveyim diyeydi bu. Öyle ya! buna alışmışlar, bir 'övüşme ortaklığı' kuracağız, onlar beni göklere çıkaracak, ben de onları... Umdukları alkışı bulamayınca döndüler: En küçük bir değerim bile yokmuş, yazmamalıymışım artık...

Bunlardan biri de bir dergide benim ancak dövülmeye değer bir kişi olduğumu söylüyor. Sevindim doğrusu, dayak yemeyi sevdiğim için değil. Sadecılık da yoktur, Masochçuluk da yoktur bende. Konuşurdum onunla, bir sıkıntı duyarak konuşurdum. Susar, düşünüyor sanacaksınız, arada bir söz söyler, saçmasapan bir söz, örneğin, "Bu yurdun ırmakları neden akıyor bilir misiniz? Denize varıp geçmişin büyük Türk gemicilerini aramak için..." der. Bir *düşünü* (fikir), eşsiz bir biliş sanır bunu. Öyle lakırdıları duymaktan kurtulduğum için sevindim.

Bilmem görür mü bu yazımı? İyi olur görürse: Bilsin ki onu dövmek gelmiyor benim içimden, başka birinden dayak yediğini duysam ona da sevinmem. Dayak atabilmek bir kişinin güçlü olduğunu gösterir ya, düşüncesinin değil ancak kolunun güçlü olduğunu gösterir. O da bir artamdır, düşünce acununda geçmez. Sevindim yazısını okuyunca: Onunla konuşmaktan kurtulduğum için sevindim. Beni beğenmesi, övmesi bana ağır

geliyordu. Kendi gibiler var: 'Övüşme ortaklığı'na, övüşme ortakları türlüsüne girenler onları övsün, eğilsin onların önünde de beğendirsin, alkışlatsın kendini. Kimbilir? içlerinden biri çıkar da onu dayakçıbaşılığa *atayabilir* (nasb edebilir). O işi de becerebilirse...

[*Tarihsiz*]

DİL.– *Cahit Sıtkı Tarancı* için yazılan yazılardan birini okudum. İyi bir yazı denebilir. Yazan öz Türkçeye de özeniyor. 'Eser' demiyor da 'yapıt' diyor benim gibi, daha başka yeni tilcikler de kullanıyor. Bir de bakıyorsunuz 'ihtiras' deyiveriyor. 'Tutku' tilciğini beğenmiyor mu? Okul betiklerine geçti artık.

Sordum kendisine. "Çabuk yazdım yazımı, düşünmeye, tilciklerimi aramaya *öyüm* (vaktim) olmazdı." gibi bir söz söyledi. Beğenmedim bu sözü. öz Türkçeye özenen kişi düşünerek, tilciklerini arayarak yazmalıdır. Benim gibi yabancı tilcikleri büsbütün kullanmasın demiyorum. 'Öy' kolay anlaşılmaz, 'vakit' desin, 'yapıt' demeyip 'eser' desin, olur o. Ancak, 'ihtiras' öyle tilciklerden değil, çoğunluğun diline de geçmiştir diyemeyiz onun için. Kaçınsın öyle tilciklerden. Yoksa özendiği, savunduğu öz Türkçeye kötülük etmiş olur. 'Yapıt' ile 'ihtiras' yakışmaz birbirine, 'ihtiras' çürütür 'yapıt'ı, sığıntıya döndürür de gülünç eder.

"Çabuk yazdım, öyüm yoktu" da ne demek? Bir yazı çıkıyor, sunuyor okurlara. *Uğraşına* (mesleğine), yazarlık uğraşına, kendi kendine saygısı varsa ivediye getirmesin yazısını, düşünsün, arasın tilciklerini de öyle yazsın.

Bay *Sabahattin Kudret Aksal*'ın *Yaralı Hayvan* adlı yeni betiğini okumaya başladım. Severim Bay *Sabahattin Kudret Aksal*'ı, kendisini de, yazılarını da... Ne yalan söyleyeyim sinirlendim o betiğin ilk öyküsünü, 'Yaralı Hayvan'ı okurken, diline sinirlendim. O ne biçim dil öyle! Bay *Sabahattin Kudret Aksal* da öz Türkçeden yana olanlardandır, gene de öyküsüne 'Sayfiye Oteli' diye başlıyor. 'Otel' yerine başka bir tilcik aramasın, peki, ya 'sayfiye'? 'Yazlık' diyemiyor mu? Başka bir tilcik arayamıyor mu?

Yalnız o da değil, 'başka' yerine 'gayrı' bile diyor Bay *Sabahattin Kudret Aksal*, o öyküsünde. 'Gayrı' bana öyle geliyor, 'başka' demeyip de Arapça 'gayrı' tilciğini kullanmak, öz Türkçe *aranma* (davasına) karşı yön almaktır.

Bay *Sabahattin Kudret Aksal*, o öyküsünde ikide bir 'bu kere' diyor. Nereden çıkarmış 'bu kere'yi? İstanbul ağzından yıllardır kalı o söz. 'Bu sefer' deriz. 'Sefer' de Arapçadır ya, anlamdaki 'kere'den çok daha Türçeleşmiştir.

Sinirlendiğim için güçlükle okudum o öyküyü. Öteki öyküleri de okuyacağım, dedim. Bay *Sabahattin Kudret Aksal*'ı severim de onun için. Umarım ki öteki yazılarında görmem 'gayrı'ları, 'bu kere'leri. Yazarı severim diye boyuna sinirlenmeyi de göze alacak değilim ya!

'Yaralı Hayvan' bir öykü mü? niye yazılır, Bay *Sabahattin Kudret Aksal* onu anlatmak istemiş. Bir kişi, kış günü, bomboş bir yazlık konukevine geliyor, belli bir odayı istiyor, giriyor o odaya, ertesi gün de yatakta ölüsünü buluyorlar. Niçin geliyor konukevine? Neden o odayı istiyor? Neden ölüyor? Kendini mi öldürüyor? bilmiyoruz. Ancak, konukevinin *yazmanı* (kâtibi) bir öykücü, bu olay üzerine bir öykü kuruyor, yazar onu anlatıyor bize. Şimdi düşünüyorum da güzel buluyorum o konuyu, işlenebilir. Bir yandan gerçek, bir yandan da yazmanın kurduğu öykü anlatılsa öyle sanıyorum, daha iyi olur. Neyse! Bay *Sabahattin Kudret Aksal* bunu yeniden işlese ne iyi eder!

[*Tarihsiz*]

MAKİNE.– Bir *salkı* (haber) var gazetelerde: Amerika'da 'linotype' dizgi makineleri biraz daha ilerletilmiş: Siz yazı makinesinde yazarken 'linotype' de kendi kendine dizecek... Süveyş işi gibi, Macareli'nde olanlar gibi önemli bir olay.

Daha bile önemli onlardan. Büğünkü toplumun düzenini, yapısını kökünden değiştirecek bir olay. Yalnız başına değil: Yüzlerce benzeriyle birleşerek. Ne demektir dizgi makinelerinde bu ilerleme? Yeryüzünde birçok kişi, yüz binlerce dizmen, işsiz kalacak demektir. Başka yoldan ekmeklerini arayacaklar. Bulabilirlerse. Ekmek bulmak günden güne güçleşiyor.

Makine durmuyor. Duramaz, kişioğlunun düşüncesini işlemekten alıkoyamazsınız da onun için. Makine durmuyor, bo-

yuna ilerliyor. Dün bir saatta yapılan büğün yarım saatta yapılıyor, yarın yeni bir *türeti* (icat) ile beş dakikada yapılacak. Günümüzün büyük toplum sıkıntıları, grevler, ayaklanmalar, türlü yıkıcı akımlar, belki uluslararası dövüşmeler hep bu yüzden çıkıyor.

Makine kişioğlunun *yağısı* (düşmanı) değil, yardımcısı, el ulağıdır. Ağır işleri, düşündürmeyi gerektirmeyen bayağı diyebileceğimiz işleri kendi üzerine alıp kişioğlunu onlardan kurtarıyor, yükseltiyor. Makineyi yermeye, kötülemeye kalkan düşünürler var, anlamıyorum onları. Ağır yükleri bir makine ile kaldırıvermek, sırtta taşımaktan elbette iyidir. Makinenin yaptığı öteki işler de bunun gibidir. Kolaylaştırıyor makine yaşamayı, kişioğluna eğlenmek, dinlenmek, okumak, çalgı dinlemek, düşünmek, düşler kurmak için daha çok vakit bırakıyor. Yalnız kolaylaştırmak değil, tatlılaştırıyor, güzelleştiriyor yaşamayı. "Ekmeğini alnının teriyle yiyeceksin." buyruğu bir ilenmedir derler, makine bu ilenmeden kurtarıyor kişioğlunu.

Ne var ki makine büğünkü düzene uymuyor. İlerledikçe yeni sıkıntılar doğuruyor. Eziyor birçok kişileri. Makine dursun mu? Kişioğlu düşünüp yeni makineler türetmeyi bıraksın mı? Suç makinede mi? Kişioğlunun düşüncesini işletip yeni kolaylıklar bulmasında mı? Suç düzende de olamaz mı? Düzen, bir toplumun düzeni, bireylerin *erincini* (rahatını), mutluluğunu sağlamak içindir. Gün gelir, kurulu düzen o erinci, o mutluluğu sağlayamaz olur. Öyle olunca, düzenin değişmesi gerekir.

Çok söyledim: *Günü* (haset) yoktur bende, öyle sanıyorum. Kimsenin ne varlığında gözüm oldu şimdiye dek, ne de eriştiği ünde. Üne erişmiş kimselerin, örneğin yapıtları çok okunan yazarların hepsinin de büyük değerleri olduğuna inanıyorum da onun için mi? Değerleri, bir üstünlükleri vardır onların, hepsinin. *Yadsıyamayız* (inkâr edemeyiz) bunu. Ne demektir bir yazarın yapıtlarının çok okunması, kapışılması? O yapıtlar günün beğenisine, çoğunluğun güzellik anlayışına uyuyor demektir, bu da bir değerdir. Öyle yazarlarda bir üstünlük olduğunu da *taplamamız* (kabul etmemiz) gerektir: Çoğunluğun duygularını, düşüncelerini, düşlerini söyleyebiliyorlar, çoğunluktan da daha iyi söyleyebiliyorlar ki beğeniliyorlar, *tansıklığını* (hayranlığını) kazanıyorlar birçok kişilerin. Bunun bir değer,

bir üstünlük olmadığını ileri süremeyiz, olsa olsa bizim öyle bir değeri, öyle bir üstünlüğü aramadığımızı söyleyebiliriz. Ben de çoğunluğun beğenisine uymak isteyenlerden değilim. İstesem yapabilir miydim? Bende o güç var mıydı? Sanmıyorum. Ancak şunu biliyorum: İstemedim, ünün o türlüsü çekmedi beni. Gençliğimden beri ancak 'mutlu azınlık'a beğendirmeye çalıştım yazılarımı.

Kıskanmadım kimsenin kazandığını, kimsenin ününü. "Onun olmasın da benim olsun." demedim. Ancak, "Ben de onun gibi olabilsem." dedim, imrendim. Şunu da söyleyeyim ki çok azdır böyle imrendiğim kişiler. Yaşayanlar arasında, çevremdekiler arasında çok azdır, en çok üç beş kişi. Yoksa ben de bilirim tansıklığın ne olduğunu, geçmişte çoktur imrendiğim kişiler. Kendimi övmek için söylemiyorum: Bilirim eksiklerimi, *ağdıklarımın* (kusurlarımın), suçlarımın çok olduğunu. Ancak günüyü bulamıyorum kendimde. Kendimde bulunmadığım için olacak, başkalarında da pek göremiyorum.

Bu son günlerde biri çarptı gözüme. Yazdıkları çok kimselerce beğenilmiyor, adı pek anılmıyor diye kıvranan bir kişi, başka bir yazara takmış kancayı, hep onunla uğraşıyor. Ötekinin adını duydu mu, gocunuveriyor. Övülmesine değil, yerilmesine bile dayanamıyor...

Onu gördüm de anladım günü nedir: O da tansıklığın bir türlüsü, küçük yaradılışta kişilerin tansıklığı.

Ulus, 11 Kasım

DEĞER.– Büyük dörütmenler yaşadıkları günlerde anlaşılmazlarmış... Yeniliğin yayılması kolay değildir de onun için. Çoğunluk, öteden beri alıştığını, bildiğini bekler, yeniliğin karşısında şaşırır, ondaki güzelliği seçemez, sezemez. Biliyoruz bunları, ben de şimdiye dek çok söyledim. Geçmişte de değerleri uzun bir süre anlaşılmamış birçok ozanlar, dörütmenler gösterebiliriz: *Baudelaire, Wagner, Cézanne*...

Bunu söyleriz de yaşadıkları günlerde de alkışlanmış, en büyükler arasında sayılmış ozanları, dörütmenleri düşünmeyiz. *Baki*'nin, *Nedim*'in büyük birer ozan oldukları çevrelerce de çabucak anlaşılmamış mı? *Victor Hugo* çok mu beklemiş beğenilip alkışlanmayı? Ya *Goethe*? *Rodin*'le önce, eğlenmişler, peki çok

mu sürmüş bu? *Mallarmé* gibi, *Rimbaud* gibi en geç anlaşılanların bile çevresinde çabucak bir anlayanlar bölüğü, bir 'mutlu azınlık' belirmiş. Şimdi bunu düşünüyorum, gerçek değerin ne de olsa kendini çabuk belli ettiği sonucuna varıyorum, üç beş kişinin olsun gözünü çekmeyecek bir değer bulunmaz diyorum.

Ne var ki pek eşelememeli bunu, birçok kimselerin umutlarını kırmış oluruz. Okurları çok olmadığı, betikleri kapışılmadığı halde kendilerini birer *Stendhal* sananlar az mıdır?

[*Tarihsiz*]

DİL.– Adapazarı'nda çıkan *Türkiye* gazetesinde Bay *İlhan Suat Yalçın* birtakım yurttaşlarımızın aralarında Türkçe konuşmayıp Rumca, Arnavutça, Çerkezce konuşmalarından yakınıyor, '*Dil memleket bünyesi içinde mühim rol oynar. Hatta kanaatımca millet olmanın ayrılmaz öğesidir,*' diyor. Bunlar iyi ya, Bay *İlhan Suat Yalçın* birdenbire değiştiriyor konuyu, yeni kurulmuş sözlere çatıyor, ülkenin çok yerlerinde kullanılan 'ivedi'yi bile istemiyor.

Yazısının bir yerinde de şöyle diyor: '*Yaşayan dilimiz, bundan otuz hatta on beş seneye nazaran çok daha durudur. Hal böyle olunca 'imge' okuyup 'hayal' anlayacaksın demekte ne anlam var? Maksadımız 'image'ın memnun olması mıdır?*' Andığım bu üç tümcenin birincisinde yazarın ne demek istediğini anlamıyor değiliz, gene de o tümcenin Türkçe olduğu kolay kolay ileri sürülemez. '... otuz, hatta on beş sene önceki dile nazaran' demek gerekmez miydi? Neyse! bırakalım onu. Ya yazarın 'anlam' demesine ne dersiniz? 'İvedi'yi istemeyip de 'acele'yi savunurken 'mana'yı neden kullanmıyor? Üstelik anlam tilciği yakışmıyor da oraya. Bay *İ. S. Yalçın* belli ki '... demekte ne mana var?' diye düşünmüş, sonra 'mana'yı öz Türkçeye çevirmiş. Yanlış çevirmiş. Türçede, hepimizin kullandığımız Türkçede '... demenin ne yeri var?' denilir.

Bay *İlhan Suat Yalçın*'ın öz Türkçe tilcikleri istememesine karışmam. Ancak, bir yandan onları istemediğini söylüyor, bir yandan da kullanıyor onları. İşte 'unsur' yerine 'öğe', işte 'mana' yerine 'anlam'... Dediği ile yaptığı uymuyor birbirine.

Yazısının başka bir yerinde de şöyle diyor: '*Hamam demek dururken bu millet 'ısıdam' diyebilir mi*?' Nereden çıkarmış 'ısıdam' tilciğini? Benim bildiğim Türkçe 'hamam'a 'sıcak' denir. 'Sıcağa gidiyorum' sözünü Anadolu'da da, İstanbul'da da, bütün ülkede duyarsınız. 'Sıcak', daha doğrusu 'ısıcak'...

Gelelim dilin kendiliğinden durulmasına, durulaşmasına. Yıllardır duyuyoruz bu sözü ya bir türlü anlayamadım ne demek olduğunu. Yazarlar yeni tilcik uydurmayacak, unutulmuş eski Türkçe tilcikleri diriltmeye özenmeyecek, gene de dil kendiliğinden değişecek, durulaşacak, özleşecek, 'sadeleşecek'... Bay *İlhan Suat Yalçın* gece yatarken 'unsur' diyecek 'mâna' diyecek, erken uyanıp bakacak ki 'öğe' ile 'anlam' kendiliklerinden çıkmış ortaya, salınıyor... Doğrusunu söyleyeyim, benim *usum* (aklım) almıyor bunu. Ben tilcikleri kişilerin kurup, kişilerin yaydıklarını sanıyorum.

[*Tarihsiz*]

OKUNUR MU.– Yirmi yaşımdan beri duyarım, *Goncourt* kardeşlerin güncesi ha basıldı, ha basılacak... Basılmıştı ya, çok yerleri çıkarılmış. *Edmond de Goncourt*, kendisi çıkarmış, tümünün, kendisi öldükten yirmi yıl sonra basılmasını istemiş. Bu yirmi yıla kırk yıl daha katıldı.

En sonunda basmaya başlamışlar o güncenin tümünü. Kim okur bundan sonra? *Goncourt* kardeşlerin ilgilendikleri, çekiştirdikleri yazarların çoğu unutuldu gitti. O unutulmuş kimselerin ne yapıp ettiklerinden artık kime ne? Onlardan da geçtim, *Goncourt* kardeşlerin kendileri artık kimi ilgilendiriyor? Kim okuyor onların yazdıklarını? Kurdukları ödül yüzünden yılda bir adları anılıyor. Yakında onlar da Yunanlıların *Akademos*'u gibi yaşayıp, yaşamadığı belli olmayan kişiler arasına karışacak. Güncenin tümü bundan kırk yıl önce basılsaydı, epeyce dedikodu uyandırırdı, şimdi okunacağını sanmıyorum. Örneğin ben: getirseler önüme o betiği, öyle sanıyorum, açıp da karıştırmam bile.

[*Tarihsiz*]

DEĞİŞMEK.– Eski yazılarımdan birkaçını buldum bügün. Hangi yıldan kalmış, bilmiyorum. Yirmi yıllık en aşağı.

Birçok yabancı tilcikler kullanmışım, 've' bile var o yazılarımda. 'Ve'yi, iyice biliyorum, 1940 yılının bir güz günü bıraktım. 'Hatıralar,' adlı uzunca bir yazım vardır, birinci bölümünün iki yerinde 've' geçmişti. İkinci bölümü yazarken, 'Ve'nin ne yeri var Türkçede? Konuşma dilimize girmemiştir ki!' diye düşündüm, bir daha yazılarımda, çevirilerimde de kullanmadım. 'Hatıralar' adlı yazıyı *Günlerin Getirdiği*'ne alırken o iki ve'yi de çıkardım. Eski yazılarımda 've' bulunur ya., çok azdır. Öteden beri sevmem o tilciği, bir yapmalık, bilgiç ağzı karıştırır söze. 'Eğer'i, 'şayet'i, 'zira' ile 'lâkin'i, öyle sanıyorum, bir kez dahi kullanmadım. Batar sanki bana onlar. Başkalarının yazılarında görünce de bir soğukluk duyarım.

Bu değildi söyleyeceğim... Okudum o eski yazılarımı. Dilinden başka bir yadırgadığım olmadı. büğünkü düşüncelerim, büğünkü kanılarım. Sevinmedim buna, yirmi yıldır değişmemiş olduğuma üzüldüm. Ne olaylar geçti bu yirmi yıl içinde! Ben ne betikler (kitaplar) okudum! Bir etkisi olmamış mı bunların bana? Bir öğrendiğim olmamış mı bunlardın? Bütün acun değişti çevremde, ben olduğum yerde kalmışım... Değişmemek ölmüşlere vergidir.

Üzüldüm bunu düşünüp. Gene de avunmanın yolunu buldum. Dilim değişti, yetmez mi? Bu yirmi yıl iççinde, yabancı olduğunu bildiğim bir tilcik bile bırakmamacasına dilimi özleştirdim. Eskiden, tümceyi kırmak ister, bir türlü göze alamazdım, hep sona getirirdim *eylemceyi* (fiili). Yoksa bu yoldaki çabalarım mı engel oldu düşüncelerimin değişmesine, yenileşmesine?

Başka türlü değişmelerim de oldu. Eskiden çok kimselerle konuşur, boyuna arkadaş, tanış edinmekten çekinmezdim. Şimdi öyle değilim. Yeni arkadaş, gönüldeş edinmek şöyle dursun, çoktandır tanıdıklarımı da aramıyorum. Konuşmaya değer kimseler bulmaktan umudumu kestim de onun için mi? Değil, tersine: Başkalarını ilgilendirebilmekten umudumu kestim de onun için. Kendime güvenim kalmadı. Bu da sevinilecek bir değişme değil: Yaşlanmadan, kocamadan gelir...

("Yabancı olduğum bir tilcik bile kullanmıyorum." dedim. Pek doğru değil. 'Köy'ün Türkçe olmadığını biliyorum, gene de kullanıyorum. Türkçesini daha bulamadım da onun için.)

[*Tarihsiz*]

OKURKEN.– Bir dergi geldi, bir yazısını okumak istedim, bir yerinde '*Türk çocuğunun fıtrî yaradılışı...*' diye bir söz ilişti gözüme, attım elimden. 'Fıtrî yaradılış...' 'Fıtrî', yaradılıştan, doğuştan demektir. Bunu yazan, yaradılışın bir de sonradan edinileni, kisbîsi olduğunu mu sanıyor?

Öyle sandığı yok, düşünmeden yazıyor. Aramıyor tilcikleri anlamını, gelişigüzel diziveriyor onları. Bir yerden duymuş, bellemiş *fıtrî* tilciğini, ne demek olduğu üzerinde durmamış, gene de sözü süsleyeceğini, güzelleştireceğini sanmış... Benden öğüt kendisine: "Türk çocuğunun fıtrî yaradılışındaki Tanrı vergisi vehbî istidatlar" diye yazsın, büsbütün gülünç olur ya, daha bir güzelleşir tümcesi, kendisini de *esrikleştirir* (mest eder), dinleyenleri de.

Esrikleşiyorlar böyle sözlerden, anlamını iyice bilmedikleri o Arapça, Farsça tilciklerin söze bir derinlik, bir incelik kattığını sanıyorlar. Çoğunun öz Türkçeyi istememesi de bu yüzden. Türkçe tilcikleri ne de olsa anlıyorlar, böyle bezek olsun diye kullanamıyorlar. O yazar bencileyin öz Türkçeci olsaydı, ne diyecekti? '*Türk çocuğunun doğuştan yaradılışındaki...*' Bunun denemeyeceğini kendi de anlar, okurlarının da anlayacağını düşünür, 'doğuştan'ı silerdi. Silmek de değil, yazamazdı onu.

Neden böyle durdum bunun üzerinde? Dil, düşüncenin *gözgüsüdür* (aynasıdır) de onun için. Yersiz tilcikler kullanan kişi, düşüncesine önem vermiyor demektir. Yersiz kullanılan bir tilcik, bozar düşünceyi, anlaşılmaz bir duruma sokar. 'Fıtrî yaradılış' sözünü gören bir okur, tilciklerle esrikleşmekten başka bir nen arıyorsa, şöyle der kendi kendine: 'Fıtrî yaradılışı... Demek bu yazara göre yaradılışın bir doğuştan olanı, bir de edinileni var. Edinilen yaradılış ne demektir? Bu yazarın dilinde yaradılışın ayrı bir anlamı olacak. Nedir o anlam?' Bu araştırır da karmakarışık olur düşüncesi...

Nerede bizde öyle okurlar! Öyle okurlarımız olsa o yazar da böyle gelişigüzel yazamaz, anlamı üzerinde durur tilciklerinin, düşünüşünü en açık belirtecek tilcikleri arar, onları kullanır, bezek olsun diye yersiz tilcik kullanmayı bırakır.

Attım elimden o yazıyı. Ben tilciklerle esrikleşemem de onun için.

[*Tarihsiz*]

ŞAŞTIM.– Bir dergi ekim sayısında, benim ancak dövülmeye değer bir kişi olduğumu söyleyen bir yazı koymuştu. Kasım sayısının kapağında, baktım, benim de adım var. Yazı göndermediğim için o dergiye, önce anlamadım: Başka bir yerde yayımlanmış bir yazımı, bana sormadan almışlar... Benim bir değerim yoksa, ancak dayak atılacak bir kişi isem, yazımı niçin alırlar? Kendilerine de, okurlarına da saygıları yok bu kimselerin...

'Şaştım' diyorum ya, şaşmadım. Düşüncesiz kişilerden beklenir böyle işler.

[*Tarihsiz*]

YARATMA.– Geçen gün Hachette *Betikevinde* (kitabevinde) *Charles Du Bos*'un güncesinin birinci *bölümünü* (cildini) gördüm, aldım. 1921-1923 yılları. Öteki yıllar da çıktı mı bilmiyorum. İlgilendiğim, severek okuduğum yazarlardan değildir *Charles Du Bos*, kılı kırk yarmaya uğraşır. Kılı kırk yarar demiyorum. Bir 'kılı kırk yarma' vardır, kişinin içinden gelir, *Marcel Proust*'ta olduğu gibi. *Charles Du Bos*'da öyle değildir, bellidir onun kılı kırk yarmak için uğraştığı, didindiği. Pek bir önemli bulur kendini, *tansıktır* (hayrandır) kendine, bir türlü gizleyemez bunu, "Ben bir inceleyim de görün siz..." der gibidir boyuna.

O betiği karıştırıyorum. Bir yerde *Charles Du Bos*, *Paul Valéry* ile bir konuşmasını uzun uzun anlatıyor. *Valéry*, daha *Mallarmé* ile tanışmadan birtakım yırlar yazıyormuş. Bir gün *André Gide* ile *Pierre Louys, Mallarmé*'nin birkaç yırını göndermişler. *Valéry*, "*Aşılmaz bir yetkinlik* (İndépassable perfection) gördüm olarda, bu duygu yüzünden bıraktım yır yazmayı, bir daha da yazmayacağımı sandım." demiş, sonra da *Mallarmé*'nin yırda güttüğü amaçla kendi güttüğü amaç arasındaki ayrım üzerinde durmuş. Sonra, olgunluk çağının yırlarında *Mallarmé*'nin etkisinden çok, *Racine*'in, *Glück*'ün ezgilerinin etkisi olduğunu anlatmış.

Mallarmé ile *Racine*'in karışması, birleşmesi... *Valéry* genliğinde *Mallarmé*'yi o yetkinliği aşmaktan umudunu kesmeseydi, böyle bir üzünce düşmeseydi, kendi kişiliğini başka bir yolda arar mıydı? En büyük yaratma bu değil midir? Kendi kendini yaratma... *Mallarmé* yolunda, *Mallarmé*'ninkinden başka bir nen yapamayacağını anlayıp da ondan ayrı bir yol aramak.

Dörütmen –ozan olsun, bedizci, ezgici olsun– kendi içinde *anık* (hazır) olarak Tanrı'nın, doğanın bir vergisi, bağışı olarak bulamaz kişiliğini. Onu kendi kendine yaratır, usu, düşüncesiyle yaratır. Bunun için de başkalarının yaptığını bilmesi, incelemesi gerektir. Başkalarının, kendinden öncekilerinin yaptıklarını bilmeyen, incelemeyen yaratıcı olamaz, yeni bir nen getiremez.

[*Tarihsiz*]

OKUMAK.– Okumayı severim ya, çok okumuş bir kişi olduğumu söyleyemem. Şimdiye dek okuduğum betikler, öyle sanıyorum dört beş yüzü geçmez. Oysa ben bu yaşta bin, bin beş yüz betik okumuş olmalıydım. Neden okumadım, okuyamadım? Bana öyle geliyor, bir okul bitirmemiş, sınavlar geçmemiş olduğum için. Ancak bir tat aldığım betikleri okurum. Çoğun biraz karıştırdıktan sonra, sıkıyor beni diye, anlamıyorum diye bırakıveririm. Bırakmamalı: Birtakım betikler vardır, sıkılsak da, kolay kolay anlamasak da okumalıyız. Yenmeliyiz sıkıntıyı. Anlamaya gelince, ne biliyoruz anlamadığımızı? Özel bilgileri gerektiren betikler başka, onları söylemiyorum, ötekileri biraz uğraşsam, dura dura, düşüne düşüne okusam anlayabilirdim. Hepsini değilse bile birkaçını... Anlamak, bir bakıma alışmak demektir. Kişi, alıştırmalıdır kendini anlamaya. İlk okuyuşta anlamadığımız, bir tat alamadığımız betiği elimizden atmak, düşüncemizi işletmek istemediğimizi gösterir. Bir okul bitirseydim, sınavlara girseydim beni çekmeyen betikleri de ister istemez okur, anlamak için uğraşırdım. Sınavları kaldırmalı diyenler, onların böyle bir *artamı* (meziyeti) olduğunu düşünmüyorlar.

Arkaya, geçmiş yıllarıma bakıyorum. Daha iyi kullanabilirdim onları. Alamanca, İngilizce öğrenebilirdim de o dillerde yazılmış betikleri okuyabilirdim. İtalyanca, İspanyolca bilmeyi

pek isterdim. Şimdi anlıyorum, Fransızcayı, gerçekten bilmek için İtalyancayı, İspanyolcayı hepsinin kökü olan Latinceyi de bilmek gerek. Ben onları öğrenmediğim için Fransızcanın da ancak gölgesini biliyorum, şöyle dışarıdan bir tanıma. Okuduklarımı iyice anlamayışım, kavramayışım bu yüzden olacak.

Birçok betik var evimde, pek azını okudum. Bende olmayan, adlarını bile bilmediğim betiklerin özlemini çekiyorum.

(Eskiden birini tanırdım, kendini beğenmiş, bön oğlanın biriydi. Daha otuzunu bulmamış, en aşağı otuz bin betik okuduğunu söylerdi. Sayı saymasını bile bilmediğinden olacak...)

[*Tarihsiz*]

TARANCI.– *Varlık* dergisinin 15 Kasım sayısı geldi. *Cahit Sıtkı Tarancı* üzerine yazılar var, ondan yazılar var... Hepsini okumadım daha, okuyacağımı da sanmıyorum. Gene de dergiyi bırakamıyorum elimden, karıştırdıkça tatlı bir üzünç duyuyorum. *Cahit Sıtkı*'yı yanımda görür, kendisiyle konuşur gibi oluyorum. Ne iyi bir arkadaştı! İçer içer ne dediği anlaşılmaz olurdu, gene de bir gülüşü vardı, güven verirdi kişinin içine.

Söyledim, pek aldırmam ozanların, yazarların ölümüne. Kendileri öldükten sonra da yaptıkları kalır, onları okuruz. Bir ozanın ölümü, yırlarının son okunduğu gündür. Ondan sonra ise onun yaşamış olduğunu da, ölmüş olduğunu da kimse bilmez.

Bu böyle ya, avutmuyor kişiyi. Ozan *Cahit Sıtkı Tarancı*'yı, istedim mi, betiklerinde bulabilirim. Ya arkadaş *Cahit Sıtkı*'yı? Sevdiğimiz bir kişi olan *Cahit Sıtkı*'yı? Onu da arayınca gönlümüzde bulabiliriz diyeceğim, yetmiyor bu kişioğluna.

[*Tarihsiz*]

BİR BEYİT.– Bay *Abdülhak Şinasi Hisar*'ın çıkardığı güldesteyi, *Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde*'yi karıştırıyorum. Nereden bulmuş bu adı! *Fuzuli*'nin beyti, '*Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde, / İlim Bir Kıylü Kal İmiş Ancak*' güzel midir, bilmiyorum. Ben sevmem. Nite söyleyeyim? Bir kolaylık, kolay bir parlaklık vardır o beyitte. Herkesin çabucak görüp anlayacağı bir güzellik. O türlü güzelliklerden hoşlanmam, onların gerçekten güzel olmadığını bilirim de onun için.

Fuzuli'nin o beyti güzel olsa bile bir betiğe ad olarak yaraşmıyor, yarısı, tek mısraı da olsa gene uzun... Neyse! Bay *Abdülhak Şinasi*'nin güldestesi güzel. Kişinin yüzüne gülüyor o betik: İyi bir *sazın* (kâğıt) üzerine özenle basılmış. Yazık ki Bay *Hisar* pek az beyit, mısra beğenip seçmiş, çabucak okuyup bitiriyor kişi, doyamıyor.

O güldesteyi karıştırıyorum. *Avni Bey*'in beyti de var onda: *'Öyle bî-hûş ol kemal-i mesti-i vuslatla kim / Yâr âğuşunda yatsın, cism ü canın duymasın.'* Çok kimseler beğenir bu beyti. Ne yalan söyleyeyim? benim güleceğim tutar bunu duydukça... Düşünün bir: Gerçekten bir anlamı yoktur bu beyitin. Ben duymadıktan sonra 'yâr âğuşumda yatmış,' bana ne? Bunu beğenenler, anlam aramıyorlar. Birtakım yır sözleri, yırlarda bulunur diye belledikleri sözler geliyor kulaklarına: 'bi-hûş, mesti, vuslat, yâr, âgûş, cism ü can...' Üstelik aruzun tıkırtısı da var: Bunu büyük bir söz sanıp coşuyorlar. Oysa bomboş bir söz.

Öteden beri sevemedim Yenişehirli *Avni* Bey'in yırlarını. Hani şimdi 'biçimcilik', 'kalıpçılık' diye bir söz var. Biçimi, biçim kaygısını kötülemek değil o. Ancak boş biçimi kötülüyor. Boş biçim olur mu? Olmaz. Biçim olması için bir öz olmak gerektir. Biçim özün belirmesi, gözükmesi demektir. Ne var ki gerçekten bakamayanlara gölgeler de birer biçim gibi görünür. Aldanırlar, bir biçimle karşılaştık diye özün de olduğuna inanırlar. Çok kimselerin yır sanarak sevdikleri işte böyle gölgelerdir. *André Gide*'in dediği gibi birer 'karşılıksız çek.'

[*Taribsiz*]

SİNEMA.– Geçenlerde *Arka Pencere* diye bir film gelmişti, pek övdüler, ben de gidip gördüm. Utanıyorum söylemeye. Beğenmedim onu. Yalnız beğenmedim de değil: Çok kötü buldum... Bilirsiniz, sevişmeyi suç sayanlardan değilimdir. Suç sayanlardan da kaçınırım, düşünmeyen kimselerdir de onun için... Gelgelelim sinemadaki o uzun uzun dudak dudağa öpüşmelerden iğreniyorum. Yalan oldukları için iğreniyorum. Belli ki görenleri gıcıklamak için konuluyor o öpüşmeler. Öyle alışıldı ki artık kimseyi gıcıkladığı, 'huylandırdığı' yok. O *Arka Pencere* polis öyküsü olarak da parlak bir nen değildi. Şimdi düşünüyorum da tatla anılacak bir yerini bulamıyorum.

Bu yedi gün içinde Signor *Vittorio de Sica*'nın *Sevgi, Ekmek, Kıskançlık* filmini görmeye gittim. Bunun birinci bölümünü, *Sevgi, Ekmek, Fantasia*'yı geçen yıl mı, yoksa öte yıl mı görmüştük? Daha unutamadım onu, gerçekten güzel bir nendi, içini açıyordu kişinin. İkinci bölüm de öyle. Büyük bir dörüt gücü var Signor *Vittorio de Sica*'da, bir yır tadı karıştırabiliyor bütün yaptıklarına.

Konu bayağı bir konu bu filmde. Kendim gidip görmeseydim de bana öyküsünü anlatsalardı "Bırakın böyle saçmaları!" derdim. Beylik duygular, beylik düşünceler üzerine kurulmuş... Sanki Signor *Vittorio de Sica* "Siz bu duyguları, bu türlü öyküleri bayağı mı buluyorsunuz? Bırakın, bir de ben anlatayım." diyor, bir gülümsüyor, kapılıveriyorsunuz. Sonu neye varacağını önceden anlamadığınız, beylik olmayan bir tek yer yok içinde, gene de doyamıyorsunuz bakmaya, unutamıyorsunuz gördüklerinizi. Öteden beri bildiğimize, beylik konulara yır karıştırıp da onları yenileştirmek, onlara bir güzellik verebilmek... En güç iş bu olsa gerek. Signor *Vittorio de Sica* bunu başarabildiği için büyük bir oyuncu, büyük bir dörütmen.

Bir daha gideceğim o filmi görmeye.

[*Tarihsiz*]

AĞABEY.– Genç bir ozanın *Cahit Sıtkı Tarancı* için yazdıklarını okuyordum. Boyuna "Cahit ağabey!.. Cahit ağabey!.." diyor Bilmem güzel mi buluyorlar bunu? Benim sinirime dokunuyor, o 'ağabey' sözünü nerede duysam tüylerim ürperiyor. Bir kimsenin büyük kardeşinden başkasına 'ağabey' demesini anlayamıyorum. Bir de gerçekten bir soydan olanlar...

Gökçe-yazın acununu bir duygu alanı olmaktan kurtarmalıyız. Kişi duygusuyla büyük işler göremez. Duygu hep kolay işlere sürükler. Düşünce alanında da 'amca, teyze, ağabey' gibi sözlerin yeri yoktur. Böyle sevmeyelim birbirimizi, birbirimizin düşüncesine saygı gösterelim.

[*Tarihsiz*]

ÜŞENME.– *Ziya Paşa*'nın *Harabat*'ında da, *Recaizade Ahmet Cevdet* Efendi'nin *Nevadir-ül Âsar*'ında da 'Laedri' epeyce çoktur. Kimin olduğu bilinmeyen beyitler, mısralar...

Neden bilinmez onları kimin yazdığı? Ananlar aramaya üşenirler de onun için. İşte, *Ziya Paşa*, *'Kani olgül gelecek, geldiği demler şimdi? / Ağlarım aklıma geldikçe gülüştüklerimiz'* beytini *Mahir Baba*'nın diye aldıktan sonra *'Ağlarız hatıra geldikçe gülüştüklerimiz'* mısrağını bir de kimin olduğu bilinmiyor diye gösteriyor. *Yöntemsiz* (usulsüz), yol yordam gözetmeden çalışmış da onun için. *Harabat*'ı basımevine vermeden önce divanları bir daha gözden geçirseydi o beyitlerin, mısraların çoğunun ozanlarını bulur, daha nice yanlışları düzeltmiş olurdu. "Adam sende... Kim arayacak şimdi bunları? Değer mi aramaya?" demiştir. Doğulu üşenmesi.

'Laedri' demeyince de sanki doğru mu gösteriyorlar andıkları yırların ozanlarını? *'Takrir edemem derd-i derunum, elemim var, / Allahı seversen beni söyletme gamım var'* beyti *Cevdet Efendi*'ye göre de, *Ziya Paşa*'ya göre de (*Ziya Paşa* yalnız ikinci mısraı almış) *Sultan Veled*'in... *Sultan Veled*, söyleyebilir mi o beyti? o dille yazabilir mi? Baki bile söyleyemez. 18. yüzyıldan önce yazılamaz Türkçede böyle bir beyit. *Ziya Paşa* da, *Cevdet Efendi* de bunu düşünememişler midir sanki? Gene bir "Adam sen de!" demişlerdir. Üşenip aramamışlardır.

Nereden geliyor bu üşenme? Bence bunun kökü saygısızlıktadır: Okurlara saygısızlık, kişioğluna saygısızlık. "Okuyanlar anlar mı bunu *Sultan Veled*'in yazamayacağını? Düşünmezler bile, yutarlar..." Kişioğluna saygısızlık, giderek kendi kendimize saygısızlığa varır. Okurlarınız için aramaya üşeniyorsunuz, kendiniz için arayın doğrusunu, kendinize de mi saygınız yok? Yok kendilerine saygıları, olsa doğrusunu bilmeye özenirler, kendilerine benzemek için ararlardı. Bilgiye, doğrudan doğruya bir işe yaramayacak bilgiye özenmek, kişinin kendine olan saygısından gelir.

Kişioğlu saygısı, okur saygısı daha belirmedi bu ülkenin yazarlarında. Öteki bireylerde var demiyorum, bırakıyorum onları, yalnız yazarları düşünüyorum. Yazarken kullandıkları tilciklerin anlamı üzerinde durmamaları, tümceleri gelişigüzel kurmaları, biçime aldırmamaları hep bu yüzden.

[*Tarihsiz*]

KUZGUN.– Bir yazarın, bir dörütmenin kendini büyük görmesine şaşmıyorum, hepimizde vardır o *ağdık* (kusur). Bir ağdık da sayılmaz, gereklidir, kişi kendine güvenmezse bir işe girişemez, yazar da olamaz, dörütmen de.

Hepimiz beğeniriz yaptığımızı. Yaptığımızın iyi olmadığını anlayabilmemiz için içimizde, biri yapan, biri de eleştiren, iki benliğin bulunması gerektir. Böylesine iki benlikli kişiler de pek bulunmaz. Kendimiz beğenelim yaptıklarımızı. Ona bir diyeceğim yok. Ancak, '*Kuzguna yavrusu güzel gelirmiş*' sözünü de unutmayalım. Yaptıklarımız, yazdıklarımız bizim olduğu için, bizi güzel geliyor, başkaları biz olmadıkları için bizim eksiklerimizi, güçsüzlüklerimizi daha iyi görebilirler, bunu da düşünelim.

Yazarlarımızın çoğunda, hepsinde de diyebiliriz, kendi değerlerinden *sizinlenme* (şüphelenme) yok, kendileri yazdıklarını beğendikleri için başkaları da beğensin istiyorlar. Kuzgunun yavrusunu güzel bulmasına karışamam, benim de güzel bulmamı ister, güzel bulmadığım için bana sataşırsa, iş değişir.

Bakıyorsunuz, bir yazar bir yarışmaya giriyor, yazısını kimlerin okuyup yargılayacağını biliyor. Sonra bakıyorsunuz, gönderdiği yazı beğenilmedi diye kızıyor, küplere biniyor, yeniden incelenmesini istiyor. Yazısının bir kuzgun yavrusu olabileceği bir *kıp* (an) gelmiyor usuna...

Beğenilmeyen yazı, yapıt güzel olamaz mı? beğenilenlerden üstün olamaz mı? Kim demiş olamaz diye? Anlaşılmamıştır değeri, yeniliği yüzünden anlaşılmamıştır, yargılayanların yetersizliği yüzünden anlaşılmamıştır, daha ne bileyim? bin bir *eple* (sebeple) anlaşılmamıştır. Olabilir, hepsi olabilir.

Ancak bana öyle geliyor, öyle kızan, köpüren kişinin yapıtında gerçekten bir değer olamaz. Öyle bir kimsenin kendisinden *sizini* (şüphesi) yoktur da onun için. Kendisine o denli güvenen kimse usuna ne gelirse hepsini pek önemli sayar da yazmaktan çekinmez, yapıtına gerekli özeni gösteremez.

Yapıtının beğenilivereceğini uman yazar, dörütmen, bir yenilik getirmeye de çalışmıyor demektir. Çalışsa yeniliğin çabucak anlaşılamayacağını düşünür. Öyle kimselerin yazıları, betikleri beylik görüşlerle doludur. Çabucak beğenilmeyi, alkışlan-

mayı beklemeleri de o yüzden değil midir? 'İşte çoğunlukça güzel sayılan sözler, çoğunlukça *taplanan* (kabul edilen) bütün görüşler var benim yazdığımda. Beğenmek için daha ne bekliyorsunuz?' Böyle düşünür onlar: Öğretmenin bütün söylediklerini bellemiş öğrenci gibi... Bir betik yazmanın, bir yenilik getirmenin, okulda ödev yazmaktan büsbütün başka bir iş olduğunu anlayamamışlardır.

[*Tarihsiz*]

YOLCULUK.– Eskiden atla, arabayla yola çıkarlarmış da, günlerce giderlermiş. Aylar sürdüğü de olurmuş. Biz artık katlanamıyoruz buna... Gideceğimiz yere çabuk varmak istiyoruz. Şimendifer yolculuğuna bile dayanamıyoruz. İzmir'e yirmi dokuz saatta gittim, motorlu trenle döndüm, o da on altı buçuk saat sürdü. Bunaldım doğrusu.. Atalarımızın, dedelerimizin katlandıkları uzun yolculuklara biz neden katlanamıyoruz? Uçağın bizi daha çabuk götüreceğini biliyoruz da onun için. Öyledir kişioğlu, bir kez daha çabuğu, daha kolayı buldu mu, daha dün yetindiğini, büyük bir sıkıntı saymaya başlar. Tren varken yaya, ya da atla yolculuğa çıkanlara şaşıyoruz. Uçak varken trenle gidenler de onlar gibi değil mi sanki? Doğrusunu isterseniz uçak çağında trenle, gemi ile yolculuğa çıkanlar geri kimselerdir. Geri kalmış kişi, çağının sağladığı kolaylıklardan *asılanmayan* (faydalanmayan) kişidir...

Eskiden, atla, arabayla yolculuğa çıkılan günlerde, kişiler çevrelerine bakarlar, doğanın güzelliklerine dalarlarmış. O günlerde yaşasaydım belki ben de doğa güzelliklerini severdim. Şimdi bir tat alamıyorum onlardan. Güneşin doğması, batması, suların şırıl şırıl, ya da gürül gürül akması, dağların, kırların görünüşü güzelmiş, daha nice güzellikler varmış doğada. Ne yalan söyleyeyim, biri çekmiyor, biri ilgilendirmiyor beni. Çekse, ilgilendirse bile çok sürmüyor. "Bana ne?" diyorum çabucak. Ben ancak kişioğlunun yarattığı güzelliklere ilgilenir, ancak onları severim. Kuşların ötmesini ne yapayım? Çalgı dinlerim. Dağlara, derelere bakmaktansa *bedizlere* (resimlere) bakarım, makinelere bakarım. Uygarlık günden güne kurtarıyor kişioğlunu doğadan, usun yarattığı güzelliklere ilgilendiriyor. Doğayı konu olarak almaktan bile kurtarıyor. Hani şimdi *soyut* (abstrait) be-

diz diyorlar, doğrusu pek anlamıyorum onu, tadına pek varamıyorum, gene de seviyorum onu, bizi doğadan kurtardığı için. Anlamamak benim güçsüzlüğümden, aldığım eğitimin yetersizliğinden. Anlamasam da seziyorum soyut dörütteki amacın büyüklüğünü.

[*Tarihsiz*]

BİR DERNEK.– Bayanlar bir dernek kurmuşlar. Adı *'soroptimistler'*. Önce yadırgadım bunu, biraz düşünmekle anladım: *'İyimser bacılar'* demek olacak dedim. Öyleymiş, *'soror'* Latincede *'bacı, kızkardeş'*, *'optimist'* de *'iyimser'*. Yadırgama geçtikten sonra da kızdım. Bir derneğe böyle anlaşılmaz bir ad takmanın ne yeri var? Uluslararası bir kurummuş diye adı ülkeden ülkeye değişemez mi? *'Kızılay'* da uluslararası bir kurumdur, bütün ülkelerde ayrıdır adı. *'Franc-maçonnerie'* de öyle. Biz, *öykünmeyi* (taklidi) pek sevdiğimizden, Fıransızlar gibi *'Franc-maçon'* demek istemişiz, onu da beceremeyiş *'farmason'* demişiz.

'Uluslararası' dediler mi akar sular duracak sanıyorlar. Ne demek 'uluslararası'? Fıransız, Alaman, İngiliz, İtalyan, Rus daha bilmem kim öyle diyormuş. O uluslar birbirinden büsbütün ayrı mı? Önce kaynakları bir: Hepsi de Hint-Avrupa *uyruğundan* (ırkından). Sonra ekinleri bir: Hepsi de yüzyıllar boyu Latince okumuşlar, Yunanca okumuşlar, düşünceleri o dillerle, o dillerin yapıtlarıyla yoğrulmuş. Onlar için 'soror' da, 'optimus' da büsbütün yabancı değildir. Eskiden okullarımızda Arapça, Farsça öğretildiği günlerde, Arapça, Farsça tilciklerin bize büsbütün yabancı olmadığı gibi.

Bizim şimdi 'uluslararası' dediğimiz birtakım tilcikler Yunan-Latin uygarlığına bağlı ulusların kurduğu toplulukların tilcikleridir. Biz Yunan-Latin uygarlığından, ekininden geçmemişiz, büğün biri çıkıp da *'Yunancayı, Latinceyi öğrenmeliyiz.'* dedi mi, *'Biz böyle ölü dillerle uğraşamayız, gerekmez onlar bize!'* diye tepiniriz, gene de o dillerin tilciklerini bilirmişiz, anlarmışız gibi kullanmaya kalkarız. Düşüncesizliğimizden, düşünmek istemeyişimizden.

O derneğin ya da kurumun adı 'soroptimistler' değil de 'iyimser bacılar' olsaydı, ya da başka bir Türkçe söz olsaydı bir

bakıma sevinirdim ya, gene de bir yandan kızardım. Kadınların ayrı dernekler kurmalarını anlamıyorum. Eskiden yeri vardı bunun, şimdi yok. Eskiden kadınla erkek eşit değildi, kadın birtakım işlere karışamazdı. Büğün öyle mi?..

Yoksa kadınlar, erkeklerle eşit olmak istemiyorlar mı? Gene eskiye dönmek, erkekler arasına karışmamak, örtülü gezmek, evlerde 'kafes' arkasında oturmak mı istiyorlar? Büğün birçok yerlerde, eskisi gibi örtülerine bürünmüş, ancak bir gözleri açık kadınlar gözüküyor, umacı sanırsınız... Ninelerimiz öyle yaşarlardı ya, şimdi şaşıyoruz buna, usumuz almıyor artık. Erkeklerin kurdukları derneklere girmeyip de ayrı dernekler kuran bayanlar eski yaşayışı, kaç-göçü özlüyor da ona mı dönmek istiyorlar? Ne yalan söyleyeyim, kadınların böyle ayrı dernekler kurmaları bana, devrime karşı bir davranış gibi geliyor. Bunda erkeklerin suçu da var: Derneklerde, bölemlerde, *durul* (devlet) işlerinde birçok önemli yerleri kadınlardan esirgiyorlar. Devrimi gerçekten içlerine sindiremediler de onun için. Bu durumla savaşmak gerektir.

Biliyorum, başka ülkelerde de var böyle kadın dernekleri. Onları da anlamıyorum. Onlar da birer kalanaktır, birer 'superstition'dur. 'Superstition' ne demektir: Sönmüş bir inanıştan, geçmiş bir yaşayıştan kalma, artık yeri olmayan bir inanç, bir töre. Kadın dernekleri de, kadınla erkeğin eşit sayılmadıkları günlerden kalmadır, büğünkü toplumda artık yerleri yoktur onların, olmamalıdır.

Toplum yaşayışında kadınla erkek arasında bir ayrım görmediğim, kadının erkekten aşağı sayılmasına, o eski düşünüşe katlanamadığım için doğru bulmuyorum kadın dernekleri kurulmasını.

[*Tarihsiz*]

KOLAYLIK.– Biliyorum, bir işin iyi, ya da güzel olması, güçlükten de gelmez, kolaylıktan da gelmez. Nice büyük, ölmez yapıtlar vardır, çabucak, kolayca konulmuştur ortaya, sanırsınız ki *yapmanları* (auteur'leri) oynar gibi yaratmıştır onları. Olabilir. Güzellik sıkıntıdan doğar diyemeyiz.

Ne var ki bunu gençlere duyurmaya gelmiyor. Bırakıveriyorlar kendilerini *esine* (ilhama). Kolaycacık yazıyor, sonra da o

kolaylık yüzünden kendi kendilerini *tanıklıyorlar* (hayran oluyorlar). Değil mi ya! bir oturuşta güzel bir yapıt çıkarıvermişler, güven geliyor içlerine, koltukları kabarıyor. *Öke* (dâhi) diye bakıyorlar artık kendilerine. *Nereden* belli yaptıklarının güzel olduğu? Sormayın orasını! belli işte. Siz sezemiyorsanız o güzelliği, kendi anlayışsızlığınızdandır...

Yalnız kendilerine değil, arkadaşlarına, çevrelerindekilere de birer öke diye bakıyorlar. Kendi yaptıklarına benzediği için onların yaptıklarını da kolayca anlayıp beğeniyor, övüyorlar.

Diyelim ki *esin* (ilham) vardır, bir kimse doğuştan getirebilir güzellikler yaratma gücünü. Tanrı vergisi deyin, doğa vergisi deyin, nite isterseniz öyle deyin... O kimse, çalışmadan, sıkıntı çekmeden en büyük güzellikleri çıkarıveriyor ortaya. İçinden doğuyor da onun için... Tutalım ki böyle de olabilir. Ne var bunda övünülecek? Ortaya konulan yapıt, iyi bakarsanız, onun sayılmaz ki! Kendisinin bir emeği olmamış onda. O ancak içini dinlemiş, içinde gizli bir Tanrı söylemiş ona, o da işittiğini yazmış. Ona ne bundan? Kendisinin bir emeği olmamış ki! Bir piyangoda büyük ödülü kazanırsanız, bunu kendi usunuzdan bilebilir misiniz? Öyle düşmüş. Sevinebilirsiniz ya, iyi sayıyı aldığınız için övünemezsiniz, onun iyi olmasında sizin bir payınız yoktur. Esinle yazacağınız güzel, ölmez yapıtta da sizin bir payınız yoktur, siz ancak bir aracı olmuşsunuz, onun güzel olmasından da, olmamasından da sorumlu değilsiniz.

Bunun için dörütmen çekinmelidir kolaylıktan. Çalışarak, uğraşarak, güçlük çekerek yaratmaya katlanmalıdır. Kendine güveni olmasın demiyorum, ancak kendinden *sizinlenmeyi* (şüphe etmeyi) de bilmelidir. Bütün büyük işler, büyük yapıtlar eleştirme gücünün ürünleridir: Kişinin kendi kendini eleştirme gözünden geçirebilmesinin ürünleri. Eleştirme olmayan yerde seçme olmaz, seçme olmayan yerde de güzellik yaratılamaz.

Yaratıcının kolaylıktan kaçınması yetmez, okurun da kaçınması gerektir. Bir yapıtın güzelliğini çabucak, kolayca anlıyor musunuz? bilin ki yeni değildir o, eskiye bir nen katmıyor, size ancak alıştığınızı, eskiden beri bildiğinizi getiriyor. Yalandır onun güzelliği. Siz de uğraşmaksızın, kolayca, çabucak anlamakla yetiniyorsanız, bilin ki dörütü gerçekten seven bir kimse değilsiniz, ancak gönül eğlendirmeyi arıyorsunuz.

[*Tarihsiz*]

ORTAÇAĞ.– Aristoteles'e dil uzatacak değilim, bilirim büyük bir düşünür olduğunu. Kendinden önce söylenenlerle, yerleşmiş inançlar, kanılarla yetinmemiş, kendisi düşünmüş, birtakım doğruları bulmuş...

Ne var ki ortaçağ, onun bütün dediklerini doğru sayıp araştırmayı bırakmayıp, yalnız onun bildiklerini öğrenmekle yetinmiş. *Aristoteles*'e büyük bir düşünür diye bakmamış, onun gittiği yoldan gitmemiş, yeni araştırıcıları, özgür düşünürleri *Aristoteles* adına vurmaya kalkmış. Böylece *Aristoteles*, özgür düşüncenin atası, bağnazların elinde, araştırmaları durduran bir ad, ilerlemenin karşısına dikilen bir engel olmuş.

Ortaçağ *bağnazları* (mutaassıpları) bilim adına konuşurlar. Okulda öğrenmişler bilimi. Okulun dışında bir bilim olamaz, *Aristoteles*'te bulunmayan bir doğru olamaz. *Aristoteles*, bir de göğün bildikleri... Kişioğlunun ilerlemesi böyle yüzyıllarca durdurulmuş. Biz ortaçağ düşünüşünden kurtulabildik mi? Sanmıyorum. Bakın, nice kimseler görüyorsunuz, bilim adına konuşuyor, bilim adına kesip atıyor, birtakım araştırmaları bilim adına durdurmaya kalkıyorlar. İşte bu, ortaçağın niteliğidir.

Ortaçağ bağnazı bilim adına konuştuğu için, karşısındakilere sövmekten de çekinmez. Neden çekinsin? Biliyor doğruyu, okulda öğrenmiş bilimi, bütünü ile bellemiş, kendi bildiğinin dışında olan yanlıştır, yalandır. Yanlışa, yalana var gücüyle saldırmasın mı?.. Büğünün bağnazları da öyle: Onların da bağlandıkları bir baş-önüt bir hace-i evvel, bir *Aristoteles* var, onun öğretisinde bulunmayana yanlış diye, yalan diye bakıyor, saldırıyor, sövüyorlar. *Sizin* (şüphe) yok onlarda, sizinleme yok, sizinleme olmayınca da araştırma yok. Düşünmüyorlar, kendi kendilerine düşünmüyorlar, kendilerine öğretileni bellemekle yetiniyorlar. Bir dediklerine takıldınız mı, şaşıyorlar "Biz bilim adına konuşuyoruz, bilim karşısında sizin olur mu? bilim karşısında sizinlenmenin ne yeri var?" diyor, başlıyorlar sövmeye.

Kimler için söylüyorum bunu? Sağcılar için mi? solcular için mi? Hepsi için söylüyorum. Sağcılarla solculara ayrı ayrı kimseler diye bakmıyorum ki? Hepsi de ortaçağ kişileri, hepsi de bir önüte bağlı, hepsi de bağnaz, hepsi de özgür düşüncenin

yağısı (düşmanı), sağdan sola, soldan sağa kolayca geçivermeleri de bu yüzden değil mi?

[*Tarihsiz*]

ÖYKÜ.– Yaşlandığımdan olacak, yeni yırların çoğundan bir tat alamıyorum. Geçirmişim artık yırı sevmek günlerini... Sevebilsem, eskisi gibi sevebilsem yırı, büğünkü ozanların söylediklerini anlamaya çalışır, aralarındaki ayrımları da ola ki sezerdim. Şimdi hepsinin de yazdıkları bir gibi geliyor bana. Benzemek değil, biri ne söylerse öteki de onu söylüyor. Doğrusu öyle olmasa gerek: Yeni ozanların hepsinde de ayrı bir kişilik, hepsinin yazdıklarında da bir başkalık, bir yenilik vardır. Ne yapayım ki ben göremiyorum, duyamıyorum onu. Arıyorum da bulamıyor muyum? Arayan neyi bulamaz ki? Aramıyorum, aramıyorum. İçimden gelmiyor aramak. "Aşk olmayınca meşk olmaz" derler, bende de sevgi yok ki çabalayım da bulayım, buldum sanarak kendi kendime yaratayım o aradığımı.

Yeni yırlar gibi yeni öyküleri de okuyamıyorum. Gene yaşlılığımdan. Ben eski biçim öykülere alışmışım, okuduğum öyküde bir olay, anlatılmaya değer bir olay, bir başlangıç, bir son olsun istiyorum. Büğünkü öykülerin çoğunda yok öyle nenler. Sanırsınız ki yazar hep kendi içini dinliyor, *izlenimlerini* (intibalarını) anlatıyor bize. Bir olay olmadığı gibi kişiler de yok öykülerde. Çoğu *düz-eyitle* (nesirle) yazılmış birer yıra benziyor. Hani eskiden 'mensur şiir' derdik. İşte öyle. Düz-eyitle yazılmış yırları da severim, ancak yazar bunları bana birer öykü diye sunmamalıdır. Öykü dendi mi, benim öyküde bir aradığım var, onu göremeyince şaşırıyorum, sinirleniyorum. "Anlayamıyorum ben bunu!" diyerek bırakıyorum elimden.

Ne yalan söyleyeyim? bana öyle geliyor ki, genç yazarlarımızın çoğunda *kurma gücü* (hayal kuvveti) yok da onun için birtakım olaylar, gerçeğe benzer olaylar uydurmayıp, öykü diye izlenimlerini, birtakım düşünlerini anlatmakla yetiniyorlar. Kendi içlerinden çıkamadıkları için kendilerinden ayrı kişiler yaratamıyorlar.

Kurma gücü, görebilir kimselere vergidir. Bir kişi önce gerçeği görecek, gerçeği kavrayacak ki kendi içinde de bir acun yaratsın, o acunun kişilerinin yaşamlarını görüp bize anlatabilsin.

Bizim genç yazarlarımız göremiyorlar çevrelerini. Gördüklerini sanıyorlar ya, aldanıyorlar, ancak kendilerine gösterilmiş, belletilmiş olanı görüyorlar. İçlerinden bir bölüğünün hep köylüyü, köylünün sıkıntısını, yoksulluğunu anlatmaları da bu yüzden. Köy diye, köylü diye bir konu var ortada, o konularda söylenecek olanlar da belli. Öğrenmişler, bellemişler onları, ısıtıp ısıtıp, daha doğrusu ısıtmayı da gerekli bulmaksızın sürüyorlar önümüze. Bunun için de çoğunun öykü diye yazdıkları okul çocuklarının ödevlerini andırıyor.

Bilmem doğru mu bu dediklerim? Ben böyle gördüğüm için böyle söylüyorum. Ancak, dedim ya, benim böyle görüşüm yaşlanmış, anlama gücümü yitirmiş olduğumdan değil midir? Bunu düşünüyorum da büğünkü gençlerin yırlarını da, öykülerini de okumuyorum. Okuyup anlamamaktan, aralarındaki ayrımları görmemekten, hepsinin getirdiği yeniliği sezememekten ise okumamak daha iyi değil mi?

[*Tarihsiz*]

USTA.– Söylemişimdir ya gene söyleyeyim, gençlerin bana "usta" demelerine pek kızıyorum. "Ataç Usta..." Bunu eğlenmek için söyleyenlere bir diyeceğim yok, onlarla birlikte ben de gülebilirim. Ötekilere, beni beğendiklerini, benden bir nen öğrendiklerini sanarak söyleyenlere kızıyorum.

Neden? Bu 'usta' sözünde 'Ataç Usta' sözünde bir senli benlilik, bir yüz göz olma, bir 'lâubalilik' var da onun için. Bunları sevmediğimi, bunlardan kaçındığımı kaç kez yazdım. Benim yazılarımı gerçekten beğenip de okusalar, anlayarak okusalar yazdıklarımı, benim böyle davranışları sevmediğimi de bilirlerdi. Okumuyorlar mı? Okuyanlar da var içlerinde, anlamıyorlar ki okuduklarını!.. Bir yol bellemişler *özdenlik* (samimiyet) iyi bir nendir diye, özdenliğin de senli benli, yüz göz olmak olduğunu sanıyorlar, benim de böyle davranışları beğeneceğimi sanıyorlar. İçlerinde, daha ikinci konuşmamızda, bana "sen" diyenler de çıkıyor.

Hani birbirleriyle "Ahmet ağabey... Mehmet ağabey..." diye konuşan gençler var, işte onlar. Düşünmedikleri, bir kişilikleri olmadığı için birbirleriyle çabucak senli benli oluyorlar, görünüşte bir gönüldeşlik, 'dostluk' kuruyorlar, gerçek değil o gö-

nüldeşlik, gerçekten bir görüş, düşünüş birliğine, bir anlaşmaya dayanmıyor, doğrusunu isterseniz, kişiliksizlikten doğuyor. Bunun için de çabucak yıkılıyor o gönüldeşlik, bakıyorsunuz, birbirlerine "ağabey", "kardeş" diyen o delikanlılar, birbirlerine *yağı* (düşman) kesilmiş.

Bizim geleneğimizde varmış böyle davranışlar, köylülerimiz 'sen' yerine 'siz' demeyi bilmezmiş... Geleneğin iyi olmayanını da mı sürdüreceğiz? Aydınların köylü olmadığını daha anlamayacak mıyız?

[*Tarihsiz*]

BİR.– Bay *Abdülhak Şinasi Hisar*'ın *Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde...* adlı seçmeler betiğini okuyalı beri eski sevgi gene uyandı içimde, günlerdir *Ziya Paşa*'nın *Harabat*'ını, *Müntehabat-i Mir Nazif*'i, *Recaizade Cevdet Efendi*'nin *Nevadir-ül Âsâr*'ını karıştırıyorum, yıllar oldu, ben de öyle bir betik yapmak isterdim, gene o tutkuya mı düşeceğim nedir?

Biliyorum ki anlarım elimden gelmeyeceğini de uslanırım... Uslanırım ya, şimdi şöyle diyorum kendi kendime: "Bütün divanları okumadım, peki, kim okumuş onların hepsini?.. Eski yırımızı iyi bilmem. Arapçam büsbütün yoktur. Farsçayı çok güç anlarım, bu yüzden eski ozanlarımızın birçok yırlarını kolayca anlayamam. Peki, eski yırımızı benim gibi bilmeyenler çok. Niceleri var ki benim divan yırını iyi bildiğimi sanıyorlar, kendileri büsbütün bilmedikleri için. Kimi de benim beğenime güveniyor. Demek ben bütün eksiklerime, bütün bilisizliğime *tapa* (rağmen) bir seçme yırlar betiği çıkarsam, çok kimselerin işine yarayabilir. Bay *Hisar*'ınkinden iyi olmazmış. Olmasın. Ondan başka olur. Onun beğenmediği için, unuttuğu için, ya da bilmediği için nice sevgi *üycükleri* (beyitleri) var, kimini çok güzel buluyorum ben, onları alırım, benim gibi beğenecekler bulunur onları..."

Bir Fıransız ozanı, "En iyi seçmeler betiği, kişinin kendi yaptığı betiktir." demiş. Ben de severim kendi yapacağım betiği. İçinde en güzel bulduğum yırları, üycükleri alırım. Onları benim beğendiğimi görenler de sevebilir. Öyledir sevgi: Kişiden kişiye geçer... Bakarsınız, artık unutulmuş birçok üycükler, benim betiğimle yeni bir yaşama kavuşmuş olur, gene dillerde do-

laşır. Eski ozanlarımıza dokunmuş olur böylelikle. Ben bir ozan değilim, çok da üzülürüm bir ozan olamadığıma. Beğendiğim yırları unutulmaktan kurtarmakla o üzüntümü biraz olsun avutmuş olmaz mıyım?

Şu da var: *Yahya* Bey,'*Kâşki sevdiğimi sevse bütün halk-ı cihan; / Sözümüz cümle heman kıssa-i canan olsa*' demiş. Kişi sevdiğini başkalarının da sevmesini gerçekten ister mi? bilmem onu. Kıskançlığı ne yapıyor *Yahya* Bey? Sevgilisine bir bakan olsa o da öfkelenmez miydi? Onun dediği sevgili doğru olmasa bile yır için, bütün dörüt yapıtları için doğrudur. Beğendiğimiz güzel bir yapıtı, bizimle birlikte başkalarının da bilip beğenmesini isteriz. Ben de sevdiğim yırları yaymak isterim. Benden başka bilen yok mu onları? Dedim ya, çok. Onlar benden de iyi bilirler. Gene de bilmeyenler var. Benden iyi bilenler de "İyi etmiş bunları betiğine aldığına, bilmeyenlere tanıtır." derler. Bu da benim için bir ödül olmaz mı?

Böyle diyorum kendi kendime. Bu kendi kendime dediklerimi yazmakla, yapacağım seçmeler betiğinin önsözünü de yazmış oldum. 'İş kaldı üç nalla bir ata'...

Yapacak mıyım o betiği, bilmiyorum. Daha doğrusu yapamayacağımı pek iyi biliyorum. Gene de yapabilecekmişim gibi uğraşmakta bir tat duyuyorum.

Harabat'ın ikinci bölümünü, gazellerden alınma üycükler bölümünü şimdiye dek kaç kez okudum! Eskiden beğendiğim üycüklerde şimdi bir tat bulamıyorum, buna karşılık eskiden beğenmediklerim de şimdi bana bir güzel gözüküyor. Öyledir yırlar: Gün olur beğenir, gün olur beğenmezsiniz. Kişinin düşünceleri, kanıları gibi beğenisi de günden güne değişir. Bunun içindir ki bir kimseye "en beğendiğiniz yır, en beğendiğiniz üycük hangisidir?" diye sormak doğru değildir, gününe bakar, saatına bakar. Bana büğün sorsanız, öyle sanıyorum, *Azmi*'nin '*Üftâdeler ayağına düşmüş dizin dizin. / Düşmüş yüzüne zülf-i perişan bölük bölük*' üycüğünü gösterebilirim. Türkçenin en güzel üycüğü olduğuna gerçekten inandığım için mi? Yoo! ne var ki benim için büğün yeni bu, *Harabat*'ta kaç kez okumuştum da güzelliğini anlayamamışım, tadına erememişim. Büğünü beklemişim ona vurulmak için. *Nefi*'nin '*Zülfü bir âşüftedir kim râz-*

gâra nâz eder' köğüğünü (mısrağını) de gösterebilirim. Ona da yeni vuruldum da onun için...

Bir de eleştirmenden kesin kurallara, ilkelere göre yargılamasını isterler. Oysa yırı sevmenin en büyük tadı, kişinin kendini günün getirdiklerine bırakmasındadır. Yarın bana bilmediğim bir tat getirmeyecekse, neden bekleyeyim yarını?

Biliyorum o seçmeler betiğini yapmayacağımı. Bitirdiğim gün, o betiğe aldıklarımdan çok daha güzel yırlar bulacağım, bilmediğim güzelliklere vurulacağım umudu uyanır içimde.

Gene de o betiği yapacakmışım gibi divanları, seçmeleri karıştıracağım. En büyük tat güzelliği aramakta, onunla karşılaşınca anlayıp vurulacağımızı ummaktadır da onun için.

[*Tarihsiz*]

GÜL-DESTE.– *Varlık* okurlarından Bay *Sıtkı Salih Gör* sormuş: "Antoloji kelimesi yerine eski de olsa Türkçe karşılığı olan '*gül-deste*'yi kullanmak daha doğru olmaz mı?" Dergi şöyle yanıtlıyor bu soruyu: '*Gül-deste sözü antoloji sözünün Türkçe değil Farsça karşılığıdır. Yerleşmiş Fransızca bir söz yerine yadırganacak Farsça bir söz koymakla ne kazanırız*?'

'*Güldeste*' bize 'antoloji' gibi yabancı mıdır? Doğru, biz *gül*'ü de, *deste*'yi de Farsçadan almışız, öyle ya, bu sözler yayılmış, büğün *gül*'ün de, *deste*'nin de ne demek olduğunu hepimiz biliriz, bunun için de '*gül-deste*'yi yadırgamayız. '*Antoloji*' için öyle değil, o bize büsbütün yabancı. Dilimizin uyum kurallarına da aykırı: Üç kalın sesliden sonra bir ince sesli. Biz Yunancanın '*çiçek*' demek olan '*anthos*' sözünü, '*seçmek*' demek olan '*legein*' sözünü ulusça bilir miyiz?

"*Yerleşmiş Fıransızca bir söz...*" Gerçekten yerleşmiş midir bu '*antoloji*' sözü? Onu, bir avuç 'aydın'dan başka kim kullanıyor? Çoğu da gerçekten birer 'aydın' değil onu kullananların. Bir gün bir yazarımız beni *uzak-konuşurla* (téléphone'la) aradı: '*Sizinle bir mülâkat yapacağım, önce bir gazeteye vereceğim, sonra daha başka mülâkatlarla beraber antoloji şeklinde neşredeceğim.*' buyurdu. Böyle konuşan bir kişiye 'aydın' değil, 'yarı-aydın' bile denemez. Birtakım tilcikleri gelişigüzel sıralayıveren, ne dediğini düşünmez bir kişi... '*Antoloji*' diyenlerin çoğu öyle değil mi?

Gül-deste mi diyelim? Ben öz Türkçeciyim, onun yerine Türkçe bir tilcik kullanmayı *yeğlerim* (tercih ederim). Ancak 'Antoloji mi, gül-deste mi?' derlerse, *durunsamam*, (tereddüt etmem) ikincisini isterim. Onu ilk duyduğumuzda bile yadırgamayız. Ne demek olduğunu da çabucak anlarız.

Neden '*antoloji*' diyorlar? Bence, düşünmediklerinden, Firenkçe tilcikleri ağızdan kapma öğrenip söylemeyi bir bilginlik, bir incelik saydıkları için.

[*Tarihsiz*]

BİLGİNCE.– *Cahit Sıtkı Tarancı* öldükten sonra birkaç övgü yazısı yazıldı. Bunlarda 'Büyük şair' denilmiş. Bay *Abidin Mümtaz Kısakürek* de dayanamamış buna, *Türk Sanatı* dergisinde sesini yükseltiyor. Neler, neler söylüyor! Bir yerini o yazının, olduğu gibi alıyorum:

'Evet, bu yazıları dikkatle okuyan ve sanattan anlayan bir fikir adamı, her şeyden evvel şuna inanır ki: Bu yazıların çoğu, hükümlerinde şahsiyet bulmuş, enfüsî görüşlerin gizli maksatlarından uzak, günün sanat değerlerini, kıymet hükümlerini bilen adamlarının fikir mahsulü değildir. Bu yazılar, *Cahit Sıtkı*'nın ölümü bahanesiyle şahsını, şairliğini bir koz olarak kullanan fırsat düşkünlerinin, ortaya çıkardığı şuursuz bir cereyanın umumî bir havasıdır. Birçok kimseler de, istikrar bulmuş bir fikir dinamizmi içinde değil, külçe halinde bir dimağın irili ufaklı Neronlarından çıkmış hükümlerle bu yolun, birer fedakâr yolcusu olmuşlardır.'

Çok güzel sözler, değil mi? Hele 'istikrar bulmuş bir fikir dinamizmi,' sözüne bayıldım! Belli ki Bay *Abidin Mümtaz Kısakürek* 'istikrar' derken de, 'dinamizm' derken de ne dediğini iyice biliyor.

Cahit Sıtkı Tarancı iyi bir ozan değilmiş, Bay *A. M. Kısakürek* onun eksiğini de söylüyor: 'Eğer o, Rembo, Bodler, Malerme gibi birkaç şairin tesirinden yakasını kurtarabilseydi, şiiriyetin icabettirdiği şairlik şahsiyetine kavuşabilirdi.'

Cahit Sıtkı Tarancı için yazılanlar 'doğrudan doğruya menfaat için açılmış şuursuz bir cereyan havasının letarjisinden başka bir şey değil'miş.

Türk Sanatı dergisi, kendisine yır gönderen genç ozanlara daha özenle, düşünerek çalışmalarını öğütlüyor, çok iyi ediyor. 'Şiir her şeyden önce bir düşünce ürünüdür.' diyor, bu da çok iyi. Yır bir düşünce ürünüdür de *düz-eyit* (nesir) düşünce ürünü değil midir? Bir eleştirmen de kullandığı tilciklerin anlamını düşünüp ona göre yazmakla yükümlü değil midir? *Türk Sanatı*, genç ozanlara verdiği öğütlerden, kurucusu Bay *Abidin Mümtaz Kısakürek*'in de asılanmasını sağlamaya çalışsa iyi etmez mi? O bilgin kişinin ne dediğini ben pek anlayamadım, sorayım, dergiyi çıkaranlar bütün o 'istikrar bulmuş dinamizm' gibi, 'irili ufaklı Neronlar' gibi, 'şuursuz bir cereyan havasının letarjisi' gibi derin sözleri anlıyorlar mı?

[*Tarihsiz*]

GÜNTEKİN.– *Reşat Nuri Gültekin*'in ölümüne çok yandım. Öyle sık görüştüğüm kimselerden değildi, aramazdık birbirimizi, ancak buluştuğumuzda konuşurduk, şimdi üzülüyorum kendisiyle az konuşmuş olmama: İyi, anlayışlı bir kişiydi. Pek dinlemezdi karşısındakini, kendisi söylemek isterdi. Gene de kendisine çok nenler anlatabildiğinizi sanırdınız, öyle bir duygu uyandırırdı içinizde.

Benzemezdik birbirimize: Ayrı ayrı yazarların etkileriyle yetişmiştik. Ben onun okuduklarını okumamıştım, o da benim okuduklarımı. Büsbütün olmaz olur mu? İkimizin de okuduğumuz betikler vardı, ancak onları da başka başka bakımlardan beğenir, severdik. Şimdi düşünüyorum da şöyle diyorum kendi kendime: "Onu bana benzemediği için severdim ben, bana yabancı olur, bilmediğim bir acunu sezdirirdi de onun için..." İster miydim onun acununa girmeyi? sanmıyorum. Ancak o, bize yabancı acunların, girmek istemediğimiz acunların da bir gerçekliği, bir güzelliği olabileceğini duyururdu bize.

Romanlarının bir ikisini okudum. İçlerinde biri vardır, yanılmıyorsam *Gökyüzü*'dür adı. En iyisi odur bence. Sağlam bir konusu vardır: Düşünce alanında, yeniliğe özenmiş, yaşlandıkça sanki bir korkuya tutularak eskiye dönmüş, gene de gençliğindeki özgürlüğün özlemini çeken bir kişinin son yılları. Buna da karışık bir serüvenin öyküsünü karıştırmıştır. Öteki yapıtları

hep duygu üzerine kurulmuştur. Ben de duygu yazınını bir türlü sevemedim.

Çalıkuşu bilmem büğün de eskisi gibi okunuyor mu? Bizim gençliğimizde çok okunurdu. *Reşat Nuri Güntekin*, o romanı ile büyük iyilik etti bu topluma. Nice kimseleri okumaya alıştırdı. Türk toplumunda okumanın gelişmesini, genişlemesini inceleyecek olan *uza-bilikçi* (tarihçi) o roman üzerinde uzun uzun durmalıdır. Bir yapıtın öyle karşılanması *epsiz* (sebepsiz) olamaz: Toplumun bir dileğini karşılıyor demektir. Neydi o yıllarda toplumun istediği? Bana öyle geliyor, *Çalıkuşu*'nu bu bakımdan incelerken, yalnız konusu üzerinde durmak yetmez. Birbirini seven iki gencin kavuşmakta güçlüklere uğramaları, 'duygulu' okurları hep ilgilendirmiştir, bundan sonra da ilgilendirecektir. Çoktur bu konuyu işleyen romanlar. *Çalıkuşu*, hepsini unutturarak neden birdenbire sardı okurları? Feride, epeyce dolaşır ülkeyi. *Yenilgi* (mağlubiyet) günlerinde olduğumuz için, yurt sevgisi daha ısılı idi içimizde, o günlerde, örneğin, bir 'İzmir' demek yetiyordu bizi duygulandırmaya. *Çalıkuşu*, Türk romanının İstanbul'da kalmayıp bütün yurda yayılmasının başlangıcıdır. *R. N. Güntekin*'in o yapıtı bize ülkeyi anlatabildi mi? Anlatamamış da olsa adını andı.

Bunda, sonra, dilinin de büyük etkisi oldu sevilmesinde. Yalnız duyguya dayanmıyordu o roman, duyguyu konuşma diliyle, gündelik dilimizle işliyordu. *Reşat Nuri Güntekin*, konuşma dilimizle uzun uzun yazılar, öyküler yazılabileceğini ilk göstermiş olanlardandır. *Çalıkuşu*, *Halit Ziya Uşaklıgil*'in, *Hüseyin Rahmi Gürpınar*'ın dilinden konuşma diline geçiveren ilk betiklerdendir.

Çalıkuşu da, *Reşat Nuri Güntekin*'in öteki yapıtları da eskiyecektir, şimdiden eskimiştir diyebiliriz. Ancak, Türk yazınında dilimizin yenileşmesinde büyük önemi vardır, bir dönüm yeridir. Büğün yazanlar, yarın yetişecek olanlar, ona, *Reşat Nuri Güntekin*'e neler borçlu olduklarını unutmamalıdır. Kendi yaratmadı o yenileşmeyi, başlamıştı o yenileşme akımı, çoktan başlamıştı. Olsun. *Reşat Nuri Güntekin*, kendisini yetiştirmiş olan o akımı en çok yaymış, *utkusunu* (zaferini) sağlamış olanlardandır.

[*Tarihsiz*]

YARTIŞI.– Ankara Bilim-yurdu *Sağınlık* (Tıp) Kolu öğrencileri ile *Tüze* (Hukuk) Kolu öğrencileri arasında açık bir tartışı yapılacakmış. Adına '*münazara*' diyorlar. '*Tartışı*' ya da '*tartışma*' derler mi? Arapça bir tilcik kullanacaklar ki güzel olsun, bilgince olsun! Okullarında Arapça öğretilmeyen bir toplumda böyle Arapça bilim sözleri kullanmanın ne denli gülünç olduğunu bir türlü anlayamıyorlar. Böyle Arapça tilcikler kullanmakta direnenler, Türk okullarında Arapçanın artık öğretilmediğini bilmiyorlar mı yoksa? Biliyorlar ya, tilciklerin kökünü mökünü aradıkları yok, çocuklarımızın birtakım tilcikleri *kakavanlar* (papağanlar) gibi bellemelerini istiyorlar. Eh! Bilim erlerine yakışan da budur...

Tartışmanın konusu da güzel! '*Kişioğlu için sağınlık mı daha yararlıdır, tüzecilik mi?*' Bu soruyu kim uydurmuş, bilmek isterdim. Saçmasapan söz söylemekte büyük yetisi olduğu belli! 'Sağınlık mı yararlı, tüzecilik mi?'

Doğru söylüyorum, önce gülemedim, ürperdim bu soruyu duyunca. Bunun saçmalığı üzerinde söz söylemeye de değmez.

Bu tartışmalar, gençlerimiz herhangi bir görüşü savunmaya alışsınlar diye yapılıyormuş. Düşündüklerinin, dediklerinin doğru olup olmadığına değil, tartışma güçlerine bakılacak, değerleri ona göre yargılanacak... İstenilen yöne sürüklenebilecek, kanılarını gününe göre değiştirecek gençler işte böyle yetiştirilir.

Böyle bir tartışıda yenilenlere de acırım, yenenlere de. Onları yargılayanlara da acırım.

[*Tarihsiz*]

BULGU.– Eskilerin, kocamış kişilerin öğütleri, yargıları batar bize gençliğimizde, sinirimize dokunur. Öyle ki, onların dediklerinin büsbütün tersini yapmaya kalkarız. Gün gelir, biz de yaşlanır, anlarız onların sözlerindeki doğruluğu...

Olsun. Gene de gençler dinlememelidir yaşlıların öğütlerini. Başkalarından öğrenilmiş bir doğrunun ne yararlığı olur kişioğluna? Birtakım yanlışlardan korurmuş... Yanlışı denemeyen doğrunun değerini anlar mı? Önemli olan, doğruyu öğrenmek

değil, doğruya kendi kendimize ermek, doğruyu *bulgulamaktır* (keşfetmektir).

"Şu kişioğlu da ne şaşılacak varlık: Yazın sıcaktan yakınır, kışın soğuktan..." Bunun gibi 'bayağı' bir doğruyu küçük bir çocuğun, dört beş yaşındaki bir çocuğun ağzından duydunuz mu? Duymamışsanız, düşünemiyorsanız bunu, doğruları, hepimizin bildiğimiz doğruları bir de kendi kendimize bulmanın verdiği gönül sevincini anlayamazsınız.

Gençlere yol gösterelim ki işleri kolaylaşsın, varacakları yere daha çabuk varsınlar... Öyle mi sanırsınız? Unutmayın ki yol göstereyim derken çoğu, araştırma güçlerini yitirtiriz, onlara yardım edeceğiz diye alıklaştırırız.

Bunun içindir ki severim dik başlı gençleri, öğüt dinlememelerini, kendi kendilerine aramalarını isterim.

[*Tarihsiz*]

BUDUN DÖRÜTÜ.– *Budun* (halk) yırlarını toplayanlara, inceleyenlere bir diyeceğim yok. Bilgin kişinin, toplumbilimcinin boynunun borcudur bu. Budun yazınında güzellikler bulunduğunu da yadsımıyorum, güçlü bir dörütmen onlardan asılanabilir, yaratacağı yapıtta onları da birer *öğe* (unsur) diye kullanabilir.

Ancak budun dörütünü övüp de aydınlar dörütünü aşağı görmeyi anlamıyorum. "*Baki, Nefi* bizim değildir, *Summani* bizimdir, *Dertli* bizimdir, köy türküleri bizimdir." dediler mi, ona tutuluyorum, onu usum almıyor. Bir toplumun, aydınlarıyla değil de bilisizleriyle övünmeye kalkmasını doğru bulmuyorum.

Bunu neden yapıyorlar, onu da bilmiyorum. Kolaydır kişinin kendini budunun, bilisizlerin duygularına bırakması. "Fatma kız testiyi aldı suya gitti. Fatma kız testiyi aldı, sudan geldi" diye yırlar yazıp da budun türkülerine benziyor, demek güzeldir diye boyuna söylenmiş sözleri bırakıp, yaşadığımız çağın istediği güzelliği bulmaya çalışmak güçtür. Aydın olmaya, öğrenmeye özenmek, bir çabayı gerektirir. "Budun dörütü... Budun dörütü..." diye tutturanlar işte o çabadan kaçınıyor, çevrelerindekilerin de kaçınmasını istiyor. Çevrelerindekiler o çabayı gös-

terince, kendi kendilerinin değersiz olduğu anlaşılacak da onun için.

[*Tarihsiz*]

HANGİSİ YARARLI.– Bilim-yurdunun *Tüze* (hukuk) Kolu öğrencileri *Sağınlık* (tıp) Kolu öğrencileriyle tartışmada kazanmışlar. Tartışılan konu da şu: '*Kişioğluna tüze mi daha yararlıdır, sağınlık mı?*' Değil mi ki tüze daha yararlı, bütün gençlerimiz sağınlığı mağınlığı bıraksınlar da yargıç olsunlar, *özge-ağzı* (avukat) olsunlar...

Böyle saçma bir tartışmada tüzecilerin savını beğenenler için bir *kıyın* (ceza) biçmeli: *Sayrı* (hasta) düştüler mi, bir sağın bile gitmemeli onlara bakmaya. Tüze kurtarsın onları acılar çekmekten, ölümden...

Biliyorum, savın özüne önem vermiyorlar da nite savunulduğuna ilgileniyorlarmış. Öyle olunca yanlışın, örneğin 'İki iki daha beş eder.' gibi bir savın da savunulmasını iyi karşılayacaklar, öyle bir savı ileri sürenleri de bir tartışıda kazandırabilecekler. İstedikleri dil-ebeliğine alıştırmak, belli bir kanıya bağlanmayıp doğru yanlış bütün düşünceleri savunacak, türlü kılıklara girecek gençler yetiştirmek.

Eskiden de söyledim, gene söylüyorum: Bu türlü tartışıları kim uydurduysa bence *ak-töreden* (ahlâktan) büsbütün yoksun bir kişidir.

Hangisi daha yararlı?.. İkisi de gerek bir toplum için, demek ikisi de yararlı, ikisinden de geçilmez bir toplumda. Bir atasözü vardır: 'Allah kimseyi hekimsiz, hâkimsiz yere düşürmesin.'

Hepsi bir yana, atasözünü ansalar da "Böyle saçma tartışı olmaz, başka bir konu bulun kendinize!" deselerdi. Yoo! kuzu kuzu gitmişler yargıcılığa, kişioğlu için tüzenin sağınlıktan yararlı olduğunu *taplamışlar* (kabul etmişler). İnanmışlar mı bu yargılarına? İnanmak yok işin içinde. Dedim ya! Aradıkları dil-ebeliği.

[*Tarihsiz*]

KURNAZLIK.– Sevmem kurnazları, kurnazlığı us sayanlardan tiksinirim. Kişioğlunun usu kurnazlığı yendikten sonra

başlar. Onu kendi içinde yenmesi, ondan silkinip kurtulması gerektir.

Us doğruyu arar. Aldanabilir, aldatmaya kalkmaz. Aldandığını, yanıldığını anlayınca da durmaz, bildirir bunu. Usuna değer veren, usça üstün olan kişinin ereği, istediği, kendini alkışlattırmak değil, aradığını bulmaktır. Aldanmış, yanılmışsa, aradığını bulamamış demektir, bunu neden söylemesin? Söylememesi, başkalarına karşı da, kendine karşı da eğrilik olur. Us ise eğrilikten kaçar, yalandan kaçar.

Kurnaz aldatmaya çalışır. Doğruyu değil, ancak çıkarını arar. Bunun için yalandan kaçınmaz. Yalan onun başarıya ermek için başlıca aracı, başlıca *savutudur* (silâhıdır), karşısındakini bir yalanla kandırdı mı, sevinir. Bununla, kendisinin usça karşısındakinden üstün olduğunu *saptamış* (ispat etmiş) olduğunu sanırız. Oysa salt yalancı olduğunu, yalancılıkta ustalığını göstermiş demektir. Bir yalana kanıveren kimse usça kurnazdan üstündür, demek mi istiyorum? Değil. O da alığın biridir. Onu inandırmış, aldatmış olmakla ne tat alınabilir! Eşeği kandırmış olduğuna ancak tilki sevinir. Tilki de eşek gibi bir *yılkıdır* (hayvandır). Kurnazlığa özenenler yılkılıktan daha kurtulamamışlar demektir: Tilkidir onların kendilerine seçtikleri örnekler, kişioğlu değil. Kişiliğe daha yükselememiştir öyleleri.

Kananların, aldananların hepsi de alık mıdır? Hepsini de gerçekten kanmış, gerçekten aldanmış mı sanırsınız? Çoğu, onlarınki de kurnazlıktır. Karşılarındakinin dediğine inanmış gibi gözükmenin çıkarlarına daha uygun olduğunu anlarlar da onun için öyle gözükürler. Öteki de bilir bunu. Aldanan, kanan kimse yoktur işin içinde, ancak kurnazların, gerçek usa özenmeyip yalnız gösterişle yetinenlerin çıkarlarını sağlamak için dayanışması (tesanüdü) vardır.

Böyle kimselerin çok olduğu bir acunda bir de kişinin iyimser olmasını istiyorlar.

[*Tarihsiz*]

İYİLİK.– "Şu kişi usça öyle üstün değildir ya, iyi bir kişidir." diyorlar. Çok duymuşsunuzdur bu sözü, doğrusu ben anlayamıyorum. "İyiyse bana ne? Ben kişioğlunda iyilikten başka *artamlar* (meziyetler) beklerim." deyip kestiğim için değil. İyili-

ğin, *usul* (aklî) artamlardan olduğunu bilirim de onun için. Bir alığın, ussuzun, gerçekten iyi olabileceğine inanmam, istemeyerek kötülük eder. 'Akıllı düşman, akılsız dosttan iyidir.' doğrudur bence o söz.

Alık kişi, usu olmayan kişi ne yapmanın iyi, ne yapmanın kötü olduğunu nereden, nite anlayacak da iyi olacak, iyilik edecek? Size, bana, bütün topluma bir yararlığı dokunmasını dileyebilir, ona bir diyeceğim yok, ancak, size, bana, bütün topluma neyin yararlı olacağını bilemez, kestiremez ki!..

"Başkalarından öğrenir, gösterilen yolu tutar da öyle iyilik eder." diyeceksiniz. Böyle uysallığından bakarsınız, iyi sanarak kötü yolu da tutar. Hep göz altında bulundurmak gerekir onu... Tutalım ki hep iyi yola gitti, gene de ona "iyi bir kişidir" diyemem, olsa olsa iyi bir araçtır.

Bir de düşünerek iyilik edenlere dudak büküp de iyiliği kişinin yaradılışında arayanlar vardır. *Vauvenargues*, şöyle yanıtlıyor onları: '*Siz, usun kişiye kötülük öğütlediğini gördünüz mü?*' diyor. Güzel bir söz ya, o da yetmiyor bana. Bence iyilik kişinin yaradılışında olmaz, ancak usumuzla düşünerek edinebileceğimiz bir artamdır.

[*Tarihsiz*]

DÜŞÜNMEK.– Kişi sıkı altında, yasaklar arasında düşünemez. Düşündüğünü, vardığı sonuçları çevresine bildirmek ister de onun için. Düşünmek *bireysel* (ferdî), bir eylem değildir, toplumsaldır. Dağ başında yapayalnız, ya da ancak kendi gibi *yalınç* (basit) kimseler arasında yetişmiş kimsenin düşünüp doğrular *bulguladığı* (keşfettiği) görülmemiştir.

Düşünen kişi, düşündüklerinin denenmesini, denetlenmesini ister. 'Denetlemek' derken 'yasak edilmek' demek istemiyorum. Büsbütün başka. Benim söylediğim tartışılacak, benimkinden başka uslarca da tartılacak, ölçülecek ki doğru olup olmadığını ben de iyice anlayayım. Takılmalar bana yanlışımı gösterebilir, eksiklerimi gösterir. Düşüncemin doğru olduğunu da gösterir. Tartışılmayan, denetlenmeyen bir düşünü, benim içimde saklayıp yayamayacağım, çevreme bildiremeyeceğim bir düşünü, giderek bir saplantı olur. Saplantı ise düşünmenin başlıca yağısıdır, düşünmeye engeldir.

Yasaklar, baskı, kişioğlunda saplantılar üretir, düşünmeyi öldürür. *Namık Kemal, 'Ne mümkin zulm ile, bidâd ile imha-yi hürriyet? / Çalış, idrâki kaldır, muktedirsen âdemiyetten'* diyor. Yanlış bir söz. Baskı anlayışını körletir kişioğlunun. *Ereği* (gayesi) de odur.

[*Tarihsiz*]

BİLGİ.– Dergilerimiz birçok bilgi veriyor: Bu yıl Paris'te hangi oyunlar oynanacakmış. İngiliz yazarları nelere çalışıyorlarmış. Amerika'da Pulitzer ödülünü kim kazanmış. Öğretiyorlar. Onları okudunuz mu çabucak yazın bilgini oluverirsiniz...

Doğrusunu isterseniz, bu türlü bilgilerin topluma da, bireylere de ne gibi yararlığı olabileceğini şimdiye dek anlayamadım. Bir kötülüğü olduğunu da seziyorum. Bir yapıtını bile okumadığınız, okuyamayacağınız bir yazarın adını, bu yıl ne yazdığını, geçen yılki betiğinin kaç bin sattığını öğreneceksiniz de ne olacak? Bir kazancınız olmadığından başka, o yazarı biliyormuşsunuz gibi bir duygu gelir içinize de kendi kendinizi aldatmış olursunuz. Kendimizi böyle aldatmak gerçek bilginin, gerekli bilginin başlıca engeli, yağısıdır.

Bana sorarsanız, dergilerimiz Türkçeye çevrilmemiş yabancı betiklerin sözünü etmeyi bırakmalıdır. Bir yazar tanıtmak mı istiyorlar? İyi, güzel bir dilek. Ancak onun adını, nerede doğduğunu, nite çalıştığını bildirmekle yetinmesinler, dilimize çevirsinler onun bir betiğini, bütün bir betiği çeviremezlerse, uzunca bir yerini, birkaç yerini çevirsinler, bir eleştiri yazısıyle anlatsınlar o yazarın dörüt anlayışını, ne yapmaya çalıştığını.

Güç iştir bu, uğraşmak ister. *Les Nouvelles Littéraires*' den, ona benzer gazetelerden birtakım *salkıları* (haberleri) almak dururken niçin girişsinler öyle güç işlere? Okurları da bununla yetindikten sonra...

Bana öyle geliyor ki bir yazarın okumadığı bir betikten söz açması, en utanılacak işlerden biridir.

[*Tarihsiz*]

YAZMAK.– *Alain, 'Yazmak gereksinmesi, ne bulacağımızı öğrenmek dileğinden gelir.'* diyor. Bütün yazarlar için doğru değil bu. Çoğu, ne düşündüklerini anlamak için değil, şuradan bu-

radan bellediklerini göstermek için, denetlemeksizin öğrendiklerini yaymak için yazıyorlar. Bulmak için değil, anlamak için değil, kendilerini unutmak, birtakım sözlerle *esrikleşip* (mest olup) düşünmekten kurtulmak için yazıyorlar...

Gene de doğrudur *Alain*'in dediği. Onun sözü gerçek yazarlar için, istedikleri gürültü etmek, iri lakırdılar savurmak olanlar için değil. Yazık ki bizim yazın acunumuz dün öyleleri ile doluydu, büğün de öyleleri ile dolu...

[*Tarihsiz*]

YANIT.– Birtakım yazarlar var, beni övmelerine aldırmadığım gibi yermelerine de aldırmam. Neden mi? Övmeleri de, yermeleri de benim bir yazımda adlarını andığımı görmek için. Dileniyorlar sanki. Güzellikle koparamadıklarını gücün koparacaklar...

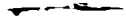
Kendimi pek büyük görüyorum da onun için mi benden, adlarını anmamı dilendiklerini söylüyorum? Değil, büyük gördüğüm yok kendimi. Onların küçüklüğünü bilmek, kendimi büyük görmek midir? Onlar bana önem veriyor. Biraz da bunun için tiksiniyorum onlardan.

[*Tarihsiz*]

ÖZGÜNLÜK.– Şaşıyorum etkiden kaçınanlara, başkalarına benzemekten kaçınanlara. Büsbütün mü güvenleri yok kendilerine? Aldıkları etkiyi içlerine sindirememekten, benimseyememekten, kişiliklerine karıştıramamaktan mı korkuyorlar?

Özgünlük (originalité), birer kişiliği olanlara vergidir, kişilik de etki altında kalmakla bozulmaz, yitmez. Tersine, etki kamçılar onu, belirtir. Bakın acunun en büyük yaratıcılarına, özgün yazarlarına, hepsi de çok okumuşlar, okuduklarından da *asılanmışlardır* (faydalanmışlardır). *Stendhal*, birtakım eski İtalyan betiklerini okur, onlardan bulduğunu alıverirmiş. O bulduklarını, aldıklarını kendinin bir anlatması vardır, bütün kişiliği, bütün özgünlüğü işte o anlatışındadır. Dediklerine göre *La Fontaine*'in en güzel öykülerinin biri bile kendinin değilmiş, elini neye değdirdiyse o, kendinin oluvermiş.

Etkiden kaçınmak, öykünmekten kaçınmak, kendilerine güvenmeyenlerin işidir. Acırım onlara, gözlerini yummakla özgün olacaklarını umuyorlar.

1957

Ulus, 3 Ocak 1957

EKİN.– *Alain, ekin* (culture) için, "*Övür olmaktır düşüncenin türlü türlüsüyle. O duruma eren kişi bütün büyük yazarları okur da araştırır ne dediklerini, beğenip benimsemeye, ya da beğenmeyip atmaya değil, kavramaya çalışır önce,*" diyor.

Bizde bu yok işte. Okumuyor muyuz? Okuyoruz ya, niçin okuyoruz? Doğruyu öğrenmek için okuyoruz. Bize yol gösterecek okuduğumuz. İşimize yarayacak, kendimize de, çevremize de *asısı* (faydası) olacak... *Ekin* değildir bu. Bilgi edinmek, bilgin olmak dileği de ekin değildir. Bilgi ile, bilimle ekin birleşemez demiyorum, nice bilginler vardır, ekinli kimselerdir. Ancak bilgi ile, bilimle ekin bir değildir, ayrı ayrı nenlerdir. Nice bilginler de vardır, doğanın türlü yasalarını *bulgulamışlardır* (keşfetmişlerdir), gene de ekinli kimseler değillerdir.

Ekin, kişioğluna, kişioğlunun duygularına, düşünülerine, bütün yaptıklarına, kurduklarına ilgilenmek demektir. Doğruyu yanlışı, iyiyi kötüyü, yararlıyı yararsızı ayırt etmeden. Doğru yanlış, iyi kötü, yararlı yararsız, bakana göre, bakış açısına göre değişir. Bizim kötü dediğimize en büyük iyilik diye bakan kişiler, toplumlar olmuştur, onları da anlamamız, onlarla da *bile-duyuşa* (sympathie'ye) ermemiz gerektir.

Bunun içindir ki ekinli kimse, ekince eren kimse *bağnaz* (müteassıp) olamaz. Kendisinin de bir inandığı, bağlandığı bir *öğreti* (doctrine) olabilir, onları savunur. Ancak kendi inandıklarına uymayan, kendi bağlandığı öğretinin dışında kalan, ona karşıt olan düşüncelerin de doğru bir yanı bulunabileceğini, onların da yaşama *tüzcesi* (hakkı) olduğunu bilir, unutmaz. Ekinin tersi bağnazlıktır, bağnazlığa çağıran bütün öğretiler ekinin *yağısıdır* (düşmanıdır).

Birey için olmasa bile toplum için ekin, bilimden önemlidir, bilimden gereklidir. Ekinsiz bir toplumda bilim gelişemez

de onun için. Bırakmazlar ki bilgin kişinin dilediği araştırmaya girişmesine. Önüne yasaklar dikilir. Yerleşmiş öğretiden ayrılmak yasağı, yanlışa sapmak yasağı, topluma yararlı olmayan işlerle uğraşmak yasağı, düzeni bozmayı da göze almak yasağı... Yasakların çoğunu ekinsizlik uydurur.

Ulus, 6 Ocak 1957

KULP.– Bir kişi bir iş görüyor. Doğru olmadığını söylüyorsunuz o yaptığı işin, "Siz bunu şu düşünceyle yaptınız, şu çıkarınızı sağlamak için, şu kimsenin gönlünü etmek için, onun buyruğuna uymak için yaptınız," diyorsunuz. "Değil öyle, ben onu sizin dediğiniz düşünceyle yapmadım, kimsenin buyruğuna uyarak yapmadım, şunun için yaptım," diyor. Bir de *ep* (sebep) gösteriyor, kimsenin usuna gelmez. Belli ki sonradan bulmuş o epi, yaptığının doğru olmadığını kendi de anlamış, kendi de utanmış yaptığından, bir 'kulp uydurmuş'. Kulp uydurmak, tutulacak yeri olmayan bir işe gücün bir ep bulmak...

Kulp uydurmak, kişioğlu için en utanılacak işlerden biridir. Kulp uyduran kişi, kimseyi kandıramaz, ancak kendi kendinden de utandığını gösterir. *Gözgüye* (aynaya) nite bakıyor? ürpermiyor mu?..

Benim de sorduğuma bakın! Gözgüye bakarken ürperecek kişilerden olsa, utanma nedir bilse 'kulp uydurma'ya kalkar mı? Küçüklere vergidir böyle işler, küçüklerde de gerçekten utanma olacağını sanmıyorum. Böyleleri gün doğarken söylediklerini gün batarken yalanlamaktan bile utanmazlar. Utanmak şöyle dursun, bunu bir us üstünlüğü sanırlar da koltukları kabarır.

Onlardan da aşağısı olur mu?.. Olmaz olur mu onlardan aşağısı? Onların uydurduğu kulpa kanmış gözükenleri, onların üstünlüğüne inananları unutuyor musunuz?

Ulus, 6 Ocak 1957

BİR BETİK.– Ne yalan söyleyeyim? *Tolstoy*'un *Savaş, Barış*'ını şimdiye dek okumamıştım. Bilirdim önemli bir betik olduğunu. Nice kimseler onu, acun gökçe-yazınının en büyük yapıtı, en güzel romanı diye gösterirler. Kaç kez okumaya kalktım, başaramadım. Daha ilk *üzlerde* (sayfalarda) bunalırdım, *çıdamım* (sabrım) tükenirdi. Çok kişiler var onun içinde, Rus ad-

ları da kolay kolay öğrenilmiyor, şaşırırdım, anlamazdım da bırakırdım.

Şimdi okuyorum, biliyorum ki sonuna dek okuyacağım. Öyle sanıyorum ki bitirdikten sonra bir daha okuyacağım.

Pek beğendim, beni pek sardı da onun için mi? Öyle bir betik ki *Savaş, Barış*, onun için beğenmek, beğenmemek sözü edilemez. Beğenseniz de, beğenmeseniz de önemini, büyüklüğünü duyuyorsunuz. *Yaşamı* (hayatı) gösteriyor, bir kişiyi alarak onun yaşamasını anlatmıyor, yaşamı olduğu gibi, bütün karışıklığı ile, bütün karanlığı ile gösteriyor. Onu okurken anlıyorsunuz ki gerçek roman böyle olmalıdır. Dış acun da var bu betikte, iç acun da var.

Öyle çabuk çabuk okumuyorum bu betiği, "Bitirsem, sonuna gelsem," demiyorum. Sonu yok onun, olamaz, Bezukov, Bolkonski, Rostov ölebilir, onların ölmesiyle roman bitmez. O romanın bitmesini beklemek, bir *uza-bilik* (tarih) betiğinin bitmesini beklemeye benzer. Bunun için de yoruldunuz mu, kolayca kapatabiliyorsunuz o romanı, önemi anlatılan olayda değil. *Tolstoy* da anlattığı bir olayı yarıda bırakıp başkasına geçiyor. Bize yaşamı olduğu gibi göstermek istiyor da onun için. Bunu başarıyor da.

Bir dörüt yapıtında 'merak' (Türkçe bir karşılık bulamadım 'merak' tilciğine), *öğesinin* (unsurunun) ne denli gereksiz, ne denli bayağı olduğunu bu betiği okurken anladım. *Tolstoy* romanının bir yerinde bile okurlarını meraka düşürmüyor, inmiyor o küçüklüğe...

Ankara, 6 Ocak 1957

ANILAR.– Yeni bir betik-evi açılmış dediler geçen gün, ben de uğradım. Betik-evleri çoğalıyor ülkemizde, demek okuyanlar, betik alanlar günden güne artıyor. Sevinmeliyiz buna. Bir bakıma sevinmeliyiz. Bir bakıma diyorum, okuyanların artması *tellim* (daima) gerçek ekinin yayıldığını, bir ulusta düşünme gücünün geliştiğini göstermez de onun için. Nice betikler vardır, düşündürmek için değil, tersine, uyutmak için, uyuşturmak için yazılır. Ne yazık ki en çok beğenilip satılanlar da onlardır... Neyse! şimdi durmayalım bunun üzerinde.

Yalnız Türkçe betikler satıldığını sanıyordum o betik-evinde. Baktım, Fransızcalar da var. Aralarında, bu yıl ödül kazanmış betiklerden üçünü buldum. Genel olarak sevmem betiklerin ödül kazanmış olanlarını. Binlerce kişi okuyor onları, demek binlerce kişinin, çoğunluğun anlayıp beğeneceği betiklerdendir. Çoğunluk da çabuk çabuk anlamaz, beğenmez gerçekten güzel olan yapıtı. Ödülleri dağıtan *yargıcı* (hakem) kurullarında beğenileri incelmiş kimseler bulunur, onlar seçerler iyilerini diyeceksiniz. Öyle mi sanıyorsunuz? O kurullar da yargılarının çoğunlukça *onaylanmasını* (tasvip edilmesini) isterler, onlar da kendilerini tanıtacak. Fransa'da, birçok ödüller arasında, bir de 'Eleştirmenler Ödülü' (Le prix des Critiques) vardır, bir yıl anlaşılıp beğenilmesi güççe bir romana verilmişti, çok satılmadı o roman. Ertesi yıl o ünlü eleştirmenler korktular, çok okunabilecek bir betik aradılar, Mademoiselle *Françoise Sagan*'ın *Bonjour Tristesse*'ini seçtiler. O romanla birlikte kendilerini de tanıttılar.

Başka betik bulamadığım için, ödül kazanan o üç betiği aldım. Biri, Fémina ödülünü alan, iyi bir nene benzemiyor, elli *üzünü* (sayfasını) okudum, tatsız buldum. İkincisini, Monsieur *Armand Lanoux*'nun *Le Commandant Wautrin*'ini, daha açmadım. Üçüncüsünü, Monsieur *André Pérrin*'in *Le Pére*'ini, bir çırpıda okudum. Büyük bir yapıt mı? Şimdiden kestirilemez o. Bakalım yıllara dayanacak mı? Gene de şimdiden söyleyebiliriz, iyi bir betik, belli doğru bir kişi, *uğraşını* (mesleğini) seven bir kişi yazmış onu.

Roman değil, bir *anlatı* (récit), yazar çocukluk yıllarını, babasını, anasını, kardeşlerini, geçirdiği *sayrılıkları* (hastalıkları), evde çektikleri sıkıntıları, anasıyla babasının kavgalarını, sonra babasının ölmesini anlatıyor, gerçekten olanları anlatıyor.

Önce şöyle bir düşünce geliyor kişiye: Monsieur *André Pérrin* kimdir ki bizi anılarına ilgilendirmeye kalkıyor? Ünlü bir kişi, tanınmış bir yazar olsa neyse! Değil. Yeryüzündeki milyonlarca kişiden biri. Büyük bir iş görmüş de onu mu anlatıyor bize? Yoo! O da bütün yoksul çocuklar gibi yetişmiş, onlar gibi büyümüş. Kendini pek mi beğeniyor da okurların önüne seriyor çocukluğunu? Belli, okul yıllarını, yazarlığa niçin özen-

diğini, yaşadığı bütün yılları anlatmaya kalkacak... Önce böyle diyoruz da öfkelenir gibi oluyoruz.

Sonra geçiyor bu öfke, anlıyoruz yanıldığımızı. Monsieur *André Pérrin*, iyi anlatıyor, güzel anlatıyor da onun için. Değme kişinin elinden gelmez öyle anlatmak.

Yalnız bu da değil, iyi bir yazar olmak yetmez bir kişinin anılarını anlatması için. Başka bir *artamı* (meziyeti) var onun. Çok güç bir iştir anılarımızı yazmak, ister istemez değerimizi büyültürüz gözümüzde, birtakım *ağdıklarımızı* (kusurlarımızı) örter de iyi yanlarımızı belirtmeye kalkarız, övünürüz. Bu yok o yazarın betiğinde. Suçlarını, kötülüklerini de sermiyor önümüze, o da övünmenin bir türlüsüdür. Sapmıyor o yollara, önemli bir kişi diye göstermiyor kendini. Çocukluğunda sevmemiş babasını, hep kötü yanlarını, küçüklüklerini, densizliklerini görmüş, tiksinmiş ondan. Sonra bir gün, ayrılacakları günün gecesi, anlamış onun da bir kişioğlu olduğunu, bir kişioğlu için ilgiye değer olduğunu. Onun o çocuk benliği duyguya, anlayışa uyanmış. Bunu da büyük, iri lakırdılarla söylemiyor, pek durmuyor bile bunun üzerinde, sezdiriyor okurlarına, yavaşça sezdiriyor.

Neden bir kişi, tanınmamış, üne erememiş, adsız bir kişi de yazmasın anılarını? Bize kendini anlatırken gene kişioğulları arasından birini, dolayısıyla bütün kişioğlunu anlatmıyor mu? Bunu bir roman olarak yazabilirdi. Daha mı iyi ederdi öyle yapsaydı? Romana ne de olsa biraz yalan karışırdı. Olayları değiştirecek... Monsieur Pérrin bunu yapmadığı için çok sevdim betiğini. Size de öğütlerim, bulursanız okuyun.

12 Ocak 1957

ANAHTAR.– Bay *Oktay Rifat*'ın yeni kitabını görmüşsünüzdür: *Perçemli Sokak*. Daha görmedinizse de alıp okuyun. Önce şaşırırsınız, olabilir, anlaşılmıyor ozanın neler dediği, onun için şaşırır da kızarsınız. Örneğin şöyle diyor: '*Günler geçiyor baştankara / Çaresiz başlarında sepetlerin.*' Sonra alışıyorsunuz, ben çabuk alıştım. "Anladım" demiyorum, çalışmadan anlamaya, kendimi o beklenmedik sözlerin akışına bıraktım, '*toplu iğnelerin körpeliği*', '*saçların alçısı*', '*balığın yaprağı*', '*uykusuz camların kırmızı boynuzlu öküzü*', hepsi bana *doğal* (tabiî)

gelmeye başladı. Şaşırmam da geçti... Şaşırmanın verdiği bir tat da vardır ya! yırdan, dörütten beklediğimiz o değildir. Bir nesneyi güzel bulmaktan aldığımız tat, duyduğumuz *çoşu* (heyecan), şaşırma geçtikten sonra başlar. Çocuğa güven, yadırgama geçtikten sonra geldiği gibi. Dörüt sevinci öyle bir güven ister.

Adını çok beğendim o yır betiğinin: *Perçemli Sokak*. "Sokağın da perçemlisi olur mu?" diyeceksiniz. Bay *Oktay Rifat* o adı seçmekte göstermiş ustalığını. Kendi uydurması, buluşu değil o söz. İstanbul'da Galata'da, tünelin yanı başında bir 'Perçemli Sokak' vardır. Kim bulmuş o adı!.. Yanılmıyorsam şöyle düşünmüş Bay *Oktay Rifat*: 'Yan yana görmeye alışmadığımız tilcikleri birleştirmek bana vergi değildir. Bu, belki de bütün kişilerde bulunan bir *gereksinmedir* (ihtiyaçtır). O sokağa neden öyle bir ad koymuşlar? Siz de geçebilirsiniz o sokaktan, adına önce şaşsanız bile sonra gülümsersiniz, bir tat bulursunuz onda. Benim yeni yazdığım yırlar da işte o gereksinmeden doğuyor. İçinizde bulursunuz bunun yankısını...'

Gelişigüzel seçilmiş değil o betiğin adı. Bir anahtar, Bay *Oktay Rifat*'ın ne demek istediğini çok iyi anlatıyor, betiğin başındaki önsözünden daha iyi anlatıyor. Uzun değil o önsöz, uzun değil ya, adın ne olduğu anlaşılınca o da uzun, o da gereksiz geliyor.

Ulus, 13 Ocak 1957

DİL.– *Perçemli Sokak*'ın önsözünde Bay *Oktay Rifat*, yeni üretilmiş tilciklerden de kullanıyor: *Araç, eylem, anlam, ödev* gibi. İyi, iyi ya bunların yanında *kelime, sanat, şiir* gibi tilcikleri kullanmasını anlayamıyorum. Onları alıkoduktan sonra 'vasıta, fiil, vazife, mana'nın ne suçu var? 'Kelime' 'vasıta'dan, 'sanat' 'mana'dan daha mı yaygındır?

Bay *Oktay Rifat* bana uysun da 'tilcik, yır, dörüt' desin demiyorum. Olur a! beğenmez o tilcikleri. 'Kelime'ye 'sanat'a 'şiir'e kendisi Türkçe birer karşılık bulsun. İşte, 'hayal, image' yerine '*görüntü*'yü *öneriyor* (teklif ediyor). İyi mi bilmem, bence 'görüntü' 'hayalet'e daha uyuyor. Neyse! tutabilir...

Eski yaban tilciklerle yeni Türkçeyi böyle birbirine karıştırmak, iyi değil bence, bir anlamda birkaç tilcik çıkıyor karşımıza. Bunu dil için bir *baylık* (zenginlik) sayanlar olduğunu bi-

liyorum, oysa değildir, tilcikleri bezek diye kullanmaya götürür de kişileri düşünmeden uzaklaştırır. Bir gün, güzel konuştuğunu sanan bir kişi, '... *bu vazifeyle ödevlendirilmiştir*,' diyordu. Öz Türkçe tilciklerle Arapça, Farsça tilcikleri bir arada kullanmak bizi o yola götürür. Daha şimdiden "*ehemmiyetli ve önemli bir husus*" diyenler görülüyor, yakında "*bunun anlamından istihraç ettiğimiz mana...*" diyecekler, bunun da derin bir söz olduğunu sanacaklar.

Türkçede yabancı tilcik büsbütün kalmasın mı diyorum? Bunun olmayacağını bilirim. Bir dil yoktur ki başka dillerden de tilcik almış olmasın. Ancak unutmayalım ki biz, Batı uygarlığı Türkçesinin kuruluş çağındayız. Şimdiden yabancı tilciklere kapıları açarak, o kolay yolu tutarsak, akma uğramayı önleyemeyiz. *Bağnazlığın* (taassubun) da gerektiği günler vardır, bütün devrim işlerinde olduğu gibi dil işinde de biz şimdi o günlerdeyiz. Eski daha iyice yenilmemiştir, gevşek davrandık mı, dönüverir, ne yapmışsak hepsini yıkar. Görüyoruz ki yıkıyor da.

Ulus, 13 Ocak 1957

KARANLIK.– Bir yazının açık olmasını severim, kolayca anlayabilmeliyim. *Boileau*, "*İyice kavradığımızı kolayca söyleyebiliriz, sözler de kendiliğinden gelir*," diyor...

Öyledir ya, karanlık yazıların da bir çekiciliği olduğunu yadsıyacak değilim. Ne demektir karanlık yazı? Yazar bize bilmediğimiz nenleri söylüyor, alışmadığımız düşünüler getiriyorsa, görüşünde bir yenilik varsa, dediklerini anlamakta güçlük çekmemiz *doğal* (tabiî) değil midir? Alışılmış, çok geçilmiş yollardan gitmeyen kişi yanlış yollara, çıkmaz yollara, karanlık yollara sapmış gibi gözükür bize. *Abaylarsak* (dikkat edersek) onun da ışık içinde, kendi bulduğu bir ışık içinde olduğunu görürüz. Gözleri kapalı olana bütün yollar, bütün yerler karanlıktır. *Piyale* önsözünde *Ahmet Haşim*, Farsça bir *üycük* (beyit) anar: '*Sırr-ı men ez nâle-i men dûr nist. / Lik çeşm ü gûşra an nûr nist.*' (Doğru mu kalmış belleğimde? bilmiyorum.) 'Benim *gizim* (sırrım) iniltimden –ya da çığlığımdan– uzak değildir, neyleyim ki onların gözünde kulağında ışık yok.' Kimi de ışığın çokluğundan gözlerimiz kamaşır da seçemez oluruz...

Bütün bunlar iyi ya, birçok yazarlar da var, karışık sözler söylemeyi bir üstünlük sanıyorlar. Kendileri de bilmiyor ne demek istediklerini, okurlar anlasın diyorlar. Belli ki düşüncelerini aydınlatmak, belirtmek için bir çaba göstermiyorlar, tersine, kendileri de bilmeyince ne dediklerini, derin olduklarını sanıyorlar. Gene dönmeli *Boileau*'nun sözüne: *'İyice kavradığımızı açıkça söyleriz...'* Yazdığımız okuyana değilse de kendimize ışıklı görünmelidir. Bizi anlamadılar mı, ilk tepkimiz şaşmak olmalıdır. *"Ne var bunda anlaşılmayacak? Açık bir doğruyu söylüyorum..."* İşte bu yok benim dediğim yazarlarda, kendileri de anlamıyor, bilmiyor ne yazdıklarını, birtakım tilciklerin çarpışmasından ister istemez bir güzellik, bir derinlik çıkaracağını sanıyorlar. Tilciklerle *esrikleşiyorlar* (mest oluyorlar).

Ulus, 13 Ocak 1957

TARTIŞMAK.– Dil konusundan açıldı mı, birtakım kişiler çıkıyor. *'İşte Fıransızlar da Latinceden, Yunancadan tilcik alıyor,'* diyorlar. Benden size öğüt, bu denli bilisizlerle tartışmaya girmeyin. Latinceyi Fıransızlar için yabancı bir dil sanıyor, oysa Fıransızca Latinceden başka bir dil değildir, Latincenin yenisidir, İtalyanca, İspanyolca gibi, daha başka diller gibi.

Yunancaya gelince, o da Fıransızca için büsbütün yabancı değildir. Bir kez iki dilin kaynağı da birdir: Hint-Avrupa dili. Sonra Fıransızlar Yunan uygarlığını bıraktıklarını ileri sürmüyorlar, bunun için de okullarından Yunancayı kaldırmadırlar.

Bunları bilmeyenlerle tartışmaya girmeyin. Bilisizlerle konuşmak, düşünce erlerine yakışmaz. Kovarsınız yanınızdan. Gitsin, öğrensin de sonra gelsin.

Biliyorum ne diyeceğinizi: "Bilmeyenlere de öğretmeli," diyeceksiniz. Değil öyle: Bir düşünürün, bir yazarın ödevi, ilkokul öğretmenliği etmeye, bilisizleri uyarmaya kalktı mı, kendi işini bırakmış olur.

Düşünür, yazar bilisizerle tartışmasın, konuşmasın demekle kendini beğenmesini, büyüklenmesini mi öğütlüyorum? Tersine; bilisizlerle, kendilerinden aşağılarla konuşanlar, öğretmeye kalkanlar kendilerini beğenirler, bilgiç olurlar. Kendinizden küçük gördüklerinizle konuşmayın, onlarla düşüp kalkmayın ki büyük sanmayasınız, bilgin sanmayasınız kendinizi.

[*Tarihsiz*]

BİR OYUN.– İstanbul Bilim-yurdu öğrencileri, Monsieur *Georges Neveux*'ün *Juliette, ou la Clef des Songes*'ını oynuyorlarmış. Çok sevindim buna. Monsieur *Georges Neveux*'nün oyunlarını severim de onun için. Öyle pek tanınmamıştır o yazar, daha yeni yeni eriyor üne. Monsieur *Anouilh*'u, Monsieur de *Monterlant*'ı bilip de göklere çıkaranlar onun adını bile duymamışlardır. Duymasınlar. Bana öyle geliyor ki Monsieur *Anouilh*'un, Monsieur de *Monterlant*'ın, onlarla birlikte *Jean Giradoux*'nun da *Henri Bernstein, Henry Bataille* gibi unutulduğu gün, Monsieur *Georges Neveux*, *görmük* (tiyatro) yazınının ölmez yazarları arasına girecektir. *Juliette* de benim okuduğum oyunları arasında en güzellerinden biri, en önemlisidir. Bizde önce onun oynanması da iyi oldu, yazarın öteki oyunlarının daha kolay anlaşılmasını sağlar.

Bununla kalmamalıyız. *Le Chien du jardinier* (Bahçıvanın Köpeği) adlı bir *güldürüsü* (komedisi) var o yazarın, XVI. yüzyıl İspanyol yazarı *Lope de Vega*'nın bir oyununu yenileştirmiş. Bir sevinç veriyor kişiye, bir tazelik duygusu veriyor. Ben ancak okudun da sevdim, görmükte kim bilir ne güzel olur. *Zamore* da güzel bir oyundur, onu da çevirmeli.

Juliette'i Bay *Halit Fahri Ozansoy* Türkçeye çevirmiş. Buna da sevindim. Unutmayalım ki bize *Pirandello*'yu da ilk Bay *H. F. Ozansoy* tanıtmıştı. *Altı Kişi Yazarını Arıyor*'u o çevirdi dilimize. Oyununun adını *Juliette yahut Rüyaların Anahtarı* diye çevirmiş. Bunu anlayamadım. 'La Clef des Songes'a bizde 'tabirname' derler, yorum betiği. Bay *Halit Fahri Ozansoy* benim gibi öz Türkçeci değildir, Arapça, Farsça tilciklerden kaçınmaz, 'tabirname' deyiverseydi, 'Rüyaların anahtarı', ya da 'Rüyalar anahtarı' deyince anlam değişiyor, ne bileyim? Freud'u anıyor kişi... Bir gün bastırırsa çevirisini, tutsun benim sözümü de 'Tabirname' deyiversin şuna.

[*Tarihsiz*]

ÖLÜM.– Bir yazar öldü mü, birçok yazılar yazılıyor. Sağlığında adını bile anmıyorlar, bir betiğini bile okumamış olanlar, bakıyorsunuz, arkasından göz yaşları döküyor, İranlıların

muharrem töreninde olduğu gibi dövünmeye başlıyorlar. Saygısızlıktan gelir bu. *Ercüment Ekrem Talû* yaşarken *Varlık, Yeditepe, Yenilik* dergileri anarlar mıydı onun adını? İnanırlar mıydı iyi bir yazar olduğuna? Bir kimseye gerçekten saygı göstermek, kendisi için yaşarken ne söylüyorsanız ölümünden sonra da onu söylemektir. Anmaz mıydınız adını? Gene de anmayın.

Bir yazarımız vardır, *Ahmet Haşim*'in sağlığında söver dururdu ona. *Ahmet Haşim* öldüğü gün bir de baktık, "*Bizi bıraktın da nerelere gidiyorsun?*" diye bayağı bayağı bağırıyor. Gereksiz işlerdir bunlar, yakışıksız işlerdir.

Neden yapıyorlar bunu? Ölü arkasından ağlamak kolaydır da onun için. İçi boş, duygulu duygulu sözler söylersiniz, olur biter.

Geç olmasını dilerim ya, ben de bir gün öleceğim. Arkamdan yazılacak yazıları düşünüyorum da şimdiden kızıyorum.

Ulus, 20 Ocak 1957

ÇELİŞME.– Bir yazarın dediklerinde *çelişme* (tenakuz) arayanlara, buldukları çelişmeler üzerinde de uzun uzun duranlara şaşarım. Çelişme buldular mı, ya da bulduklarını sandılar mı, kendileri uydurdular mı, o çelişmeleri pek seviyorlar. Yendiler artık karşılarındakini, ipliğini pazara çıkardılar, ağır, *saldamlı* (ciddî) olmadığını gördüler. Ağır, saldamlı kişi bir görüşe bağlanır, gözlerini bir *beneğe* diker diye bellemişler de onun için...

Bir kişide ağırbaşlılıktan önce doğruluk bulunmasını isterim. Doğru kişi de, büğün vardığı sonuç dün dediğine uymuyorsa, dün dediğini tutmuyorsa, gene söylemekten çekinmez.

Gözlerimizi bir dolaştıralım çevremizde; birbirine uymayan, birbirine aykırı türlü nenler, türlü olaylar görmüyor muyuz? Doğada çelişmeler yok mu?

Bir yazarda çelişme görmezsem, dün dedikleri ile büğün dedikleri arasında az çok bir değişiklik, az çok bir ayrım bulamazsam, bilirim ki o yazar gerçekten düşünmüyordur, olayları incelemiyor, onlardan bir anlam, bir *öğrence* (ders) çıkarmıyordur. Bir düşünceye, bir *öğretiye* (doctrine'e) saplanmış, onun tutsağı olmuş, özgürlüğü yitirmiş...

Şunu da sorayım: Siz kolay mı sanıyorsunuz çelişmeye düşmeyi? değişmeyi? Bir birlik vardır kişinin içinde, ne yapsa ondan kurtulamaz, dünkü benliğinden ayrılamaz. Bir yazarın dediklerinde çelişmeler arayacağınıza o değişmeyen benliği arayın, anlamanıza daha çok yarar.

Ulus, 20 Ocak 1957

SAYGI.– Geçenlerde *Léon Blum*'un *Stendhal* üzerine yazdığı betiği okuyordum (*Stendhal et le Beylisme*). Bir yerinde o betiğin, *Paul Bourget*'yi, *Maurice Barrés*'i övüyor. *Léon Blum* sol yöndendi, sol yönün yazarlarından, ileri gelenlerindendi. *Bourget* ile *Barrés* de gelenekçi, sağcı...

Büğün, *La Revue de Paris*'nin aralık 1956 sayısında, *Maurice Barrés*'in özel *betleklerinden* (defterlerinden) alınmış birkaç yeri okudum, o sağcı yazar da solcuların büyük düşünürü, *aytacı* (hatibi) *Jean Jaurrés* için çok güzel sözler söylüyor, *tansıklık* (hayranlık) gösteriyor ona.

Dünün solcuları, sağcıları birbirlerinin değerini söylemekten, birbirini övmekten niçin çekinmezlerdi? Onlarda kişioğlu saygısı vardı da onun için. *Barrés, Jaurrés*'yle çarpışırdı, onun dediklerini çürütmeye çalışırdı, *söydeşi* (yani) onun dediklerine karşı başka doğruları, başka bir görüşü savunurdu. Gene de *Jaurrés*'nin değerini bilir, ona saygı gösterirdi. Bir düşünüyü, bir görüşü çürütmek, onlarla savaşmak için, önce onları anlamak gerektir. Kişioğlu da inceleyip anladığı bir düşününün, bir görüşün doğru bir yanı, birtakım dayanakları olduğunu da görür, *taplamasa* (kabul etmese), benimsemese bile, onlara bir saygı duyar.

Büğünkü acunda bu yok işte. Sağcısı, solcusu birbirini anlamaya değil, kötülemeye, susturmaya bakıyorlar. Sanırsınız ki kanına susamışlar birbirinin. Dinlemiyorlar birbirlerini, okumuyorlar birbirlerinin yazdıklarını. "Sen sağcı mısın? Ha! gösteririm ben sana!" Başlıyorlar sövmeye, karşılarındakinin yüzüne kara sürmeye. Birbirinden aşağı kalmıyorlar bunda.

Düşünmüyorlar da onun için. Ne sağcısı düşündüğü için sağcı, ne solcusu düşündüğü için solcu. Körü körüne bağlanıyorlar bir inanıya, onun dışında bir doğru, bir gerçek bulunabileceğini uslarına getirmiyorlar. Birbirlerinin dediklerini çürüt-

meye kalktıkları da yok, o işi 'büyüklerine', önderlerine, başkanlarına bırakıp kendileri *kesinlemelerle* (affirmation'larla) yetiniyorlar. İnanmış kimseler çoğu, düşünerek, anlayarak inanmış değil, duygularına, ya da çıkarlarına uygun buldukları için inanmış, bir topluluğa katılıp ondan güç bulmak için inanmış kimseler. Kişi saygısı yok onlarda, kendilerine bile saygıları yok.

Görüyorsunuz, bir yandan öbür yana kolayca geçiyorlar. Kendilerine saygıları olsa bunu yapabilirler mi?

Ulus, 20 Ocak 1957

YALNIZLIK.– Kişioğlunu sevmek, Tanrı'nın kişioğlunu kendine benzer yarattığına inanmak istiyor musunuz? konuşmayın çok kimse ile, yalnızlığa katlanın. Gerçeğe baktınız mı, birçok küçüklükler görürsünüz de tiksinirsiniz kişioğlundan... Kişioğlu *görütü* (idée'si) ile, usunuzda kurduğunuz *görütsül* (idéal) kişioğlu ile yetininiz, bütün güzellikleri, bütün üstünlükleri bulursunuz onda. Kendinize, kendi içinize de pek bakmayın, ağır olur yargınız, gene tiksinirsiniz...

Kişileri oldukları gibi, bütün küçüklükleri, kötülükleri, *yımızıklıkları* (çirkinlikleri) ile taplamalıymış... *Aktöreye* (ahlâka) bu denli aykırı söz bilmiyorum. Yalancıyı yalancı olduğu, kötüyü kötü olduğu için mi seveyim? Öldüreni öldürdüğü için, yavuzu yavuzluğu için...

Yapamam bunu. Bunu yaparsam, küçüklüklerini, *enezliklerini* (zaaflarını) bağışlarsam kişilerin, küçümserim kişioğlunu, küçümsemek de gerçek sevgiye engeldir. İyisi mi, katlanırım yalnızlığa, kendi içime de bakmam. Yalnızlık diyorum ya, gerçekten yalnızlık mıdır bu? İşte, sevebileceğim, önlerinde eğilebileceğim, tapabileceğim büyük, güzel, güçlü, doğru kişiler geliyor gözümün önüne, gerçekten yokmuş onlar da ben kurmuşum, düşümün yarattığı kişilermiş. Bir düş olsalar da ne çıkar? Düş, gerçekten daha mı az doğrudur sanırsınız? Gerçek değişir, çöker, yıkılıp gider, düşümüzün, kurma gücümüzün yarattığı doğrular ise ölümsüzdür. Ben yalnız değilim, gerçekle yetinip de küçüklüklere, kötülüklere göz yumanlar yalnız; içlerindeki o yalnızlıktan kaçmak için çok kimselerle düşüp kalkıyorlar, onlarla düşüp kalktıkça da yalnızlıkları artıyor, büyüyor...

Bir düş içinde yazdım bu sözleri.

[*Tarihsiz*]

SHERLOCK HOLMES.– Çoktan beri, ta çocukluğumdan beri *Sherlock Holmes* okumamıştım. Doğrusu çocukluğumda da pek sevmezdim *Conan Doyle*'un öykülerini. Şimdi büsbütün beğenmedim. Hayali yok o yazarın, şöyle inanılacak bir öykü kurmasını bilmiyor. Öykülerinin birinde, bir adamı her gün üç dört saat evinden uzaklaştırmak gerekiyor. Kendisine bir iş veriyorlar, haftada dört İngiliz altını alacak. Razı oluyor. "Ne yapacağım?" diye soruyor. *Encyclopaedia Britannica*'yı kopye edecekmiş... İnanıyor buna. Bir kişi, ne denli alık olursa olsun, buna kanmaz, işkillenir, işin aslını merak eder. *Conan Doyle* bir şey uydurmamış, hayali işlemiyor, uydurma gücü yok. *Edgar Poe*'nun *Chevalier Dupun*'ine özenmiş, onun gibi bir dedektif yaratayım demiş, sadece dikkatle, küçük ayrıntıları gözden kaçırmamakla bir polis muamması çözebilen bir adam. *Sherlock Holmes* kendini *Chevalier Dupin* sanan bir budala. *Conan Doyle*'un kendini *Edgar Poe* sanması gibi...

Bir de *Doctor Watson* var o *Sherlock Holmes* öykülerinde, *Conan Doyle*, onu bön bir adam diye gösteriyor. *Sherlock Holmes*'e hayran o *Doctor Watson*... Yoksa *Conan Doyle* bir kimsenin *Sherlock Holmes*'i beğenmesi için *Watson* kadar sersem olması gerektiğini mi söylemek istemiş?

Günümüzün polis hikâyeleri, romanları, doğrusu, *Conan Doyle*'ınkilerden çok üstün. Örneğin *Simenon*'unkiler, *Agatha Christie*'ninkiler... *Ellery Queen*'inkiler bile...

[*Tarihsiz*]

ÖZGÜRLÜK.– 'Özgürlük!.. Özgürlük!..' diye iç çekenlerin çoğuna şaşıyorum. Ne yapacaklar özgürlüğü? Ellerinde olan özgürlüğü de kullanmıyorlar. En küçük çıkarlarından geçemiyorlar, bir arkadaşı gücendirmeyi göze alamıyorlar. Bir diyecekleri varsa çevrelerine iyice bir bakmadan söyleyemiyorlar, bir işte yanıldıklarını anlamış olsalar bile bir türlü *bilinemiyorlar* (itiraf edemiyorlar), bunu duygularına göre düşünmekten alamıyorlar kendilerini, bir takılmaya uğradılar mı kızıyorlar da hınç bağlıyor karşılarındakine. Belli ki kendileri başa geçse

onlar da *karşınlarını* (muhaliflerini) sıkı altına, baskı altına alacaklar. Nedir öyleyse istedikleri özgürlük? Başa geçmek, dilediklerini gibi kazanmak, duygularına göre yaşamak, kendileri gibi söyleyemeyenleri susturmak özgürlüğü mü? Ne duruyorlar, baştakilerin suyuna gitsinler, kolayca kavuşurlar o özgürlüğe.

Özgürlük, gerçekten düşünenler için bir gereksinmedir. Gerçekten düşünen kimse de duygularının tutsağı değildir, inandığını söylerken kimseyi gücendirmekten, *asılarını* (menfaatlarını), çıkarlarını yitirmekten çekinmez, yaygın düşünüleri –salt çoğunluk böyle istiyor diye– denetlemeksizin *taplamaz* (kabul etmez), geçim kaygısıyle susmayı *yeğlemez* (tercih etmez), kendisi bir yalanla kandırılmak istemeyeceği gibi kimseyi de bir yalanla kandırmaya kalkmaz, doğru diye bildiğini söyler, gene *yaşamda* (hayatta) doğrunun gizlenmesi gerekecek durumlar olduğunu taplamaz...

Biz düşünmenin ne olduğunu bilmiyoruz. Çıkarımızı sağlamak için yollar ararız, ona da düşünme deriz, bir suçumuzu örtmek için birtakım yalanlar uydururuz, ona da düşünme deriz. Hindi gibi düşünmek de vardır. O türlü düşünmeler için özgürlük gerekli değildir. Övgüler düzen yazar da "Ne söylesem beğendiririm büyüklere kendimi." diye düşünür, öyle düşünmek için özgürlük gerekli değildir. Özgürlüğü gerektiren düşünme, çıkarlarımız, duygularımız ötesinde doğruyu araştırmak olan düşünmedir. Onu da pek göremiyorum.

Özgürlüğe edilecek en büyük kötülük, özgürlüğü bir konu diye ele alıp ozansı sözler söylemeye kalkışmaktır. Bu, uyutur özgürlüğü, bir ninni gibi. Bir kişi boyuna özgürlük sözü mü ediyor? Kapılıp da dediklerine çoşuvermeyin. Davranışına bakın. Çoğu öylelerinin, savaş *koçaklamaları* (destanları) düzüp de savaş çıkınca evlerine kapananlara benzer. Özgürlük de savaş gibidir, sözle, yırla olmaz, *eylemle* (action'la) olur. Bütün sıkıntıları göze alarak düşündüğünü söyleyen, yapan kişi eylemi ile kaçınıyor mu bundan, bilin ki gerçekten duymuyordur özgürlük gereksemesini, gerçekten vurgun değildir o, *sevi* (aşk) üzerine Mecnun'dan ne duymuşsa onu okumakla yetiniyor.

[*Tarihsiz*]

TÜM.– Büğünkü yırların, yazıların çoğunda bir '*tüm*'dür gidiyor. 'Hep' yerine 'tüm', 'bütün' yerine 'tüm'... Neden 'hep' Türkçe değil mi? 'Bütün' Türkçe değil mi?

Türkçe yazmayı aramıyorlarki! Aradıkları güzel sözler kullanmak, 'tüm'ün de güzel olduğunu sanıyorlar. Oysa 'tüm' ne güzeldir, ne de güzel değildir. Bir tilciktir, bütün tilcikler gibi de ancak yerinde kullanırlırsa, bir tümceye birlikte girdiği öteki tilciklerle kaynaşır, onlara uyarsa güzel olur.

İşte bunu anlatmak güç bizde. Tilciğin güzeli, güzel olmayanı olmadığını, güzelliğin ancak bütünde, biçimde aranabileceğini kavrayamıyorlar. Dün Arapça, Farsça tilcikleri güzel diye, sözü beziyor diye kullanıyorlardı, büğün Türkçe tilcikleri... Biz bu düşünüşten silkinmedikçe öz Türkçeyi yerleştiremeyiz.

[*Tarihsiz*]

YIR.– Kaç gündür okuyup duruyorum Bay *Oktay Rifat*'ın *Perçemli Sokak*'ını. Okudukça da daha bir seviyor, daha bir 'anlıyorum'. Ne demektir anlamak, bir yırı, bir dörüt yapıtını anlamak? O betiğin bir yerini açıp da "Bununla ne demek istemiş ozan?" diye sorsanız bana, anlatamam, bilemem ne dediğini. Uzun uzun anlatabileceğim, açıklayabileceğim sözler var o betikte, örneğin '*Köşe başını tutan leylak kokusu / Yakamı bırak da gideyim.*' Onlar da güzel ya ben daha çok ötekileri, anlatamayacaklarımı seviyorum, örneğin '*Bir kız vardı yok gibi öyle güzel / Ne yerde ne gökte belki tuzda / Ekmeğin acısında, dilim dilim buğusunda*'. 'Yok gibi' ne demektir burda? 'Ekmeğin acısı' ne demektir? Aramıyorum bile ne demek olduğunu 'anlıyorum', *söydeşi* (yani) içime işliyor benim, sarıyor beni 'ekmeğin acısı...' Öyle bir söz ki bu başka türlü söylenemez 'ekmek' ile 'acı'nın yan yana gelmesinden doğmuş bir anlam çevrilmeye, başka sözlerle söylenmeye gelmez...

Çok kimselere de okudum bu sözleri. 'Leylak kokusu'nu hepsi de beğeniyor, güzel buluyor. Öteki için öyle değil, hepsi varamıyor onun tadına. Direnmeye gelmez, anlatmaya kalkmayın. "Ben beğendim, ben sevdim" deyip geçin. Onlar, beğenmeyenler, bundaki güzelliğe büsbütün kapalıdır, ne yapsalar seçemezler demiyorum, bir gün gelir onlar da beğenir, sever, 'anlar'

bunu, ancak yavaş yavaş... Bay *Oktay Rifat*'ın bundan önceki yırlarının anlamı da, güzelliği de öylece, yavaş yavaş kavranılmamış mıydı?

İstanbul'a gitmiştim, orada Bay *Oktay Rifat*'ın bundan önce yazdıklarını beğenen, sevenlerle de konuştum. *Perçemli Sokak* karşısında çekingen davranıyorlar, ısınamıyorlar o betiğe, ozanın bu yolu tutmasını bir yanlış diye karşılıyor, gene eski yoluna dönmesini bekliyorlar... Buna sevindim diyemeyeceğim, diyemeyeceğim ya, gene de beni sevindiren bir yanı var: Bay *Oktay Rifat*'ın gerçekten yeni, başka ülkeler için değilse de bizim için büsbütün yeni bir çığır açtığını gösteriyor. Yeni olan çabuk çabuk anlaşılmaz, çabuk çabuk beğenilmez. Bense Bay *Oktay Rifat*'ın bu yeni yolda kalmasını çok istiyorum, bundan başka bundan daha yeni bir yola geçebilir, eskiye dönmemelidir. Betiği üzerine yazdığım yazının sonunda benim usçu olduğumu, bunun için de bu yeni yolu pek sevmediğimi söylemiştim. Saçma... Usçuluk birtakım yenilikleri anlamamak, onların tadından kendimizi yoksun bırakmak değildir. Önce bir duraksadım, bende de yadırgamanın verdiği bir tepki oldu, çabuk kurtuldum ondan, şimdi günden güne daha çok seviyorum o *Perçemli Sokak*'ı.

Şunu da söyleyeyim: Bay *Oktay Rifat*'ın betiğini okuduktan sonra birtakım Fıransız ozanlarını, örneğin Monsieur *Renê Char*'ı da daha iyi anlamaya başladım. Kişi ancak kendi dilinde yazılmış, ya da kendi dilinde bir yankı uyandırmış yırları gerçekten anlayıp sevebiliyor. Bunun için de sağ olsun Bay *Oktay Rifat:* bana yalnız kendi yazdıklarını tattırmakla kalmadı, başka ozanları anlamama da yardım etti.

Ulus, 27 Ocak 1957

SOKAK ADLARI.– *Perçemli Sokak*, Bay *Oktay Rifat*'ın betiğinin değil, İstanbul'da, Galata'daki sokağın eski adı 'Zülf-i arûs sokağı' imiş, 'zülf-i arûs', 'Gelin saçı'. Yanılmıyorsam o adda bir de çiçek vardır... O da güzel bir ad. O adı 'Perçemli Sokak'a kim çevirmiş, öğrenmek isterdim. Güzel bir karşılık bulmuş...

O türlü sokak adlarını severim.. İstanbul'da, Aksaray'da bir 'Karga Zarif' yokuşu vardır, bayılırım ona da. Sokaklara ta-

nınmış kimselerin, örneğin ozanların, bilginlerin adlarını takmayı bir türlü anlayamıyorum. Fuzuli Sokağı, Kâtip Çelebi Sokağı... O adda bir sokakta otursam, öyle sanıyorum, sinirlenirim. Bütün gün *Fuzuli*'yi, *Kâtip Çelebi*'yi mi düşüneceğim? *Fuzuli*'yi sevmediğim günler de olur, kişi hep birörnek kalmaz ya! öyle günlerimde ev mi değiştireyim?

Bir sokağa bir ozanın adını takmakla o ozana saygı gösterdiklerini, onun ün kazanmasına yardım ettiklerini sanıyorlar. Bence saygısızlıktır: Ozan da, bilgin de yapıtlarında yaşar, bir sokağın başına asılacak teneke parçasında değil. Nice ozanlar, bilginler vardır, unutulmuşlardır, adlarını ancak sokak başlarında görürsünüz, tanınmadıklarını, büsbütün unutulduklarını düşünürsünüz de gülersiniz onlara. Bir gün de gelir, değiştirirler sokağın adını, başka bir bilgin kişinin, başka bir ozanın adını korlar. Eski bilgine, eski ozana bu büsbütün saygısızlık değil midir? Bir aşağılama olmaz mı onu? Atmayacaksınız onun adını da ne yapacaksınız? Görüyorsunuz, kimse bilmiyor artık... İyisi mi, bırakmalı bu töreyi, dokunmamalı tanınmış kimselere, onlar yapıtlarıyla yaşasınlar, *uza-bilikte* (tarihte) yaşasınlar. Yapıtlarıyla yaşamayanları da adlarına sokak açmakla yaşatmaya kalkmayın.

Şimdi sokaklara ad takmıyorlar da numara veriyorlar. Ankara'da Bahçelievler'de olduğu gibi. Adana'da, İzmir'de bütün sokaklar numaralı... Bu da olabilir, birtakım kolaylıklar da sağlar ya, ben daha alışmadım, numara görünce bir irkiliyorum. Neyse! giderek alışırız... 892. sokakta oturmak, ne bileyim? ozan bilmemkim sokağında oturmaktan daha iyidir.

Perçemli Sokak, Karga Zarif Yokuşu, Kediseven Sokağı... Bunlar güzel adlar doğrusu, ne var ki kolay değil böylesini bulmak. Böyle adları kolay kolay bulamadıkları için de ölüleri düşünüp onların adlarını koymaya kalkıyorlar.

[*Tarihsiz*]

YÜRÜMEK.– Ne severdim eskiden yürümeyi!.. Eskiden, böyle yaşlanmadan önce, elim ayağım tutarken. "Sağlığımda" diyecektim az kaldı. Yanlış da olmaz öyle demek. Gücümüzü yitirmiş olmamız da ölmenin bir türlüsü değil mi? En acısı bu. Öldükten sonra bilmeyeceğim ki öldüğümü: Yüreğim duracak,

düşüncem duracak, onların durmasıyle bütün sevinçler, acılar, korkular, ne varsa hepsi bitecek. Ölüm, gerçek ölüm yıldırmıyor beni. *Stéphane Mallarmé, 'Ce peu profond ruisseau calomné, la mort'* demiş. Öyle pek derin değil ölüm denilen ırmak, kolayca geçivereceğiz, sezmeksizin geçivereceğiz öte yana. Orası da boşluk, alabildiğine boşluk. En gücü *Léthé*'nin, unutma ırmağının sularını içmeden *yinimizde* (vücudumuzda) duyduğumuz ölüm... Bay *Yahya Kemal Beyatlı, 'Müşkül budur ki ölmeden evvel ölür kişi...'* diyor. İşte o benim söylemek istediğim.

Severdim eskiden yürümeyi. Öyle başımı alıp da kırlara gittiğim, kişiler arasından çıktığım olmazdı. Kırları arayanlardan değilim ben, kentleri, tıklım tıklım dolu *oramları* (sokakları) severim. Kırlar, boş yerler, alışık olmadığım *görüler* (manzaralar) gözlerimi alır da düşünmekten, düşlere dalmaktan alıkor beni! Yalnız değilimdir oralarda, ben varım, benden başka da bilmediğim, ister istemez anlamaya, tanımaya çalıştığım nenler var. Oysa yıllardır oturduğum kentte, adlarını, ne iş gördüklerini bilmesem de göre göre alıştığım, tanıdığım kişiler arasında yalnızımdır, bir başıma... Beni kendi kendimden uyandıracak bir nen yoktur o çoklukta. Yalnızlığı aradığım için dalarım kentlerin tıklım tıklım dolu oramlarına...

"Dalarım" dedim, unuttum da kendimi onun için. Nerde o günler!.. Yürüyemiyorum artık. Kızılay'dan Sağlık Bakanlığı'na dek yürüdüm mü bir ağırlık geliyor dizlerime, yoruluveriyorum. Kaçıyorum yollardan. Odalara girdim mi, oralarda da konuşalacak kimseler var, okunacak betikler var, onar ayırıyor beni benden, düşündürücü yalnızlıktan, düşler acunu olan yalnızlıktan çıkarıyor, uzaklaştırıyor beni. Dinleniyorum, yenimin yorgunluğundan dinlendiğim gibi düşünmekten de dinleniyorum, *söydeşi* (yani) o tattan yoksun bırakıyorum kendimi. Düşünmek de, o büyük tat da gençliğe mi vergi?

[*Tarihsiz*]

DEĞİŞME.– Bir kişi değişiyor, dün dediğinden başka türlü diyor büğün, başka türlü düşünüyor... Önüne dikilip başına kakıyorlar bunu. Neden? Yasak mı değişmek? *Sağ töreye* (ahlâka) mı aykırı? Sağ töreye aykırı bir değişme vardır, çıkarını arayan kimsenin değişmesi, kazanmak için yaranmaya çalışması. O

başka. Uğraşmaya bile değmez öyleleriyle, öyle 'küçüklerle'. Ne dün dediklerinin bir değeri vardır onların, ne büğün dediklerinin. Çevirirsiniz onlardan yüzünüzü...

Ötekiler için öyle değil. Örneğin dörüt alanında... Dün şu türlü yırlar yazıyormuş, büğün bu türlü... Büğün yazdıklarını beğenmiyorsanız, söyleyin beğenmediğinizi, yerin onun yeni yırlarını, hırpalayın. O başka. Yermekle, hırpalamaya çalışmakla kendi düşünlerinizi, kendi görüşünüzü savunmuş olursunuz... Ancak değişmiş olmasını bir suç saymayın, bir suç diye göstermeye kalkmayın... Bana ne? ona da kalkışın, gene kendinizi belirtmiş olursunuz. Bir eleştiri yazısı –övgü olsun, yergi olsun– eleştirilen yapıttan çok, ondan önce, eleştiren kişinin niteliğini gösterir.

Düşünmek değiştirebilir kişiyi. Dün şuna bağlanmış, büğün bunun da bir doğruluğu, ya da güzelliğini anlamış... Neden söylemesin bunu? Dün dediklerinden dönmeyecek diye artık inanmadığı bir görüşü mü savunsun?

Bana öyle geliyor, düşünmeyenler, ancak onlar kızar değişmeye. Kendileri düşünmeden, gözleri kapalı bağlanmışlar bir görüşe, bir türlü çıkamıyorlar ondan dışarı. İnanmışlar, inceleyerek, araştırarak değil, körü körüne inanmışlar. Böyleleri kendi inançlarına bağlı olanların çoğaldığını görünce sevinirler, nitelikten çok niceliğe, sayıya önem verirler de onun için. Çoğalacaklar ki sustursunlar, ezsinler kendi inançlarına bağlı olmayanları. Onları sustursunlar, ezsinler ki ortalığı boş bulup yalnız kendileri kazansınlar. Kazançtır bütün diledikleri. Bunun için bir kişi aralarından ayrıldı mı, artık yenemeyecekler diye bir korku çöker içlerine, basarlar yaygarayı.

Sürü töresi...

[*Tarihsiz*]

BİRLİK.– Büğünküler de dünkülerden pek başka değil, büyük bir ayrım yok aralarında. Dünküler de birleşirler birbirlerini överler, birbirlerine yardım ederek üne ermeye çalışırlardı, büğünküler de öyle ortaklıklar kuruyorlar. Şu var ki dünküler, kendilerinden önce gelmiş olanlara saygı gösterirlerdi. Bakın Hececilere: Ne *Abdülhak Hâmit'e* dil uzatmışlardır, ne de

Tevfik Fikret'e, Cenap Şehabettin'e. Büğünküler ise yırı, dörütü kendilerinin yaratıklarını sanıyorlar, öyle gözükmek istiyorlar.

Şimdi de saygıyı övmeye, saygı göstermeyi öğütlemeye mi kalkıyorum? Değil, yok öyle bir dileğim. Saygıyı büyük bir *artam* (meziyet), gerekli bir artam sayanlardan değilim. Yeniye varmak için eskinin hırpalanmasını, az çok *yadsınmasını* (inkâr edilmesini) da anlarım. Yeni bir yol bulmuş olan dörütmen, kendinden öncekilerin yaptıklarında birtakım yanlışlar, *iyemsizlikler* (çirkinlikler) görür, en çok onlar çarpar gözüne. Doğaldır bu.

Bunun için büğünkülerin dünkülere çatmalarına, onları hırpalamalarına bir diyeceğim yok. Ne var ki gerçekten çatmıyorlar onlara, gerçekten hırpalamıyorlar onları. Onların yazılarına, dediklerine baktıkları yok, ne biçim yaşadıklarına, akçe kazanıp kazanmadıklarına karışıyorlar.

Bu da neyse! İçeriden, dışarıdan kimleri beğendiklerini de bilemiyoruz. Söylemiyorlar ki! Söyleyemezler de. Okumuyorlar. Bizim yazarlarımızı da, Batı yazarlarını da okumuyorlar. Nite okuyacaklar Batı yazarlarını? Dil bilmiyorlar, öğrenmeye de özenmiyorlar. Dedim ya: Yırı, dörütü kendileri yaratmış, o kanıdalar.

Birbirlerini, kendi kendilerini de anlamıyorlar. Bilmiyorlar ne yapmak istediklerini. Birleşiyorlar. Dirsek dirseğe verecekler, kol kola girecekler, gürültü, patırtı, bağırıp çağırma, tanıtacaklar kendilerini, üne erecekler.

Bilirsiniz öyküyü: Baba, çubukları birer birer alıp kırmış, beşini, altısını birleştirince kıramamış, oğullarına da öyle birleşmelerini öğütlemiş. *Dayanışmanın* (tesanüdün) *asısını* (faydasını) iyi belirtiyor doğrusu bu öykü. Ne yapalım ki dörüt alanı dayanışma yeri değildir. Bir de tersinden alın o öyküyü: Beşi altısı birleştirilince kıramadığınız çubukları, ipi çözdünüz mü, birer birer tutup kolayca kırarsınız. Ne gösterir bu öykü? Kendilerine güvenemeyenlerin, bir başlarına kalınca üne eremeyeceklerini anlamış olanların, değersiz olduklarını bilenlerin, ancak onların birlik kurmaya kalkışacaklarını gösterir.

Nerede bir birlik görsem, bir övüşme ortaklığı görsem, orada değersiz kimselerin toplandığını anlarım.

Ankara, 2 Şubat 1957

BİR OYUN.– Oda Tiyatrosu'nda *Bir yastıkta*'yı gördüm. Bayan *Mediha Gökçer*'le Bay *Cüneyt Gökçer* iyi, çok iyi oynuyorlar o oyunu. Onlar iyi oynadıkları için de eğleniyor kişi. Yoksa oyunun kendisi hiç de iyi değil.

Yazar, iki kişiyle, bir karı-koca ile, iki saati doldurmuş. Bu bir ustalık doğrusu. Bir ustalık ya, bir sanat üstünlüğü değil. İyi bir sanat adamı da ustalık gösterebilir, bayağı bir sanat adamı da. *Bir yastıkta*'yı düşünüp yazan Bay *Jan de Hartog*, ikinci kısımdan... Becerikli bir yazar, hani tiyatronun yapımı, teknik'i diyorlar, biliyor onu. Onu biliyor ya, kendinde bir şey yok, yaratıcı değil. Oyunu seyrederken bilmediğiniz, sizin de düşünmediğiniz bir şeyle karşılaşmıyorsunuz. Bir kızla bir delikanlı, sevişip evleniyorlar, yavaş yavaş kavgalar başlıyor, Çocuklar oluyor, kadın da, erkek de 'bir yastıkta' kocuyorlar. Konuya bir diyeceğim yok. Hepimizin bildiğimiz, her gün gözlerimiz önünde olan bir konu ya, yaratıcı bir yazar neler koyabilir bunun içine! Bay *Jan de Hartog* gibi yaratıcı olmayan da, basmakalıp sözleri, basmakalıp 'hakikat'lerden ötesini! Yalnız herkesin bildiklerini, kendisinin şuradan, buradan öğrendiklerini bilir. Yaratıcı olmayan roman yazarı, oyun yazarı, kendi kendine göremeyen, görmek gücü olmayan adam demektir. Yaratmak, romanda, oyunda yaratmak, görmekten, gerçeği özü ile sezmekten başka nedir ki?

Bay *Jan de Hartog* 'iyimser' denen soydan bir yazar: oyununu seyredenleri ürkütmeyecek, onlara hayatı 'tozpembe' gösterecek, 'Karı ile koca arasında birtakım kavgalar, çekişmeler oluyor ya, ne çıkar bunlardan? Hepsi de çabuk unutulur, ufak tefek şeylerdir!' demek istiyor. Bunun için de önemli anlaşmazlıklara, kadında da, erkekte de bir daha giderilmez iç acılıkları bırakan anlaşmazlıklara değinmekten çekiniyor. Anlattığı ocakta büyük bir tatsızlık çıkmadıktan başka geçim sıkıntısı gibi şeyler de olmuyor. Onları ne diye akla getirsin Bay *Jan de Hartog*? Sonra rahatsız olur seyircileri! Onun istediği de seyircilerini rahatsız etmemek... Bilirim o türlü iyimser yazarları, ustadırlar bütün hayatı güzel diye göstermekte! Bay *Jan de Hartog*, anlattığı ocakta çocuklardan birinin hasta olduğunu, budala oldu-

ğunu, hatta birinin öldüğünü söylese, bunu da 'tozpembe' gösterebilirdi. Öyledir o yazarlar, afyon yutturmakta ustadırlar...

Bir Yastıkta, yüz defadan çok oynadı. "Oda Tiyatrosu küçük de onun için" demeyin. Doğru, o salon ancak altmış kişi alıyor. Ama daha büyük bir salonda da çok oynanabilirdi. Dedim: Bay *Jan de Hartog*, usta bir yazar, sonra seyircilerin çoğu da böyle oyunlardan, böyle yapıtlardan hoşlanır, yazar ancak kendilerinin de bildiklerini söylesin isterler. Kişinin bilmediklerini de dinleyip anlayabilmesi için kendisinde de az çok bir hayal gücü, az çok bir yaratıcılık olması gerektir. Çok kimsede bulunmaz bu. Bunun içindir ki bayağıca, boş yapıtlar, eski bildiklerimizi bir daha söyleyen yapıtlar daima daha çok müşteri bulur.

Oda Tiyatrosu'nun açılmasına çok sevinmiştim: Orada az kimsenin anlayıp sevebileceği ince oyunlar oynanacağını sanıyordum. Yanılmışım. *Bir Yastıkta* ile başladılar, ondan sonra da *Louis Verneuil*'ün bir oyunu oynanacakmış.

Yazıma başlarken de söyledim: *Gökçer*'ler iyi oynuyorlar *Bir Yastıkta*'yı. Bayan *Mediha Gökçer*, o tatsız oyunu sevdirmek için ne yapmak gerekse yapıyor, sanatını seven iyi bir oyuncu olduğunu gösteriyor. Bu çabasını daha iyi bir yapıta saklamasını isterdim.

Bu yazımda birtakım yabancı tilciklerden sakınmadım. Ne yapayım? Yorulduğum günler oluyor, öyle çok uğraşmaksızın, kendimi bırakarak, öteden beri alıştığım, çevremde duyduğum sözlerle yazmak istiyorum büğünlerde. Yoksa öztürçeyi bırakmış değilim, bırakmayı usumdan geçirmiyorum da. Gene eski Türkçe tilcikleri diriltmeye çalışacak, yeni yapılanları kullanacak, kendim de kurmaya, 'uydurmaya' uğraşacağım. Çoğu tutmayacakmış... Biri bile tutmasa ne çıkar? Ben seviyorum yeni tilcikleri, doğru yolun öz Türkçe olduğuna inanıyorum. Doğru bildiğim yolda bir başıma gitmek de korkutmaz beni. Bir başıma da değilim doğrusu, bunun doğru yol olduğunu anlayanlar günden güne çoğalıyor.

Ankara, 4 Şubat 1957

YENİ BETİKLER.– Varlık Yayınları arasında dörder Liralık betikler çıkmaya başladı. İlki, *Gustave Flaubert*'in *Madame Bovary*'si. Bay *Tahsin Yücel* çevirmiş. Okumadım. Çoktandır Fransızcasını da okumadım o romanın. *Gustave Flaubert*'i pek sevmem de onun için. Bilirim büyük, önemli bir yazar olduğunu, gene de sıkar beni. Önemli, büyük yazarların hepsini de sevmek boynumun borcu değil ya! İçlerinden birkaçını, benim tat alabileceklerimi seçerim. Varlık Yayınları arasında çıkmasına sevindim, *Kâmi Akyüz*'ün çevirisi çoktandır tükenmişti. *Madame Bovary* ise, ben seveyim sevmeyeyim, okunması gerekli olan romanlardandır. *Kâmi Akyüz*'ün çevirisi tükenmemiş olsa da yeniden çevrilmesi iyi oldu. Öyle büyük yapıtlar birkaç kez çevrilmeli ki sonunda doğru, *yetkin* (mükemmel) bir çeviriye varılabilsin. Bay *Tahsin Yücel*'in çevirisi iyi mi, bilmiyorum. Söyledim, okumadım daha onu. *Flaubert*'i sevebilenler okumalı onu, Fransızcası ile de *Akyüz* çevirisi ile de karşılaştırmalı... Ne yapalım ki bu türlü işlerle uğraşanlar çok az bizde. Uğraşanlar da iki çevirinin niteliklerini araştırmaya değil de yanlış bulup göstermeye uğraşıyorlar.

Bu ay da Bay *Fazıl Hüsnü Dağlarca*'nın *Çocuk ve Allah*'ının ikinci baskısı çıkmış o dört Liralık betikler arasında. Ona da çok sevindim. *Çocuk ve Allah*, ozanın en iyi yapıtlarındandır bence. *Daha* adlı betiği de çoktandır bulunmuyor, tükendi. Onun da yeniden basılması çok iyi olur.

Günden güne küçük betiklerden kurtuluyoruz. Küçük betik, birtakım büyük yapıtların kısaltılmasına götürüyordu. Kısaltılmış roman da benim pek sinirime dokunur.

Ulus 10 Şubat, Pazar 3 Şubat 1957

YAĞMURCU.– Pek övmüşlerdi bu oyunu, göreyim dedim. Daha başta, dileyince yağmur yağdıracağını söyleyen kişi, Starbuck, ortaya çıkar çıkmaz anladım ne olduğunu. *J. M. Synge*'in *Le Baladin du Monde Occidental*'ının bir yankısı. (İngilizce adını bulamayacağım şimdi, *Saffet Korkut* Türkçeye *Babayiğit* diye çevirmişti.)

Öykü o öykü değil ya, konusu, kök konusu bir: *Kurma gücünün* (hayalin) gerçeğe taşması, gerçeği değiştirmesi. Ancak,

Yağmurcu'nun yazarı Mr. *N. Richard Nash*, yumuşatmış işi, nite söyleyeyim? *evcilleştirmiş* (ehlileştirmiş), korkunçluğunu gidermiş, törpülemiş, ürpertmiyor kimseyi. Birtakım yazarlar vardır, iyimser kişilerdir, iyimserlik yaymak isterler, ölüm konusuna değindiklerinde bile gülümseme eksilmez yüzlerinden, okurlarının uykusunu bozmazlar. Mr. *Nash* da onlardan. Bu oyununda ölüme dokunmuyor, yalnız kuraklık var, 'sevimli' bir kuraklık, biraz düşe bıraktınız mı kendinizi, tatlılaşan bir kuraklık...

Acı acı düşündüreceksiniz de ne olacak? Kuraklık da geçer, bir güzelliği olmayan Lizzie Curry de koca bulur kendine, unutun gerçeği, tatsız gerçekler üzerinde durmayın, yalan diye bakın onlara.

Gerçeğin olduğu gibi düşler acununun da buruk buruk, sert bir tadı vardır, *esrikleştirir* (mest eder), çoşturur kişiyi, *yaşam koşullarını* (hayat şartlarını) değiştirmeye özendirebilir. Bol şekerli ıhlamura dadanmış olanlar, kaldıramazlar o tadı. Gene de arada bir şöyle uzaktan görmek, sözü edildiğini duymak isterler. Mr. *Nash* konuyu işte onların beğenisine, anlayışına indirmiş, onların diline damağına uydurmuş. Düşün, kurma gücünün gerçeğe girivermesi, bu oyunda bir neni yıkmıyor, durumu devirmiyor, üzücü sonuçlar doğurmuyor. Kızlarını şöyle yolu yordamıyla başgöz etmek isteyenlerin çekinecekleri bir yanı yok *Yağmurcu*'nun: Kız, Lizzie Curry, gene de File'a, *güvenlik yönetmeninin* (emniyet müdürünün, 'sheriff'in) yardımcısına varıyor. 'Happy end', 'mutlu son' olursa bunca olur! Korkusuzca, kaygısızca gidip uyuyabilirsiniz.

Beğenilmiş bu oyun. Gene oynanılsın, gene beğenilir... Anlıyorum beğenilmesini: *Synge*'in oyununu kaldıramayıp güzelliği, yırı *Rostand*'da bulanların beğenisine, anlayışına göre yazılmış. Orta kişiler için bir oyun: öveni çok olur. Bir yır yanı da var, şöyle çabuk sezilir soyundan. Oynanması da şöyle böyle idi. Doğrusunu söyleyeyim: Bay *Şahap Akalın*'ın oyunundan başkasını pek beğenmedim.

Ancak çevirinin dili, güzel, aksadığı yer pek az. Oyunun sonuna değin onun için oturdum.

Düşündüm bunu yazdıktan sonra. Doğru mu benim *Yağmurcu*'ya böyle sinirlenişim? Övmeselerdi, pek övüp göklere çı-

karmasalardı o oyunu, ben de birtakım güzellikler bulmaz mıydım onda? *Yağmurcu*, örneğin *Bir Yastıkta* gibi apaçık bayağı bir oyun mu? Değil.. Öyle olmadığını bildiğim için de daha çok sinirleniyorum. Apaçık bayağı yapıt çok kişiyi kandıramaz, böylesi ise göz boyar.

Yağmurcu gibi yapıtlar, örneğin *Babayiğit*'in anlaşılmasına yardım etmez mi? onların beğenilmesine *anıklamazmı* (hazırlamaz mı) *görmüğe* (tiyatroya) gidenleri?.. Sanmıyorum. Onların yerine geçer, öldürür onları.

Ulus, 10 Şubat, Pazar, 3 Şubat 1957

DİL.– *Başkent Ankara* dergisi yazarlarından biri, Bay *Behçet Kemal Çağlar*'la konuşmuş, benim için ne düşündüğünü de sormuş. Bay *Çağlar*, yanıtında "*Biz de severiz, biz de överiz onu*," diyor. '*Bu da bir çeşit moda oldu şimdi*,' diyor. Sonra da devrik tümceyi kötülüyor. Ya kendi neden kullanıyor devrik tümceyi? Neden "onu severiz" demiyor da "severiz onu" diyor? Neden 'şimdi'yi tümcenin başına, ya da ortasına alacağına sonuna bırakıyor?

Bay *Behçet Kemal Çağlar*, benim yazılarımı beğensin demiyorum, beğenmesin. Ancak biraz düşünsün: benim yazılarımı beğenmemesi, beni değersiz bulması yetmez devrik tümceyi kötülemesine. Ben onun yırlarını beğenmiyorum diye onun gibi *köğlü uyaklı* (vezinli kafiyeli) yır yazmayı kötülemeye kalktım mı? İyisi, güzeli de olur o türlü yırların, Bay *Çağlar*'ınkiler öyle değil.

Kendi de kullandığına göre devrik tümceyi, kötü bulduğu doğru değil. "Ben yapınca iyi oluyor, *Ataç* yapınca kötü oluyor," desin. Bir diyeceğim olmaz ona.

Bir yerde de "*Ataç'ın kutsal inadı*" diyor. Öz Türkçe yazmayı bırakmayışım... Söyleyeyim Bay *Çağlar*'a: 'inat' değildir, 'direnme' değildir benimki, düşünerek tuttuğum bir yoldur. Direnmenin kutsalı olmaz, direnme alçaltır kişiyi...

[*Tarihsiz*]

BİLSEME.– *Les Nouvelles Littéraires*'de okudum: Bir Fransız *uza-bilikçisi* (tarihçisi), Monsieur *Philippe Erlanger*, yeni bir betik yazmış, bunda Kral *IV. Henri*'nin öldürülmesinin salt

bir kişinin işi olmadığını, nice büyük kişilerin, Kraliçe'nin bile parmağı olduğunu ileri sürüyor önce: *IV. Henri* öldürüleli üç buçuk yüzyıl oluyor, o öldürüme karışmış olanları öğreneceğiz de ne olacak? Suçluların artık kemikleri değil, tozu bile kalmamış. Adlarını mı yargılayacak, anılarını mı *kınılayacağız* (cezalandıracağız)? Kim ne kazanacak, kime ne iyilik gelecek bu doğrunun bilinmesinden?..

Yanlıştır böyle düşünmek. Bilimin amacı kimseye iyilik etmek, kimseye bir nen kazandırmak değildir. Kızınlamak da değildir bilimin amacı. Bilimden kişioğluna bir iyilik gelmez demiyorum. Ancak bilim bunu aramaz diyorum. Kimseye bir asısı, yararlığı olmasa da bilim doğruyu bulmaya çalışır. Yalnız o da değil: Doğruyu ortaya çıkarmanın bir kişiye, bir bölüğe, bir ülkeye, kişioğluna kötülüğü dokunabilir. Bilim buna da aldırmaz, kötülüğü dokunacak olan, yıkıcı olan o doğruyu da ortaya çıkarır. İyi kötü diye, asılı asısız diye ayırmaz bilim, değer yargısı vermeye kalkmaz. Bir doğrunun bulunması, bir doğa yasasının *gizinin* (sırrının) anlaşılması, kişioğlunun... kalkmasını *epleyecek* (sebep olacak)? bilim bundan bile çekinmez. Duyuyoruz: *Bölünsüzü* (atomu) çözme denemelerinin çok ağır sonuçlar doğurabileceğini büyük bilginler söylüyor. Gene de o denemeler, araştırmalar bırakılmıyor...

Bilimi kötülemek için mi söylüyorum bunları? Tersine, övmek için söylüyorum. Kişioğlu, ası aramamakla yok olmayı dahi göze alarak doğruyu araştırmakla, kendi büyüklüğünü saptamıştır. Bilmek ister, bulmak ister, bilmek uğrunda, bulmak uğrunda özünü vermeye de katlanır.

En büyük *artamı* (meziyeti) kişioğlunun, *bilsemedir* (tecessüstür). Gücünün, bilmek gücünün nereye varacağını da bilmek ister, mutluluğu bile o gücünden üstün görmez.

Bütün kişioğulları için doğru mudur bu? Biliyorum ki değildir. Kişilerin çoğu asılarına, çıkarlarına bağlıdır, asıları, çıkarları uğrunda doğruları gizlemeye, yalan söylemeye de katlanır, aşağılaşırlar. Öylelerinin çoğunlukta olmasına bakmayın, kişioğlunun büyüklüğü onlarda değildir, ötekilerinde, bir asısı, yararlığı olup olmayacağını düşünmeden doğruyu, bütün doğruları arayanlardadır. Ozan, "Bir hakikat kalmasın âlemde Allahım

nihan" demiş. Yararlığı olmayacak, kötülüğü dokunacak, yıkıcı doğrular da gizli kalmasın.

[*Tarihsiz*]

BÜYÜKLENME. – Çok kimseler vardır, gönülsüz gibi gözükürler, kendilerini beğenmediklerini sanmanızı isterler. Gene de sezersiniz kendilerini pek büyük, pek değerli bulduklarını. 'Sahte tevazu', 'yalancı alçakgönüllülük', 'yalancı inginlik' derler onlarınkine.

Ya büyüklenme, onun da yalancısı yok mudur? Bir kişi görüyorsunuz, bütünlüklerini sayıyor, yiğit, ya da bilgin olduğunu söyleyip duruyor. Övülmek istediğini belli ediyor. Onun büyüklenmesi, böbürlenmesi gerçek midir sanırsınız? Bana öyle geliyor ki, kendine güveni yoktur o kişinin, kendine güveni olmadığı için, eksikliklerini, yetersizliklerini sezdiği için, övünmeye kalkıyor, övünecek ki, gizlesin kendisinden o eksikleri, yetersizlikleri, unutsun onları. Görmüyor musunuz, övülmeyi, beğenilmeyi dileniyor. Siz kendisine büyük yiğit, ya da büyük bilgin diye bakacaksınız, bunu söyleyeceksiniz ki avunsun biraz, güven gelsin içine.

Nabi 'Eğerçi köhne metaız revacımız yoktur / Revaca da o kadar ihtiyacımız yoktur' diyor. Budur gerçek büyüklenme. Suç diye söylemiyorum, severim *Nabi*'yi, Türçenin en güzel *üycüklerinden* (beyitlerinden) birkaçını o söylemiştir, büyüklenmek yaraşır ona. *Nabi* olmuş o, gününün en çok saygı gören, en beğenilen, en büyük ozanı, önüt diye bakılıyor kendisine, onun da mı özüne güveni olmasın? Geçmiş artık, eskimiş, beğenilmiyormuş... Üzülsün mü buna? Aldırmaz bile. Övülmezse övülmesin. Yapacağını yapmış, bir dinginlik, bir döleklik gelmiş gönlüne, başkalarından işitmeyi gerekli bulmuyor. Unutulursa unutulsun, yalnız kalırsa kalsın, ona da aldırmaz. Daha olmazsa o da *Nefi* gibi *'Eylese Nef'i n'ola gönlüyle dâim bezm-i has? / Hem kadeh, hem bade, hem bir şuh sâkidir gönül'* diyebilir. Gönlü anlatır ona yaptıklarını.

Ne yaptıklarını kendi içlerinden dinleyemeyenlerdir ki övünerek, böbürlenerek çevreyi, çevre ile birlikte kendi kendilerini aldatmaya çalışırlar. Gerçekten kendilerini beğendiklerini

mi sanıyorsunuz onları? Yanılırsınız. Yalancı büyüklenmedir onlarınki. Ancak acınır öylelerine.

Ulus, 17 Şubat 1957

DEĞİŞME.– *Alain*'in *Propos d'un Normand*'ını okuyorum, 1906 ile 1914 arasında *Dépêche de Rouen*'a verdiği gündelik propos'lar. Türkçede ne demeli *propos*'ya? Bulamıyorum şimdi. *'Fıkra'*, *'sohbet'*, *'söyleşi'*... Hepsi de eksik geliyor bana. Doğrusu, Fransızcada da başka bir söz bulamazsınız, onun için ne olduğunu iyice tanımlayamazsınız. Niçin? Bir başkalığı, kendine vergi bir büyüsü mü var o 'propos' tilciğinin? *Alain* den önce yoktu. *Alain* kattı ona o büyü; başka bir dilde kolay kolay belirtilmez anlamı. Çok kimselerin 'propos'ları olabilir, vardır, onlar için 'şunun dedikleri', 'bunun konuşmaları' dersiniz, olur biter. *Alain*'inkiler için öyle değil, ne derseniz kaçırıyor kokusunu, solduruyor boyasını. Yeni bir tür yaratmış *Alain*. Önce gözükmüyor, sezilmiyor o yenilik; eski bir biçime dökülmüş eski sözler sanıyorsunuz. Yavaş yavaş anlıyorsunuz o yazılarda başka bir öz olduğunu. Ne olduğunu da pek söyleyemezsiniz. Bir kişiliği, güçlü bir kişiliği yankılayan yepyeni bir öz. Yeniliklerin en gücü, en derini, eskimez bir yenilik. *Sizinsiz* (şüphesiz) olarak söylüyorum: Yüzyıllar sonra da *Alain*'in 'propos'larında kendini gösterecektir o yenilik...

Bu değildi söylemek istediğim. 1906-1914. Demek en yenisi yazılalı bu 'propos'ların kırk iki yıl olmuş. Neler olmadı bu kırk iki yıl içinde! neler yıkılmadı! neler yapılmadı! neler değişmedi! 1914'ten önce yazılmış bir öyküyü okuyun, yadırgıyorsunuz, sizi şaşırtıyor o yaşayış, benzemiyor büğünküne. Oysa *Alain*'i okurken bu yadırgamayı, bu şaşmayı duymuyorsunuz. *Alain*, değişmeyen bir konu üzerine, kişioğlunun özü üzerine konuşuyor da onun için. Gündelik işlere değinmiyor mu? Değinmez olur mu? Onlardan başlıyor, gene onlarda bitiriyor. Ancak onların özünü kavradığı için, sezdirmeksizin özelden genele geçiyor, bize kişioğlunun 'değişmeler arasında gene kendine benzer' kalan yanını gösteriyor.

Alain'i okurken daha iyi anlıyoruz: bütün değişmeler yüzde kalıyor, içine, dokusuna işlemiyor kişioğlunun. Bütün ilerlemeler dışta kalıyor.

Üzücü mü buluyorsunuz bunu? Olabilir. Sevindirici, güven verici bir yanı da var.

Ulus, 17 Şubat 1957

ÖĞRENME.– Birçok kimseler var, öğrenmek istiyorlar. Öğrenmek için de birtakım betikleri okuyorlar. Öyle çok değil okudukları betikler, onu on beşi geçmez. Daha da azaltabilseler, üçe, ikiye, bire indirebilseler pek sevinecekler. Neden inmesin bire? İstenilen, doğruları öğrenmek değil mi? Toplarsınız bütün doğruları, üç dört yüz *üzlük* (sahifilik) bir betiğe sıkıştırırsınız, verirsiniz onlara, çabucak bellerler...

Yeryüzünde ancak bir doğru olduğu, ancak bir doğru olabileceği kanısını bir türlü bırakamadılar da onun için. Ayrılamıyorlar kara kaplı betikten. Eski betiği kapatsalar bile, onun yerine bir başkasını koyuyorlar, ona bağlanıyorlar. Doğru onun içindedir, onda olmayan, ona uymayan yalandır, yanlıştır. Kesip atıyorlar.

Oysa öğrenmek değildir gerekli olan, düşünmektir. Kişi bir başına bütün sorunları, bütün acunu düşünemez. Bunun için başkalarıyla konuşur, sorar onlara ne düşündüklerini. Okumak da böyle konuşmaktır. Tek sesli bir konuşma mı diyeceksiniz? Değil. Okuduğunuz betiği yazan, sizin yanıtlarınızı, ne dediğinizi duymaz ya, siz gene söylersiniz, okumayı bir konuşmaya çevirirsiniz. Yapamıyorsanız bunu, bir konuşmaya, tartışmaya çeviremiyorsanız okumayı, kapatın betiği, anlamıyorsunuz demektir. Belleyebilirsiniz, yürekten belleyebilirsiniz, gene de anlayamazsınız. Öğretmenin önüne diz çöküp onun bütün dediklerini doğru diye dinlemek çocuğa yakışabilir, büyüğe yakışmaz. Öğretmenin de iyisi, çocukta *sizinler* (şüpheler) uyandırabilen, onu birtakım sorular sormaya alıştırabilen değil midir? okuduğunuz betik sizde sizinler uyandırmıyor, içinizde birtakım sorular yükselttirmiyorsa, bilin ki, iyi bir öğretmen, iyi bir betik değildir. Suç da hep öğretmende, betikte olmaz ya! sizde de olabilir. Siz ancak bellemeyi başarıp da düşünmeye eremeyecek bir kişi iseniz, öğretmen ne yapsın size? betik ne yapsın?

Ulus, 17 Şubat 1957

GENÇLİK.– 'Türk gençleri' yerine 'Türk gençliği' demiyorlar mı, –alışamadım bir türlü– kızıyorum, sinirleniyorum. Fıransızcasını olduğu gibi çeviriyorlar dilimize.

Kızıyorum, sinirleniyorum ya, biliyorum da kızmanın, sinirlenmenin doğru olmadığını. 'Gençlik' demekle 'gençler' demek arasında bir ayrım var. Biri daha *soyut*. Düşünün bir: 'Türk kadınlarına düşen ödev' demekle 'Türk kadınına düşen ödev' demek bir mi? Aradaki ayrımı çözümleyemesek, söyleyemesek bile sezeriz. 'Gençlik'le 'gençler' arasında da öyle bir ayrım var.

İstesek de istemesek de bunlar girecek dilimize, Türkçeyi de Batı dilleri gibi soyutlaştıracak. Bu soyutlaştırmanın bir iyiliği olduğu gibi bir de kötülüğü var: dilin yır gücünü bozuyor. *Somut* söyleyiş, *soyut* söyleyişten daha ozancadır, anlatmak istediğini gözlerimiz önüne çizer, bir 'görünüş' yaratır. *Soyut* söyleyiş ise duyularımıza değil, düşüncemize *ayıtır* (hitap eder), bir *görüt* (idée) yaratır. N yapalım? birinden yitireceğini dil ötekinden kazanır.

Şimdiye dek ben 'gençler' yerine 'gençlik' dediğimi sanmıyorum. Kolay kolay da diyemem. Bizler, benim gibiler, diyemesek de ne çıkar? Bize 'genç kız' demek de güç geldi. Oysa şimdi yerleşti o, kimse yadırgamıyor. On on beş yıla kalmaz, 'gençler' yerine 'gençlik' demeyi de kimse yadırgamaz. Başka bir dilden aldığımız bile unutulur.

[*Tarihsiz*]

ALDATMA.– Bir dergi geçti elime. Üzerinde –yerli yabancı– yirmi dokuz kişinin adı var. Demek yirmi dokuz kişi yazı vermiş o dergiye, öyle sanıyorsunuz, öyle sanmanızı istiyorlar. 'Kaç *üz* (sayfa) bu dergi?' diyeceksiniz. Orta boyda yirmi dört üz bile düşmüyor.

O yirmi dokuz kişiden birinin adı çekiyor. Örneğin *Orhan Veli*. O da derginin yazarları arasında. "Yayımlanmamış bir yırını, bir yazısını bulmuş olacaklar." diyorsunuz. Açıyorsunuz dergiyi. Arıyorsunuz *Orhan Veli*'nin yazısını. Bir yırından üç beş çizek almışlar. Bu da yetmiş kapağına onun da adının konmasına. Başka dergilerden bir iki yır seçmişler, onları yazanla-

rın adları da kapakta. Birkaç kişiye en beğendikleri *köğükleri* (mısraları) sormuşlar, onların adları da kapakta...

Eğleniyorlar mı okurlarla? Aldatmaya mı kalkıyorlar onları? Dergi çıkaranlarda bir ağırbaşlılık olması gerekmez mi? Ekin işleri çocuk oyuncağı mıdır?.. Bu böyle giderse bu ülkede ağırbaşlı bir yazın kurulacağından kimsenin umudu kalmayacaktır. Benim umudum çoktan kesildi.

[*Tarihsiz*]

OKUMAK.– Çoktan beri bir romanı başından sonuna dek okuduğum olmamıştı. Sıkılıveriyorum. Önce ilgilensem bile, sonra "Bana ne bu öyküden? Yazar olayı da uydurmuş, kişileri de... Ne olacak onların yaptıklarını öğreneceğim de?" diyorum, kapatıp atıyorum betiği.

Dün –cumartesi– bir roman okumaya başladım, bırakamadım elimden, büğün evden çıkmadım, onu bitirdim. Öyle küçük bir roman da değil, üç yüz yetmiş beş üz. Monsieur *Maurice Druon*'un *Les Grandes Familles*'i. 'Büyük Soylar', ya da –daha iyisi– 'Büyük Ocaklar' demeli Türkçesine. İyi bir roman mı? Doğrusu, daha kestiremiyorum. Kestiremiyorum ya, beni sardı o betik. Elimden bırakamadıktan başka, bitirince de bir üzülme duydum: Alışmıştım o betiğin anlattığı kişiler arasında yaşamaya. Birkaçı ölüyor, ya ötekiler ne oluyor?.. Neyse ki iki 'cildi' daha varmış (*'Cilt'* için Türkçe bir tilcik bulamadım daha.), onları arayacağım. Şimdi Fıransızca betik bulmak da epeyce güçleşti, betik-evinde ne bulursak onunla yetiniyoruz.

O iki cildi okuyayım, o roman sanki bitecek mi? Bir roman, gerçek bir roman, bitmediği duygusunu bırakmalıdır okurda. Yalnız bir kişiye ilgilendiren bir roman gerçek bir roman değildir, büyükçe bir öyküdür, romandaki kişileri, çevrelerindekilerle birlikte görmeliyim. Yazar da bütün kişilerini yaşayışlarının sonuna dek götüremez ya.

[*Tarihsiz*]

NİÇİN.– Geçenlerde iki oyun gördüm: *Bir Yastıkta* ile *Yağmurcu*. İkisini de beğenmedim. *Yağmurcu*'yu Bay *Sabahattin Kudret Aksal* da beğenmemiş. *Varlık*'ta yazıyor. Oysa çok kim-

seler beğenmişti o oyunu, ben de övenlere inanmıştım da onun için gitmiştim *görmüğe* (tiyatro).

'Niçin beğenmişler o oyunu?' diye çok düşündüm. Kendi kendime bir *ep* (sebep) bulduğumu sanıyorum. *Bir Yastıkta*'yı da, *Yağmurcu*'yu da onun için beğeniyorlar.

Okurların çoğu da, görmüğe (tiyatroya) gidenlerin çoğu da ancak kendi düşüncelerine uygun, kendilerinin de uydurabilecekleri yapıtları seviyorlar. Kişilerden biri bir söz söyledi, bir iş yaptı mı, "yazarın yerinde ben olsam o kişiye ben de bunu söyletirdim, ben de bunu yaptırırdım" diyebilmeyi istiyorlar. Bir yapıtı beğenmeleri, kendi kendilerini beğenmekten başka bir nen değil. Kendi düşünemedikleri, düşünemeyecekleri bir söz, bir olay oldu mu kızıyorlar, onun için de beğenmiyorlar. Yazarın kendilerinden başka bir düşüncede olmasına, başka türlü olaylar kurup başka türlü sözler söylemesine dayanamıyor, katlanamıyorlar.

Fıransızca gazetelerde okuruz: Şu oyunun bu yeri, ya da sonu beğenilmemiş, yazar da onun için orayı, ya da sonu değiştirmiş, böylelikle yapıtını kurtarmış, yüzlerce kez oynanmasını sağlamış. Hep bunun için, görmüğe gelenlerin düşüncesine, anlayışına uymak için olacak... Tiksinirim öyle yazarlardan.

Romanda daha azdır bu. Roman okuyanın düşünmeye *öyü* (zamanı) vardır. Roman okuyan bir başınadır. Bir başına olan kişi düşüncesini de, kurma gücünü de daha çok işletebilir. Görmükte ise yanınızdakilerin etkisi altında kalırsınız, siz de onlara uyarsınız. Görmükte tutkularınızı daha güç yenersiniz, az çok sürü tepkilerine kapılırsınız. Görmükten günden güne soğumuş olmam, ola ki bunun içindir.

Ulus, 24 Şubat 1957

ARSAL.– *Sadri Maksudi Arsal* ölmüş. Saygım vardı kendisine, gördüğümde "Elinizi öpeyim" derken, gönülden söylerdim bunu. Kendi alanında büyük bir bilgin miydi, bilmiyorum, onu ben anlayamam. Dil devrimine inanmış, dilimizin değişmesi gerektiğini anlamış kimselerdendi. Çoğumuzun yolumuzu bulmamıza yardım etti. Dil *arancını* (davasını) önce savunup sonra –yol değişince– bırakanlardan değildi. Dönmedi. Kamutayda, 'Anayasa' dilinden 'Teşkilât-i Esasiye' diline dönmek işi

konuşulurken söylediklerini biz devrimciler unutmadık. Yeter bu kendisini sevmemize. İnancını savunmak için o gün *bölemine* (partisine) de karşı kodu. Düşüncenin bütün çıkarlardan üstün olduğunu, kişioğlunu ancak düşüncenin ululaştırdığını bilirdi de onun için.

Duygularını, tutkularını yenmişti, bunun içindir ki uğradığı ağır bir davranışı unutup, ya da sayışa katmayıp Atatürk sevgisine, Atatürk ülküsüne bağlı kaldı. Bu ölen kişi saygıyla anılacak, örnek edinilecek kişilerdendir.

Ulus, 24 Şubat 1957

YIR.– Koca bir betik, büyük büyük yedi yüz *üz* (sayfa), daha da çok. Monsieur *Jacques Charpier* ile Monsieur *Pierre Seghers*, en uzak çağlardan büğüne dek yır üzerine söylenmiş sözlerden en önemli bulduklarını toplamışlar, betiğin adını da *L'Art Poétique* (Yır Dörütü) koymuşlar. İlginç bir betik ya, *doğallayın* (bittabi) eksik: bunca yüzyılın yır üzerine düşünüleri, ne denli büyük olursa olsun, bir betiğe sığar mı? Bunun için olacak, geçmiş yüzyıllardan çok büğünün, 20. yüzyılın düşünülerine önem vermişler ('Kutsal Betik'ten 19. yüzyıl sonuna dek 418 üz, 20. yüzyılın yarısı için 286 üz.). Eh! ne de olsa günümüzde söylenenleri daha iyi anlar, daha doğru buluruz.

Hepsini okumadım o betikteki yazıların. Okurnur mu onca yazı? Gene de kişi el altında bulunmasını istiyor. Gerekince açar bakarsınız. Karıştırırsınız üzleri, bir söz sizi çekiverir, o günkü durumunuza uyar da düşündürür sizi, düşlere daldırır, birtakım *gizleri* (sırları) aydınlattığınızı, gerçeği, doğruyu kavrayıverdiğinizi sanırsınız. Örneğin Monsieur *Jean Wahl*, *'Bütün büyük yırlar ancak görünüşte bir kaçıştır (gerçekten kaçıp kurtulma). Derinleştirme olduğu için kaçıştır.'* demiş. Anlaşılır bir söz mü? Fıransızcası Türçesinden daha iyi anlaşılıyor, Fıransızca 'évasion', 'approfondissement' tilciklerinden daha alışığız, onlar bizde daha çok yankı uyandırıyor da onun için... Anlaşılsın, anlaşılmasın, işletiyor düşüncemizi, birtakım 'aydınlıklar' sağlıyor.

Yırın ne olduğu, nite yaratıldığı öğrenilir mi böyle bir betikten? Bence, yırın ne olduğu ancak yırdan öğrenilir. *Abbé Brémond*, *'Yırın ne olduğunu, Villon'a değil, Bergson'a sorarım,'* der-

di. Yanlış! *Bergson*'a sormayın, *Villon*'a da sormayın, okuyun *Viillon*'un bir yırını, iki üç *köğüğünü* (mısraını), seziverirsiniz. Sezemiyorsanız, bilin ki yırı anlamak vergi değildir size. *Odun* (ateşin) ne olduğunu, odu göstermekle anlatabilirsiniz, ozan da gösterir yırı. *Homeros*'un gösterdiği, *Naili*'nin gösterdiği, Bay *Oktay Rifat*'ın gösterdiği gibi. '*Bakınca bizim olan / Düşününce yitirdiğimiz*'... Düşünürlerin, *bilge-severlerin* (feylosofların) söyledikleri, yırın çevresinde dolaştırır bizi, yırın içine götüren, sokan ancak ozanlardır. Ötekilerinki bir öykü söyleyip uykuya varmaktır. '*Güftend fesanei buden / hâb şüdend*'...

Genç eleştirmenlerimizin, denemecilerimizin o betikten birer birim edinmelerini isterim. Baştan sona okusunlar mı? Bezmezlerse... Yalnız karıştırsalar da olur. Yır anlayışının, düşüncesinin, yırın gerek dış, gerek iç kurallarının yüzyıllar boyunca ne denli değiştiğini görürler, bütün o öyküleri işitirler de kesin söz söylemekten, birtakım denemeleri yasak etmeye kalkmaktan çekinirler. O betik kimseyi ozan edemez, orası öyle ya, eleştirmenlere, denemecilere boylarının ölçüsünü öğretir. Bundan başka şimdi yepyeni sandığımız birtakım yolların çoktan bilindiğini de öğretir.

Türlü düşüncelerin, türlü görüşlerin çarpıştığı, bir birini çürüttüğü bir betik. Bence bizim gençlerimiz için en *asılı* (faydalı) betiklerden biri, inanıp bağlanmaktan kurtarır onları.

[*Tarihsiz*]

ÖRNEĞİN. – *Meselâ* yerine *örneğini* benden önce kullanan oldu mu, bilmiyorum. Olmuşsa, çok sevineceğim. Ben kurdum diye beğenmiyorlar. Neler çıkarmadılar ona karşı! Örnekse, örnekçe, örnekle... Hepsini denediler. Oysa 'örneğin' en doğalı, kurala en uygun olanıydı. 'İlk'ten 'ilkin', 'örnek'ten 'örneğin'; iki heceli olduğu için 'k' değişir 'ğ' olur. 'Örnekin' bizim ağzımıza yabancı gelir. Benim kurduğum 'örneğin' geri çevrilsin diye 'örnekleyin' demeği önerenler bile oldu.

Şimdi de Bay *Cevdet Kudret*, Türkçede 'meselâ' karşılığı *sözgelişi* varken *örneğin* demenin ne yeri olduğunu soruyor. Üzülerek görüyorum, Bay *Cevdet Kudret*, dilimizdeki tilcikle-rin, deyimlerin anlamlarını düşünmüyor, iyi bilmiyor. 'Meselâ'

ile 'sözgelişi' bir değildir. Birbirine anlamca yakın olabilir, gene de kullanıldıkları yerler ayrıdır...

Beğenmesinler benim kurduğum tilcikleri, ben de onlara kendimi beğendirmeye kalkmadım. Ben onların yazdıklarını beğeniyor muyum ki onların benim yazılarımı beğenmelerini isteyim? Arapçadan, Farsçadan bozularak kamunun, çoğunluğun diline geçmiş tilcikleri seviyormuş onlar. Ben anlayamıyorum o görüşü. Şimdiye dek çoğunluğa önem vermedim, çoğunluğun beğenisine inanmadım. Hep 'mutlu azınlığı' düşünürüm, öteden beri yalnız onu... Bir toplumu ilerleten ancak mutlu azınlıktır da onun için.

[*Tarihsiz*]

KOLAYLIK.– Yıllardır dinliyoruz: Divan ozanlarının yapıtları bize yabancıymış, bizi söylemiyormuş, biz kendimizi ancak saz ozanlarının yırlarında, türkülerinde bulabilirmişiz. *Baki*'de, *Nefi*'de, *Nedim*'de bir güzellik yok. Güzellik mi istiyorsunuz? Köylerde yakılan türküleri dinleyin...

İlk günlerde, *söydeşi* (yani) bundan otuz beş, kırk yıl önce bu sözler, bu yargı pek sinirime dokunmuyordu. O günlerde bu sözlerin, bu yargının bir yaratıcılığı olabileceğini sanıyorduk. Pek bilmiyorduk saz ozanlarını, onlardan çok nenler öğreneceğimizi umuyorduk. Sonradan gördük ki divan ozanlarının dediklerini söylüyor onlar da. Divan ozanlarının aruzla söylediklerini hece *köğü* (vezni) ile söylüyor. Divan ozanları gibi güzel biçimler de kuramıyor. Saz ozanlarında ilerleme de yoktur. Açın Bay *Fuat Köprülü*'nün *Saz Şairleri Antolojisi*'ni, Bay *Cahit Öztelli*'nin, daha başkalarının seçmelerini, XVI. yüzyıldan büğüne değin gelmiş birçok saz ozanlarının yırlarını bulursunuz. Bakın bir değişme var mı? Dilde ufak tefek bir değişme olmuşsa da anlayışta, düşünüşte olmamıştır. *Duruk* (statique), ölü bir dörüttür saz ozanlarının dörütü, onların hepsi de birbirine *öykünür* (taklit eder). Divan ozanlarında ise, ağır da olsa, küçük de olsa, bir değişme vardır. *Nedim*'in yırları *Baki*'ninkine benzemez, *Galip*'te ise sanki bir devrim atılması sezilir.

Kırk yıldan beri niçin hep saz ozanlarını divan ozanlarından *yeğliyorlar* (tercih ediyorlar)? Bana öyle geliyor, hep kolaylık yüzünden. *Baki*'nin dilini anlamak için az çok bir *çaba* (gay-

ret) gerek, '*Ey pay-bend-i dâmgeh...*' ile eğlenmek, 'Türkçe değil!' diye dudak bükmek ise çok kolay. Saz ozanlarının dediklerini, kendilerini yormadan anlıyorlar. Yalnız bu da değil: O yırların hepsi birbirine benzediği için üçünü beşini okudunuz mu, dört yüzyıldır söylenenlerin hepsini öğrenmiş oluyorsunuz. Böyle ucuzca edinilecek bilginliği kim istemez? Üstelik ulusçuluk taslamağa da elverişli. 'Bütün o divan şairleri bizim necip milletinimizin safiyetini bozmuşlar. Arap'ın, Acem'in tesiriyle aziz ırkımızı dejenere etmişler...' Söyleyin gidin böyle!.. *Baki* Türk değil, *Nabi* Türk değil, *Galip* Türk değil, ancak *Sümmani, Âşık Ömer, Bayburtlu Zihni* Türk... Yapıtlarıyla övünmemiz gereken ozanları bu ulustan saymayı, uluçuluğun gereklerinden sandılar. Ulusu sevmek değildir bu, kolayca bilgin olmak, kolayca ekinli sayılmak, bilisiz çoğunluğun duygularını, tutkularını okşayıp kolayca üne ermek dileği idi. Divan ozanlarının dilini anlamak için gereken çabadan niçin kaçındılarsa, Yunancayı, Latinceyi de onun için istemiyorlar. Kolayca aydın sayılacaklar...

Büğün içlerinde İngilizce öğrenmeye özenenler var. Ne okuyorlar İngilizceyi öğrenince? Amerikalıların *Readers Digest* gibi en bayağı dergilerini... Hep kolaylık yüzünden...

Bu kolaylık düşkünlüğünden kurtulmadıkça bir iş görebileceğimizi ummayın.

Ulus, 3 Mart 1957

ÇOĞUNLUK.– Çoğunluğun anlayacağı bir dil, çoğunluğun anlayacağı bir yazın, çoğunluğun anlayacağı bir dörüt... Hep bunu söylüyorlar, bunu söyleyince de büyük bir söz ettiklerini sanıyorlar. Oldu olacak, bilimin de çoğunlukça anlaşılabilmesini istesinler, çoğunluğun anlayamadığı bilgini sustursunlar.

Dil, yazın, dörüt, bilim, hepsi bunların seçkinler içindir, bilisiz çoğunluk için değil, kara kamu için değil. Aydının ödevi kara kamuya gitmek değildir, topluma yüksek bir ekin sağlamaktır. Aydın kişi kendinden aşağı olana bakmaz, kendini aşmaya, kendinden üstün olana ulaşmaya özenir. Yetinmez bildiği ile, yapabildiği ile, daha ilerisindedir gözü. Durup da öğretmeye kalkmaz gerçek aydın, öğrenmeye çalışır, çevresindekiler anlasın anlamasın söyler öğrendiklerini, düşünerek buldukları-

nı. Bir toplumun uygarlığı, ekini, büyük aydınlarının böyle çalışarak, özenerek öğrendiklerinin, bulduklarının, yarattıklarının bütünüdür.

Çoğunluk olduğu yerde kalsın, kamu kara bilisizliği içinde yaşayıp gitsin mi demek istiyorum? Değil. Toplum, uygarlığını, ekinini genişletip yükselttikçe çoğunluk da kendiliğinden yükselir. Önünde bir örnek vardır, birtakım bilgiler, birtakım güzellikler vardır, sezer onların kişioğlu için bir bezek olduğunu, ister onlardan payını. Kamuya gitmekle, onun dileklerine, anlayışına uymakla, onun sindirebileceğinde kalmakla yükseltemezsiniz, uyandıramazsınız onu. Kolay kolay anlayamayacağı, önce yadırgayacağı bilgileri, güzellikleri toplamak, yaratmakla yükseltir, onlarla uyandırabilirsiniz. Siz elinizden geleni yapın, daha çoğunu yapmaya, en gücü, en güzeli yaratmaya çalışın, bununla etkilersiniz çoğunluğu.

Çoğunluğun anlayacağı dil... Aydın kişi çoğunluğun bildiği kavramlarla yetinsin demek mi istiyorsunuz? Çoğunluğun bildiğinden, anlayabildiğinden başka kavramlara değinmek istiyorsa ne yapsın? bunlara birer ad koymasın mı? bunları belirtebilecek biçimler aramasın mı? Çoğunluğu, kamuyu bildikleriyle mi bıraksın? Ortada olana yeni bir nen katmasın mı?

Bana öyle geliyor ki bilgin'in, dörütmenin hep çoğunluğu düşünmesini, çoğunluğun anlayacağı bir dille çoğunluğun anlayabileceği konuları işlemesini isteyenler, çoğunluğu küçümsüyor. Büyük yapıtlar vermeye özenmiyor onlar, çoğunluğu değerli bulmuyor büyük yapıtlara. Bunun için de kendilerini aşmaya çalışmıyor, olduklarıyla yetiniyorlar. "Bu durumumuzla yeteriz biz çoğunluğa!" diyorlar. Pek beğeniyorlar kendilerini, çoğunluktan pek üstün buluyorlar. Kendini beğenmek de kişiyi aşağılaştırır, boyuna aşağılaştırır. Önce bir umut veren birçok yazarlarımızın çabucak çöküvermeleri bu yüzden olmasın?

Ulus, 3 Mart 1957

BOŞ SÖZ.– Ozanlarımızdan biri bana yırlarını getirmişti, benden öğüt istedi. Belliydi ki öğüt değil, övgü idi beklediği. Yoksa bir ozan ne demeye gidip de bir yazardan, bir eleştirmenden öğüt istesin? Kendi kendine bulur yolunu.

Beğenmedim yırlarını. Bunu anlayınca bir dergide kendince ağır sözler söyledi bana. Ben yazı yazmamalıymışım, bir nenden anlamazmışım, bırakmalıymışım da yazarlığı kasaplık etmeliymişim. Kasaplık edebileceğimi ne biliyor? Ben o işi yazarlık ettiğimce de beceremem... Neyse! aldırmam o biçim lakırdılara. Ben onun yazdıklarını beğenmeyince, o da benimkileri beğenmez. Sevindim bile buna. Beni beğenmesi gücüme giderdi.

Yeni bir betik çıkarmış, onu göndermiş bana. Üzerine de 'Sayın *Ataç*'a diye yazmış. Utandım, onun yerine utandım. Bir kişiye öyle ağır sözler söyledikten sonra ona betiğini göndermeye, bir de 'sayın' demeye yüzü tutabiliyor...

Söylediklerini düşünerek, inanarak söylemiyor da onun için yapabiliyor bunu. Bana 'kasap' demesi de boş bir söz, 'sayın' demesi de. Bir kişinin düşünerek, inanarak söylemesi, yazması gerektiğini bir türlü anlayamıyorlar. Dedikleri hep boş söz, lakırdı... Bunun için de iyi bir yır yazamıyorlar. Dörüt hep düşünme işidir, inanma işidir. Bunlar gelişigüzel yazıyor, sonra da kapı kapı dolaşıp övgü dileniyorlar.

Attım betiğini bir yana.

[*Tarihsiz*]

GÖRMÜK.– Fıransızca *Le Monde* gazetesinde Monsieur *Robert Kemp*'in *Jean Giraudoux* üzerine bir yazısını okuyordum. Daha başta bir yere takıldım, bana düşündürdüğünü yazıvermek istedim. Sonra bitireceğim M. *Kemp*'in uzun yazısını. Bilmem hangi eleştirmen *Giraudoux*'nun *görmük* (tiyatro) dörütüne birtakım kötü yapıtlardan başka bir nen getirmediğini söylemiş. Bu söze üzülmüş M. *Kemp*. *Giraudoux*'nun görmüğe yır getirdiğini, soylu, güzel bir dil getirdiğini söylüyor. Doğru bu dediği: *Jean Giraudoux* bayağılıktan kurtarmaya çalıştı, bundan yirmi yirmi beş yıl önce çok beğenilen yapıtlar verdi. *Siegfried, Amphitrion 38, La guerre de Troie n'aura pas lieu,* bayağı yapıtlar değildi, yeni bir güzelliğe doğru bir atılma vardı. Yeter mi bu? Romanda yetebilir, görmük için yetmez. Eski bir romanı üç bin, dört bin birim basarsınız, yavaş yavaş satılır, okunur. Roman okuyan kişi bir başınadır. Yanında oturanların etkisi altında değildir. Görmük ise çok para isteyen bir dörüttür, o parayı

birden çıkarmak ister. Bunun içindir ki görmük *tellim* (daima) günün beğenisine uymak *gücemindedir* (mecburiyetindedir).

Eski yapıtlar, geçmiş yüzyıllardan kalma oyunlar gene oynanamaz mı? oynanmıyor mu? Çok önemlileri, çok güzelleri, çoğunluğu ilgilendirebilecek olanları ya da nedense günün beğenisine uyanları oynanabilir. Ötekiler, bütün değerlerine *tapa* (rağmen) betiklerde kalır. En büyüklerin, *Shakespeare*'in, *Molière*'in yapıtlarından kaçı oynanıyor büğün? Ya onlardan eskiler, ilkçağ görmük ozanları? Bir *Sophokles*'in bir oyununun oynanabilmesi için kesilip biçilmesi, günümüz beğenisine uydurulması gerekiyor. O da ancak üç beş kez oynanıyor.

Oyun yazmak roman yazmaktan daha mı güçtür? Onu kestiremem. Ancak söyleyeyim: Romancı, oyun yazarından daha çok bekleyebilir, kendisi öldükten sonra olsun değerinin anlaşılacağını umabilir, bunun için de günün beğenisine karşı koyması daha kolaydır. Görmük yazarı ise, yapıtının oynanması epeyce akçanın gözden çıkarılmasına bağlı olduğundan, günün beğenisine az çok boyun eğmekten kurtulamaz. Birçok görmük yazarlarının, genel denetlemeden sonra yapıtlarını değiştirmeleri bu yüzden değil midir? Bir yandan çoğunluğun beğenisini gözetip, bir yandan da o beğeniyi etkileyecek, düzeltecek bir yenilik getirmek... Bu bakımdan görmük yazarlığı roman yazarlığından güçtür.

Oynanmayan görmük yapıtları öykü gibi, roman gibi okunamaz mı? Okunabilenleri azdır, okuyabilenler daha da azdır. Bunun için *Jean Giraudoux*'nun oyunlarının geleceğe kalacağını ummuyorum. Romanları kalırsa... Onlar şimdiden okunmaz oldu.

[*Tarihsiz*]

HAYAL.– Geçenlerde ölen Monsieur *Roger Vercel*, iyi bir romancı mıydı, bilmiyorum. Okumadım bir yazısını. Öldüğünü bildiren Fıransızca gazete "Anlattığı olayların çoğu denizlerde geçen bu romancı pek az çıkardı yolculuğa." diyor. Kişinin kendi denemesiden, büyük bir nen öğrenemeyeceği, bir olaya takılıp ötesini düşünemeyeceği kanısındaymış. Belgeleri inceler, kişileri konuşturur, bir serüvenin özünü o serüveni yaşamış olanlardan daha iyi kavramaya çalışırmış. İyi bir yol bu.

Bunu okudum da yalnız kendi başlarından geçenleri, gözleriyle gördüklerini anlatanları düşündüm. Köyde doğup büyümüş, ya da sonradan gidip beş altı ay, iki üç yıl köyde oturmuş olan bir genç, bakıyorsunuz, köyü ancak kendisinin, kendi gibilerin anlatabileceğini ileri sürüyor, sizin köylere gidip gitmediğinizi şöyle bir yukarıdan soruyor, anlattıklarına inandıramadığını, kişilerini gerçekten yaşatamadığını söylediniz mi kabarıyor, "Gözümle gördüm ben bunları." diyor. Gerçeği gösterebilmenin, kişileri yaşatabilmenin ancak kurma gücünün, hayalin ürünü olduğunu bilmiyor, anlamıyor da onun için. Kurma gücünden yoksunsanız, Monsieur *Roger Vercel* gibi belgeleri okuyarak, birtakım kimseleri konuşturarak bir olayı, bir serüveni bütünü ile kavrayamıyorsanız, *uza-bilikçi* (tarihçi) olmayacağınız gibi öykücü de olamazsınız. Uza-bilik de, öykü de dışarıdan görebilmek gücünü ister. İçeriden bakan, kendini bile şöyle bütünce göremez, duyguları engel olur, kendi kendini görmesine.

Bir gazetede okuduğu üç beş çizeklik bir *salkı* (haber) yetmiş *Stendhal*'in *Kızıl ile Kara*'yı yazmasına.

[*Tarihsiz*]

ALAIN.– Eskiden pek sevmezdim *Alain*'i, şimdi *Les Propos d'un Normand*'ı bırakamıyorum elimden. Orasından, burasından, bir okuduğum yerini bir daha, bir daha okuyorum. Gene de unutuyorum ne dediğini. Gerçekten unutuyor muyum? Sanmıyorum öyle olduğunu. Biliyorum ki işliyor içime, beklemediğim, ummadığım bir *öyde* (zamanda) çıkıverecek önüme, geliverecek *yazağımın* (kalemimin) ucuna. Okumanın, okuduklarımızın bizi beslemesi de bu değil midir?

Doğrusu, bir öğretici değil *Alain*. Öğretmen olduğu için öğretici olduğunu sanıyordum, yıllarca öyle sandım. Sevmeyişim de ola ki bunun içindi. Sevmem ben öğretici yazarları... Aldanmışım. Oysa düşmemeliydim o yanlışa. *Alain*'in öğrencisi olmuş yazarlar, örneğin Monsieur *André Mourois*, onu överlerken "Bize şunu gösterdi, bunu belletti." demiyorlar; belli ki *Alain*, öğretmenlik ettiği günlerde bile bir öğretici değilmiş, bir yetiştirici imiş. Pek azdır öğretmenler arasında öylesi. Çoğu, birtakım 'doğru'ları belletmekle yetinir, çocukların kişiliğini, onları kendi kendilerine uyandırmaya çalışmazlar. Kolaydır öğ-

retici olmak, kendiniz beller, sonra da belletirsiniz. Yetiştirici olmak ise güçtür, değme kişinin elinden gelmez. Bir vergidir o *artam* (meziyet), uğraşmakla elde edilmez.

Alain'in yazılarında var o nitelik. Kendi inanlarını, kanılarını aşılamaya kalkmıyor. Okuyorum betiğini, bakıyorum ki çok konularda onun gibi düşünmüyorum. Onun dediklerini yanlış bulduğum, sinirlendiğim de oluyor. Gene de kapatmıyorum betiğini, kapatamıyorum. Neden? Beni kendi düşüncelerimi, kanılarımı incelemeye götürüyor da onun için. *Alain* kendi bildiklerini, kendi inandıklarını aşılamıyor okuruna, tersine, okurunun inandıklarını, kanılarını pekiştiriyor. Bir konuşma onunki: Kendi açıldıkça karşısındakini de açıyor. Tutkusuz bir kişi olduğu için mi yapabiliyor bunu? Değil, tutkusuz değil *Alain*, tersine, tutkulu olduğu seziliyor yazılarında. Birtakım konularda *bağnazlığa* (taassuba) vardığı söylenebilir. Ancak bütün nenlerden önce düşünmeye önem veriyor, başlıca tutkusu düşünme tutkusu. Düşünmeye önem veren, kendisinde düşünme tutkusu olan kişi de özgürlükten geçemez. Kendisi için de ister özgürlüğü, karşısındaki için de. İşte bunun için kendi düşündüklerini anlatır, savunurken de karşısındakinin düşündüklerine saygısı var. Tartışıyor sizinle, hırpalamıyor sizi, düşündüklerinizi geliştirmenize engel olmak şöyle dursun, bunun için yardım ediyor size.

Onun yazılarını okuduktan sonra sizde bir değişme olmuyor mu? Yalnız kendi düşündüklerinizi geliştirip de onun düşündüklerine, kanılarına katıldığınız olmuyor mu? Olmuyor denemez. Ancak sezmiyorsunuz bunu, düşündüklerinizi, kanılarınızı değiştirirseniz bile bunun kendiliğinden oluverdiğini sanıyorsunuz. *Alain* okurunu etkilese bile küçültmeden, kişiliğini yitirtmeden etkiliyor. Bunu en büyük yazarlar başarabilir.

[*Tarihsiz*]

YABANCI DİL.– Artık bir yabancı dil bilmek yetmiyor. Hele bizler, yabancı dil olarak yalnız Fransızca bilenler, çok sıkıntı çekiyoruz. Son bir yıldır Fransa'dan betik geldiği pek yok. Ancak Hachette'in yayımladığı 'Livre de poche'lar geliyor. Onlar da kötü değil, içlerinde çok ilginç olanları var. Ne yapalım ki o ucuz betikleri almak kişiyi doyurmuyor. Ben öte-

den beri sevmem öyle ucuz betikleri. İki *epi* (sebebi) vardır bunun: Birincisi, öyle betiklerin baskısı pek iyi değildir. Üstelik boyalı bir kapakları vardır, beğenisi biraz olsun incelmiş kişiyi sinirlendirir. İkincisi o ucuz betikler, bir yapıtı iyice tanındıktan sonra okuyanlar, *söydeşi* (yani) gökçe-yazına doğrudan doğruya ilgilenmeyenler için çıkarılır. Gökçe-yazına doğrudan doğruya ilgilenen kişide, yeni yapıtları tanımak isteği vardır.

Yalnız Alamanca bilenlerin durumu da yalnız Fıransızca bilenlerinkinden daha iyi değil, onlar da okuyacak betik pek bulamıyorlar. Şu son aylarda ancak İngilizce betik geliyor, o da İngiltere'den değil, Amerika'dan. Amerika'da iyi, yüksek bir gökçe-yazın yoktur demeyeceğim. *Melville*'i, *Henry James*'i, *Withmann*'ı yetiştiren, Mister *Faulkner*'i yetiştiren gökçe-yazın önemli, büyük bir yazındır. Ne var ki bizde İngilizce öğrenmeye özenenler o büyük yazarları okumuyor, günün geçici beğenisine uyan yazıları seviyor. Büğün yurdumuzda İngilizce –daha doğrusu Amerikanca– öğrenenler boyuna artıyor. Gene de İngilizlerin, Amerikalıların büyük gökçe-yazınını bilenler, ona ilgilenenler çok az. Bizde gerçek *ekini* (kültürü) Fıransızca bilenlerle Alamanca bilenler yayıyor. Bunun için Alamanca öğretmek isteyenler için betik gelmemesi çok kötü oluyor.

Çocuklarına Fıransızca, ya da Alamanca öğretmek isteyenler günden güne azalıyor. Bir İngilizce tutkusudur gidiyor ülkede. Bunun sonunun iyi olmayacağını sanıyorum. Bizim Fıransa'dan, Alamanya'dan daha çok öğreneceklerimiz var. Amerika'yı böyle *tansıklamak* (hayran olmak) bizi *özdekçiliğe* (maddeciliğe) götürecek. *Bilge-severlerin* (feylesofların), düşünürlerin özdekçiliği de değil, o da bir yandan *görütçülük* (idéalisme) sayılabilir. Biz iş adamlarının yalnız kazanç düşünenlerin özdekçiliğine özeniyoruz. Kaçınmalıyız bundan, bir ulusu aşağılaştıran yoldur bu.

[*Tarihsiz*]

AĞITLAR.– Büğünkü *Son Havadis*'te bir yazı okudum: Yazar, *Selim Sırrı Tarcan* için pek az yazı yazılmış olmasına üzülüyor. Evet, *Selim Sırrı* Bey bu ülkeye Avrupalıların *yin* (vücut) eğitimini getirmiş olan adamdı, delikanlıların, kızların biçimsizlikten kurtulmalarında yararlığı büyüktür, bunun için

ölümünden önce de, ölümünden sonra da övülmesi, yaptığının anlatılması gerekti. Yıllardır anılmıyordu adı. Ne yalan söyleyeyim? ben onun çoktan öldüğünü sanıyordum. Ülkeye yararlıkları dokunmuş kimseleri böyle çabuk unutmamız iyi bir nen değildir, onların gönlünü kırdıktan başka onların yaptıkları işi sürdürmek isteyenleri de *soğundurur* (décourager eder). Kişioğlu çevresinden az çok alkış bekler, kızındırma bekler. Onu bundan yoksun bırakmamalıdır. *Belleği enezleşmiş* (hafızası zayıflamış) toplumların gelişip ilerlemesi çok güçtür. Bir kişiyi öveceksenız ölmesini beklemeyin, sağlığında övün ki ölümle karşılaştığı gün "Benim de bir yararlığım oldu bu yeryüzünde." deyip biraz *yeğnilesin* (hafifletsin) acısını.

Gelelim ağıtlara, ölenin ardından söylenenlere. Bir kişi, sağlığında kimseyi ilgilendirmeyen bir kişi öldü mü, bir de bakıyorsunuz bir ağlama, bir dövünmedir başlıyor. Sanırsınız ki acunun bir direği yıkılmış. Eskiden ölü ağlayıcısı kadınlar varmış, onlara dönüyor yazarlarımız. Konu da kolay, beylik lakırdıları yan yana diz olsun sana duygulu bir yazı. 'Ölüleri iyilik dileyerek an' öğüdünü de tutmuş olursun.

Çoğunu okumam o ağıtların, bilirim içlerinde ne olduğunu da onun için. Boş sözler, yalan kokar hepsi buram buram. Monsieur *Gide*, birtakım yazıları 'karşılıksız çek'e benzetirdi, öylesinden.

Ben ölünce, istemem ardımdan öyle ağıtlar yakılmasını. Beni sevmeyenler, beğenmeyenler söylesinler söyleyeceklerini, yersinler, kötülesinler beni. Ona bir diyeceğim yok. Ötekiler, beni sevenler, bende az çok bir değer bulanlar bir nen yazmaya kalkmasınlar. Acıları, üzgünlükleri saçmasapan sözler söyletir onlara, şişirtirler, büyültürler değerimi de sonra yazılarını okuyunca kendileri de gülerler, utanmalarını gizlemek için gülerler. Beklesinler üç beş yıl. Üç beş yıl içinde ben büsbütün unutulmamışsam, kendileri bende gene de bir değer buluyorlarsa, yazsınlar yazacaklarını. Yanık yanık yabancı ağıtlar istemem. Ben kimse için yazmadım öyle bir yazı, benim için de yazılmasın.

[*Tarihsiz*]

ÇÖP-ÇATAN.– Bu oyunu görmeye giderken çok umutluydum. Görenler pek iyi bir nen olmadığını söylemişlerdi ya,

inanmamıştım. "Anlamamışlardır" diyordum kendi kendime. Mister *Thornton Wilder* iyi bir yazardır, bir romanı vardır, Fransızca adı *La Cabale*. *Stendhal*'in yapıtlarını andırır. Öyle bir kimsenin büsbütün boş bir yapıt yazabileceğini usum almıyordu.

Umutlarla gidip gördüm o oyunu. Eğlendim doğrusu, çok eğlendim. Ancak, nite söyleyeyim? sıkılarak eğlendim. Umut kırıklığının verdiği bir sıkıntı, bir üzüntü. Mister *Thornton Wilder* bir 'vaudeville' yazmış. *Labiche*'inkiler gibi bir 'vaudeville'. Son yıllarda bir 'vaudeville' sevgisi belirdi: Gazetelerde okuyoruz. Paris'te ikide bir *Georges Feydeau*'nun 'vaudeville'lerini oynuyorlarmış. Monsieur *Philippe Soupault* da *Eugène Labiche* için bir betik yazdı, Türkçeye de çevirdiler o betiği. Eğitim Bakanlığı Yayınları arasında çıktı.

Labiche için değersiz bir yazardır demeyeceğim. *Un Chapeau de Paille d'Italie, Le Voyage de Monsieur Perrichon, La Cagnotte,* çok eğlenceli oyunlardır, onlarda da, *Labiche*'in başka yapıtlarında da, *büyük güldürü* (grande comédie) *öğeleri* (unsurları) bulunabilir. *Labiche*, inanarak yazar onları. Mister *Thornton Wilder* ise belli ki, inanmadan, salt kendini eğlendirmek için yazmış. Şöyle demiş kendi kendine: "*Eugéne Labiche* Fıransa'da değil de Amerika'da, 1850 yıllarının Amerika'sında yaşasaydı, ne türlü bir vaudeville yazardı?" Bunu kendisi yazmayı denemiş. *Söydeşi* (yani) *bir öyküntü,* (bir 'pastiche') yazmış. Hani Bay *Fazıl Ahmet Aykaç*'ın 'Onlar Gibi'leri vardır, öylesine. Ancak, *öyküntünün*, böyle alay için yazılan yapıtların kısa olması gerektir. *Çöp-çatan*, uzun bir 'vaudeville' Şakanın kısa süreni iyidir derler. Demek Amerika'da böyle uzun sürenleri de çekiliyor, beğeniliyor.

[*Tarihsiz*]

UZUN TÜMCE.– Büğün *Valéry Larbaud*'nun bir betiğini okuyordum. Bir daha, bir daha okudum onu. Kıvrıla kıvrıla giden bir tümce, anlamından ayrı, anlamının dışında bir güzelliği var, yır gibi, dörüt yapıtları gibi bir güzellik nesnesi, 'a thing of beauty'

Ben de öyle uzun tümceler kurabilmek isterdim. Birtakım 'öğreticiler', yazarlara uzun tümceler kurmamalarını öğütlerler.

Uzun tümce kolay anlaşılmazmış... Boş söz! Dalga dalga uğuldayan, ya da birbirine girip, gözler önünde oynar gibi, eşsiz bir tatla şaşırtıcı çizgiler yarattıktan sonra beklenilmedik bir tilcikle bağlanıveren tümceler... Bir aydınlatma, duyurma gücü vardır onlarda, anlamı derinleştirir de kavrayıverir içinizi. Bu güzelliği tadamayanlara acırım.

Elimden gelmez benim öyle yazmak. Doğrusunu söyleyeyim: Öyle uzun tümceler kurmayı deneyen Türk yazarları içinde gerçekten başarabilmiş kimseyi bilmiyorum. Yüksek sesle konuşur gibi oluyor, bunu aşamıyorlar. Suç dilimizde mi? Olabilir. Türkçe işlenmemiştir bu bakımdan. Eskiden 'kitabet-i resmiye' denilen deyişte bütün bir yazı tek tümce olarak yazılırdı, ancak bu da gerçekten uzun tümce değildi, birtakım kısa kısa tümceler birbirine iğreti gibi bağlanırdı, karışmazdı, kaynamazdı birbirine.

Yazarlarımız, Avrupa dillerinden örnek alarak uzun tümceye özenmeli, bunun için de Türkçe sözdizimini gücün değiştirmeye çalışmalıdır. Türkçe, büğünkü durumunda, ancak kısa kısa tümceler kurmaya elverişlidir, yazarlarımızın dile uzun, *çözümsül* (analytique) tümceler kurmaya da elverişli bir araç niteliğini kazandırmaları gerektir.

Ben uzun tümceler kurabilmekten umudumu çoktan kestim. Bunda, bilmem nerede okuduğum bir yazının da etkisi oldu. Brezilyalı öykücü *Machado de Assis* üzerindeydi o yazı. *Machado de Assis* kekemeymiş, kısa kısa yazmasını eleştirmeci kekemeliğine veriyordu. Kekemeler uzun yazamazlarmış. *Hérédia*'nın hep 'sonnet' yazmış olması da bu yüzdenmiş. Olabilir... Doğruysa da, yanlışsa da, bu *savın* (iddianın) bende etkisi oldu, o yazıyı okuduğum günden beri, kekemeliğimi düşünüp uzun tümce kurmaya özenmedim.

[*Tarihsiz*]

TEGAFÜL.– Bu yazımı öz Türkçe ile yazmayacağım, divan edebiyatına değgin de onun için.

Kimindir, bilmiyorum, şimdi, *Harabat*'ta arasam kolayca bulacağımı sanıyorum ya, aramayacağım. Bir beyit vardır, meşhurdur: '*Gider hâb-ı tegafül didelerden dûr olur bir gün, / Bu meclis böyle kalmaz, mestler mahmur olur bir gün.*'

Bay *Yahya Kemal Beyatlı*, yanlış bulur burdaki *'tegafül'* kelimesini, *'gaflet'* olması gerektiğini söyler. 'Tegafül', bilmemek değil, bilmezlikten gelme, yapma gaflet, yalancıktan gaflet... Ben de büğüne kadar o kanıdaydım. Büğün düşündüm, yanıldığımı anladım. Şimdi bana 'tegafül' orada daha doğru görünüyor. 'Gaflet' değil, 'tegafül'. Çünkü içkinin verdiği gaflet, zorla unutma. Keder içinde, kaygı içinde olanlar toplanıp içmişler, unutmuşlar kederlerini, kaygılarını. Başkalarını değil, kendilerini aldatan bir tegafüle, gerçeği görmemeye varmışlar... Bana öyle geliyor ki şair düşünerek, arayarak koymuş oraya 'tegafül' kelimesini, yoksa 'gaflet' diyebilirdi, vezni doldurmak için imaleli bir 'bu' katardı. Eskiler kaçınmaz imaleden, burada 'bu' sözünün uzun okunmasında manayı zenginleştiren bir güzellik de bulurduk.

İkinci mısrağdaki *mahmur* da öyle. Mahmurluk, ayılmışın değil, yarı sarhoşun, yarı ayılmışın halidir. Şair 'Hele biran geçsin sarhoşluğunuz, biraz ayılın, o zaman bütün kederleriniz, kaygılarınız uyanacak,' demek istiyor. Yarı ayılmışın üzüntüsü, acısı belki daha da büyük olur. Tam ayılmış bir kişi bir kurtulma, hiç olmazsa bir avunma çaresi arar. Daha olmadı, işi eski Kapı-Altı feylesoflarının öğüdüne vurur da aldırmazlıktan gelir. Yarı ayılmış kişi ise yeisten büsbütün bunalır, ezilir, yılar, uğradığı acıyı da büyültür gözünde. Şair onun için mahmurluk anlarının korkunç azaplarını haber veriyor.

Bütün bunlar var mı o beyitte? Şair bunları düşündü mü acaba? Şair düşünmemiş olabilir, ama kişi bütün bunları bulabiliyor o şiirde, şairin iki kelimeyi yerinde olmadan kullanması beyitin manasını, 'ufkunu' genişletiyor. Sanki şair *Verleine*'den çok önce onun öğüdünü tutmuş: *'Il faut aussi que tu n'ailles point / Choisir tes mots sans quelque méprise'* (Kelimelerini de biraz yanılarak seçmelisin.)

Güzel şekiller kimi de böyle doğar.

Harabat'a baktım, *Ziya Paşa*, beyti, *Veysi*'nin diye gösteriyor.

[*Tarihsiz*]

ŞÛRA.– Eğitim bakanlığı bir 'Maarif Şûrası' topluyor. *'Şûra'*... Bu tilciği duyunca, yazılı görünce gülmem tutuyor. Se-

vinçten değil, sinirli bir gülüş, ağlamamak için gülme. Sorun çevrenizdekilere, gençlere sorun, yaşlılara da sorun, *şûra*'nın *meşveret*'le, *müşavere* ile ilintisini bilen bakalım kaç kişi bacaksınız. 'Kurultay' diyemezler, ne olduğu kolayca anlaşılacak bir ad arayamazlar, direnecekler, 'şûra' diyecekler. Biraz sıkıştırırsanız, "Kökü bilinecek de ne olacak? *Meşveret*'i, *müşavere*'yi *ayrı*, *şûra*'yı ayrı öğrensinler gençler." deyiveriyorlar. Düşünce açıklığına, ışıklı düşünceye ermek için tilciklerin gelişigüzel değil, anlamları, birbirleriyle ilintileri iyice bilinerek kullanılması gerektir. Öyledir ya, düşünce açıklığını, ışıklı düşünceyi arayan kim? İri lakırdılar söylemek nemize yetmiyor?

Eskiden 'şûra' denmezdi, buna Türkçe bir karşılık bulunmuştu da 1950'den beri mi dönüldü o Arapça tilciğe? Değil. Öteden beri *'şûra'* diyorlar. Arap yazısının bırakılıp Latin yazısının alınmasından önce *'şûra'* demek doğruydu, savunulabilirdi. Okullarımızda Arapça öğretilirdi de onun için. Orta öğretim okullarından geçmiş bir kişi bilirdi o tilciğin anlamını, kökünü bilir, *meşveret, müşavere, istişare, müsteşar* ile bir soydan olduğunu bilirdi. Okullarımızdan Arapçayı kaldırdığımız gün, Arapça tilcikleri de Türkçe karşılıklarıyla değiştirmek gerektiğini anlayamadılar. Şûraları gerçekten şûra diye mi kuruyorlardı? Onu da sormalı. Eğitim işleriyle uğraşanların, bu konuda bir söyleyecekleri olan aydınların, düşünürlerin birtakım sorunları inceleyip düşündüklerini birbirlerine açıkça anlatmak için yaptıkları bir toplantı... Bu değildi ki şûralar. Bakanın, bakanlık ileri gelenlerinin, onların görüşüne uyanların söylev çekip kendilerini gösterecekleri, alkışlanacakları bir toplantı. Öyle olunca da adının anlaşılmaması daha iyi değil mi?

Şûra... Güzel, çok güzel! Türkçeye benzemediği, Türk ağzına uymadığı için dilediğinizce över, gözlerinizi süze süze, ya da bilginlik taslayıp kurula kurula söyleyebilirsiniz. Şu ayaktakımı incelmişleri yok mu, *'öteki'* yerine *'diğeri'*, *'söylemek'* yerine *'ifade etmek'*, *'öldü'* yerine *'vefat etti'*, *'ufûl etti'* deyince düşüncelerini yükselttiklerini sananlar, işte onlar bırakmaz *'şûra'* tilciğini, *'danışmak'* kökünden, ya da Türkçe başka bir kökten bir karşılık üretemezler. Süslü söyleyecekler, bezeyecekler sözlerini...

Ne olur bunun sonu? Tilciklerin birbiriyle ilintilerini bilmeyi gerekli bulmayıp hepsini ayrı ayrı öğretmeyi isteyen düşünüşün sonu ne olur? Ne mi olur? Görüyorsunuz işte: Gençler *'günbegün'* diye, *'ayrıyeten'* diye konuşur, onları aydınlatacak yüksek öğretmenler de *'fıtrî yaradılış'* diye yazı yazar.

[*Tarihsiz*]

TARTIŞI.– Birtakım kimselerin işi, gücü mü yoktur nedir, gelip söylüyorlar bana: "Şu sana çatmış, bu seni kötüleyen bir yazı yazmış, neden yanıtlamıyorsun?" O söyledikleri yazıları okumuyorum ki yanıtlayayım. O kişiler beni övseler de, yerseler de okumam yazdıklarını, sevmem onların düşüncelerini de onun için. Çoğunun ne diyeceklerini bilirim de. Şimdiye dek çok dinledim. Bayağı bayağı lakırdılar.

Diyelim ki yaptığımda, yargılarımda ben yanılıyorum da onların düşündükleri doğru. Ne yapalım? anlamıyorum işte onların düşündüklerini. Benim düşünüşüm, anlayışım başka türlü kurulmuş, onlarınkine uymaz. Onların okumuş olduğu betikler başka, benim okumuş olduklarım başka. Onları ilgilendiren konularla beni ilgilendiren konular bir değil.

Neden okuyayım o kişilerin yazdıklarını da onlarla tartışmaya girişeyim? Tartışma niçindir? Bizde iki yazar arasında tartışma birbirini yenmek için olur. Bunu, şimdiye değin almadı benim usum. Bence tartışmada yenmek, yenilmek yoktur. İki yan da düşündüğünü, bir konu üzerindeki görüşünü söyler, yetinir bununla, bir ötekini kandırmaya, tuttuğu yoldan döndürmeye kalkmaz. Bizde tartışmaya girişenleri savaşa, dövüşe çıkıyor sanırsınız. Çoğu da kendilerini övüp karşısındakine sövmekle başlar işe. Ben anlayamam bunu. Horoz dövüşüne gittiğim olmadı. Bir kez, o da çocukluğumda, on dört on beş yaşımdaydım, güreşçileri görmeye gitmiştim, sıkıldım, bunaldım. Yazarların horoz gibi dövüşmesi, güreşçiler gibi çekişmesi çekilir mi?

O kişiler beni övseler de yazılarını okumam dedim. Şimdi beni yerenlerin övdükleri de oldu demiyorum, mutsuzluğun o türlüsüne uğramadım da –geçmiş gün– unuttum, sevmediğim, sevemeyeceğim daha başka kimseler övmüşlerdi beni, gücüme gitti, çemkirdim onlara. Biri beni, gülünç, en değersiz buldu-

ğum iki ozanla birlikte övmüştü, boş bir günüme gelmişti de ben de okumuştum yazısını. İnan olsun çok sinirlenmiştim. Neyse ki sonradan döndü beni beğenmekten, bir döşendi, ikimiz için de iyi oldu. Kurtulduk birbirimizden.

Düşünüyorum da anlıyorum: Ben kendini beğenmiş bir kişiyim. Sevmediklerimin övgüsü de, yergisi de ilgilendirmez beni. Öyledir paşa gönlüm.

[*Tarihsiz*]

ANLATMAK.– Okuma betiğinde geçen yırları, öğretmenler uzun uzun anlatır çocuklara. Eskiden yaparlardı bunu, gene de yapıyorlar. Böylece de yır sevgisini, yır duygusunu körletirler, öldürürler. Anlatılır mı bir yırın ne demek olduğu? Bir önemi mi vardır anlamının?.. Kendinizde bir deneyin: En sevdiğiniz yırlar, anlamını iyice kavrasanız bile karşınızdakine iyice açıklayamadıklarınız değil midir? Karanlık bir yan, bir *giz* (sır) vardır yırda, dokunmaya gelmez, bozuluverir. Ancak o gizden yoksun olan yırlar açıklanabilir, ancak onlar uzun uzun anlatılmaya elverişlidir. Okuma betiklerine alınan yırların da çoğu bu soydandır: Onları seçenler gözetirler öğretmenleri, anlatılması güç olacak, çözümlenmeye gelmeyecek yırları almazlar betiklere. Bunun içindir ki okullarda çocuklara iyi, güzel yırlar değil, ötekiler gösterilir. Anlamca açık olanlar, öğretmenin bilgiçlik etmesini kolaylaştıranlar.

Anlatmayın çocuklara yırları, bırakın, onlardaki güzelliği kendileri sezsinler. Daha doğrusu, anlatın, bir yırı nite anlatmak gerekse öyle anlatın. Okuyun bir yırı çocuklara, siz kendiniz sezmişseniz onun güzelliğini, korkmayın, çocuklara da sezdirirsiniz. *Düz-eyite* (nesre) çevirmeye kalkmayın, bozmayın biçimini! Düz-eyite çevrilemeyeceğini, çevrilince biçiminin bozulup güzelliğinin de uçacağını bilsinler.

Duyar gibiyim öğretmenlerin, okuma betiği yapanların buna karşı diyeceklerini: Ödevleri yıra alıştırmak değilmiş, dili öğreteceklermiş, okulda usçu olmak gerekmiş... Bu türlüsünden lakırdılar. Ödevleri yıra alıştırmak değilse okutmasınlar yırları, başka yazılar üzerinde dursunlar. Usçuluğa gelince, usçuluk bütün nenlerin özünü, niteliğini kavramakta değil midir? Usçuluk, *usul* (rationnel) olmayan bir neni de gücün usul bir duruma

getirmekte midir? Yırın, dörütün usul olmayan bir *öğesi* (unsuru) vardır, usçuluk bunu *yadsıyıp* (inkâr edip), ya da bilmezlikten gelip çocuklara gösterilecek yırları, yırın öz niteliğinden yoksun olanlardan seçmek midir?

Bize de –çocukluğumuzda– uzun uzun anlatırlar, açıklarlardı yırları. Ancak bize o yırları belletirlerdi de. Büğün belletmiyorlar. 'Ezbercilik'ten kaçıyormuş öğretmenlerimiz, bunun için de çocuklara yır belletmezlermiş. 'Ezbercilik', *söydeşi* (yani) bir bilgiyi kavramadan öğrenmek, bir doğruya körü körüne inanmak. Yır belletmek bu değildir: yırın bir biçimi vardır, yırı bellemek de o biçimi içinize sindirmektir. 'Ezbercilik'ten kaçındığı için çocuklara yır belletmeyen öğretmen, bir doğruya iyice anlamadan, körü körüne inanmış, kendisine söylenenin *uygulama* (tatbik) yerini araştırmamış olan kişidir. 'Ezberci'nin ta kendisidir...

Anlatmayın, açıklamayın çocuklara yırları, belletin, onlardaki biçim güzelliğini sezmelerine çalışın. Dinleyin okumalarını, sezip sezmediklerini anlarsınız. Anlayamıyor musunuz? Kendinize küsün: İyi bir öğretmen, iyi bir yetiştirici değilsiniz demektir.

[*Tarihsiz*]

İLK-YAZ.– 'Bahar'a 'yaz', 'yaz'a da 'yay' denirmiş eskiden. Dil bu tilciklerden birini yitirmiş, Farsça 'bahar' tilciğini aldığı için yitirmiş. Şimdi bir *yıl-çağının* (mevsimin) Türkçe adını söyleyemiyoruz. 'İlk yaz' gibi yeni bir ad koymamız gerekiyor. Pek sevmem bileşik tilcikleri. Neyse! daha bir iyisi bulununcaya dek '*İlk-yaz*' diyeyim, çocuklarımıza artık öğretmediğimiz Farsçanın bir tilciğini kullanmaktan yeğdir bence.

İlk-yaz geldi artık. Büğün karşılaştığım bütün tanıdıklara "Bayramınız kutlu olsun!" demek geldi içimden. Bayramların en gerçeği, doğanın bayramı, "Kurtlar, kuşlar bayram ediyor." derlerdi eskiden. Duymuyor musunuz ağaçlarda kuşların seslenmesini? Bayılırım o sese! günlerin uzadığını, artık ışığa girdiğimizi sevinçle bildirir bize. Yeryüzünün bu yanında bayram büğün, öteki yanı da güze giriyor.

Bu denli bağlı mıyım doğaya? Değilimdir. Kişioğlunun yüceliğinin, doğada bulduğu ile kalmayıp doğayı yenmek olduğu-

nu bilirim. Doğaya bakmayıp da ilk-yazın girişinden başka bayramlar uydurmuştur kendine, o bayramlar daha da güzel olabilir. Bağlanmayalım doğaya, doğaya bağlananların usu yaratıcı olmaz.

Düşünüyorum, biliyorum bunları ya, gene de ilk-yazın girişine sevinmekten kendimi alamıyorum. Ne de olsa içimde, ta derinde, doğaya bir bağlılık, bir türlü tapma var. Doğrusu, yerinmiyorum bundan silkinemediğime. Kalsın, kişioğlunun ödevi doğayı aşmak, yenmek olsa dahi, gene onun çocuğu, onun yaratığı olduğunu unutturmaz bize. Bu da birçok yalanlara bağlanmaktan kurtarır.

[*Tarihsiz*]

GÖRÜŞÜ.– Geçenlerde Bay *Cevdet Kudret, Varlık* dergisinde çıkan bir yazısında, bana takılıyor, "*Söyleşi diyordu yazılarına, şimdi 'konuşu' diyor, yakında onu da bırakıp 'görüşü' diyecek.*" gibi bir söz söylüyordu. Sağ olsun! Güzel bir tilcik vermiş oldu bana, bundan sonra kullanayım o '*görüşü*' tilciğini, 'söyleşi', 'konuşu' yerine değil, '*mülâkat*', '*interview*' karşılığı olarak. Şunu da söyleyeyim: Bay *Cevdet Kudret,* armağan etmeseydi bu tilciği, ben kendi kendime de bulurdum.

Bizim dergilerde, gazetelerde olsun, Fıransa'dan gelenlerde olsun, şimdiye dek birçok görüşüler okudum. Hani gidip yazarlarla görüşüyorlar, birtakım sorular sorup aldıkları yanıtları yazıyorlar, işte o görüşüler... Eğlenceli bulduklarım oldu içlerinde, beş on dakikamı gülerek geçirdim, ancak –doğrusunu söyleyeyim– birini bile pek öyle *ilinç* bulmadım. Yazarlarla görüşleri okuyacaksınız da ne olacak? Söylenecek önemli bir sözü varsa bir yazarın, görüşücünün gelmesini bekleyecek değil ya; oturur kendi yazar. Bana öyle geliyor, yazar sıkılır görüşücüden. Şimdiye dek üç beş kez benim başıma da geldi, ben sıkıldım. O ne öyle? Sınava çekilmiş gibi oluyor kişi. Damdan inmiş gibi sorular. Biri bana "*On beş dakika sonra öleceğinizi bildirseler, ne yaparsınız?*" diye sordu. Ne diyeyim? düşündüğüm olmadı böyle bir nen üzerinde. Biliyorum, "İstiklâl Marşını söyler, sonra da salavat-i şerife'yi okurum," diyecek örnek düşünürlerimiz vardır, ben onlardan değilim, olmak da istemem. "Çok üzülürüm," demekle yetindim:

Okurlar seviyor o görüşüleri. Bir yazarın yazılarını, betiklerini okuyacaklarına görüşüleri okuyorlar. O yazarın neler düşündüğünü, neler yaptığını kolayca, çabucak öğrenivereceklerini sanıyorlar. 'Armut piş, ağzıma düş!' Yazılarını, yapıtlarını bilmediğiniz bir kişinin bir görüşücüye söylediklerini okuyacaksınız da ne olacak?.. Dedikodudan tat aldıkları için okuyorlar görüşüleri, başka bir diledikleri yok!

İşin kötüsü, okurlar gibi görüşücüler de, sınava çekmeye gittikleri yazarın yazılarını okumamışlar. Bunun için de ne soracaklarını bilmiyorlar. Fıransızca dergilerde, gazetelerde çıkan görüşüler pek öyle değil. O görüşüleri yapanlar, konuşacakları yazarın bir iki betiğini, son yapıtını okuyor, onun üzerine birtakım sorular soruyorlar, karanlık kalmış bir iki yeri aydınlatmaya çalışıyorlar. Bu da gerekli değil ya, gene de bizde yapılandan iyi. Nedendir bilmem? biz neye el sürsek büsbütün bayağılaştırıyor, saçmalaştırıyoruz onu.

[*Tarihsiz*]

LÉAUTAUD.– *Paul Léautaud*, çoktan tükenmiş olan ilk yazılarını *Le Petit Ami*'yi, *In Memoriam*'ı, *Amours*'u bir türlü yeniden bastırmak istemiyordu sağlığında. Ben onların ilk ikisini eskiden, bundan kırk yıl önce okumuştum, üçüncüsünü bilmezdim. Hepsinin de pek güzel nenler olduğunu sanıyorduk, öyle söylüyorlardı. Şimdi üçü bir arada çıktı o yazıların. Birini, *Le Petit Ami*'yi daha okumadım, ötekileri okudum. Ne yalan söyleyeyim? bana öyle geliyor ki *Léautaud*, onları yeniden bastırmak istememekle iyi ediyormuş, biliyormuş ne yaptığını. Ne de olsa gençlik yazıları, görüyormuş onların eksiklerini, *ağdıklarını* (kusurlarını).

Öteki yazılarının çoğunu, *görmük* (tiyatro) eleştirmelerini, *Günce*'sinin dergilerde yayımlanan yerlerini çok severim. Ancak onların hepsi de *Léautaud*'nun olgunluk çağının ürünleridir. *Günce*'sinin ilk üç bölümü yayımlandı, büyükçe üç betik. İlinç yerler var onlarda, ancak birkaç yerleri de "Bunları okumasam da olurdu," dedirtiyor kişiye. Hep kendini, anılarını anlatan bir kişi. Kendini, anılarını anlatmasına bir diyeceğim yok, ancak seçmiyor, bizde öyle bir *izlenim* (intiba) bırakıyor.

Yanlış o izlenim. Seçmiş kendisi, sağlığında ortaya çıkarmadı *Günce*'sinin tümünü, birkaç yerini yayımladı onun, tükenmiş betiklerini de yeniden bastırmak istemedi. Öldükten sonra ne yapsın? gene önleyemezdi ki!

Böyle diyorum ya, gene de atamıyorum elimden onun betiğini. Yazmasını bilen bir kişiydi *Léautaud*. Süsten, iri lâkırdılardan onun gibi kaçmasını bilmiş, duygularını, düşüncelerini onun gibi sanki çırçıplak göstermeyi başarmış bir yazar daha bulmak güçtür. Onunla karşılaştırdınız mı, *Montaigne* bile birtakım yalanlara sapmış, sanılara, önyargılara kapılmış gibi görünür. *Léautaud, Montaigne*'den önemli, büyük bir yazardır demek istemiyorum, değerleri altüst etmek olur bu. Çırılçıplak ortaya çıkmasını bilmiştir diyorum, güzel olmayan yanlarını, küçüklüklerini bile gizlememiştir.

Léautaud'yu okumamış, ondan tat almamış olanları kınayacak değilim, bilirim ki içlerinde çok değerli kimseler vardır. Ne yapayım ki ben anlaşamam onlarla, bir yabancılık duyarım onların karşısında, yadırgama duyarım.

[*Tarihsiz*]

BİR ŞARKICIK.– Adını şimdi bulamayacağım. Fransız ozanlarından biri, *La Fontaine*'in bütün masallarını değiştirmiş, yeniden yazmış. *La Fontaine*'inkiler çocukları karamsar ediyor, yüreklerini sertleştiriyormuş da onun için. O ozan ise masallarla iyilik öğretmek, *aktöre* (ahlâk) aşılamak istemiş... O yırlardan yalnız birini okumuştum: 'Karınca ile Ağustosböceği' masalını... Karınca kovmuyor kapısına gelen ağustosböceğini, aç döndürmüyor, güler yüz gösterip açıyor ambarını. "Dilediğini al, kişi kişiye yardım etmelidir," diyor... *Ak-ağınlıymış* (hüsnüniyet sahibiymiş) o ozan ya, ne yapalım ki *La Fontaine*'in gücü yokmuş onda, sözü işleyip güzel biçimler yaratmasını başaramıyormuş, unutulmuş gitmiş.

Bayan *Cavidan Tümerkan* da değiştirmiş o masalı. Onun anlattığına göre ağustosböceği gitmiyor dilenmeye, karınca onun kapısına düşüyor, "Ne olur? bir şarkıcık!.." diye yalvarıyor. Bunu, adını unuttuğum o Fransız ozanının uydurduğu masaldan daha çok sevdim.

Bayan *Cavidan Tümerkan* yeni çıkardığı yır betiğinin adını da *Ne Olur Bir Şarkıcık* koymuş. Dörütte, yırda bir avutma gücü olduğuna inanıyor da onun için. O da, belli yorgunluklarını, kaygılarını, acılarını unutmak için kendi kendine yırlar söylüyor. Bunları, yeryüzünün öteki kişilerine de bildirmek istemiş.

İyi etmiş. Bu kırk dört küçük yırın içinde güzelleri var. Bir iki yırı gerçekten sardı beni: *'Ilık yaz akşamları / Nasıl inerse suya / Öyle gel / Öyle sarıl göz kapaklarıma / Uyku. / Düşünceler. / Eriyin ninnilerde / Ve siz mesafeler ki / Yıldız yıldız aksiniz lâcivert aynalarda / Yaklaşın birer birer.'* Adı güzel değil bu yırın, pek ozansı: 'Sevgi Bekçileri'. Siz unutun o adı, isterseniz yırın son çizeklerini de okumayın. Gene de karışmam, ola ki siz seversiniz ozansı sözleri.

Yakınıyor ozan, günlerin akıp gitmesinden: Böyle yakınırken de, yeni olmasa bile bize dokunan sözler buluyor. İşte bu konuda iki küçük yır: Birinin adı 'Geçen': *'Duruyor zaman yerinde / Dağ gibi, orman gibi / Biziz geçen yoldan / Selâm gibi'*. Öteki 'Biz Miydik?': *Biz miydik yaşayan o yılları / On beşinde yirmisinde olan biz miydik / Duruyor aynalar yerli yerinde / Biz sade bir hayal miydik'*.

Okuyun betiği, siz daha güzel yırlar da bulursunuz.

İki öğütle bitireceğim sözlerimi: Bayan *Cavidan Tümerkan* çekinsin, kaçsın duygularına kapılmaktan, iyi yır duygu ile değil, düşünceyle yazılır. Bir de iyice okusun yazdıklarını: Bir yerde *'Evden, çevreden, yaşamaktan gelen'* diyor. Ne güç bu *köğüğü* (mısrağı) okumak! '... en... en... an... en' Yırda çalgının niteliklerini aramasak dahi bir akıcılık olması gerekmez mi? Kulağa da, dile de batıyor bu köğük.

[*Tarihsiz*]

AĞAÇLAR.– Yeni açılan yollar bitince güzel olacak mı, olmayacak mı? bilmem onu. Şimdiden kestirilemez, bitince görürüz.

Onu bilmem ya, büğün baktım, Kızılay ile Sağlık Bakanlığı arasında, yolun ortasındaki kestane ağaçları kesilmiş... Yandı içim. Yıllardır alışmıştık, severdik onları, yaz günleri serinlik verir, gözlerimizi de okşar, dinlendirirdi. Ozan olsam, bir ağıt yakardım o kestane ağaçları için.

Biliyorum ki bir ben değilim onlara acıyan, çok kimseleri gördüm, onlar da benim gibi ağlamaklı olmuşlardı.

Eski *Sergi-Evi*'nden (şimdiki Opera) Çankaya yokuşunun başına değin kendi bahçemizde dolaşır gibi yürüdüğümüz günleri andım. Köprünün altındaki 'kana' göbeğinin kaldırıldığı gün ne üzülmüştüm! "Gelin bahçesi" derdim ben ona. Yaşlandım, artık yürüyemiyorum. Gene de bir taşıtla oralardan geçerken bir tat duyardım. Şimdi o sevdiğimiz bahçelerin yeri bile kalmayacak. Çıplak bir yol, çabucak geçip de kurtulmak isteyeceğimiz çırılçıplak, kocaman bir yol. Gönüle anlatabileceği ne olur onun? Anılar kalacak içimizde, sanki başka bir ülkenin anıları, bir düş ülkesinin...

Yazın açılıp kışın solan kanalar, ateş çiçekleri için neyse ne! Ya kestane ağaçlarına, o güzelim kestane ağaçlarına kıyılır mıydı? Yemişleri dökülünce ikisini üçünü toplar da *yancığıma* (cebime) kordum, ağrıya, yele iyi gelir diye bir söylenti vardır da onun için. Severim o türlü sözlere kanmayı, yalan yanlış da olsa doğa anamıza bağlar kişiyi.

Yazık, çok yazık oldu ağaçlara...

[*Tarihsiz*]

BİLGİNLERİMİZ.– Ne de çok bilginimiz var! Hepsi de kurula kurula "Biz bilim adına konuşuyoruz," diyorlar, hepsi de "Bilim böyle buyuruyor," diyorlar. Neymiş bildikleri, bilimleri? hangi alanda ne yapmışlar? orası belli değil, ancak bilgin oldukları biliniyor. Hani eskiden "Şeyhin kerameti kendinden menkul" derlerdi, onlarınki de öylesine. Bıraksınlar da kendileri değil, başkaları söylesin onların bilgin olduklarını.

"Biz bilginiz" diye ortaya çıktıkları için istiyorlar ki ne derlerse siz de saygı ile dinleyesiniz, en saçma *savlarını* (iddialarını) su götürmez birer doğru diye taplayasınız. Başları sıkıya geldi mi, karşılarındakini tartışmanın yolunu yordamını bilmemekle suçluyorlar. Neymiş tartışmanın kuralları, yolu yordamı? Gülmeyeceksiniz kendilerine, yanlışlarını yüzlerine vurmayacaksınız, "Ben böyle değil, şöyle biliyordum ya, sayın bilgin böyle buyuruyor, demek ki böyledir," diyeceksiniz. Neredeyse yolda karşılaştınız mı önünüzü ilikleyip el kavuşturmanızı isteyecekler. Değil mi ya! büyük bilgin, büyük *önüt* (üstat) geçiyor!

Bütün kanılara, düşünülere saygı göstermeliymişiz, bir de bu çıktı başımıza. Düşünerek, inceleyerek bir kanıya varmış kişiye saygı gösterelim, peki, ona bir diyeceğim olmasın, ya karşımdaki usuna ilk gelen yanlışa, saçmaya kanıp birtakım yasalar, kurallar çıkarıyorsa, ona da saygı mı göstereceğiz? Nereden duymuşlarsa duymuşlar bu 'bütün kanılara, düşüncelere saygı gösterilir' sözünü, işlerine gelmiş, düşünmezliklerini, bilgisizliklerini ortaya dökerlerken onun arkasına sığınmaya kalkıyorlar.

Benden beklemesinler saygıyı. Yalnız elimden gelmediği için değil, yersiz bulduğum için gösteremem o saygıyı. Topluma kötülüğü olur onun. Biri çıkmış yalan yanlış, saçmasapan sözler söylüyor, siz onun yanlışlarını yalanlarını, saçmalamalarını yüzüne vurmazsanız, onu alaya almazsanız, bir inanan bulunur ona, onu gerçekten bilgin sananlar çıkar. Bilime saygı göstermek gerektir, kendilerine bilgin süsü verenlere değil.

[*Tarihsiz*]

DİL.– Geçenlerde bir *yır betiği* (şiir kitabı) okuyordum. İçindeki yırlar ne pek iyi, ne de pek kötü, onlar üzerinde duracak değilim. Bir dil sorununa değineceğim.

Bir yerinde *rüyam* sözü var o betiğin. Kaçınmak gerektir bundan. 'Rüya' tilciği kullanılmasın demiyorum, bütün ozanların, bütün yazarların öz Türkçeci olup da *düş* demelerini isteyemeyiz. Böyle 'rüyâ' gibi, 'vâdim' gibi, 'sebû' gibi uzun seslilerle biten tilciklerin sonuna 'm' ya da 'n' geldi mi, söylenmesi güç oluyor, tatsız oluyor. Siz de söyleyin bir, bakın nite geliyor kulağınıza.

Türkçede 'rüyam', 'vâdim' demek gerekmez, 'bizim vâdî, benim vâdî' dersiniz, 'benim rüyâ' diyemiyorsanız, o biçimle kuramıyorsanız tümcenizi, 'gördüğüm rüyâ' dersiniz, ya da 'rüyalarım' dersiniz. Yazarlarımız durmuyorlar bunun üzerinde, 'acunum, acınım' demeyi kaba bulup ağızlarına yakıştıramayanlar, bakıyorsunuz, 'dünyam' deyiveriyorlar. Sözlerini, tümcelerini bir de kulaklarının denetinden geçirmiyorlar da onun için.

Bir yerde 'vâdîme' sözünü gördüm, onu da beğenmedim, iki uzun sesliden sonra geldiği için midir nedir? 'me' birdenbire durdurdu beni.

Rusçadan bir betik çevirmişlerdi: *Vâdim.* Ne olduğunu günlerce anlayamamıştım. 'Rusça bir kişi adı olsa gerek.' diye düşündüm. 'Benim vâdî' demek olduğunu öğrenince de kızmıştım doğrusu. Sanırsınız ki eğleniyorlar Türkçe ile!

[*Tarihsiz*]

YIR.– Adına 'yır' dedim ya bu parçanın, öz Türkçe yazacak değilim, divan şiiri üzerine de onun için. *Nefi*'nin şiiri öven bir beyti vardır, pek severim, şimdiye dek birkaç yazımda andım: '*Nitekim ab-ı hayat-ı suhan-ı Bakidir / Haşre dek zinde kılan nâm-ı Süleyman Hanı.*' Övmesini bilir *Nefi*, övünmesini de bildiği gibi. Bir büyüklük, bir haşmet var bu beyitte. Yavaşça söylemeye gelmiyor, yüksek sesle söyleyeceksiniz, sesinizi yükselterek söyleyeceksiniz. ('Yüksek sesle söylemek' ile 'sesini yükselterek söylemek' bir anlamda değildir.)

Ondan önceki beyti, beyitleri unutmuşum. Divanı açıp bakayım dedim. İstanbul baskısı divanda beyit benim bildiğim gibi değil, şöyle: '*Haşre dek âb-ı hayat-ı suhan-ı Bakîdir / Andırıp zinde kılan nâm-ı Süleyman Hanı.*' Ben belki başka bir nüshadan ezberledim, belki de yıllar onu o hale koydu hafızamda. Büyük bir önemi yok: Beyit kitapta olduğu gibi de güzel, benim ezberimde kaldığı gibi de. Gene de 'nitekim'de başka bir güzellik var gibi geliyor bana, 'haşre dek'in ikinci mısrağa alınması da daha iyi. Bu da belki o şekle yıllardır alışık olduğum için bana öyle geliyor.

Üstteki beyitler beni bir umut kırıklığına uğrattı. Anlıyorum o beyitleri. Şair, padişaha söylüyor: '*Dâverâ! dâd feleketen ki cefa etmek için/ Bulur elbette bir ehl-i dile bir nâdanı / Bir dilim ekmeği bir ehl-i maarifte komaz / Gözetir zümre-i nâdan ile hakk-ı nanı. / Bulsa erbâb-ı dili hak ile yeksan eyler, / Göstere tâ ki edanide ulüvv-i şanı. / Ah, ver dâdımızı çerh-i denî perverden, / Paymâl etti kati ehl-i dil-ü irfanı, / İltifat et suhan erbabına kim anlardır / Medh-i şahan-i cihan - bana veren unvanı / Kim bilirdi şuara olmasa ger sabıkta, / Dehre devletle gelip yine giden şahanı? / Haşre dek âb-ı hayat-ı suhan-ı Bakidir / andırıp zinde kılan nam-ı Süleyman Hanı. / Bir güherdir söz, ana himmet-i şektir kıymet, / Ne revâ böyle metaın çekile husranı?*'

O beyitlere de kötü denemez. Hele ' *Dehre devletle gelip yine giden şahanı'* mısrağında güzel bir üzgünlük var. Ama o beyitler 'Haşre dek...' beytine yakışmıyor, ya da o onlara yakışmıyor, birliği bozuyor. Birdenbire parlıyor onların içinde, birdenbire bir haşmet getiriyor. Rica eder gibi yavaş sesle söylerken birdenbire değiştireceksiniz sesinizi, ricadan övünmeye geçeceksiniz, sonra gene yavaşlayacaksınız... Birlik bunun için bozuluyor.

Bana öyle geliyor, *Nefi* ayrı düşünmüş o beyti, sonra da kasideye iyice yerleştirememiş. Biraz sonra övünme başlıyor, gene sesimizi yükselterek okuyacağımız beyitler geliyor. Bir münasebet düşürüp onlar arasına koyamamış.

[*Tarihsiz*]

BİL Kİ.– *Nedim*'in *'Ben şairim, o kamet-i mevzununu doğrusu / Sevmem desem de bil ki yalan söylerim sana'* beytindeki 'bil ki', eski baskılarda 'ya'sız olarak bir arada yazılmıştır, bunun için 'belki' diye de okunur. Ama öyle okumak şüphesiz yanlıştır. Şüphesiz diyorum, 'belki' olunca mana çıkmaz da onun için. Ne diyor şair? 'Ben şairim, şair olduğum için de mevzun kametli, uzun boylu güzelleri elbette severim, sevmem desem inanma benim sözüme.' diyor. Burada 'belki'nin ne yeri var? Yanılmıyorsam *Halil Nihat* Bey baskısında doğrusu yazılmıştır bunun.

Ne var ki bizim üniversiteli eleştirmecilerimiz, ellerindeki nüshalardan ayrılmamak için, manaya pek aldırmazlar. Kimbilir hangi hattatın bilisiziliği yüzünden yaptığı yanlışı düzeltmeyi gözlerine alamadıkları için de beyitlere olmayacak manalar vermeye kalkarlar. Bir gün biriyle konuşuyordum o eleştirmecilerden, *Nedim*'in o beyitinden açıldı. "Ama belki demek Nedim'e yakışıyor!" dedi. Yakışsın yakışmasın, o beyte yakışmıyor. Bir de kalkmış, *Fuzuli*'nin *'Güzeller sen gibi olmaz, cefâ senden ne vaciptir?'* mısrağını, bilmem hangi nüshaya dayanarak 'düzeltmiş', "Güzeller sünneti olmaz..." diye okuyordu. Bu da *Fuzuli*'nin Şiî olduğuna bir delilmiş! *Fuzuli* hangi mezhepten olursa olsun, orada 'sünni' de diyemeyince 'sünneti' demez.

O türlü bilgin eleştirmeciler arasında *Nedim*'in o beyti ile *Fuzuli*'nin *'Ger derse Fuzuli ki güzellerde vefâ var, / Aldanma ki*

şair sözü elbette yalandır' beytinin bir manada olduğunu söyleyenleri de gördük! Manaya bakmadıkları için.

DÜZELTME.– Perşembe günü çıkan söyleşide *Ziya Paşa*'nın '*Evvel yoğ idi...*' mısrağı '*Evet yoğ idi...*' diye dizilmiş. Bir önemi yok ya, birtakım sözde bilginler dizgi yanlışlarını da yazarın bilisizliğine veriyorlar.

[*Tarihsiz*]

YENİ ACUN.– Bizler, betik uygarlığının kişileri, bir türlü alışamıyoruz günümüzün yaşayışına. Kendi yurtlarımızda, kendi evlerimizde sürgüne döndük. Sessizlik istiyoruz biz, gürültü olmayacak çevremizde, o susku içinde okuyacağız, yazacağız. Ne demektir okumak? Günün olaylarını öğrenmek için gazete okumak demiyorum, geçmişte yaşamış, ya da uzakta yaşayan kimselerin düşüncelerini, düşlerini bildiren yazıları okumak ne demektir? Gerçeği bir yana bırakarak, unutarak başka bir acuna çekilmek, yüzlerini de görmediğimiz kimselerle sessiz bir konuşmaya dalmak değil midir? –Gerçeği unutmak, çıkmak gerçeğin içinden, uzaklaşmak, çıktığımızı, uzaklaştığımızı sanabilmek?– Nite yapabiliriz bunu, gerçek kendini boyuna duyururken?.. O bizi unutmuyor ki biz onu unutabilelim. Türlü seslerle "Ben buradayım! Ben buradayım!.." diye bağırıyor sanki!..

'Türlü seslerle' dedim, daha doğrusu türlü gürültülerle. Ne yaparsak yapalım, odamıza kapanalım, kırlara kaçalım, gürültü hep yanıbaşımızda. Kırlara kaçmak da okumak için elverişli değildir. Çevremizde ilgilerimizi çekecek türlü renkler varken nite dalabiliriz elimizdeki betiğe? Okumak sessizlik istediği gibi gözümüzü yalayacak nenler de ister. Kulaklar için sessizlik yetmez, gözler için de bir sessizlik gerektir.

Bizler, betik uygarlığının kişileri, okumak için gerekli *koşulları* (şartları) bulamıyoruz, sağlayamıyoruz artık. Gürültü, genel betikliklere dek giriyor artık, evlerimize doluyor, bırakmıyor yakamızı.

Bakıyorum, günümüz gençleri yakınmıyor bundan. Gürültüden kaçmak şöyle dursun, istiyorlar, çağırıyorlar gürültüyü. Balık ancak suda yaşayabildiği gibi onlar da ancak gürültü içinde yaşayabiliyor. Yüksek sesle konuşuyorlar, bağırmaktan çekinmiyorlar, ne çalarsa çalsın radyoyu açıyorlar, onu dinlemek-

sizin konuşuyorlar. Çalgı dinlemek için değil radyoyu açmaları, gürültü olsun diye, salt onun için. Çalgı için olsa, çalınan nenlerin kimini beğenmeyecekler, beğenmeyince de çevirecekler düğmeyi. Çevirmiyorlar. Alaturka, alafranga, ne çalarsa çalsın, çevrelerinde bir gürültü olsun da.

Gençleri kınayarak mı söylüyorum bunları? Onlar, bir iç acunları yok da onun için istiyorlar bu gürültüyü demeye mi getiriyorum? Değil. Kınamıyorum onları, daha çok bizmektir okumak? Kününlerini kınıyorum.[1] Okumak bozmuş bizim sinirlerimizi, o yüzden *yağı* (düşman) kesilmişiz gerçek acuna, başkalarının gülmesi dokunuyor bize, batıyor. Gençler bizim *erincimizi* (rahatımızı) bozmayı düşünmüyor, doğal buldukları birtakım isteklere, *gereksinmelere* (ihtiyaçlara), davranışlara bırakıyorlar kendilerini. Bizler onların erincini, eğlencelerini bozmak istiyoruz. Bizler, betik uygarlığının kişileri, okuya okuya titizleşmiş olan bizler, artık yaşlandık. Yaşlanmış kimselerin densizliği, çekilmezliği geldi bize. Olur olmaz nenlerden kızıyor, dırdırlanıyoruz.

Yaşlanmış olduğumuzu anlamalıyız ya, ondan başka, betik uygarlığının, okuma uygarlığının artık çökmekte olduğunu da anlamalıyız. Okuma kalkacak, betik kalkacak, yazı kalkacak, onun yerine bir ses uygarlığı gelecek. Kara kara yazılara bakmayacağız artık, dinleyeceğiz, radyoyu dinleyeceğiz, günden güne ilerleyip gelişen, olgunlaşan ses makinelerini dinleyeceğiz, gözlerimizle öğrenmeyeceğiz, kulaklarımızla öğreneceğiz. Yazılı uygarlık yerine sözlü, sesli uygarlık gelecek. Büyük bir ilerleme olacak bu, daha tüm bir anlayışa gideceğiz. Yalnız işitip de görmeyecek miyiz? Değil, göreceğiz. Şimdi yalnız yazısını okuyup düşüncelerini yarım yamalak anladığımız kimselerin yüzlerini göreceğiz, seslerini işiteceğiz de söylediklerini daha iyi, daha kolayca kavrayacağız. Doğanın türlü türlü *boyakları* (renkleri) bizi çağırırken gözlerimizi çevirmeyeceğiz onlardan, betiklerden başımızı kaldırıp bakacağız çevremize, dinleyeceğiz, böylece de daha iyi kavrayacağız, kimbilir? Ola ki bir gün beş duyumuzu da işleten bir uygarlık gelecek.

[1] Dizgi yanlışlarından tümce anlaşılamıyor.

Ankara, 12 Nisan 1957

FOSSILE.– Birtakım tilciklere, dilimizin eski tilciklerine ölmüş diye bakmalıymışız, çalışmamalıymışız onları diriltmeye. Atmış bir kez toplum, bir daha alır mı? Bunu söylediler mi, büyük bir söz söylediklerini sanıyorlar. Bir de ad takmışlar: 'Fossile' diyorlar. *Ziya Gökalp* da öyle dermiş onlara. Hani eskiden, yeryüzünde kişioğlu daha belirmeden, koca koca yaratıklar varmış, örneğin filin babası, ağa-babası olan mamut, şimdi ancak kemikleri bulunuyor, o unutulmuş tilcikler de işte o mamuta benzermiş. Büğün mamut var mı? Mamut olmayınca o tilcikler de olamaz... Kendi kendilerine bir benzetme kuruyorlar, sonra da o benzetmeden birtakım kesin yargılar çıkarıyorlar. 'Fossile' tilciğinin yabancı olması da bir kat daha berkitiyor inançlarını. 'Fossille', önemli bir bilim sözü, Türkçe karşılığı da olamaz. Bakın, yeryüzünde bundan binlerce, milyonlarca yıl önce yaşamış yaratıklar, *yılkılar* (hayvanlar) için kullanılan bir *san* (sıfat), öyle sunturlu bir söz, bilginler kullanıyor onu, saygı veriyor kişioğluna, kollarımızı kavuşturup öyle dinleyeceğimiz geliyor! Biz de onu bir kullandık mı, bilgin olduk gitti, sözümüze bir bilim yargısı değeri vermeye yeter...

Ne demektir 'fosille'? Fıransızca 'fosse', Latince 'fossa' dan, bilinen en eski kökü de 'bhod'muş. Hep 'kazmak' kavramının adı olan bir tilcikten çıkarılmış. 'Çukur' demek, 'sin' demek 'fosse', *'kazamak'* (hendek) demek. 'Fossile' de 'kazılmış yerde, çukurda bulunan' demek. Türkçesine de *kazısıl* ya da *kazısal* diyebiliriz, gene 'kazmak' kökünden başka bir tilcik de üretilebilir. Yapmalı, üretmeli ki o 'fossile' sözü parlaklığını yitirsin de gözlerini korkutmasın 'bilginlerimizin'.

Eski bir tilcik neden 'fossile' olsun? neden benzesin mamuta? Birtakım kazılar yapılmış, açılan çukurlarda mamut kemikleri bulunmuş. Mamut artık yaşayamıyor yeryüzünde, şimdiki *koşullar* (şartlar) onun yaşamasına elverişli değil, o yaratık büğünkü yeryüzünde yiyeceğini bulamaz, kendine bir barınak bulamaz, şunu bulamaz, bunu bulamaz. Bir *tınlıdır* (canlı, hayvan) o, şu da gerektir ona, bu da gerektir, onlarsız nite yaşayabilir? Tilcikler için öyle mi? Tilcik de bir *tınlı* gibi mi yaşar? Yiyecek, içecek, barınak mı arar? Yooo! Yeniden kullanırsınız onu, olur biter, 'Üye' tilciği var mıydı yaşayan dilde? *Ziya Gökalp*'a sorsa-

nız onun için de dudak büküp 'fossile' diyebilirdi. Görüyorsunuz, kullanılıyor büğün. Yalnız bizler, öz Türkçeciler mi kullanıyoruz? öz Türkçeye karşı koyanlar, dayatanlar da kullanıyor. 'Aza' dendiğini duyduğunuz oluyor mu pek? 'Üye' tilciği diriltilebilir de 'yanıt' niçin diriltilemez? Bu 'fossile'lik yasası nedense ancak biri için işliyor, öteki için işlemiyor... Böyle işlerin özünü, nedenini anlasa anlasa bilginler, yabancı sözlerle konuşup yazan büyük bilginlerimiz anlar.

İstemedikleri yalnız 'yanıt' gibi unutulmuş tilcikler mi? Diyelim ki 'yanıt' ancak eski betiklerde bulunuyor, 'yankı'da, 'yansılamak'ta gene de yaşıyor ya, unutalım onu, mamutun kemikleri ancak kazamaklarda bulunduğu gibi o da, 'yanut' biçiminde, ancak eski betiklerde bulunuyor diyelim, 'yitmek' gibi, 'yır' gibi büğün de yurdun nice yerlerinde duyulan tilcikleri neden istemiyorlar? Onları kullandık mı, buruşturuyorlar yüzlerini, onlar da *iyemsizmiş* (çirkinmiş) 'kaybolmak' gibi, 'şiir' gibi güzel tilcikler atılır da onlar alınır mıymış? Güzellik... Biliyorum artık, 'yıl' diyen, 'kır' diyen bir kişi 'yır' demeyi iyemsiz bulup ağzına yakıştıramadı mı, tartışmaya girişmiyorum onunla, anlıyorum ki düşünmüyor, düşünmeden, gelişigüzel konuşuyor. Düşünmediğini anladığım kişi ile ne diye tartışayım da yorayım çenemi. Gününe göre, ya gülüyorum öylelerine, ya da acıyorum.

[*Tarihsiz*]

AYRAÇ.– Geçen salı çıkan yazımı okumak istedim. Gazeteyi elime almamla sinirlenip atmam bir oldu. Benim tırnak içine aldığım sözleri dizmen ayraç içine almış, düzeltmen de öyle bırakmış. Kan başıma çıktı, doğru söylüyorum, ağlamaklı oldum.

Nereye tırnak konur, nereye ayraç konur, bilirim onu. *Ayraç*, adı üstünde, sözü tümceden ayırır, okumasanız da olur ayraç içindeki sözü, tümcenin anlamı bozulmaz. Bizde öyle değildir, yazarı da, dizmeni, düzeltmeni de aldırmaz, ha tırnak, ha ayraç, hangisi kolayına geliyorsa onu kor... Arap yazısını kullandığımız günlerde olurdu bu, pek de ses çıkaramazdık. Latin yazısını aldıktan sonra ise gene de direnmemiz büsbütün doğru değil, Latin yazısını kullanan ulusların hepsinin de uydurdukları birtakım kurallar vardır, bizim de onları öğrenip uygulama-

mız gerektir. Kendimize göre kurallar çıkarmamalıyız. Ne yapalım ki "Biz bize benzeriz!" demeyi bir iş sanıyoruz. ('Biz bize benzeriz!' sözünü tırnak içine aldım, ayraç içinde dizerlerse bilin ki suç benim değildir. Bu sözleri ise ayraç içine alıyorum, konuyla ilintisi yok, okunmasa da olur, onun için.)

Bu yanlışı neden yapıyorlar? Bir türlü ayraç demiyorlar da ondan yapıyorlar. Firenkçe adını söylüyorlar: 'Parenthése', Türkçe bir sözmüş gibi 'parantez' diye yazıyorlar bunu. Bilmiyorlar 'parenthése'in ne demek olduğunu, öğrenmeye de özenmiyorlar. 'Thése' konu demektir, 'para' da yanında, dışında... Tilciklerin kökünü, öz anlamını bilmemiz, boşuna yormak olurmuş kendimiz. Bu düşünüşün sonu bu olur işte, yazı *imlerini* (işaretlerini) yerli yersiz kullanır gidersiniz. Söz salt anlaşmak içinmiş, anlaştıktan sonra tilciğin doğru olup olmamasının bir önemi, bir değeri yokmuş... Yakında Fıransızların 'petit negre', 'küçük Zenci dili' dedikleri dille konuşup yazacaklar, "ben söylemek, o yazmak" diyecekler, anlaştıkları için de bunu doğru, pürüzsüz bir Türkçe sayacaklar.

Dizgi yanlışlarına aldırmayalım diye öğütlüyorlar. Ben aldırırım, aldırmak gerektiği kanısındayım. Böyle nenlere aldırmayanlar, biçimin değerini anlayamamış düşüncesiz kimselerdir.

Şunu da söyleyeyim: Dizmen niçin tırnak yerine ayraç kor? Benim koyduğum bir imi niçin değiştirir? Bu toplumda kişi saygısı yoktur da onun için. 'Saygı! Saygı!' derler, saygıyı da yalnız büyüklerin elini öpmek sanırlar. Kişi saygısını gerçekten edinmiş bir kimse, başka birinin sözünü değiştiremez. Tırnak yerine ayraç koymak da sözü değiştirmektir.

[*Tarihsiz*]

TANSIKLAMA.– Geçenlerde bir yazı okumuştum: Uzun, upuzun ya, entipüften sözlerle dolu. Birçok yerlerine güldüm, ancak gülünebilirdi de onun için, baktım, okuyanlardan biri pek beğenmiş: "Derin bir inceleme ürünü olduğu belli." diyor. Uzun bir yazı gördüler mi, yazar da bilginlik satıyorsa, ağızları bir karış açılıyor, "Bilgi budur, bilim budur!" diye *tansıklıyorlar* (hayran oluyorlar). Yerli değerleri tutmak da var.

Bunu görünce, *Boileau*'nun sözünü andım: '*Un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire.*' Bu sözü, Bay *Ömer Asım Aksoy*'a söylemiştim, o da Türkçeye çevirdi, güzel bir *üycük* (beyit) oldu: ' *Olmaz hudûd mertebe-i humka, Asımâ! / Ahmak olur ki ahmağa hayran olur gider.*'

Tansıklama gereklidir. Orası öyle ya, saçmasapan tansıklamak da bönlükten gelir.

Ankara, 19 Nisan 1957

YIR.– Bir betik çıkmış, adı *Dünya Şiiri*, türlü dillerden çevrilmiş yırlar var içinde. *Homeros*'tan büğüne dek. Yetmiş yedi ulusun ozanları bir araya gelmiş: Akı da var, karası, sarısı, kızılderilisi de... Bay *Hüseyin Karakan* toplayıvermiş hepsini. Belli: Bilgin bir kişi o Bay *Hüseyin Karakan*, 'seçmeler', 'seçilmiş yırlar' (ya da 'şiirler') demiyor, '*antoloji*' diyor. Öyle konuşur, öyle yazar bilgin kişiler. Doğrusu, ben pek sevmiyorum o 'antoloji' tilciğini: bir betiğin üzerinde gördüm mü, anlıyorum o betiğin benim için olmadığını.

Bu betiğin de benim için olmadığını anladım ya, bir bakayım dedim. Bay *Hüseyin Karakan*, betiğini benim beğenmem için söylenecek sözü bulmuş: '*Ataç ulumuza*' demiş. Koltuklarım kabardı: 'Sayın büyüğüm' diye soğuk mu soğuk bir lakırdı vardı, bir de 'ulumuz' çıktı başımıza. Görürsünüz, yayılır bu da. Bütün güzel sözler, gönülden kopmuş ozanca sözler gibi. Ne yapayım ki ben varamıyorum onların tadına, gülmesem gücüme gidecek. Bay *Hüseyin Karakan*'ın iki betiği daha varmış, onlar için 'diğer kitapları' diyor. Önsözde de 'sonra' anlamına, 'arkasından', bir iki 'peş' geçiyor. 'Antoloji', 'diğer', 'peş', 'Ataç ulumuza', üstelik betikte *Arvers*'in 'sonnet'si de var. Bay *Hüseyin Karakan*'la anlaşabilmem için bir eksik kalmamış.

Gelelim çevirilere. Çiçekler derleyicisi (*'anthologie'*, derlenmiş çiçekler demektir), derleyici şöyle diyor önsözünde: '*Tanzimattan bu yana gelişen bir çeviri şiir ilgisi ve çalışması var. Hele bu, yeni şiirin gelişip yerleşmesi kökleşen son on beş yılda, bir hayli yüzümüzü ak edebilecek çeviri yapıldı.*' Bay *Karakan* bu sözünü de Türkçeye çevirtse ne iyi ederdi! Neyse! pek de titizlik etmeyelim. Söyleyenden dinleyen ârif gerek' öğüdünü unutmayalım

da anlayıverelim. Bay *Hüseyin Karakan* beğeniyor yeni yır çevirilerini, uğraşmış, en iyilerini de toplamış.

Hepsini okumadım, ancak Fıransızcadan çevrilmiş olanlara, onlar arasında da Fıransızcasını bilip sevdiklerime göz gezdirdim. *François Villon*'un *'Mais où sont les neiges d'antan?'* sözü Bay *Sabri Esat Siyavuşgil*'in çevirisinde *'Ama nerde bıldır yağan kar şimdi!'* oluvermiş. Yanlış bir çeviri mi? Değil, anlamla yetinenler için doğru, çok doğru. Ne yapalım ki yırda anlamdan başka, ondan çok önemli bir nen vardır, o yok bu çeviride, uçmuş. *Villon*'un sözündeki üzüntü, o gönül yıkıklığı duyuluyor mu bunda?

Arthur Rimbaud'yu çok sevdiğimi söyleyecek değilim. Büyük bir ozanmış, iyice anlayıp tadamıyorum dediklerini. Gene de *'le Bateau ivre*'in bir yeri sarar beni. Öyle sanıyorum, acun yırının en güzel çığlıklarından biridir: *'Mais, vrai, j'ai trop pleuré! Les Aubes sont navrantes / Toute lune est atroce et tout soleil amer: / L'âcre amour m'a gonflé de torpeurs enivrantes. / O que ma quille éclate! O que j'aille à la mer!'* Bay Sabahattin Eyuboğlu şöyle çevirmiş bunu: *'Yeter, yeter, ağladıklarım; artık doymuşum / Fecre, aya, güneşe; hepsi acı, boş dipsiz; / Aşkın acılığı dolmuş içime, sarhoşum, / Yarılsın artık tekne, alsın beni deniz.'* Anlamı uzaktan, pek uzaktan andırıyor denebilir ya, çığlığı koydunsa bul!

Ronsard'ın 'Sonnet à Hélène' yırını çok severim, *Fuzuli*'nin, *Baki*'nin gazelleri gibi okur dururum kendi kendime: *'Quand vous serez bien vieille, au soir à la chandelle, / Assise auprés du feu dévidant et filant, / Direz, chantant mes vers, en vous émerveillant: / 'Ronsard me célébrait du temps que jétais belle!'* Bunu *Orhan Veli* çevirmişti Türkçeye. *Orhan Veli* iyi bir ozandı, ne yapayım ki anlamamış bu yırı, anlamışsa da özensiz çevirmiş, baştan savma çevirmiş. Şöyle deyivermiş: *'Siz de ihtiyarlayacaksınız, gün gelecek; / Yün bükecek bir mum ışığında, hayran hayran, / 'Ronsard ne kadar da çok öğmüş bir zaman!' / Diyeceksiniz mısralarımı söyleyerek.'* Biçimden geçtik (kolay kolay geçilmez ya! neyse!) anlamı da vermiyor. *'Güzellik çağımda Ronsard övdü beni!' Ronsard, söydeşi* (yani) o büyük ozan! kendi de övünüyor, sevgiliye *'siz de övüneceksiniz!'* diyor. *' Ronsard ne kadar da çok övmüş bir zaman!'* sözünde bunu bulabilir misiniz?

Ne bileyim? bana öyle geliyor ki *Villon*'u, *Ronsard*'ı, *Rimbaud*'yu böyle çevirenler gerçekten sevmiyor o ozanları. Gerçekten sevseler, kıyamazlardı o yırlara. *Orhan Veli* biçime önem veren ozanlarımızdandı, Bay *S. Eyuboğlu* da, bilirim, anlar yırı, tadar.

Gene döneriz bu konuya.

VE.– Bilirsiniz kullanmam *ve*'yi. Konuşmamda da yoktur, yazılarımda da. Yalnız Arapça olduğu için değil, yabancı tilciklerden şimdiki gibi kaçınmadığım günlerde de pek kullanmazdım onu, Türkçeye gerekli değildir de ondan. Dilimizde *'ile'* ya da *'le'* yazdığımız *'nen'* var, *'de'* var, yetmiyor mu bize?

Yeditepe'nin 15 Nisan sayısında, *Juan Roman Jimenez*'ten çevrilmiş yırları okuyorum. Bayan *Emel Dilmen* çevirmiş, iyi mi, değil mi, kestiremem orasını, İspanyolca bilmem ki! O yazıları, çeviri diye değil, Türkçe yazılmış diye yayımlasalar beğenir miyim? Sormayın orasını, nemize gerek? Başka benim söylemek istediğim. Şöyle başlayan bir yır var: *'Göz yaşım ve yıldız / buluştular ve birden, / bir tek yaş, / bir tek yıldız oldular.'* Buradaki *'ve*'leri, benim gibi siz de yadırgamıyor musunuz?

Bayan *Emel Dilmen* kolayca kaçınabilirdi o 've'lerden: *'Göz yaşımla yıldız, / buluştular da birden.'* demek güç müydü? Böyle denince de dilimize daha uygun düşmez miydi?

'Ve'yi böyle sık kullananlar Türkçeyi düşünmüyorlar. Başka dillerden bir yazı çevirirken, bakıyorlar ki bir *'et'*, *'und'*, *'and'* var, *'ve*'yi koyuveriyorlar. Oysa o tilciklerin kendi dillerinde, birçok anlamları vardır, *ve* yetmez onları göstermeye. Bunun için, bana öyle geliyor ki, çevirilerde *ve*'yi boyuna kullananlar yalnız Türkçeyi değil, bir yapıtını tanıtmak istedikleri yabancı dili de iyice düşünmüyorlar. Düşünseler, oradaki *et*'nin, *and*'in, *nen*'in tümceye kattığı anlamı üzerinde durur, bunun Türkçede nite gösterileceğini ararlar. Arayınca da bulurlar, güç bir iş değildir.

Doğrusunu isterseniz, anlamı salt tilciklerde aramaktan kurtulamadık bir türlü, tilcikler üzerinde değil, tümceler üzerinde, bütün üzerinde düşünmeye ulaşamadık. Bu yüzden çevirilerimizin çoğu karmakarışık oluyor, tatsız oluyor, anlaşılmıyor.

[*Tarihsiz*]

İRİ LAKIRDILAR.– Gazetelerin spor yazılarını okumam, anlamam da onun için. (Bu '*ıspor*', '*sport*' sözüne de Türkçe bir karşılık bulmalı.) Büğünkü *Son Havadis*'in son üzünde kocaman bir başlık gözüme ilişti: 'F. Bahçe, Beşiktaş ve G. Saray'ı dize getiren Beykoz...'

'*Dize getiren...*' Ne oluyoruz? *Yenen* demek yetmiyor mu? Bu takımlar birbirinin kanına mı susamış? Yakında 'dize getiren' demeyi de yeter bulmayacaklar, 'aman dileten' gibi sözler uyduracaklar. Tarzan ağzı... Öyle sanıyorum, o başlığı koyan yazar çok güzel bir söz söylediğini sanıyordur. Kimbilir –onu bulduktan sonra– ola ki kollarını kabartarak bir bakmıştır çevresine.

O başlığı gördüm de usuma geldi: Geçenlerde duydum, koçyiğit ozanlarımızdan biri '*Su, ateş, Türk, / Üçümüzden ürk*' buyurmuş, beğenenler de olmuş bu sözü. Ben güldüm, gülmesem kızardım. O ozan Türk ulusuna sövüyor, onu aşağılıyor diye kızardım. belli o değil dileği, tersine övmek istemiş. Övmek istemiş ya, pek düşünmediği için Türk'ü yangın gibi, su akını gibi yıkımlara benzetmiş. Yıldıracağız acunu... Kişioğlunun büyüklüğü yıldırmakta değil, önüne geleni yıkıp geçmekte değil, yapıcılıkta, kuruculukta, kendini sevdirip yeryüzüne barışı yaymaktadır.

Bir türlü kurtulamıyoruz bu türlü övünmelerden. '*İçeriz düşmen-i dinin kanının su yerine.*' diye iğrenç bir söz vardır, onu da çocuklarımıza belletiyoruz. Yalnız bir değil, daha birçok uluslar bırakmıyor böylesine kabadayılıkları, kişioğlu güce tapmaktan kurtulamıyor da onun için Robinson'u anlayamıyor, Tarzan'ı anlıyor, çocuklarına onu örnek diye gösteriyor.

Acunu titretmiş olan dedelerimizle değil, yapılar dikmiş, yırlar yazmış, kendilerini bilime vermiş olanlarla övünelim.

Ankara, 25 Nisan 1957

YARA.– Bir yaraya değil, birkaç yaraya dokunuyor Bay *Hüseyin Karakan*'ın betiği. Başta, daha bizim yırı anlamadığımızı gösteriyor. Eskiden anlarmışız, bilirmişiz yırın ne olduğunu, divan ozanlarımızın yapıtları tanıktır buna. *Fuzuli, Baki, Nefi,*

duygularını, sevgilerini mi söylüyorlar sanki? Büyük büyük sözler bulup derin derin doğrular mı bildiriyorlar? Kavramış onlar yırın anlamdan ayrı bir nen olduğunu. *Baki,* yırlarında, "Ben size yeni bilgiler getiriyorum, doğanın, acunun *gizlerini bulguladım* (sırlarını keşfettim) onları öğreteceğim." demiyor. *'Baki! müsellem oldu bana kişver-i suhan, / Çıktım serir-i nazma bu gün husrevâne ben'* diyor. *Fehim-i Kadim,* gülüyor, kendisini bir güzele tutkun sananlara, *'Ben âşık-ı dilruba-yi nazmım'* diyor. Hepsi de *koşuk* (nazım) denilen güzele vurgun, hepsi de ancak ona yaranmaya çalışıyor, sözle güzel biçimler kurmaya özeniyor.

Türkçeden başka dil bilmezler miydi onlar? Arapçayı da bilirlerdi, Farsçayı da. Bizim büğün Avrupa dillerini bildiğimiz gibi de değil gerçekten bilirlerdi, ince ayrımları sezerek bilirlerdi. Öyle ise niçin Arapçadan, Farsçadan yırlar çevirmeye kalkmamışlar? O dillerde buldukları güzelliklerden çevrelerini yoksun bırakmak mı istemişler? Bu denli bencil miymiş onlar? Çevirmişler de söylememişler çeviri olduğunu. *Baki, Hafız*'ın *'Binişin ber leb-i cûy-ı güzer-i ömr bibin. / K-in işaret zi-cihan-i güzeran mârâ bes'* üycüğünü alıp *'Git bağa, temaşa edegör âb-i revanı, / Seyr eyle nedir sür'at-i ömr-i güzeranı'* diyor. Düşmüş öyle, biçimine getirmiş, anlamı değil, biçimi arıyor.

Alain'e sorun. Önce anlamı bulup sonra onu koşuğa dökmek isteyen ozanın ancak *öğretici* (didactique) yırlar yazabileceğini söylüyor. Ona göre ozan ancak biçimi arar, istediği biçime dökülebilecek bir anlam uydurur. Böyle olunca yır çevirmeye kalkmak ancak öğretici yırlar yazmaya özenmektir. Önümüzde başka bir dilde yazılmış bir yır var, ozan güzel bir biçim kurmak için uydurmuş uyduracağı anlamları, siz tersine bir yol tutacaksınız, anlamlara biçim bulacaksınız... *Alain*'in dediği öğretici yır değil mi bu? Öğretici yırlar da kolayca çevriliyor. Bay *Hüseyin Karakan*'ın betiğinde *Sully Prudhomme*'un 'Un songe' adlı yırı da var: Hani ozan bir düş görmüş, ekmekçisi, yapıcısı, hepsi bırakmış kendisini de "Sen yap ekmeğini! Sen yap evini!" demişler, Karabasan içinde bunalmış, bir de uyanmış ki bütün işçiler harıl harıl çalışıyor, ozan anlamış mutluluğunu da o günden sonra bütün kişileri, kendine gereklidir diye sevmiş, bağrına basmış. Büyük, derin bir düşünü, öyle sanırlar. Bay *Fethi Yü-*

cel çok iyi çevirmiş o yırı, Fıransızcasındaki tatsızlığı bozmamış, yitirmemiş. *Kopuzsul* (lyrique) yırlar ise öyle sağlam çıkamıyor bu çeviri işinden.

İkinci yara, gençlerimiz, bu acunda ne varsa hepsini birden, toptan bilmek istiyorlar. Kolayca. Ekinin kolay elde edilir bir nen olduğunu sanıyorlar da onun için. Bir betik satın alacaklar, bütün acun yırını öğreniverecekler ondan. Eski Yunan'dan Kızılderililere dek. Eh! bilemediniz, üç günlük bir iş! Kim istemez böyle kolayca ekin edinmeyi? Böyle kolaylık istedikleri için de gölge ile yetiniyorlar, gölgenin gölgesi ile.

Bay *Hüseyin Karakan*'ın betiğinden bir yırı bütünü ile alıyorum: *'ÖLÜM: / Gitarlar çalmasın artık / Sussun / Memleket yaslı. / Çeteciyi öldürdüler / Toprağımız kararadı. / şimdi kılıcından kan damlıyor / Yolun üstünde / Yolun üstünde evet, / O bizim kanımızdı / Kim inanırdı öleceğine / Neşemizdi. / Toprak ağlıyor / Biz susuyoruz.'*

Bu yır Güney Amerika ozanlarından Senor *Pablo Neruda*'nınmış. Büyük bir ozan diyorlar onun için. Peki, ben de inanayım. Ancak böyle bir yır yazdığı için büyük ozandır diyemem ona. Çekinmeden söyleyelim, bir güzelliği, bir değeri yok bu yırın. İspanyolcası güzelmiş, olabilir. Ben İspanyolca bilmiyorum. O yırı çeviren Bay *F. Edgü* biliyor mu? Biliyorsa, neden ispanyolcasındaki güzelliği bize de duyurmaya çalışmıyor? Bu elinden gelmiyorsa, kendisi güzel biçimler kurabilen bir ozan değilse, girişmesin İspanyolcadan yır çevirmeye. Ne var ki bunu okuyanlar beğeniyorlar, yetiniyorlar bununla. Duymuşlar, öğrenmişler bir yerden Senor *Pablo Neruda*'nın iyi bir ozan olduğunu, bunu da iyi bir yır sayıp çoşuyorlar. Körükörüne inanmak. En çok buna üzülmemiz gerektir: Gençlerimiz bir yerden duyduklarına inanıveriyorlar, incelemeden, bir de kendi uslarına vurmadan... Sonra da kişiyi yukarıdan süzüp "Ha! bilmiyor musun *Pablo Neruda*'yı? Beğenmiyor musun? Bu acunun görüp göreceği en büyük ozanlardan biri! Anlamıyorsun demek!" diyorlar. Evet, anlamıyoruz, bizim anlamadığımız gibi onlar da anlamıyor, anlamadan çalım satıyorlar.

İşlerine de geliyor bu, buna benzer yırları kendileri de yazabiliyor, demek kendileri de büyük ozan.

Üçüncü yara: Şu 'antoloji' yapmak özentisi. Şuradan iki yazı, buradan dört yazı, işte oldu size bir betik. Bay *Hüseyin Karakan*, buna iki yıl emek verdiğini söylüyor. Doğruysa da bildirmesin kimseye. Sonra kınarlar kendisini. İki yıl çalışılır mı bu betiğe? İki gün bile çoktur, böyle işlere.

[*Tarihsiz*]

YALAN.– *Samuel Butler*, 19. yüzyılın bir İngiliz yazarı, '*Alığın biri de söyleyebilir doğruyu, iyi yalan uydurmak için alığın biri olmamak gerektir*,' diyor. Büsbütün yanlıştır demeyeceğim ya, çok su götürür bu söz.

Kolay mıdır doğruyu görmek, anlatabilmek? Alık olanın elinden pek gelmez o iş. Alık, doğruyu gördüğünü sanır, oysa duygularına kapılır, uydurur da bilmez uydurduğunu. Kendi kendine kurallar türetir, bir tek olayı kendine göre yorumlar da ona dayanarak yasa kurmaya kalkar.

İyi yalan uydurmaya gelince... Evet, bir güçlüğü vardır onun, değme kişi beceremez. Alık da yalan uydurur, karşısındakileri kandırdığını sanır, oysa karşısındakiler eğlenmişlerdir kendisiyle, eğlenmek için inanır gibi gözükmüşlerdir. İyi etmezler böyle yapmakla: Yalan uyduran alığın yalancılığını da, alıklığını da yüzüne vurmalı. Yoksa "kandırdım" diye koltuklarını kabartıp gider, başkalarına da söyler o yalanı. Eh! inananlar da çıkar...

Şaşarım iyi yalan uydurmaya kalkanlara. Bir yalan uyduracaksınız ki karşınızdakiler inanacak, günlerce, aylarca anlaşılmayacak yalanınız, siz de unutmayacaksınız onu, o olay gerçekten öyle geçmiş gibi davranacaksınız, artık birçok işlerinizi ona uyduracaksınız. Yalan uydurmak, bile bile güçlüklere atılmak, yaşamınızı güçleştirmektir.

Ne var ki yalansız yaşamak da kolay değildir. Karşınızdakiler ister sizin yalan söylemenizi, sizi gücün sürüklerler yalan söylemeye. Siz doğru söyleyince inanmazlar da onun için. Doğruyu anlatabilmek güç olduğu gibi anlamak da güçtür, değme kişinin elinden gelmez. Doğrunun, çoğu, şaşırtıcı bir yönü vardır, çabuk çabuk kavrayıp inanamazsınız. Bunun için, siz doğruyu söylediniz mi, karşınızdakiler inanmazlar da, sizin uydurduğunuzu, ya da yanıldığınızı sanırlar. Bezersiniz, sonunda siz

de onlara uyarsınız, onların kolayca inanacakları yalanlara dökersiniz işi. Bir de bakarsınız ki kendiniz de inanmışsınız onlara, siz de işi kolayına dökmüşsünüz.

Doğruyu görmekten de, iyi bir yalan uydurabilmekten de güç olan, çevrenizin anlayışsızlığına, alıklığına aldırmadan, gerekirse karşı koyarak doğruyu söylemek, doğruyu söylemekten bezmemektir. Bunu yapmak gelmiyor çok kişinin elinden.

[*Tarihsiz*]

ÇALIŞMA.– *Moliére*'in Oronte'ı, bir *sonnet*'yi on beş dakikada yazmış olmakla övünür. Şimdi işler değişti, tersine döndü: Günümüzün Oronte'ları bir betik üzerinde yıllarca çalıştıklarını söyleyerek övünüyorlar.

Saçmasapan bir yapıtı üç yılda, beş yılda çıkarabilmişlerse bize ne? Öyle çalışmasalardı, yormasalardı kendilerini. Bizim için önemli olan ancak işin değeridir, kaç günde, kaç yılda bitirildiği bizi ilgilendirmez.

Çağımız çalışmayı başlı başına bir değer sayıyor da onun için "Yıllarca uğraştık!" diye övünenler çıkıyor. Emeğin karşılığı olması gerekmiş. *Sağtöre* (ahlâk) öyle buyururmuş... İri lakırdıdır bu, yanlıştır da. Ancak işe yarayan ya da güzel bir sonuç veren emeğin bir karşılığı olması gerektir. Usumuz bize gücümüzü ölçüp başarabileceğimiz işlere girişmemizi buyurur, sağtöre de onun buyurduklarından başka bir nen buyurmaz.

Hani, "Dağ doğura doğura bir sıçan doğurmuş" derler, onun gibi, beş yıl, on yıl çalışıp da ortaya saçmasapan bir yapıt koyan kimseye saygı göstermemiz gerekmez. Saygı göstermemeliyiz de; çok kimseleri yanıltmış, yanlış yola yöneltmiş oluruz. Çalışmak mı istiyormuş? Peki, bıraksın yazı yazmayı da, taş taşısın, yararlı bir iş görmüş olur.

Bir işi çabuk yapmış olmakla övünen de, o iş üzerinde yıllarca çalışmış olmakla övünen de kendini beğeniyor demektir. Kendini beğenmişe de saygı gösteremeyiz, bize düşen onun burnunu kırmaktır.

Çabuk yapmış olmaları da yıllarca çalışmış olmaları da, çoğu yalandır. O da başka...

Ankara, 4 Mayıs 1957

BİLGİNLER.– *Samuel Butler, "Bilimle uğraşanlar ikiye ayrılır: Bilmek isteyip de kendilerine başkaları inanmış, inanmamış, aldırmayanlar; bilgiye aldırmayıp da başkalarına bilgin gözükmek isteyenler."* diyor.

Belli ki beğenmiyor ikincileri, taşlıyor onları. Doğrusu beğenilecek kişiler de değildir öyleleri... Pek de ivmeyelim yargılamakta. Niceleri olur, gösteriş için başlarlar da, giderek bilim, gerçek bilim sarıverir içlerini. Dörüt alanında da öyle değil midir? Çok dörütmenler, ozanlar biliriz, tanınmak, alkışlanmak, daha genişçe yaşamak için çalışmışlardır. Bu dilekte olanlar, dörütlerinden çok, kendileri için başkalarının ne dediklerine, ne diyeceklerine önem verirler. Çoğunluğa beğendirecekler kendilerini, çoğunluğu etkileyecekler ki üne ersinler. Bu yüzden boyun eğerler çoğunluğun beğenisine, anlayışına. Genel beğeniye, genel anlayışa uymayan bir yapıt çabuk tanınmaz ki!.. Böyle tanınmak, alkışlanmak, akça kazanmak için çırpınanlar arasından değerli dörütmenler de çıkmamış mıdır? İşte *Victor Hugo.* Bilirim, çok *ağdıklar* (kusurlar) bulabiliriz onun yapıtlarında, çok yerlerde bayağılaşır. Gene de yadsınamayan bir büyüklüğü var. Bilginler içinde de böyleleri olamaz mı?

Şu son yıllarda birçok betikler çevrildi Batı dillerinden, *Samuel Butler*'ı neden düşünmüyorlar? *The Way of All Flesh*'i çevirmek için daha erken olabilir, onu tadabilecek olanlar yabancı bir dil bilirler, Türkçesini okumazlar. Onu bırakalım şimdilik *Erewhon*'u neden çevirmiyorlar? Öyle sanıyorum, epeyce okuyucusu bulunur o betiğin.

Ankara, 4 Mayıs 1957

ETKİ.– Aylardır *Alain*'i okuyorum. Sekiz on betiği duruyor önümde, kimi birini, kimi ötekini açıyorum, *Propos d'un Normand* adıyla toplanmış olan yazılarını daha çok seviyorum, onları daha iyi anlıyorum da onun için. Doğrusu iyice anlayamadıklarımı da seviyorum *Alain*'in yazılarının, onların da ayrı bir tadı var, bakıyorsunuz, arada bir düşünü, bir gözlem sarıveriyor kişiyi, düşündürüyor, yeni bir konu veriyor düşünceye.

Gençliğimde, yetişim çağımda tanısaydım *Alain*'i, ne iyi olurdu! Onun etkisinde olmak isterdim. Şimdi ne denli okur-

sam okuyayım, ondan neler öğrenirsem öğreneyim, artık gerçekten etkileyemez beni. Bu yaştan sonra okuduklarım benim 'doku'ma işleyebilir mi? Kişiliğim üzerine vurabilir mi damgasını?

Bende, önce *Gourmont*'un, sonra da *Léautaud* ile *Gide*'in etkisi olmuştur? Yakınmıyorum bundan, gene de severim o yazarları. *Gide*, çok büyük bir yazardır, *Gourtmont*'a da bir gün dönüleceğini sanıyorum. Ancak onların etkisine, düşüncemin yumuşak olduğu yıllarda okuduğum yazarların etkisine, *Alain*'inkinin de karışmasını isterdim... Geçti artık, bundan sonra yeniden başlayamam, kendimi yeniden kuramam ki!

Ankara, 4 Mayıs 1957

DUYGU.– Bir toplum duygusuz yaşayamaz, birtakım duyguları geliştirmek, yükseltmek dileğinden de geçemez. Gene de duygudan üstün değerler bulunduğunu, duygularımıza uymasa da birtakım doğruları *taplamamız* (kabul etmemiz), birtakım *bayıkları* (hakları) tanımamız gerektiğini bilmelidir. Yalnız duygulara dayanan, duyguları kutsallaştıran bir toplum, bireylerini dölekçe düşünmekten uzaklaştıracağı için sonunda yıkar kendini.

[*Tarihsiz*]

US, BİLİM. *Varlık* dergisi okurlarından Bay *Azmi Özdemir*, "Yabancı dillerden gelmiş ve halkımızın çoğunluğuna mal olmuş kelimelerin artık Türkçe kelimeler sınıfına dahil edilmesi kanaatindeyim, siz ne dersiniz?" diye soruyor. Görüyorsunuz güzel yazıyor Bay *Azmi Özdemir* "... artık Türkçe sayılması" diyemiyor, "Türkçe kelimeler sınıfına dahil edilmesi" diyor. Hep böyle güzel yazsın, çok ileri gidebilir. Eh! kanıları da çoğunluğun, sayın yöneticilerimizin kanılarına uydu...

Varlık dergisi de beğenmiş Bay *Azmi Özdemir*'in dediğini. Şöyle diyor yanıtında: "Bunlar zaten yeni ilkeler değil, dilbiliminin genel olarak öteden beri kabul edip tekrarladığı esaslar. Biz de akıl ve bilim yolundan gitmek istediğimize göre..." Akan sular duruverir.

Varlık dergisinde okurlara yanıt yetiştiren yazar da güzel yazıyor doğrusu. Bir kez '*ilke*' demiş, bir daha söylemiyor onu,

'esas' diyor, üçüncüsünde *'prensip'* derdi. Üstelik bilgin kişi, bilimin ne buyurduğunu biliyor. Usça da üstün, kendisi gibi düşünmeyenlerin bilimden de , ustan da yoksun olduklarını biliyor. Bir Bay *Alpiskender* vardı, şimdi ne oldu, bilmiyorum, O da dil işini 'us ile bilimin ışığı altında' inceler, derin derin sözler söylerdi. Onun artık sesi çıkmıyor ya, *Varlık* da onu aratmıyor.

[*Tarihsiz*]

SAĞ-TÖRE.– Çok kimseler, dörütün, gökçe-yazının ödevi, kızlarını varlıklı kocalara sağlam ulaştırmaktır sanıyorlar. Sağ-töre dedikleri de bu... Yazar, öldürücüleri birer yiğit diye övebilir, *uğruları* (hırsızları) da övebilir, kovuşturmaya uğramaz. Biraz açık bir söz söyledi mi! toplatılır betiği.

Bütün o öldürü öykülerinin, uğru öykülerinin yasak edilmesini mi istiyorum? Değil. Onlara da karışılmasın. Ancak ötekilere de dokunulmasın.

[*Tarihsiz*]

NOBEL ÖDÜLÜ.– Gene *Varlık* dergisi okurlarından biri "Nobel edebiyat armağanını alan Amerikalı kadın yazar *Pearl Buck*'tan eser vermeyecek misiniz?" deye soruyor. *Varlık* yazarı "Hepsine birden biz nasıl yetişelim? Hem *P. Buck*'ın başlıca eserleri dilimize çevrilmiş bulunuyor." diye yanıtlıyor. *Varlık* yazarlarının güzel yazdığına bir *tanıt* (delil) daha: "Çevrilmiştir" demiyor, "çevrilmiş bulunuyor" diyor. Bundan daha güzeli "çevrilmiş bulunduğunu ifade ederiz." olurdu.

Bayan *Pearl Buck*'ın bir betiğini bile okumadım. Onun için iyi bir yazar mıdır, değil midir, bilmiyorum. Nobel ödülünü almış olması, ne iyiliğini gösterir, ne de iyi olmadığını.

Varlık yazarının yerinde ben olsaydım, şunu sorardım o okurdan: "Nobel ödülünü verenler kimlerdir? kaç kişidir? biliyor musunuz? Bilmiyorsanız, onların bir yapıtı beğenip beğenmemelerine neden önem veriyorsunuz?"

Bizde şu *'akademi'* denilen topluluklara büyük bir saygı var, bir türlü silkinemiyoruz o saygıdan. 'Akademi'lerde gerçekten değerli yazarlar da bulunabilir, ancak büsbütün değersizleri de vardır. Aldırmamalı 'akademi'lere. Nobel ödülünün akçesi bol, başka bir önemini bilmiyorum.

Ulus, 12 Mayıs 1957

USUMUZU BEĞENMEK.– Usları *satağa* (pazara) çıkarsalar, hepimiz gene kendimizinkini beğenir, onu alırmışız, öyle derler. Sanmıyorum bunun doğru olduğunu. Bütün kişiler gibi ben de az çok beğenirim kendimi, çok kimselerinkine değişmem usumu. Ancak, bu, kimseninkine değişmem demek değildir. Geçmişte olsun, günümüzde olsun, usça, anlayışça benden çok üstün kişiler bulundunu bilirim. Neden benzemek istemeyeyim, neden imrenmeyeyim onlara? Usları satağa çıkarsalar, *Stendhal*'inkini neden almayayım?

İyi bir soruşturma konusu olur bu: "Usları satağa çıkarsalar, kiminkini almak isterdiniz?" Gelgelelim çok kimseler beylik lakırdılara dökerler, öyle olunca da tadı kalmaz.

Emin Ali Paşa da, deliksiz uyku uyuyabilmek için, Kızlar Ağasının usunu istemiş. Öylesi de olur, o da kötü değildir.

Ulus, 12 Mayıs 1957

YATMAK.– Büğün üçüncü gündür yatıyorum, üşütmüşüm, sayrılandım onun için. Çok sıkılıyorum. Oysa ben yatmayı severim, günün uzun bir bölümünü yatakta geçiririm, yazılarımı çoğu yatakta yazarım, Gücün yatmak gerekince dayanamıyorum, kalkmak, dolaşmak geliyor içimden. *Galip*'in üycüğünü söylüyorum kendi kendime: '*Âb-ı hayat-ı sohbet-i ahbaptan cüda, / Mahîleriz ki lücce-i deryaya hasretiz*'.

Bu üycüğü andım da usuma geldi: Geçenlerde alığın biri, "Siz aruzla yazılmış şiirleri sevmezsiniz değil mi?" gibi bir söz söyledi. Söyleyişinden belliydi, o yırları yalnız sevmediğim değil, bilmediğim kanısındaydı. Öz Türkçeden yanayım, öz Türkçe yazıyorum ya, bilemem, sevemem eski dili, divan ozanlarının dilini. Hani *Baki*'ye, *Nefi*'ye Arapça, Farsça tılcikler kullandıkları için çıkışanlar vardır, ben de onlar gibi düşünüp, onlar gibi söyleyeceğim... Gençlerimizin çoğu böyle beylik düşüncelerle yetindikleri için alık oluyor. Beylik düşünceler onları alıklığa, alıklık da beylik düşüncelere götürüyor.

SON.– Sayrılarevine düştüm. Bu kez önemliye benziyor. Öldürür mü? öldürmez mi? Orasını bilemem ya, İstanbul'a gidecektim, *sağınlar* (hekimler) bırakmıyor.

Bir süre yazı yazamayacağım. Ben de yazamayacağım, *Kavafoğlu*[1] da yazamayacak. Ayrılamaz benim yanımdan.

Kimbilir? ola ki son yazdığım çizeklerdir bunlar. Öyleyse ne yapalım? Bunca yıl yaşadım, yeter bana.

[1] Ataç, Ulus gazetesinde *Kavafoğlu* takma adıyla da yazılar yazardı. (Can Yayınları)

Ataç

GÜNCE:2

1956, 1957

Nurullah Ataç, Cumhuriyet dönemiyle başlayan 'Türkiye aydınlanma hareketi'nin öncülerinden biriydi. Öylesine akılcı, mantıkçı, inatçı bir edebiyat ve düşünce adamıydı ki, Türkçe kökenli bir sözcük olmadığı için ilk adı olan *Nurullah*'ı atıp, yalnızca *Ataç* soyadını kullanarak yazdı sonraki yazılarını. Dilimizin anlaşması yolunda verdiği büyük kavga, sonuçlarını vermiştir. Bugün konuşma ve yazı dilimize giren sayısız sözcük, onun arayıp bulduğu, canlandırdığı, türettiği ya da Türkçe kurallarına göre uydurduğu yüzlercesinin arasından süzülüp bize kalanlardır. İki cilt olarak sunduğumuz *Günce*, onun son beş yılının ürünüdür. Günlük bir gazetede yayınlanan köşe yazılarından oluşan *Günce*'de bu büyük düşünürün olgunluk döneminin aydınlık düşüncelerini bulacaksınız.

Kapaktaki fotoğraf: HÜSEYİN GEZER

ISBN 975-510-056-3

9 789755 100562

KDV İÇİNDEDİR

1.750.000 lira